

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

**KABUL EDİLEBİLİRLİK KRİTERLERİNİ
UYGULAMA REHBERİ**

Bu raporu basılı veya çevrim içi olarak yayımlamak (veya tercüme etmek isteyen) yayıncıların veya kuruluşların gerekli talimatlar için publishing@echr.coe.int adresine başvurmaları gerekmektedir.

© Council Europe/European Court of Human Rights, 2014

[Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi]

Bu Rehber Hukuk Danışmanlığı Birimi bünyesinde hazırlanmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Rehberin ilk baskısı 2009 yılında, ikinci baskısı ise 2011 yılında yayımlanmıştır. İşbu üçüncü baskının metni 1 Ocak 2014 tarihine kadar güncellenmiştir.

Bu çeviri Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Mahkemesi'nin onayı ile yayınlanmıştır ve sadece Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı'nın sorumluluğu altındadır. Rehberin orijinal İngilizce ve Fransızca versiyonları www.echr.coe.int adresinden indirilebilir (Case-law - Case-Law Analysis - Admissibility Guide).

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ÖNSÖZ

Akış şeması “Bir başvurunun geçirdiği aşamalar

Yargısal düzen tarafından davanın görülmesine ilişkin sadeleştirilmiş akış şeması

GİRİŞ

A. Bireysel başvuru

1. Maddenin amacı
2. Davacı kategorileri
  - a) Gerçek kişiler
  - b) Tüzel kişiler
  - c) Tüm birey toplulukları
3. Mağdur statüsü
  - a) “Mağdur” kavramı
  - b) Doğrudan mağdur
  - c) Dolaylı mağdur
  - d) Potansiyel mağdurlar ve halk davası (actio popularis)
  - e) Mağdurluk statüsünün kaybı
  - f) Mağdurun ölümü
4. Temsil edilme

B. Bireysel başvuru hakkını kullanma özgürlüğü

1. Davalı Devletin yükümlülükleri
  - a) Mahkeme İçtüzüğü'nün 39. maddesi
  - b) Olayların tespiti
  - c) Soruşturmalar

I. USULE İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK NEDENLERİ

A. İç hukuk yollarının tüketilmemesi

1. Kuralın amacı
2. Kuralın uygulanması
  - a) Esneklik
  - b) İç hukuk kurallarına ve sınırlarına riayet etme
  - c) Birden fazla iç hukuk yolunun bulunması

- d) Şikâyetin özü itibarıyla ileri sürülmüş olması
  - e) Varlığı ve uygunluğu
  - f) Kullanılabilirliği ve etkililiği
  3. Kuralın uygulanması konusunda sınırlar
  4. İspat külfetinin dağılımı
  5. Usul yönleri
  6. Yeni hukuk yollarının oluşturulması
- B. Altı aylık süre kuralına riayet etmeme**
1. Kuralın amacı
  2. Altı aylık sürenin başladığı tarih
    - a) Nihai karar
    - b) Başlangıç noktası
      - (i) Karardan haberdar olma
      - (ii) Kararın tebliğ edilmesi
      - (iii) Kararın tebliğ edilmemesi
      - (iv) İç hukuk yolu bulunmaması
      - (v) Devam eden durum
  3. Altı aylık sürenin sona ermesi
  4. Başvurunun yapıldığı tarih
    - a) Doldurulmuş başvuru formu
    - b) Yetki belgesi
    - c) Gönderilme tarihi
    - d) Faksla gönderme
    - e) Bir şikâyetin nitelendirilmesi
    - f) Daha sonraki şikâyetler
  5. Özel durumlar
    - a) Süre sınırlarının yaşam, konuta saygı ve mülkiyet hakkına ilişkin devam eden durumlarda uygulanabilirliği
    - b) Sözleşme'nin 5 § 3 maddesine göre birden fazla tutukluluk süresinin söz konusu olduğu davalarda altı aylık süre kuralının uygulanma koşulları
- C. İsimsiz başvuru**
1. İsimsiz başvuru
  2. İsimsiz olmayan başvuru
- D. Esasen aynı olma**
1. Mahkeme tarafından incelenmiş olan bir başvuruyla esasen aynı olma
  2. Uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merciiine sunulan bir meseleyle esasen aynı olma
    - a) Davaların benzerliğinin değerlendirilmesi
    - b) “Uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm mercii” kavramı
- E. Başvuru hakkının kötüye kullanılması**

1. [Genel tanım](#)
2. [Mahkeme'yi yanıltma](#)
3. [Hakaret edici bir dil kullanma](#)
4. [Dostane çözüm sürecinin gizliliği ilkesine aykırılık](#)
5. [Başvurunun açıkça karşı tarafa zarar vermek amacıyla yapılan veya gerçek bir amaçtan yoksun olan bir başvuru olması](#)
6. [Diğer olaylar](#)
7. [Davalı Hükümetin benimsemesi gereken yaklaşım](#)

II. MAHKEME'NİN YARGI YETKİSİNE İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK NEDENLERİ

A. Kişi bakımından (ratione personae) bağdaşmazlık

1. [İlkeler](#)
2. [Yetki alanı](#)
3. [Sorumluluk ve yüklenebilirlik](#)
4. [Sözleşmeci Devletlerin uluslararası bir örgüte üyelikleriyle bağlantılı eylem ve ihmalleri nedeniyle muhtemel sorumluluklarıyla ilgili sorunlar](#)

B. Yer bakımından (ratione loci) bağdaşmazlık

1. [İlkeler](#)
2. [Özel olaylar](#)

C. Zaman bakımından (ratione temporis) bağdaşmazlık

1. [Genel ilkeler](#)

2. Bu ilkelerin uygulanması

- a) [Sözleşme'nin onaylanması veya Sözleşme organlarının yargı yetkisinin kabulüyle ilgili kritik tarih](#)
- b) [Sözleşme'nin ilgili Devlet bakımından yürürlüğe girmesinden veya beyanından önce veya sonra meydana gelen anlık olaylar](#)
3. [Özel durumlar](#)
  - a) [Devam eden ihlaller](#)
  - b) [Kritik tarihten önce meydana gelen kayıp edilme olaylarını soruşturma konusunda "devam eden" usul yükümlülüğü](#)
  - c) [Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca ölüme ilişkin soruşturma yapma konusundaki usul yükümlülüğü: Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisi dışında kalan olaylarla ilgili yargılamalar](#)
  - d) [Önceki olayların incelenmesi](#)
  - e) [Derdest yargılamalar veya tutukluluk](#)
  - f) [Haksız mahkûmiyet nedeniyle tazminat hakkı](#)

D. Konu bakımından (ratione materiae) bağdaşmazlık

1. ["Kişisel/medeni hak ve yükümlülükler" kavramı](#)
  - a) [Sözleşme'nin 6 § maddesinin uygulanabilirliğine ilişkin genel şartlar](#)
  - b) ["Uyuşmazlık" kavramı](#)

- c) [İç hukukta savunulabilir bir hakkın varlığı](#)
  - d) [Hakkın "kişisel" nitelikte olması](#)
  - e) [Özel nitelikteki hak: malvarlığı boyutu](#)
  - f) [Kapsama alınan diğer uyumsuzluk türleri](#)
  - g) [Hariç tutulan konular](#)
  - h) [6. maddenin ana dava dışındaki davalara uygulanabilirliği](#)
2. ["Cezai suç isnadı " kavramı](#)
- a) [Genel ilkeler](#)
  - b) [Genel ilkelerin uygulanması](#)
    - (i) [Disiplin yargılamaları](#)
    - (ii) [İdari hukuk davaları, vergi ve gümrük kanunu ile rekabet hukuku davaları](#)
    - (iii) [Siyasal konular](#)
    - (iv) [Sınırdışı etme ve iade işlemleri](#)
    - (v) [Ceza yargılamasının farklı aşamaları, fer'i davalar ve daha sonraki hukuk yolları](#)
  - c) [Sözleşme'nin ve Protokollerin diğer maddeleriyle ilişkisi](#)
3. ["Özel hayat " ve "aile hayatı " kavramları](#)
- a) [8. maddenin kapsamı](#)
  - b) ["Özel hayat" alanı](#)
    - (i) [Kişinin fiziksel, psikolojik veya ahlaki bütünlüğü](#)
    - (ii) [Mahremiyet](#)
    - (iii) [Kişinin kimliği ve kişisel özerkliği](#)
  - c) ["Aile hayatı" alanı](#)
    - (i) [Ebeveyn olma hakkı](#)
    - (ii) [Çocuklar konusunda](#)
    - (iii) [Ciftler konusunda](#)
    - (iv) [Diğer ilişkiler konusunda](#)
    - (v) [Maddi menfaatler](#)
4. ["Konut" ve "haberleşme " kavramları](#)
- a) [8. maddenin kapsamı](#)
  - b) ["Konut" kavramının kapsamı](#)
  - c) ["Konut" kavramı kapsamına giren durumlar](#)
  - d) ["Haberleşme" kavramının kapsamı](#)
  - e) [Müdahale örnekleri](#)
5. ["Malvarlığı " kavramı](#)
- a) [Korunan şeyler](#)
  - b) [Özerk bir anlama sahip olması](#)
  - c) [Mevcut malvarlığı](#)
  - d) [Alacak ve borçlar](#)
  - e) [Mülkiyetin iadesi](#)
  - f) [Gelecekteki gelir](#)
  - g) [Müşteri çevresi](#)
  - h) [İş ruhsatları](#)
  - i) [Enflasyon](#)
  - j) [Fikri mülkiyet](#)

- k) [Şirket hisseleri](#)
- l) [Sosyal güvenlik yardımları](#)

III. ESASA İLİŞKİN KABULEDİLEMEZLİK NEDENLERİ

A. [Açıkça dayanaktan yoksun olma](#)

1. [Genel giriş](#)
2. ["Temyiz mercii" / "dördüncü derece mahkemesi" olmama](#)
3. [Açık veya görünür bir ihlalin bulunmaması](#)
  - a) [Herhangi bir keyfilik veya adil yargılanma ilkesine aykırılık işareti bulunmaması](#)
  - b) [Amaçlar ile araçlar arasında orantısızlık görüntüsü bulunmaması](#)
  - c) [Karara bağlanması nispeten kolay olan esasa ilişkin diğer sorunlar](#)
4. [Mesnetsiz şikâyetler: delil yokluğu](#)
5. [Karmaşık veya zorlama şikâyetler](#)

B. [Önemli bir zararın bulunmaması](#)

1. [Yeni kriterin kabulünün temeli](#)
2. [Kapsam](#)
3. [Başvuranın önemli bir zarara uğrayıp uğramadığı](#)
  - a) [Önemli bir mali zarara uğramama](#)
  - b) [Önemli bir mali zarara uğrama](#)
  - c) [Maddi nitelikte olmayan önemli bir zarara uğranmaması](#)
  - d) [Maddi nitelikte olmayan önemli bir zarara uğranması](#)
4. [Koruyucu iki hüküm](#)
  - a) [İnsan haklarına saygının davanın esastan incelenmesini gerektirip gerektirmediği](#)
  - b) [Davanın bir ulusal yargı makamı tarafından usulüne uygun olarak görülmüş olup olmadığı](#)

ANILAN DAVALAR DİZİNİ

ÖNSÖZ

Bireysel başvuru hakkı haklı olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") ayırt edici özelliği ve en büyük başarısı olarak değerlendirilmektedir. İnsan haklarının ihlal edildiği kanaatinde olan bireylerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("AİHM" veya "Mahkeme") önünde şikâyetinde bulunma hakkı bulunmaktadır. Ancak bir dava incelenmeden önce yerine getirilmesi gereken ve Sözleşme'de öngörülen önemli kabul edilebilirlik kriterleri bulunmaktadır. Örneğin; başvuranların iç hukuk yollarını tüketmiş olmaları ve nihai iç hukuk kararı tarihinden itibaren altı aylık içerisinde şikâyetlerini ileri sürmüş olmaları gerekmektedir.

1 Kasım 2014 tarihi itibarıyla yaklaşık 78.000 başvuru Mahkeme'nin bir yargısal düzeni önünde derdestti. Her ne kadar Mahkeme'nin dava listesinde son üç yıl içerisinde yaklaşık %50'lik bir azalma meydana gelmiş olsa da, bu durum hala uluslararası bir mahkeme önünde açılması gereken çok önemli sayıda dava bulunduğuna işaret etmekte ve Sözleşme'de yer verilen başvuru hakkının etkililiğini tehdit etmeye devam etmektedir. Tecrübelerimizden, davaların büyük bir çoğunluğunun (2013 yılında karara bağlanan davaların %92'si) kabul edilemezlik gerekçelerinden biri dolayısıyla Mahkeme tarafından reddedileceğini biliyoruz. Bu türden davaların reddedilmeden önce avukatlar ve yargıçlar tarafından gözden geçirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu türden davalar Mahkeme'nin dava listesinde tıkanma yaşanmasına neden olmakta ve kabul edilebilirlik kriterlerinin karşılandığı ve insan hakları ihlallerine ilişkin ciddi iddiaları ilgilendiren daha haklı davaların incelenmesine engel olmaktadır.

Bireysel başvuranların kabul edilebilirlik kriterleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları hem tecrübelerle, hem de yukarıda belirtilen istatistiklerle sabittir. Görünen o ki, aynı durum pek çok hukuk danışmanı ve uygulayıcısı için de geçerlidir. Avrupa Konseyine Üye Devletler, Mahkeme'de reform yapılmasına ilişkin Interlaken Konferansı'nda bu sorunu tam olarak tanımlamış ve "Taraf Devletlere ve Mahkeme'ye, özellikle başvuru usulleri ve kabul edilebilirlik kriterleri hakkında olmak üzere Sözleşme ve Mahkeme'nin içtihadına ilişkin kapsamlı ve nesnel bilgilerin potansiyel başvuranlara sunulmasını sağlama" çağrısında bulunmuştur (19 Şubat 2010 tarihli Interlaken Bildirisi'nin (Eylem Planının) 6. maddesi).

Mahkeme bu çağrıya cevaben, kabul edilebilirliğe ilişkin kuralların ve içtihadın açık bir şekilde düzenlendiği bir Kabul Edilebilirlik Kriterlerini Uygulama Rehberi hazırlamıştır. Rehber, avukatların müvekkillerine Mahkeme önünde kabul edilebilir bir dava açma ihtimalleri hakkında doğru tavsiyede bulunmalarını sağlamayı ve kabul edilemez olduğu aşikâr olan açılmış dava sayısının azaltılmasını amaçlamaktadır. İşbu Rehberin önceki baskıları yirminin üzerinde dile tercüme edilmiş ve hem ulusal düzeyde, hem de Mahkeme'nin web sitesinde çevrim içi olarak erişime sunulmuştur. Bunu mümkün kılan tüm Hükümetlere ve diğer ortaklara teşekkür etmek ve ayrıca kendilerini bu üçüncü baskıyı tercüme etmeye ve yaymaya teşvik ederim.

Mahkeme İçtüzüğü'nün Mahkeme'ye başvurmak için daha katı koşullar getiren yeni 47. maddesi 1 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yeni bir Uygulama Yönergesi eşliğinde İçtüzükte yapılan bu değişiklik, bir başvurunun reddedilip reddedilmeyeceğini veya bir yargısal düzene tahsis edilip edilmeyeceğini belirleyecek olan iki başlıca değişiklik getirmiştir. Söz konusu değişiklikler ilk olarak, tam olarak doldurulması gereken ve incelenmeme pahasına da olsa tüm ilgili destekleyici belgelerin nüshalarının eklenmesi gereken yeni, sadeleştirilmiş başvuru formuyla ilgilidir. İkinci olarak, başvuru

formunun veya dava dosyasının altı aylık süre bittikten sonra tamamlanması halinde genellikle, dava zamanında açılmadığı gerekçesiyle reddedilecektir (Not: Altı aylık başvuru süresi, Sözleşme'ye Ek 15 No.lu Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle dört aya indirilecektir.)

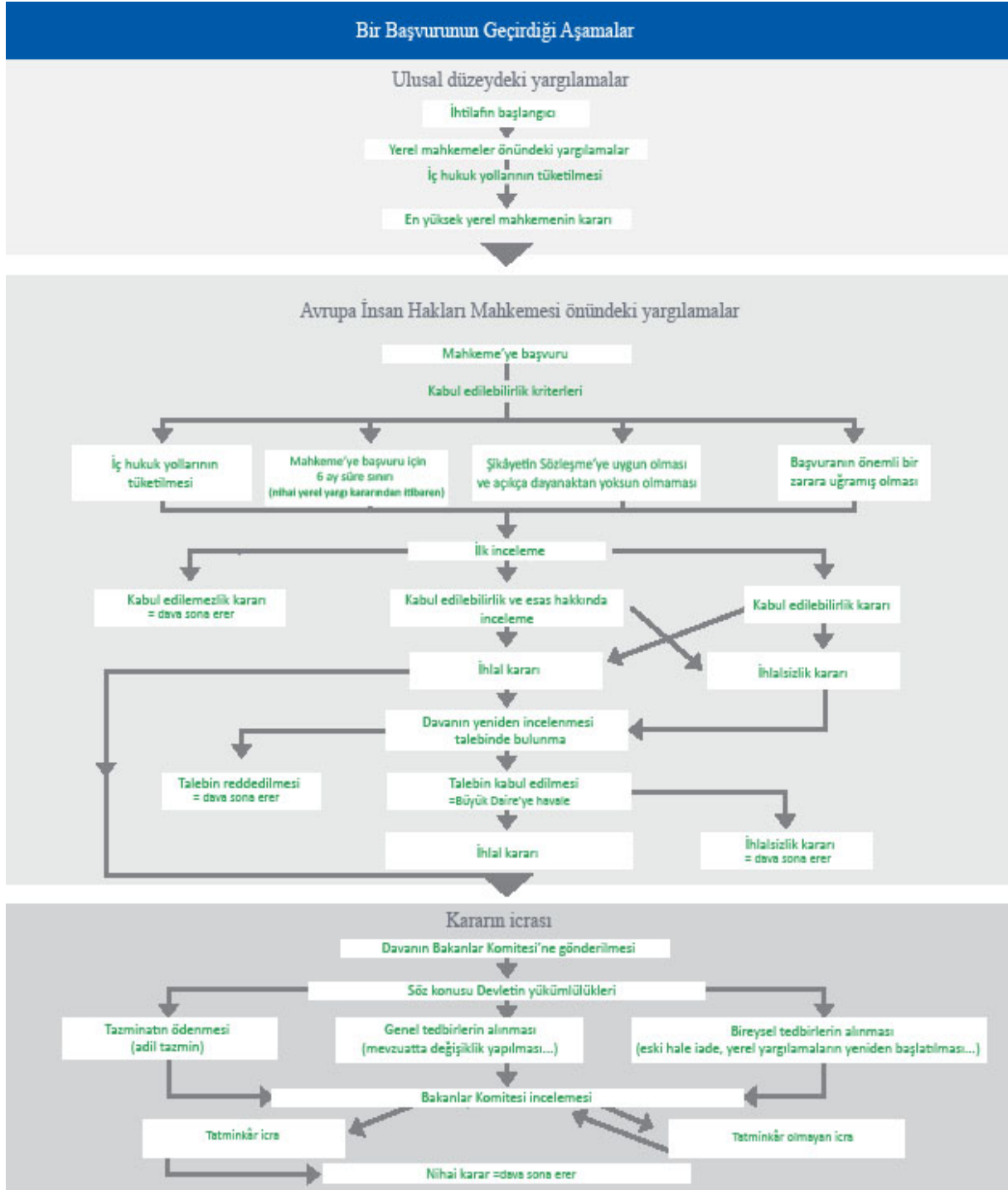
Mahkeme, potansiyel başvuranları ve temsilcilerini başvuruda bulunmak için gerekli yeni koşullardan haberdar etmek üzere, bilgi materyalleri yelpazesini Sözleşme'ye Taraf Devletlerin tüm resmi dillerini içerecek şekilde genişletmiştir. Söz konusu materyaller etkileşimli bir kontrol listesini, kabul edilebilirlik kriterlerini ve başvuru formunun nasıl doğru bir şekilde doldurulacağını açıklayan videoları içermektedir. Ek olarak, Mahkeme'ye başvurmak isteyen herkes için faydalı bilgiler sunan web sayfaları artık tüm Devlet Tarafların dillerinde tam olarak erişime açıktır. Ayrıca Avrupa Barolar ve Hukuk Dernekleri Konseyi (CCBE) tarafından yakın tarihte yayımlanan Sorular ve Cevaplar rehberinden de bahsetmek istiyorum.

Son derece önemli hususlardan biri de, Mahkeme'nin 2012 yılında faaliyete geçirdiği tercüme programı sayesinde yaklaşık otuz dilde (İngilizce ve Fransızca dilleri dışında) 12.000 içtihadın tercümesinin HUDOC veritabanında erişime açılmış olmasıdır. Şu anda tercümesi mevcut olan bazı davalar kabul edilebilirlik hususları açısından Mahkeme'nin önemli gerekçelerini içermektedir. Davalar bir veya daha fazla kabul edilebilirlik kriteriyle ilgili anahtar kelimeler kullanılarak HUDOC'da aranabilmektedir.

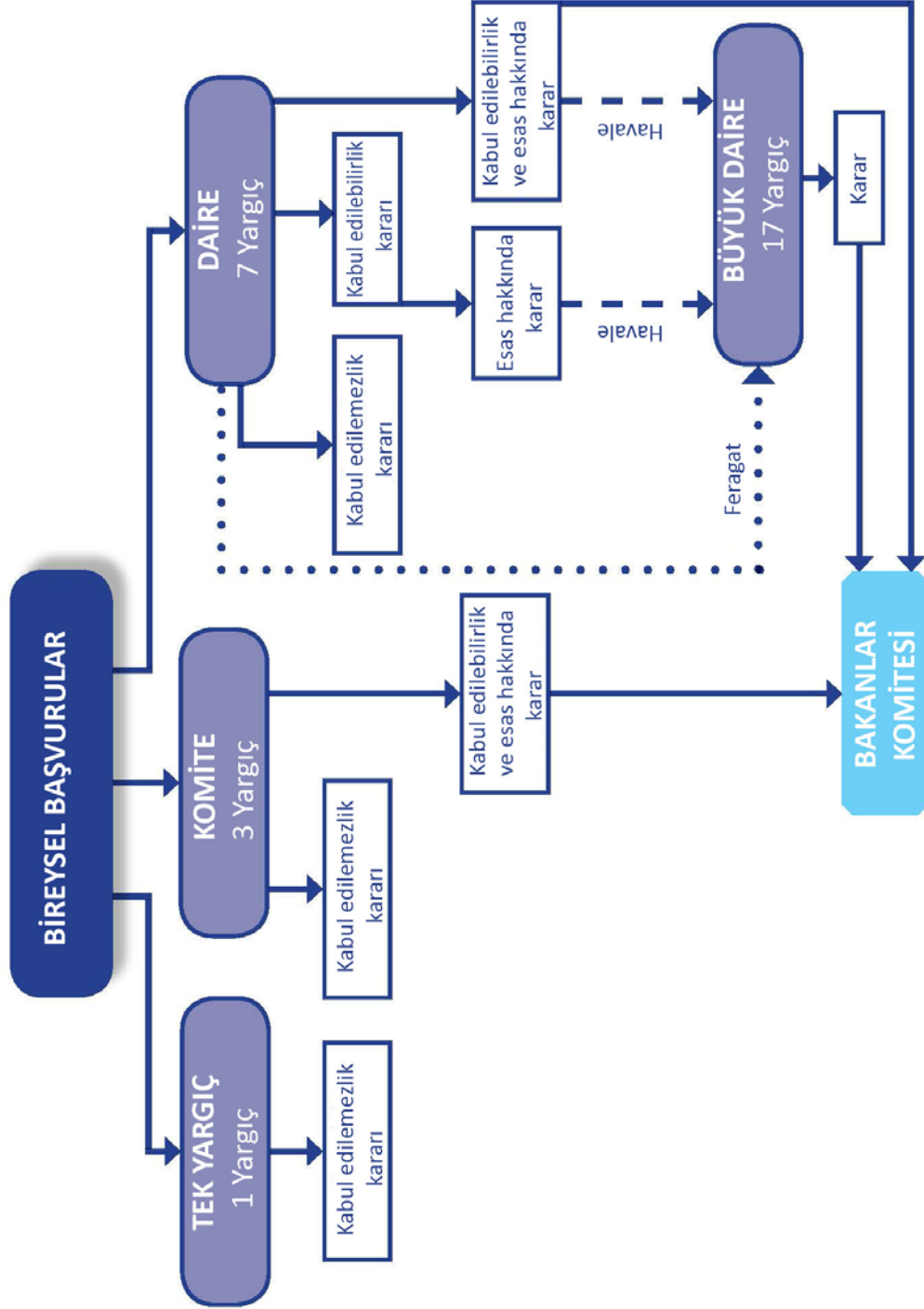
Davaları hem Sözleşme'de düzenlenen kabul edilebilirlik kriterlerini, hem de yukarıda belirtilen usuli koşulları karşılayan bireyler için Mahkeme'ye giden tüm yolların açık olmasını sağlama sorumluluğu diğerlerinin yanı sıra avukatlara ve danışmanlara aittir. Son yıllarda derdest davaların sayısında yaşanan önemli azalmaya rağmen, Mahkeme halen, çeşitli koşulları karşılamaması dolayısıyla hiç yapılmamış olması gereken aşırı sayıda başvuru almaktadır. Uygulayıcıların, dava açmadan önce işbu Uygulama Rehberi üzerinde dikkatli bir şekilde çalışmaları gerekmektedir. Böylelikle uygulayıcılar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin etkililiğine önemli katkıda bulunacaklardır. İşbu Rehberin üçüncü baskısını hem İngilizce, hem Fransızca dilinde, bu denli hoş bir formatta yayımladığı için Wolf Legal Publishers'a teşekkürlerimi sunmak isterim. Hukuk gelişmeye devam ettiğinden ve faydalılığı malum olduğundan, işbu Rehberin gelecekte pek çok baskısı olacağı konusunda şüphem bulunmamaktadır.

Strazburg, Kasım 2014

Dean Spielmann, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı

Yargısal düzen tarafından davanın görülmesine ilişkin sadeleştirilmiş akış şeması

GİRİŞ

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ("Sözleşme") tarafından kurulan temel hak ve özgürlükleri koruma sistemi, ikincilik ilkesine dayanır. Bu sistemin uygulanmasını sağlamak, öncelikle Sözleşme'ye Taraf Devletlerin görevidir; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("Mahkeme"), sadece Devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmemeleri halinde müdahalede bulunmalıdır.

Strazburg denetimini harekete geçiren şey esas itibarıyla, Sözleşme'ye Taraf Devletin yargı yetkisi alanında bulunan bir bireyin veya tüzel kişinin Mahkeme'ye yaptığı bir bireysel başvurudur. Dolayısıyla potansiyel başvuran havuzu çok geniştir; büyük Avrupa'da yerleşik sekiz yüz milyon kişi ve burada yaşayan veya geçiş halinde bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının yanı sıra, milyonlarca dernek, vakıf, siyasi parti ve şirketler gibi kuruluşlar bulunur. Ayrıca Sözleşme'ye Taraf Devletlerin kendi ülke sınırları dışında işlediği eylemler sonucu bu Devletlerin yargı yetkisi alanına giren kişiler de bulunmaktadır.

Mahkeme, değişik etkenlere bağlı olarak, son birkaç yıldır bireysel başvurulara boğulmuş durumdadır (31 Aralık 2013 tarihi itibarıyla Mahkeme'nin önünde 99.900'den fazla derdest başvuru bulunmaktaydı). Ancak bu başvuruların çok büyük bir bölümü (%95'ten fazlası), Sözleşme'de yer alan kabul edilebilirlik kriterlerinden birini karşılamadığı gerekçesiyle, esastan incelenmeksizin reddedilmektedir. Bu durum iki nedenle can sıkıcıdır. Birincisi, Mahkeme'nin her başvuruya yanıt vermesi gerektiğinden, Mahkeme esastan incelenmesi gereken davalara makul süre sınırları içerisinde yoğunlaşmaktan ve topluma gerçek bir yarar sağlamaktan alıkonmaktadır. İkincisi, on binlerce başvuranın talebi, kaçınılmaz olarak, yıllarca bekletildikten sonra reddedilmektedir.

2. Sözleşme'ye Taraf Devletler ve ayrıca Mahkeme ve Yazı İşleri Müdürlüğü, sürekli olarak bu sorunla baş edebilmenin ve etkili bir şekilde adaletin tecelli etmesini sağlamanın yollarını aramışlardır. Görünürdeki tedbirlerden biri, [14 No.lu Protokol](#)'ün kabul edilmiş olmasıdır. Bu Protokol, başka şeylerin yanı sıra, açıkça kabul edilemez olan başvuruların, gelecekte üç yargıçlı bir komite yerine, yargıç olmayan raportörlerin yardımıyla tek yargıç tarafından ele alınmasını öngörmektedir. 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe giren 14 No.lu Protokol, önemli bir zarara uğramamış kişileri başvuru yapmaktan caydırmak amacıyla, başvuranın uğradığı zararın derecesiyle ilgili yeni bir kabul edilebilirlik kriteri getirmiştir.

19 Şubat 2010 tarihinde Avrupa Konseyine üye olan ve hepsi Sözleşme'yle bağlı bulunan kırk yedi Devletin temsilcileri, Mahkeme'nin geleceğini ve özellikle çok sayıdaki kabul edilemez başvurunun doğurduğu dava yükünü görüşmek üzere İsviçre'de Interlaken'da toplanmışlardır. Temsilciler yaptıkları [resmi bildiri](#)de, temel hak ve özgürlüklerin korunmasına ilişkin Avrupa sistemi içerisinde Mahkeme'nin merkezi bir rolü bulunduğunu teyit etmişler ve bireysel başvuru ilkesini muhafaza etmekle birlikte Mahkeme'nin etkililiğini arttırmayı taahhüt etmişlerdir.

Sözleşme mekanizmasının kısa, orta ve uzun vadede uygulanabilir olmasını sağlama gereksinimi sırasıyla 2011 ve 2012 yıllarında [İzmir](#) ve [Brighton](#)'da gerçekleştirilen sonraki konferanslarda kabul edilen bildirimlerde tekrar vurgulanmıştır.

3. Potansiyel başvuranlara başvuru usulü ve kabul edilebilirlik kriterleri konusunda kapsamlı ve nesnel bilgiler sağlama fikri, Interlaken Bildirisinin C-6(a) ve (b) bendlerinde açıkça ifade edilmiştir. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik koşulları hakkındaki bu uygulama rehberinin de aynı kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Uygulama rehberi ilk olarak, esas hakkında karar verilmesiyle sonuçlanma ihtimali bulunmayan başvuru sayısını mümkün olduğu kadar azaltmak ve ikinci olarak, esastan incelenmesi gereken başvuruların kabul edilebilirlik testini geçmesini sağlamak amacıyla, kabul edilebilirlik şartlarının daha açık ve daha ayrıntılı

bir resmini sunacak şekilde hazırlanmıştır. Halen kabul edilebilirlik testini geçen davaların çoğunda, kabul edilebilirlik ve esas aynı anda incelenmekte ve bu da usulü basitleştirip hızlandırmaktadır.

Uygulama rehberi, öncelikli olarak hukuk uygulayıcılarını ve özellikle kendilerinden Mahkeme önünde başvuranları temsil etmeleri istenen avukatlara yönelik bir belgedir.

Sözleşme'nin 34. maddesinde (bireysel başvurular) ve 35. maddesinde (kabul edilebilirlik kriterleri) yer alan bütün kabul edilebilirlik kriterleri, Mahkeme'nin içtihatları ışığında incelenmiştir. Doğal olarak, altı aylık süre kuralı ve belirli bir ölçüde, iç hukuk yollarının tüketilmesi gibi kimi kavramlar, üzerinde çok ayrıntılı alt başlıklara ayrılması mümkün olan "açıkça dayanaktan yoksun olma" kavramı veya Mahkeme'nin konu bakımından yetkisi (*ratione materiae*) veya kişi bakımından yetkisi (*ratione personae*) gibi kavramlara kıyasla daha kolay açıklanabilmektedir. Ayrıca, başvuranlar tarafından bazı maddelere daha fazla dayanılmakta olup, bazı Devletler Sözleşme'ye ek bütün Protokolleri onaylamadıkları gibi, bazı Devletler de belirli maddelere kapsam bakımından çekince koymuş bulunmaktadırlar. Ender rastlanan Devletlerarası başvurular çok farklı bir yaklaşım gerektirdiğinden, dikkate alınmamıştır. Dolayısıyla bu rehber tüm ayrıntıları içerme iddiasında olmayıp, meydana gelen en yaygın olaylar üzerine yoğunlaşmaktadır.

4. Rehber, Mahkeme'nin Hukuk Danışmanlığı (Jurisconsult) Birimi tarafından hazırlanmış olup, rehberin kabul edilebilirlik kriterlerine ilişkin yorumları Mahkeme açısından hiçbir şekilde bağlayıcı değildir. Düzenli olarak güncellenecek olan Rehber, İngilizce ve Fransızca dillerinde yazılmış olup, yüksek dava sayısı bulunan ülkelerin resmi dillerine öncelik verilerek, diğer bazı dillere tercüme edilecektir.

5. Rehberde bireysel başvuru ve mağdurluk statüsü kavramları tanımlandıktan sonra, (I) usule ilişkin (II) Mahkeme'nin yargı yetkisine ilişkin ve (III) davanın esasına ilişkin kabul edilemezlik nedenleri incelemektedir.

A. Bireysel başvuru

Madde 34 — Bireysel başvurular

"Bu Sözleşme veya Protokollerinde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflar'dan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir..."

1. Maddenin Amacı

6. Sözleşme'nin bireysel başvuru hakkını güvence altına alan 34. maddesi, bireylere uluslararası düzeyde hukuki girişimde bulunma konusunda gerçek bir hak tanımaktadır. Bu madde ayrıca, insan haklarını koruyucu "mekanizmanın kilit unsurlarından" olup, Sözleşme sisteminin etkililiğini sağlayan temel güvencelerden biridir (*Mamatkulov ve Askarov/Türkiye* [BD],¹ §§ 100 ve 122; *Loizidou/Türkiye* (ilk itirazlar), § 70)

7. Yaşayan bir belge olan Sözleşme, günümüzün koşulları ışığında yorumlanmalıdır. Bu yöndeki yerleşik içtihat, 34. madde gibi usule ilişkin hükümlere de uygulanır ([adı geçen kararda](#), § 71).

8. Bir başvuranın Sözleşme'nin 34. maddesine dayanabilmesi için iki koşulu karşılaması gerekmektedir: Başvuran 34. maddede belirtilen davacı kategorilerinden birinde yer almalıdır ve

¹ Rehberin elektronik versiyonunda atıf yapılan kararların bağlantıları, Mahkeme tarafından verilen hükmün veya kararın İngilizce veya Fransızca (Mahkeme'nin iki resmi dili) özgün metnine ya da Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun kararlarına veya derlemelerine erişim sağlamaktadır. Aksi belirtilmediği takdirde, yapılan tüm atıflar Mahkeme'nin bir Dairesi tarafından esas hakkında verilen bir hükme yapılan atıflardır. "(k.k.)" kısaltması Mahkeme'nin bir kararına yapılan atfı ve "[BD]" kısaltması ise davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü belirtmektedir.

Sözleşme ihlalinin mağduru olduğu konusunda delil gösterebilmelidir (*Vallianatos ve Diğerleri/Yunanistan* [BD], § 47).

2. Davacı Kategorileri

(a) Gerçek Kişiler

9. Sözleşme'nin 1. maddesine göre herkes milliyeti, ikâmet yeri, medeni statüsü veya hukuki ehliyeti ne olursa olsun Sözleşme'ye Taraf bir Devletin yargı yetkisi alanında meydana geldiğini iddia ettiği bir ihlal nedeniyle söz konusu Devlete karşı Sözleşme'nin korumasından yararlanmak isteyebilir (*Van der Tang/İspanya*, § 53). Velayet hakkından yoksun bırakılmış bir anne konusunda bk. *Scozzari ve Giunta/İtalya* [BD], § 138; reşit olmayan bir kişi konusunda bk. *A./Birleşik Krallık*; vasisinin iznini almamış ve hukuki ehliyeti bulunmayan bir kişi konusunda bk. *Zehentner/Avusturya*, § 39 ve sonraki paragraflar.

10. Sadece hayatta olan kimseler tarafından veya onların adına başvuru yapılabilir; ölü bir kimse (*Aizpurua Ortiz ve Diğerleri/İspanya*, § 30; *Dvořáček ve Dvořáková/Slovakya*, § 41) bir temsilci aracılığıyla dahi başvuru yapamaz (*Kaya ve Polat/Türkiye* (k.k.); *Ciobanu/Romanya* (k.k.)).

(b) Tüzel kişiler

11. Sözleşme ve Protokollerinde yer alan haklarının bir Üye Devlet tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden her tüzel kişi, ancak Sözleşme'nin 34. maddesinin anlamı doğrultusunda bir "Hükümet dışı kuruluş" olması koşuluyla, Mahkeme önünde dava açma hakkına sahiptir.

12. Sözleşme'nin 34. maddesinin anlamı dahilindeki "Hükümet dışı kuruluşlar" teriminin aksine, "Hükümet kuruluşları", sadece Devletin merkezi organlarına değil, aynı zamanda merkezi organlara kıyasla özerkliklerine bakılmaksızın "kamusal işlevler" yerine getiren adem-î merkezi makamlar için de geçerlidir; söz konusu terim benzer şekilde, hiçbiri 34. madde temelinde başvuruda bulunma hakkına sahip olmayan yerel ve bölgesel makamlar (*Radio France ve Diğerleri/Fransa* (k.k.), § 26), bir belediye (*Ayuntamiento de Mula/İspanya* (k.k.)) veya belediyenin kamu otoritesinin kullanımına katılan bir bölümü (*Municipal Section of Antilly/Fransa* (k.k.)) için de geçerlidir (ayrıca bk. *Döşemealti Belediyesi/Türkiye* (k.k.)).

13. "Hükümet kuruluşu" kategorisi, Hükümetin yetkilerinin kullanımına katılan veya Hükümetin denetimi altında bir kamu hizmeti yürüten tüzel kişileri içermektedir. Mülkî makamlar haricindeki belirli bir tüzel kişinin söz konusu kategoriye girip girmediğinin belirlenmesi için, tüzel kişinin hukuki statüsü ve gerektiği takdirde söz konusu statünün kendisine verdiği haklar, yürüttüğü faaliyetin niteliği, faaliyetin yürütüldüğü kapsam ve siyasi makamlardan bağımsızlığının derecesi göz önünde bulundurulmalıdır (*Radio France ve Diğerleri/Fransa* (k.k.), § 26; *Kotov/Rusya* [BD], § 93). Hükümet yetkisini kullanmayan ve kamu hukukuna tabi olan kuruluşlar için bk. *The Holy Monasteries/Yunanistan*, § 49; *Radio France ve Diğerleri/Fransa* (k.k.), §§ 24-26; *Österreichischer Rundfunk/Avusturya* (k.k.)). Devletten kurumsal ve işleyiş açısından yeterince bağımsız olan Devlet şirketleri için bk. *Islamic Republic of Iran Shipping Lines/Türkiye*, §§ 80-81; *Ukraine-Tyumen/Ukrayna*, §§ 25-28; *Unédic/Fransa*, §§ 48-59 ve aksi için bk. *Zastava It Turs/Sırbistan* (k.k.); *State Holding Company Luganskvugillya/Ukrayna* (k.k.); ayrıca bk. *Transpetrol, a.s./Slovakya* (k.k.)).

(c) Tüm Birey Toplulukları

14. Bir bireyler topluluğu tarafından başvuru yapılabilir. Ancak bölgesel makamlar veya diğer Hükümet organları, bağlı oldukları ve adına kamu otoritesini kullandıkları Devlet tarafından cezalandırılabilir eylemlerle ilgili olarak, kendilerini oluşturan veya temsil eden bireyler vasıtasıyla başvuruda bulunamazlar (*Demirbaş ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.)).

3. Mağdur Statüsü

(a) “Mağdur” kavramı

15. “Mağdur” kelimesi Sözleşme’nin 34. maddesi bağlamında, iddia edilen ihlalden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen kişileri ifade etmektedir. Bu nedenle 34. madde sadece iddia edilen ihlalin doğrudan mağdurlarını değil, ayrıca ihlalin zarar verdiği veya ihlalin sonlandırılmasını istemek için geçerli ve kişisel bir menfaati olan dolaylı mağdurları da ilgilendirmektedir (*Vallianatos ve Diğerleri/Yunanistan* [BD], § 47). Her ne kadar Mahkeme’nin başvuranın yerel yargılamalara taraf olduğu gerçeğini dikkate alması gerekse de (*Aksu/Türkiye* [BD], § 52; *Micallef/Malta* [BD], § 48), “mağdur” kavramı, dava açmadaki menfaate veya dava açma ehliyetine ilişkin iç hukuk kurallarından bağımsız bir şekilde ve özerk olarak yorumlanmaktadır (*Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya*, § 35). Bu kavram, zararın varlığını gerektirmemektedir (*Brumărescu/Romanya* [BD], § 50); sadece geçici hukuki etkileri bulunan bir eylem de yeterli olabilmektedir (*Monnat/İsviçre*, § 33).

16. “Mağdur” kavramının yorumu, çağdaş toplum koşulları ışığında değişime tabi olup, bu kavram aşırı şekilcilikten uzak bir şekilde uygulanmalıdır (adı geçen kararda, §§ 30-33; *Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya*, § 38; *Stukus ve Diğerleri/Polonya*, § 35; *Ziğtal/Polonya*, §§ 54-59). Mahkeme, mağdurluk statüsü meselesinin davanın esasıyla ilişkilendirilebileceğini belirtmiştir (*Siliadin/Fransa*, § 63; *Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 111).

(b) Doğrudan mağdur

17. Bir başvuranın Sözleşme’nin 34. maddesi uyarınca başvuruda bulunabilmesi için şikâyet konusu tedbirden “doğrudan etkilendiğini” ortaya koyabilmesi gerekmektedir (*Tănase/Moldova* [BD], § 104; *Burden/Birleşik Krallık* [BD], § 33). Her ne kadar bu kriter yargılamalar boyunca katı, mekanik bir şekilde veya esnek olmayan bir biçimde uygulanmaması gereken bir kriter olsa da (*Micallef/Malta* [BD], § 45; *Karner/Avusturya*, § 25; *Aksu/Türkiye* [BD], § 51), Sözleşme’nin koruma mekanizmasının harekete geçirilmesi için vazgeçilmezdir (*Hristozov ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 73).

(c) Dolaylı mağdur

18. Bir ihlalin mağduru olduğu iddia edilen bir kişinin başvurunun yapılmasından önce ölmüş olması halinde, gerekli hukuki menfaati bulunan kişinin, ölen kişinin en yakın akrabası olarak ölüm veya kayıp edilmeye ilişkin şikâyetlerini ileri sürdüğü bir başvuruda bulunma hakkı vardır (*Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 112). Bunun gerekçesi ise, iddia edilen ihlalin niteliği ve Sözleşme sisteminin en temel hükümlerden birinin etkin bir şekilde uygulanmasına ilişkin değerlendirmeler ile belirlenen özel durumdur (*Fairfield/Birleşik Krallık* (k.k.)).

19. Mahkeme bu tür durumlarda, ölümünün veya kayıp edilmesinin Devletin sorumluluğunu devreye soktuğu iddia edilen bir kişinin ebeveynleri gibi yakın aile üyelerinin ölen kişinin yasal mirasçıları olup olmadıklarına bakılmaksızın bizzat iddia edilen 2. madde ihlalinin dolaylı mağdurları olduklarını iddia edebileceklerini kabul etmiştir (*Van Colle/Birleşik Krallık*, § 86).

20. Kişinin en yakın akrabası ayrıca, iddia edilen ihlalin Sözleşme’nin 2. maddesi kapsamında meseleler gündeme getiren ölüm veya kayıp edilme olayıyla yakından bağlantılı olması koşuluyla, en ölen kişi veya kayıp akrabaları adına, örneğin Sözleşme’nin 3 ve 5. maddeleri uyarınca başka şikâyette bulunması mümkündür.

21. Evli çiftler için bk. *McCann ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], *Salman/Türkiye* [BD]; evli olmayan çiftler için bk. *Velikova/Bulgaristan* (k.k.); ebeveynler için bk. *Ramsahai ve Diğerleri/Hollanda* [BD], *Giuliani ve Gaggio/İtalya* [BD]; kardeşler için bk. *Andronicou ve Constantinou/Kıbrıs*; çocuklar için bk. *McKerr/Birleşik Krallık*; yeğenler için bk. *Yaşa/Türkiye*.

22. İddia edilen Sözleşme ihlalinin doğrudan mağdurun ölümüyle veya kayıp edilmesiyle yakından bağlantılı olmadığı durumlarda Mahkeme genellikle, kişinin kendi menfaatini tam anlamıyla ortaya koyabilmesi hali istisna olmak üzere başka herhangi bir kişiye dava açma hakkı tanımayı reddetmiştir (*Nassau Verzekering Maatschappij N.V./Hollanda* (k.k.), § 20). Örneğin bk. 2, 3, 5, 8, 9 ve 14. maddelere aykırı olduğu iddia edilen destekli intihar yasağına ilişkin bir dava olan ve Mahkeme'nin merhumun üvey kız kardeşi ve yasal mirasçısı olan başvuran tarafından talep edilen hakların devredilemeyen haklar kategorisine girdiğine ve dolayısıyla başvuranın ölmüş üvey erkek kardeşi adına bir ihlalin mağduru olduğunu iddia edemeyeceğine hükmettiği *Sanles Sanles/İspanya* (k.k.); ayrıca bk. *Bic ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) ve *Fairfield/Birleşik Krallık* (k.k.).

23. Yakın akrabalara mağdur statüsünün tanındığı ve örneğin 5, 6 ve 8. maddeler kapsamındaki şikâyetler açısından başvuruda bulunmalarına izin verildiği davalarda Mahkeme, bu kişilerin ölmüş mağdurun suçtan aklanmasını sağlamakla (*Nölkenbockhoff/Almanya*, § 33; *Grădinar/Moldova*, §§ 95 ve 97-98), kendilerinin ya da ailelerinin şöhretini koruma konusunda ahlaki bir menfaat (*Brudnicka ve Diğerleri/Polonya*, §§ 27-31; *Armonienë/Litvanya*, § 29; *Polanco Torres ve Movilla Polanco/İspanya*, §§ 31-33) veya maddi haklarının doğrudan etkilenmesine dayalı olarak maddi bir menfaat ortaya koyup koymadıklarını (*Nölkenbockhoff/Almanya*, § 33; *Grădinar/Moldova*, § 97; *Micallef/Malta* [BD], § 48) dikkate almıştır. Şikâyetlerin değerlendirilmeye başlanmasını gerektiren genel bir menfaatin mevcut varlığı da göz önünde bulundurulmuştur (adı geçen kararda, §§ 46 ve 50; ayrıca bk. *Bic ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.), §§ 22-23).

24. Başvuranın yerel yargılamalara katılmasının ilgili birçok kriterden sadece biri olduğuna karar verilmiştir (*Nölkenbockhoff/Almanya*, § 33; *Micallef/Malta* [BD], §§ 48-49; *Polanco Torres ve Movilla Polanco/İspanya*, § 31; *Grădinar/Moldova*, §§ 98-99; ayrıca bk. Mahkeme'nin Sözleşme'nin 3. maddesinin devredilebilirliğine ilişkin bir davada başvuranın yargılamaların sonuçlanmasıyla ahlaki açıdan veya başka zorlayıcı herhangi bir gerekçeden ötürü menfaati olmaması nedeniyle, sadece iç hukukta kendisine merhum Kaburov'un mirasçısı olarak haksız fiil yargılamalarına müdahil olmasına izin verilmesinden dolayı mağdur olarak değerlendirilemeyeceğine hükmettiği *Kaburov/Bulgaristan* (k.k.), §§ 57-58; ayrıca bk. başvuran şirketin bir temlik senedi dolayısıyla Sözleşme'de yer alan haklardan birini kazandığı gerekçesiyle mağdur statüsüne sahip olduğu iddiasının Mahkeme tarafından reddedildiği *Nassau Verzekering Maatschappij N.V./Hollanda* (k.k.).

25. Şirketlerle ilgili şikâyetlere ilişkin olarak Mahkeme, yargılamalara taraf olan bir şirketin hissedarı veya yöneticisi olsa dahi, bir kişinin taraf olmadığı yargılamalarda haklarının ihlal edildiğinden şikâyetçi olamayacağını değerlendirmiştir. Belirli koşullar altında şirketin yegâne sahibinin, ihtilaf konusu tedbirlerin bu kişinin şirketi hakkında alınmış olması halinde, Sözleşme'nin 34. maddesinin anlamı doğrultusunda “mağdur” olduğunu iddia etmesi mümkün olsa da, bunun söz konusu olmadığı hallerde şirketin tüzel kişiliğinin göz ardı edilmesi sadece, özellikle şirketin ana sözleşmesi uyarınca kurulan organları aracılığıyla veya tasfiye durumunda likidatörleri aracılığıyla Sözleşme organlarına başvurusunun mümkün olmadığına açık bir şekilde belirlendiği istisnai koşullarda haklı kılınabilir (*Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano/İtalya* [BD], § 92).

(d) Potansiyel mağdurlar ve halk davası (*actio popularis*)

26. Mahkeme, bazı özel durumlarda bir başvuranın potansiyel mağdur olabileceğini kabul etmiştir. Başvuranın şikâyetçi olduğu mevzuatın, bu mevzuatta izin verilen tedbirlerin gizli niteliği nedeniyle kendisine uygulandığını ispatlayamadığı (*Klass ve Diğerleri/Almanya*) veya bir yabancıнын ihracına yönelik verilen kararın icra edilmediği ve icra edilmesi halinde gönderildiği ülkede Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muamele görme veya Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki haklarının ihlal edilmesi riskiyle karşı karşıya olduğu haller (*Soering/Birleşik Krallık*) söz konusu özel durumlara örnek olarak verilebilir.

27. Ancak, bu tür bir durumda mağdurluk iddiasında bulunmak için, başvuranın kendisini kişisel olarak etkileyen bir ihlalin meydana gelme ihtimaline ilişkin makul ve ikna edici deliller sunması gerekmektedir; mağdur olduğu sanısı veya şüphesi tek başına yeterli olmamaktadır (*Senator Lines GmbH/On Beş Avrupa Birliği Devleti* (k.k.) [BD]). Resmi bir sınırdışı kararı bulunmaması konusunda bk. *Vijayanathan ve Pusparajah/Fransa*, § 46; bir parlamento raporunun sonuçlarına ilişkin iddia konusunda bk. *Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France/Fransa* (k.k.); komada bulunan üçüncü bir kişiyle ilgili bir yargı kararının sonuçlarına ilişkin iddia konusunda bk. *Rossi ve Diğerleri/İtalya* (k.k.).

28. İddia konusu ihlalden kısmen kendisi sorumlu olan bir başvuran mağdur olduğunu iddia edemez (*Paşa ve Erkan Erol/Türkiye*).

29. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin içerdiği hakların yorumlanması için bir halk davası (*actio popularis*) açılmasını öngörmediğinin veya bireylerin doğrudan etkilenmedikleri halde sadece bir yerel kanun hükmünün Sözleşme'ye aykırı olabileceğini düşündükleri gerekçesiyle söz konusu hüküm hakkında şikâyette bulunmalarına izin vermediğinin altını çizmiştir (*Aksu/Türkiye* [BD], § 50; *Burden/Birleşik Krallık* [BD], § 33).

30. Ancak, herhangi bir bireysel uygulama tedbiri bulunmaksızın, belirli bir kanunun haklarını ihlal edildiğini iddia etme yolu, davranışlarını değiştirmesi talep edilen veya yargılanma riskiyle karşı karşıya olan ya da ilgili mevzuattan doğrudan etkilenme riski altında bulunan kişiler topluluğuna ait bir birey için açıktır (*adı geçen kararda*, § 34; *Tănase/Moldova* [BD], § 104; *Michaud/Fransa*, §§ 51-52; *Sejdić ve Finci/Bosna Hersek* [BD], § 28).

(e) Mağdurluk statüsünün kaybı

31. İddia edilen tüm Sözleşme ihlallerini telafi etmek öncelikli olarak ulusal makamların görevidir. Dolayısıyla, başvuranın iddia edilen ihlalin mağduru olduğunu ileri sürüp süremeyeceği meselesi, Mahkeme önündeki yargılamaların tüm aşamalarında önemli olmaktadır (*Scordino/İtalya* [BD], § 179). Bu açıdan, başvuran yargılamalar boyunca, mağdurluk statüsüne sahip olduğunu göstermek zorundadır (*Burdov/Rusya*, § 30; *Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano/İtalya* [BD], § 80).

32. Bir kişinin iddia edilen Sözleşme ihlalinin mağdur olduğunu halen ileri sürüp süremeyeceği meselesi esasen Mahkeme'nin kişinin durumu hakkında geriye dönük (*ex post facto*) inceleme yapmasını gerektirmektedir (*adı geçen kararda*, § 82).

33. Yerel makamlar Sözleşme ihlalinin açıkça veya içerik bakımından tanımadıkça ve ardından ihlalin telafisini sağlamadıkça, başvuranın lehine olan bir karar veya tedbir başvuranı Sözleşme'nin 34. maddesi doğrultusunda "mağdurluk" statüsünden yoksun bırakmak için yeterli değildir (*Scordino/İtalya* [BD], § 180; *Gäfgen/Almanya* [BD], § 115; *Nada/İsviçre* [BD], § 128). Ancak bu koşullar yerine getirildiği takdirde Sözleşme'nin ikincillik niteliği ve koruyucu mekanizması bir başvurunun incelenmesini engelleyebilir (*Jensen ve Rasmussen/Danimarka* (k.k.); *Albayrak/Türkiye*, § 32).

34. Başvuranın haklarının ihlal edildiğinin açıkça veya içerik bakımından tanınmaması halinde, başvuran bir miktar tazminat almış olsa dahi (*Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano/İtalya* [BD], § 88), başvuranın mağdurluk statüsü devam eder (*Albayrak/Türkiye*, § 33; *Jensen/Danimarka* (k.k.)).

35. Ayrıca, sağlanan telafi, uygun ve yeterli olmalıdır. Telafinin uygun ve yeterli olup olmadığı, özellikle söz konusu Sözleşme ihlalinin niteliği gibi, davanın tüm koşullarına bağlıdır (*Gäfgen/Almanya* [BD], § 116).

36. Örneğin bir kişi, beraatine karar verildiği veya sonlandırılmış olan yargılamalar sırasında meydana geldiğini ileri sürdüğü Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamındaki adil yargılanma hakkının ihlali dolayısıyla mağdur olduğunu iddia edemez (*Oleksy/Polonya* (k.k.); *Koç ve Tambaş/Türkiye* (k.k.); *Bouglame/Belçika* (k.k.)). Ancak bu kişi söz konusu yargılamaların uzunluğu hakkında şikâyetçi olabilir (*Osmanov ve Husseinov/Bulgaristan* (k.k.)).

37. Bir bireyin mağdurluk statüsüne sahip olup olmadığı, ulusal mahkemeler tarafından hükmedilen tazminatın miktarına ve tazminat hükmedilmesine götüren hukuk yolunun, sürati dahil olmak üzere, etkililiğine bağlı olabilir (*Normann/Danimarka* (k.k.); *Scordino/İtalya* [BD], § 202; ayrıca bk. *Jensen ve Rasmussen/Danimarka* (k.k.)).

38. Diğer özel durumlar için bk. *Arat/Türkiye*, § 47 (6. madde); *Constantinescu/Romanya*, §§ 40-44 (6 ve 10. maddeler); *Guisset/Fransa*, §§ 66-70 (6. madde); *Chevol/Fransa*, §§ 30 ve sonraki paragraflar (6. madde); *Moskovets/Rusya*, § 50 (5. madde); *Moon/Fransa*, §§ 29 ve sonraki paragraflar (1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi); *D.J. ve A.-K. R./Romanya* (k.k.), §§ 77 ve sonraki paragraflar (4 No.lu Protokol'ün 2. maddesi) ve *Sergey Zolotukhin/Rusya* [BD], § 115 (7 No.lu Protokol'ün 4. maddesi); *Dalban/Romanya* [BD], § 44 (10. madde); *Güneş/Türkiye* (k.k.) (10. madde).

39. Başvuranın mağdurluk statüsünün/*locus standi* sona erdiği gerekçesiyle davanın kayıttan düşürülmesine karar verilebilir. Kabul edilebilirlik kararından sonra davanın ulusal düzeyde çözülmüş olmasına ilişkin olarak bk. *Ohlen/Danimarka* (kayıttan düşürülme); Mahkeme tarafından incelenmekte olduğu sırada başvurunun konusunu oluşturan hakların devriyle ilgili bir anlaşma yapılmış olmasına ilişkin olarak bk. *Dimitrescu/Romanya*, §§ 33-34.

40. Mahkeme ayrıca, başvurunun yapılmasından sonra meydana gelen olayların ışığında, başvuranın "mağduriyetinin" devam ettiğini iddia etmesi mümkün olsun veya olmasın (*Pisano/İtalya* (kayıttan düşürülme) [BD], § 39), hatta mağdurluk statüsü iddiasının devam edip edemeyeceğine bakılmaksızın, Sözleşme'nin 37. maddesindeki bir veya birden fazla gerekçeyle davanın kayıttan düşürülmesinin gerekli olup olmadığını incelemektedir. Büyük Daire lehine yargı yetkisinden feragat etme kararı verilmesinin ardından (*El Majjaoui ve Stichting Touba Moskee/Hollanda* (kayıttan düşürülme) [BD], §§ 28-35), başvurunun kabul edilebilir olduğunun beyan edilmesinden sonra (*Shevanova/Letonya* (kayıttan düşürülme) [BD], §§ 44 ve sonraki paragraflar) ve Daire kararından sonra (*Sisojeva ve Diğerleri/Letonya* [BD], § 96) meydana gelen gelişmeler nedeniyle davanın düşürülmesi kararlarına bakılabilir.

(f) Mağdurun ölümü

41. Ölmeden önce asıl başvuran tarafından yapılan bir başvuru ilke olarak, yargılamaları takip etmeyi istediklerini ifade eden mirasçılar veya aile fertleri tarafından, davada yeterli menfaatleri olması koşuluyla, devam edilebilir (*Hristozov ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 71; *Malhous/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD]).

42. Ancak başvuranın yargılamalar esnasında ölmesi ve başvuruyu devam ettirmek isteyen kimsenin bulunmaması ya da bu türden bir istekte bulunan kişilerin başvuranın mirasçıları ya da yeterince yakın akrabaları olmamaları ve başvuruyu devam ettirmekte başka herhangi bir meşru menfaatleri bulunduğunu ortaya koyamamaları halinde Mahkeme başvuruyu kayıttan düşürür (*Léger/Fransa* (kayıttan düşürülme) [BD], § 50; *Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 57). Ancak Mahkeme'nin Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan insan haklarına saygının davanın incelenmeye devam etmesini gerektirdiğine karar verdiği oldukça istisnai durumlarda, dava kayıttan düşürülmez (*Karner/Avusturya*, §§ 25 ve sonraki paragraflar).

43. Örneğin bk. *Raimondo/İtalya*, § 2; *Stojkovic/"Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti"*, § 25 (dul eş ve çocuklar); *X/Fransa*, § 26 (ebeveynler); *Malhous/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD] (yeğen ve potansiyel mirasçı); *Velikova/Bulgaristan* (k.k.) (evli olmayan veya fiili (*de facto*) partner); karşılaştırmaz *Thévenon/Fransa* (k.k.) (merhumla akrabalığı bulunmayan, atanmış mirasçı); *Léger/Fransa* (kayıttan düşürülme) [BD], §§ 50-51 (yeğen).

4. Temsil Edilme

44. Başvuran kendisi başvuruda bulunmak yerine temsil edilmeyi tercih etmiş ise, Mahkeme İçtüzüğü'nün 45 § 3 maddesi, başvuran tarafından usulüne uygun olarak imzalanmış yazılı bir yetki

belgesinin sunulmasını gerektirmektedir. Temsilcilerin, Mahkeme önünde adına hareket edecekleri ve Sözleşme'nin 34. maddesinin anlamı doğrultusunda mağdur olduğu iddia edilen kişiden özel ve açık bir talimat aldıklarını göstermeleri esastır (*Post/Hollanda* (k.k.)). Yetki belgesinin geçerliliği konusunda bk. *Aliev/Gürcistan*, §§ 44-49, bir başvurunun gerçekliği konusunda bk. *Velikova/Bulgaristan*, §§ 48-52.

45. Ancak, ulusal yetkililerin elinde Sözleşme'nin 2, 3 ve 8. maddelerinin ihlali dolayısıyla mağdur olduğu iddia edilen kişiler söz konusu olduğunda; mağdurların meseleye ilişkin olarak Mahkeme'ye şikâyetle bulunamamalarına neden olan yaşları, cinsiyetleri veya maluliyetleri dolayısıyla savunmasız kişiler olduğu dikkate alındığında ve ayrıca başvuruda bulunan kişi ile mağdur arasındaki bağlantılar da gereğince göz önünde bulundurulduğunda, bu şahıslar açısından farklı değerlendirmeler gündeme gelebilir. Bu tür durumlarda, bireyler tarafından mağdur(lar) adına yapılan başvurular, geçerli bir yetki belgesi sunulmamış olsa dahi, kabul edilebilir beyan edilmiştir. Örneğin bk. şikâyetlerin kötü muameleye maruz kalan erkek kardeşi adına başvuran tarafından yapıldığı *İlhan/Türkiye* [BD], § 55; bir kocanın, karısının jinekolojik muayene olmaya zorlandığından şikâyetçi olduğu *Y.F./Türkiye*, § 29; kayyum tarafından atandığı yerel yargılamalarda temsil ettiği çocuklar adına bir avukatın şikâyetle bulunduğu *S.P., D.P. ve A.T./Birleşik Krallık*, Komisyon kararı. Aksi için bk. Mahkeme'nin doğrudan mağdurlar adına hareket eden başvuran derneğin davayı yerel mahkemeler önünde takip etmediğini ve ayrıca, derneğin hedeflerine yönelik çalışmalarına devam edebilmesi dolayısıyla şikâyetçi olunan olayların derneğin faaliyetleri üzerinde herhangi bir etkisi bulunmadığını belirterek, başvuran derneğin mağdur statüsüne sahip olmadığına karar verdiği *Nencheva ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 93.

B. Bireysel Başvuru Hakkını Kullanma Özgürlüğü

Madde 34 – Bireysel başvurular

“...Yüksek Sözleşmeciler Taraflar bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasını hiçbir surette engel olmamayı taahhüt ederler.

46. Mahkeme'ye başvurma hakkı mutlak olup, engel tanımamaktadır. Bu ilke, Sözleşme organlarıyla haberleşme özgürlüğüne işaret eder (Tutukluluk sırasında haberleşme konusunda bk. *Peers/Yunanistan*, § 84; *Kornakovs/Letonya*, §§ 157 ve sonraki paragraflar). Bu bağlamda ayrıca bk. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yargılamalarına katılan kişilerle ilgili 1996 tarihli Avrupa Anlaşması (CETS no. 161).

47. Ulusal makamlar, şikâyetlerini geri çekmeleri veya değiştirmeleri için başvuranlara herhangi bir şekilde baskı yapmaktan kaçınmak zorundadırlar. Mahkeme'ye göre, bu tür baskılar, başvuranları, potansiyel başvuranları, ailelerini veya kanuni temsilcilerini doğrudan zorlama ve açıkça korkutma eylemleri biçiminde olabileceği gibi, uygunsuz dolaylı eylemler veya temaslar biçiminde de olabilir (*Mamatkulov ve Askarov/Türkiye* [BD], § 102).

Mahkeme, bireysel başvuru hakkının kullanılması üzerindeki caydırıcı etkiyi inceler (*Colibaba/Moldova*, § 68). Mahkeme bazı koşullar altında, başvuranın bireysel başvuruda bulunma hakkını etkin bir şekilde kullanmasına engel olma anlamına gelen bir korkutma fiiline maruz bırakılıp bırakılmadığı konusunu resen gündeme getirebilir (*Lopata/Rusya*, § 147).

Başvuranın savunmasızlığı ve yetkililerin başvuranı etkileme riski de dikkate alınmalıdır (*Iambor/Romanya* (no. 1), § 212). Özellikle tutulu bulunan, dış dünyayla veya aileleriyle temasları kısıtlanmış bulunan başvuranlar, savunmasız durumdaki kişilerdir (*Cotlet/Romanya*, § 71).

48. Dikkate değer bazı örnekler şunlardır:

- yetkililer tarafından başvuruya ilgili sorgulanma (*Akdivar ve Diğerleri/Türkiye*, § 105; *Tanrıkulu/Türkiye* [BD], § 131);
- başvuranın avukatına ceza davası açma tehdidi (*Kurt/Türkiye*, §§ 159-165); yerel yargılamalarda yetkililerin başvuranın avukatını şikâyet etmeleri (*McShane/Birleşik Krallık*, § 151); başvuranın avukatları hakkında disiplin tedbirleri ve diğer tedbirler alınması: (*Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya*, §§ 929-933);
- polisin başvuranın avukatını ve tercümanını adil tazmin talebi konusunda sorgulaması (*Fedotova/Rusya*, §§ 49-51); Hükümetin temsilcisi tarafından araştırma yapılması talimatı verilmesi (*Ryabov/Rusya*, §§ 53-65);
- başvuranın avukatı ve doktoruyla görüştürülmemesi (*Boicenco/Moldova*, §§ 158-159);
- başvuran ile avukatı arasında görüşme odasında yapılan konuşmaların gizliliğine saygı gösterilmemesi (*Oferta Plus SRL/Moldova*, § 156);
- cezaevi yetkilileri tarafından tehdit edilme (*Petra/Romanya*, § 44);
- iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle cezaevi yetkililerinin başvuru Mahkeme'ye iletmemeleri (*Nurmagomedov/Rusya*, § 61);
- tutukluluk koşullarıyla ilgili Mahkeme'nin önündeki bir davada bir tanığa baskı yapılması (*Novinskiy/Rusya*, §§ 119 ve sonraki paragraflar);
- cezaevi yetkililerinin hükümlüye yazışma için kağıt kalem temin etme ve Mahkeme'ye başvuru yapabilmesi için gerekli belgeleri verme konusundaki haksız ihmalleri ve gecikmeleri ve ayrıca caydırıcı sözler söylemeleri (*Gagiu/Romanya*, §§ 94 ve sonraki paragraflar);
- yetkililerin hükümlü başvuranın Mahkeme'ye başvuru yapabilmesi için gerekli belgelerin kopyalarını kendisine vermemeleri (*Naydyon/Ukrayna*, § 68; *Vasiliy Ivashchenko/Ukrayna*, §§ 107-110);
- hükümlünün Mahkeme'ye başvurusuyla ilgili tekrar temin edilmesi mümkün olmayan belgelerin cezaevi yetkilileri tarafından kaybedilmesi (*Buldakov/Rusya*, §§ 48-50);
- yetkililerin Mahkeme önündeki bir davayla bağlantılı olarak başvurana gözdağı vermeleri ve baskı yapmaları (*Lopata/Rusya*, §§ 154-160).

49. Davanın koşulları, bireysel başvuru hakkına yapıldığı iddia edilen müdahaleyi daha önemsiz kılabilir (*Sisojeva ve Diğerleri/Letonya* (kayıttan düşürülme) [BD], §§ 118 ve sonraki paragraflar). Ayrıca bk. Mahkeme'nin, bir mahkeme önündeki duruşmada ses kayıtlarının İsveç hukukuna uygun olarak, Mahkeme'ye başvuru için altı aylık süre dolmadan imha edilmiş olmasının başvuranı başvuru hakkını etkili bir şekilde kullanmaktan alıkoymadığına karar verdiği *Holland/İsveç* (k.k.). Bk. Mahkeme'nin, bedensel engelli bir başvuranın kamu hizmetlerine erişebilmesini sağlayan özel imkânların bulunmayışının, başvuranın başvuru hakkını etkili bir şekilde kullanmasını engellemediği kanaatine vardığı *Farcaş/Romanya* (k.k.); Mahkeme'nin hükümlünün Mahkeme'ye göndereceği yazıların posta ücretinin ödenmesinin cezaevi idaresi tarafından reddedilmesinin başvuranı başvuru hakkını etkili bir şekilde kullanmaktan alıkoymadığını değerlendirdiği *Yepishin/Rusya*, §§ 73-77.

1. Davalı Devletin yükümlülükleri

(a) Mahkeme İçtüzüğü'nün 39. maddesi

50. Mahkeme, İçtüzüğü'nün 39. maddesine göre, alınması gerekli geçici tedbirleri belirtebilir (*Mamatkulov ve Askarov/Türkiye* [BD], §§ 99-129). Bir Sözleşmecî Devletin yetkililerinin, Mahkeme'nin belirttiği tedbire riayet etmek üzere atılması gereken bütün adımları atmamaları halinde, Sözleşme'nin 34. maddesi ihlal edilmiş olur (*Paladi/Moldova* [BD], §§ 87-92).

51. Hükümetin, geçici tedbire riayet edildiğini ve istisnai durumlarda, tedbire riayet edilememesine neden olan nesnel bir engel bulunduğunu ve Hükümetin engeli aşmak ve Mahkeme'yi durumdan haberdar etmek üzere tüm makul adımları attığını ortaya koyabilmesi gerekmektedir (Örneğin bk. *A.N.H./Finlandiya* (k.k.), § 27).

52. Yakın tarihli bazı örnekler:

- İçtüzüğün 39. maddesine göre belirtilen geçici tedbirin tutulmakta olan bir sığınmacı ile bir avukat arasında zamanında görüşme yaptırılmasını gerektirdiği halde, görüşmenin yaptırılmaması (*D.B./Türkiye*, § 67);
- geçici tedbire aykırı olarak, tutulan kişilerin Irak yetkililere teslim edilmeleri (*Al-Saadoon ve Mufdhi/Birleşik Krallık*, §§ 162-165);
- geçici tedbire aykırı olarak, birinci başvuranın sınırdışı edilmesi (*Kamaliyevy/Rusya*, §§ 75-79).
- 8. madde açısından belirtilen geçici tedbire istemsiz olarak, ancak telafi edilebilir bir şekilde riayet edilmemesi (*Hamidovic/İtalya* (k.k.));
- hükümlünün bir ihtisas tıp kurumuna yatırılmasını gerektiren geçici tedbire riayet edilmemesi (*Makharadze ve Sikharulidze/Gürcistan*, §§ 100-105);
- iade edilme işleminin yapılması halinde işkenceye maruz bırakılma konusunda gerçek bir risk bulunduğu gerekçesiyle Mahkeme tarafından belirtilen geçici tedbire riayet edilmemesi (*Mannai/İtalya*, §§ 54-57; *Labsi/Slovakya*, §§ 149-151);
- Özbekistan'da kötü muameleye maruz bırakılma riskiyle karşı karşıya olan ve hakkında geçerli bir geçici tedbir bulunan kişinin gizlice nakledilmesi (*Abdulkhakov/Rusya*, §§ 226-231);
- Kötü muameleye maruz kalma konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya olan kişinin zorla Tacikistan'a nakledilmesi ve geçici tedbirlerin uygulanmaması (*Savridin Dzhurayev/Rusya*, §§ 218-219; ayrıca bk. Rus yetkililerinin gözetimleri altındaki Tacikistan vatandaşını geçici tedbire aykırı olarak Tacikistan'a zorla geri gönderilmeye karşı korumamaları (*Nizomkhon Dzhurayev/Rusya*, §§ 157-159).

53. Geçici tedbir kararını iptal etmesi için Mahkeme'yi ikna edebilecek belgelerin elinde bulunduğunu düşünen bir Devletin, Mahkeme'yi söz konusu belgelerden haberdar etmesi gerekli olmakla birlikte, geçici tedbire riayet edilip edilmediğini değerlendirmek Mahkeme'nin görevidir (*Paladi/Moldova* [BD], §§ 90-92; *Olaechea Cahuas/İspanya*, § 70; *Groni/Arnavutluk*, §§ 181 ve sonraki paragraflar).

Mahkeme İçtüzüğü'nün 39. maddesinin uygulanması yönünde bir talepte bulunmuş olması, Devleti bir suçlunun iadesi kararını yürütmeyi durdurmaya zorlamak için tek başına yeterli değildir (*Al-Moayad/Almanya* (k.k.), §§ 122 ve sonraki paragraflar; ayrıca, davalı Devletin Mahkeme ile iyi niyetle işbirliği yapma yükümlülüğüne bakınız).

(b) Olayların tespiti

54. Olayları tespit etme görevi Mahkeme'nin olmakla birlikte, gerekli tüm bilgileri Mahkeme'ye sağlamak suretiyle aktif yardımda bulunmak tarafların görevidir. Delil aranırken tarafların gösterdikleri tutum dikkate alınabilir (*İrlanda/Birleşik Krallık*, § 161).

55. Mahkeme, belirli türden başvurulara ilişkin yargılamaların tüm davalarda, herhangi bir iddiada bulunan kişinin söz konusu iddiayı kanıtlaması gereksinimi ilkesinin katı bir şekilde uygulanmasını gerektirmediğine ve Sözleşme'nin 34. maddesi kapsamında tesis edilen bireysel başvuru sisteminin etkili bir şekilde işleyebilmesi için Devletlerin başvuruların düzgün ve etkin bir şekilde incelenmesini mümkün kılmak üzere gerekli tüm kolaylıkları sağlamasının son derece önemli olduğuna hükmetmiştir (*Bazorkina/Rusya*, § 170; *Tahsin Acar/Türkiye* [BD], § 253). Bu yükümlülük, ister delil toplamaya yönelik bir soruşturma yürütmek, ister başvuruların incelenmesine ilişkin genel görevleri yerine

getirmek olsun, Sözleşmeciler Devletlerin Mahkeme'ye gerekli tüm kolayları sağlamasını gerektirmektedir. Hükümetin elinde bulunan bilgileri tatmin edici bir açıklama yapmaksızın sunmaması, başvuranın iddialarının dayanıklı olduğuna ilişkin çıkarımlarda bulunulmasına yol açabileceği gibi, ayrıca davalı Devletin Sözleşme'nin 38. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerine riayet etme seviyesine olumsuz olarak yansiyabilir (adı geçen kararda, § 254; *Imakayeva/Rusya*, § 200; *Janowiec ve Diğerleri/Rusya* [BD], § 202).

56. Mahkeme tarafından talep edilen delilleri sağlama yükümlülüğü, ister başvurunun Hükümete ilk tebliği sırasında, ister yargılamalardaki sonraki aşamalarda olsun, bu türden bir talebin açık ve kesin bir şekilde belirtildiği andan itibaren davalı Hükümet açısından bağlayıcı olmaktadır (adı geçen kararda, § 203; *Enukidze ve Girgvlani/Gürcistan*, § 295; *Bekirski/Bulgaristan*, §§ 111-113). Mahkeme'nin bu yönde bir talimat vermiş olması durumunda talep edilen belgelerin tamamının sunulması ve eksik olan tüm unsurlar için tam bir açıklamada bulunulması temel bir koşuldur (*Janowiec ve Diğerleri/Rusya* [BD], § 203). Ek olarak, açıklaması olmayan önemli bir gecikme yaşanmasının, Mahkeme'nin davalı Devletin açıklamalarının ikna edici olmadığına karar vermesine yol açabilecek olması nedeniyle, talep edilen tüm belgelerin hızlı bir şekilde ve her hâlükârda Mahkeme tarafından belirlenen süre sınırı içerisinde ibraz edilmesi gerekmektedir (adı geçen karar).

57. Mahkeme geçmişte, davalı Hükümetin kendisinden talep edilen belgeleri ibraz etmeyi reddetmesine ilişkin herhangi bir açıklamada bulunmadığı (örneğin bk. *Maslova ve Nalbandov/Rusya*, §§ 128-129) veya Mahkeme'nin incelemesi için asıl belgeyi ibraz etmeyi reddedip, belgenin eksik veya bozuk nüshalarını gönderdiği (örneğin bk. *Trubnikov/Rusya*, §§ 50-57) hallerde, davalı Hükümetin 38. maddenin koşullarına riayet etmediğine hükmetmiştir.

58. Hükümetin talep edilen belgeleri ibraz etmeme gerekçesi olarak gizlilik veya güvenlik hususlarını ileri sürmesi halinde Mahkeme'nin, söz konusu belgelerin sır veya gizli sayılması için makul ve sağlam gerekçeler bulunduğundan emin olması gerekmektedir (*Janowiec ve Diğerleri/Rusya* [BD], § 205). Gizli bir raporun Mahkeme'ye tebliğ edilmemesine ilişkin olarak bk. adı geçen kararda, §§ 207 ve sonraki paragraflar; *Nolan ve K./Rusya*, §§ 56 ve sonraki paragraflar).

Sözleşme'nin 34. maddesi ile 38. maddesi arasındaki ilişki konusunda bk. *Bazorkina/Rusya*, §§ 170 ve sonraki paragraflar ve § 175. Bireysel başvuru hakkının etkili bir şekilde işlenmesini sağlamak üzere tasarlanmış olan 34. madde bir tür genel hüküm (*lex generalis*) olduğu halde, 38. madde özel olarak Devletlerin Mahkeme'yle işbirliği yapmasını gerektirmektedir.

(c) Soruşturmalar

59. Başvuruların etkili bir şekilde incelenmesi için "gerekli kolaylıkları" sağlamak Devletin görevi olduğundan, davalı Devletten ayrıca soruşturmalara gerekli yardımı sunması da beklenir (*Çakıcı/Türkiye* [BD], § 76). Bilgi toplamak üzere yapılan bir teftişi engellemek, Sözleşme'nin 38. maddesinin ihlalini teşkil eder (*Shamayev ve Diğerleri/Gürcistan ve Rusya*, § 504).

I. USULE İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK NEDENLERİ

A. İç hukuk yollarının tüketilmemesi

Madde 35 § 1 — Kabul edilebilirlik kriterleri

"1. Mahkeme'ye ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ... başvurulabilir."

60. İç hukuk yollarının tüketilmesi koşulu, Sözleşme'nin 35. maddesinin metninin kendisinin de işaret ettiği gibi, uluslararası hukukun genel olarak tanınmış bir kuralıdır. İç hukuk yollarını tüketme yükümlülüğü, Uluslararası Adalet Divanının içtihadında (örneğin bk. 21 Mart 1959 tarihli *Interhandel (İsviçre/Amerika Birleşik Devletleri)* davası) kabul edildiği üzere, uluslararası teamül hukukunun bir parçasıdır. Bu kural, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (madde 41(1)(c)) ve bu Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü (madde 2 ve 5(2)(b)), Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (madde 46) ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (madde 50 ve 56(5)) gibi diğer uluslararası insan hakları antlaşmalarında da yer alır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin *De Wilde, Ooms ve Versyp/Belçika* kararında gözlemlendiği gibi (§ 55), Devlet iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralından faydalanmaktan feragat edebilir; bu konuda uzun zamandan beri yerleşik bir uluslararası uygulama bulunmaktadır.

61. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin insan haklarını koruyan ulusal sistemlere ikincil bir koruma sistemi olması amaçlanmıştır ve iç hukukun Sözleşme'ye uygunluğu konusundaki meseleleri karara bağlama fırsatına ilk olarak ulusal mahkemelerin sahip olması uygundur (*A, B ve C/İrlanda* [BD], § 142). Yine de daha sonra Strazburg'a bir başvuru yapılacak olursa, Mahkeme, ülkelerin yaşamsal güçleriyle doğrudan ve sürekli irtibat halinde bulunan ulusal mahkemelerin görüşlerinden yararlanmalıdır (*Burden/Birleşik Krallık* [BD], § 42).

62. Sözleşme'nin 35 § 1 maddesi sadece iç hukuk yollarına ilişkin olup; uluslararası kuruluşlar çerçevesindeki hukuk yollarının tüketilmesini gerektirmemektedir. Aksine, başvuranın davasını diğer bir uluslararası soruşturma veya çözüm merciine sunmuş olması halinde, başvuru Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesi uyarınca reddedilebilir (Bk. başlık I.E.). Belirli bir organın ulusal mı yoksa uluslararası nitelikte bir organ mı olduğu hususunu, organın hukuki niteliği, kurucu belgesi, yetkileri ve varsa mevcut hukuk sistemindeki yeri ve finansmanı gibi ilgili bütün faktörleri göz önünde tutarak karara bağlamak Mahkeme'nin görevidir (*Jeličić/Bosna Hersek* (k.k.); *Peraldi/Fransa* (k.k.)) (Bk. başlık I.E.).

1. Kuralın amacı

63. İç hukuk yollarını tüketme kuralının varlık nedeni, ulusal makamlara ve öncelikle mahkemelere, iddia edilen Sözleşme ihlallerini önleme veya düzeltme imkânı vermektir. Bu kural, Sözleşme'deki hakların ihlali bakımından iç hukuk tarafından etkili bir hukuk yolu sağlanacağına dair 13. maddede öngörülen bir varsayıma dayanır. Bu kural Sözleşme mekanizmasının ikincillik niteliğinin önemli bir yönüdür (*Selmouni/Fransa* [BD], § 74; *Kudla/Polonya* [BD], § 152; *Andrášik ve Diğerleri/Slovakya* (k.k.)). Bu kural, Sözleşme hükümlerinin ulusal hukukta içselleştirilmiş olup olmadığına bakılmaksızın uygulanır (*Eberhard ve M./Slovenya*). Mahkeme yakın tarihli bir kararında, iç hukuk yollarını tüketme kuralının Sözleşme'nin içerdiği koruma sisteminin işleyişinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bunun temel bir ilke olduğunu vurgulamıştır (*Demopoulos ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) [BD], §§ 69 ve 97).

2. Kuralın uygulanması

(a) Esneklik

64. İç hukuk yollarını tüketme kuralı, katı bir kuraldansa altın bir kural olarak tanımlanabilir. Komisyon ve Mahkeme, bu kuralın insan haklarını koruma bağlamında yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, aşırı şekilcilikten uzak ve belirli bir esneklikle uygulanmasının gerekli olduğunu sık sık vurgulamışlardır (*Ringeisen/Avusturya*, § 89; *Lehtinen/Finlandiya* (k.k.)). İç hukuk yollarını tüketme kuralı mutlak olmadığı gibi, otomatik olarak uygulanabilir bir kural da değildir (*Kozacıoğlu/Türkiye* [BD], § 40). Örneğin Mahkeme, bir ülkenin en yüksek mahkemesinin dahi başvuranları kullanmaya mecbur tutmadığı bir iç hukuk yolunu kullanmalarını istemenin, gereksiz aşırı bir şekilcilik olacağına karar vermiştir (*D.H. ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti* [BD], §116-118). Mahkeme,

bir davada başvuranların beyanlarını sunmak için "telaşa" düşmüş olduklarını vurgulayarak, cevap vermeleri için kendilerine çok kısa bir süre tanınmış olmasını dikkate almıştır (*Financial Times Ltd ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, §§ 43-44). Ancak, özellikle hukuki belirginlik ve kesinlikle ilgili meselelerin söz konusu olduğu hallerde, mevcut hukuk yollarına iç hukuktaki usullere göre başvurmak ve ulusal hukukta öngörülen şartlara uymak büyük önem taşımaktadır (*Saghinadze ve Diğerleri/Gürcistan*, §§ 83-84).

(b) İç hukuk kurallarına ve sınırlarına riayet etme

65. Başvuranlar iç hukukun yürürlükteki kurallarına ve usullerine riayet etmek zorundadırlar; bunlara riayet etmemeleri halinde, başvuruları Sözleşme'nin 35. maddesindeki koşulu karşılamayacaktır (*Ben Salah Adraqui ve Dhaim/İspanya* (k.k.); *Merger ve Cros/Fransa* (k.k.); *MPP Golub/Ukrayna* (k.k.); *Agbovi/Almanya* (k.k.)). Başvuranın yaptığı bir usul hatası nedeniyle temyizden incelenmeye alınması reddedildiğinde, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesine riayet edilmemiş olur (*Gäfgen/Almanya* [BD], § 143).

Ancak kaydedilmelidir ki, temyiz mahkemesi kabul edilebilir olmadığına karar verdiği halde bir başvuruyu esaslan incelemiş ise, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesine riayet edilmiş olur (*Voggenreiter/Almanya*). Yetkili makam, iç hukukta öngörülen usulü uygulamamış olan başvuranın talebini özü itibarıyla incelemiş ise, yine aynı durum söz konusu olur (*Vladimir Romanov/Rusya*, § 52). Hukuki şartları çok az taşıyacak şekilde, oldukça üstünkörü bir biçimde yazılmış iddialar için de, ulusal mahkemenin kısa da olsa esasa girerek bir karar vermiş olması halinde, aynı durum geçerli olur (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)/İsviçre (no. 2)* [BD], §§ 43-45).

(c) Birden fazla hukuk yolunun bulunması

66. Potansiyel olarak birden fazla etkili hukuk yolu varsa, başvuranın bunlardan sadece bir tanesini kullanması gereklidir (*Moreira Barbosa/Portekiz* (k.k.); *Jeličić/Bosna Hersek* (k.k.); *Karakó/Macaristan*, § 14; *Aquilina/Malta* [BD], § 39). Gerçekten de bir hukuk yolu tüketilmiş ise, esasen aynı amacı taşıyan bir diğer hukuk yolunu tüketmek gerekli değildir (*Riad ve Idiab/Belçika*, § 84; *Kozacıoğlu/Türkiye* [BD], §§ 40 ve sonraki paragraflar; *Micallef/Malta* [BD], § 58). Kendi davasına en uygun hukuk yolunu seçmek, başvurana düşer. Özetlenecek olursa, eğer iç hukuk, hukukun farklı alanlarında birden fazla paralel hukuk yolu öngörmüş ise, Sözleşme'nin ihlal edildiği iddiası bakımından bu hukuk yollarından biri vasıtasıyla tazmin edilme talebinde bulunan bir başvuranın esas itibarıyla aynı amaca sahip diğer hukuk yollarını kullanması zorunlu değildir (*Jasinskis/Letonya*, §§ 50 ve 53-54).

(d) Şikâyetin özü itibarıyla ileri sürülmüş olması

67. Şikâyetin iç hukukta "en azından özü itibarıyla" ileri sürülmüş olması koşuluyla, Sözleşme'deki bir hakkın iç hukuktaki yargılamalar sırasında açıkça ileri sürülmüş olması gerekli değildir (*Castells/İspanya*, § 32; *Ahmet Sadik/Yunanistan*, § 33; *Fressoz ve Roire/Fransa*, § 38; *Azinas/Kıbrıs* [BD], §§ 40-41). Bu da, başvuranın Sözleşme hükümlerine dayanmamış olması halinde, iddia ettiği ihlali ilk önce ulusal mahkemelerin telafi etmesine fırsat vermek üzere, aynı veya benzer savları iç hukuka dayanarak ileri sürmüş olması gerektiği anlamına gelir (*Gäfgen/Almanya* [BD], §§ 142, 144 ve 146; *Karapanagiotou ve Diğerleri/Yunanistan*, § 29 ve en üst derece yargı mercii önünde üstü örtülü olarak dahi ileri sürülmemiş bir şikâyetle ilgili olarak *Association Les témoins de Jéhovah/Fransa* (k.k.)).

(e) Varlığı ve uygunluğu

68. Başvuranlar sadece, ilgili tarihte hem teoride hem de pratikte mevcut olan ve kendilerinin doğrudan başvurabilecekleri iç hukuk yollarını tüketmek zorundadırlar. Bir başka deyişle başvuranlar, erişilebilir olan, başvuranların şikâyetleri açısından tazmin sağlayabilecek olan ve olumlu sonuçlanması

konusunda makul bir ihtimal bulunan hukuk yollarını tüketmek zorundadırlar (*Sejdovic/İtalya* [BD], § 46; *Paksas/Litvanya* [BD], § 75).

69. Örneğin, yargılamaların yeniden başlatılması talebinde bulunmanın iç hukuk uyarınca gerçekten etkili bir hukuk yolu teşkil ettiğinin tespit edilmiş olduğu (*K.S. ve K.S. A.G./İsviçre*, Komisyon Kararı) veya kesin hüküm kazanmış bir kararı iptal etmenin davalı Devletin kendi hukuk sisteminde ihlali giderebilecek tek vasıta olduğu (*Kiiskinen/Finlandiya* (k.k.); *Nikula/Finlandiya* (k.k.)) özel haller dışında yargılamaların yeniden başlatılmasına veya bir mahkemeden kararını gözden geçirmesine yönelik talepte bulunmak (*Çınar/Türkiye* (k.k.); *Prystavka/Ukrayna* (k.k.)) gibi takdire bağlı veya olağanüstü hukuk yollarına başvurmak gerekli değildir. Benzer şekilde, daha yüksek bir makama yapılan temyiz etkili bir hukuk yolu oluşturmamaktadır (*Horvat/Hırvatistan*, § 47; *Hartman/Çek Cumhuriyeti*, § 66); başvuran için doğrudan erişilebilir olmayan; fakat bir aracının takdir yetkisini kullanmasına bağlı olan bir hukuk yolu da etkili bir hukuk yolu teşkil etmemektedir (*Tănase/Moldova* [BD], § 122). Söz konusu davada, ilke olarak yapılması gerekli olmayan temyiz (Ombudsman'a yapılan temyiz) etkililiği konusunda *Egmez/Kıbrıs*, (§§ 66-73) kararındaki gerekçeye bakınız. Son olarak, kesin bir süre sınırına tabi olmayan ve böylece belirsizlik yaratan bir iç hukuk yolunun, etkili bir hukuk yolu olduğu değerlendirilemez (*Williams/Birleşik Krallık* (k.k.) ve burada yapılan atıflar).

70. Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinin Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulmasını gerektirip gerektirmediği büyük ölçüde davalı Devletin yasal sisteminin belirli özelliklerine ve Anayasa Mahkemesi'nin yargı yetkisinin kapsamına bağlı olacaktır. Dolayısıyla, söz konusu yargı yetkisinin yasal hükümlerin anayasallığını ve daha kesin hükümlere uygunluğunu incelemekle sınırlı olduğu bir davalı Devlette, başvuranların sadece Sözleşme'ye aykırı olduğu gerekçesiyle bir kanun veya yönetmelik hükmüne itiraz etmeleri halinde Anayasa Mahkemesi'ne şikâyetle bulunmaları gerekecektir (*Grişankova ve Grişankovs/Letonya* (k.k.); *Liepājnieks/Letonya* (k.k.)). Ancak, başvuranın yalnızca, kendiliğinden anayasal olmayan kanun veya yönetmeliklerin hatalı uygulanmasından veya yorumlanmasından şikâyetçi olması durumunda Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmak etkili bir hukuk yolu teşkil etmeyecektir (*Smirnov/Rusya* (k.k.); *Szott-Medyńska/Polonya* (k.k.)).

71. Bir başvuranın, Mahkeme'nin uygun olmadığını değerlendirdiği bir hukuk yolunu tüketmeye çalışmış olması durumunda, bu yolun tüketilmesi için geçen süre, altı aylık sürenin işlemlerini durdurmaya ve bu da başvurunun süresi dışında yapıldığı gerekçesiyle reddedilmesine yol açabilecektir (*Rezgui/Fransa* (k.k.); *Prystavska/Ukrayna* (k.k.)).

(f) Kullanılabilirliği ve etkililiği

72. Hukuk yollarının mevcudiyeti sadece teorik olarak değil, aynı zamanda pratik olarak da yeterince kesin olmalıdır. Belirli bir hukuk yolunun kullanılabilirlik ve etkililik kriterlerini karşılayıp karşılamadığını tespit etmek için davanın özel koşullarına bakılmalıdır (bk. aşağıda başlık 4). Yerel mahkemelerin takındığı tavır, ulusal hukuk düzeni içerisinde tutarlı olmalıdır. Bu nedenle Mahkeme, ulusal yüksek mahkemenin içtihatlarında farklılıklar devam ettiği sürece, bu farklılıklar nedeniyle yüksek mahkemeye başvuru yolunun "etkili" olmayacağına karar vermiştir (*Ferreira Alves/Portekiz (no. 6)*, §§ 28-29).

73. Örneğin, Mahkeme bir başvuranın tutukluluğu halihazırda sona ermiş iken tutukluluk koşullarından şikâyetçi olması halinde, mevcut ve yeterli olan bir tazmin edici hukuk yoluna, yani olumlu sonuçlanması konusunda makul bir ihtimal bulunan bir hukuk yoluna, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesi çerçevesinde başvurulması gerektiğine hükmetmiştir (*Lienhardt/Fransa* (k.k.); *Rhazali ve Diğerleri/Fransa* (k.k.); *Ignats/Letonya* (k.k.)).

74. Mahkeme, sadece iç hukuk sisteminde mevcut olan resmi hukuk yollarını değil, aynı zamanda söz konusu hukuk yollarının işlediği genel hukuki ve siyasi bağlamla birlikte, başvuranın kişisel koşullarını da gerçekçi bir biçimde dikkate almak zorundadır (*Akdivar ve Diğerleri/Türkiye* [BD], §§ 68-69; *Hashiyev ve Akayeva/Rusya*, §§ 116-117). Mahkeme, davanın tüm koşullarını dikkate alarak,

başvuranın iç hukuk yollarını tüketmek için kendisinden makul olarak yapması beklenebilecek tüm girişimlerde bulunup bulunmadığını incelemelidir (*D.H. ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti* [BD], §§ 116-122).

Maddi ve hukuki anlamda ülke hudutlarının, iç hukuk yollarının tüketilmesinin önünde bir engel oluşturmadığı kaydedilmelidir. Sözleşmeci bir Devletin yargı yetkisi alanı dışında yaşayan başvuranlar, pratik açıdan sıkıntı çekse ve anlaşılabilir bir kişisel isteksizlik duysalar bile, genel kural olarak, söz konusu Devletin iç hukuk yollarını tüketmekten muaf değillerdir (Davalı Devletin yargı yetkisi alanına kendi rızalarıyla dahil olmayan başvuranlara ilişkin *Demopoulos ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) [BD]; §§ 98 ve 101).

3. Kuralın uygulanması konusunda sınırlar

75. "Uluslararası hukukun genel kabul gören kuralları"na göre, başvurunu mevcut iç hukuk yollarına başvurma yükümlülüğünden muaf tutmayı gerektiren özel koşullar bulunabilir (*Sejdovic/İtalya* [BD], § 55) (ve bk. aşağıda başlık 4).

Sözleşme'ye aykırı eylemlerin tekrarından ve bu eylemlere Devlet makamlarının resmen hoşgörü göstermelerinden oluşan bir idari pratiğin bulunduğu ortaya konmuş ise ve bu pratik yargılamaları yararsız ve etkisiz kılacak nitelikte ise, iç hukuk yollarını tüketme kuralı uygulanmaz (*Aksoy/Türkiye*, § 52).

Başvurandan belirli bir hukuk yolunu tüketmesi talep etmenin pratikte makul olmaması ve başvuranın Sözleşme'nin 34. maddesi kapsamındaki bireysel başvuru hakkını etkili bir biçimde kullanmasının önünde orantısız bir engel teşkil etmesi halinde Mahkeme, başvuranın bu koşulu yerine getirmekten muaf olduğuna karar vermektedir (*Veriter/Fransa*, § 27; *Gaglione ve Diğerleri/İtalya*, § 22).

Usulün suistimal edildiğine yönelik herhangi bir iddia ileri sürülmemişken, sadece bir temyiz işleminin sonucuna bağlı olarak para cezası verilmesi, söz konusu hukuk yolunun tüketilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırır (*Prencipe/Monako*, §§ 95-97).

4. İspat külfetinin dağılımı

76. Hükümet iç hukuk yollarının tüketilmediğini iddia ediyorsa, başvuranın hem mevcut hem de etkili bir hukuk yoluna başvurmadığını ispatlama külfeti altındadır (*Dalia/Fransa*, § 38; *McFarlane/İrlanda* [BD], §107). Bir hukuk yolunun mevcudiyeti, hukuken ve pratik olarak yeterince kesin olmalıdır (*Vernillo/Fransa*). Dolayısıyla hukuk yolunun iç hukuktaki dayanağı açık olmalıdır (*Scavuzzo-Hager ve Diğerleri/İsviçre* (k.k.)); *Norbert Sikorski/Polonya*, § 117; *Sürmeli/Almanya* [BD], §§ 110-112). İç hukuk yolu, başvuranın şikâyetleri açısından tazmin sağlayabilecek ve olumlu sonuçlanması konusunda makul ihtimale sahip nitelikte olmalıdır (*Scoppola/İtalya (no. 2)* [BD], § 71). Kapsamı ve uygulaması dahil olmak üzere, mevcut olduğu söylenen bir hukuk yolunun gelişimi ve varlığı, açıkça düzenlenmiş ve içtihatlarla veya uygulamayla teyit edilmiş veya tamamlanmış olmalıdır (*Mikolajová/Slovakya*, § 34). Bu durum, başvuran tarafından dayanılan hakkı zımnen öngören yazılı bir anayasaya sahip olan ve teamül hukukundan esinlenen bir sistem bağlamında da geçerlidir (yaklaşık 25 yıldır teorik olarak mevcut olduğu halde hiçbir zaman kullanılmamış bir hukuk yoluyla ilgili olarak *McFarlane/İrlanda* [BD], § 117).

Ulusal içtihatlardan örneklerin sunulmuş olması halinde, Hükümetin savları açıkça daha fazla ağırlık taşır (*Doran/İrlanda*; *Andrášik ve Diğerleri/Slovakya* (k.k.); *Di Sante/İtalya* (k.k.); *Giummarra ve Diğerleri/Fransa* (k.k.); *Paulino Tomás/Portekiz* (k.k.); *Johti Sappmelaccat Ry ve Diğerleri/Finlandiya* (k.k.)). Atıf yapılan kararların ilke olarak başvurunun yapılması öncesinde verilmiş olması (*Norbert Sikorski/Polonya*, § 115) ve incelenmekte olan davayla bağlantılı olması gerekmektedir (*Sakhnovskiy/Rusya* [BD], §§ 43-44); yargılamalar Mahkeme önünde derdestken yeni bir hukuk yolunun oluşturulmasına ilişkin (aşağıda atıf yapılan) ilkelere bakınız).

77. Hükümetin başvuranın ulusal mahkemeler önünde doğrudan Sözleşme'ye dayanabileceğini iddia etmesi halinde, bu türden bir hukuk yolunun kesinlik derecesinin somut örneklerle gösterilmesi gerekir (*Slavgorodski/Estonya* (k.k.)). Aynı durum, ulusal Anayasanın belirli genel hükümlerine doğrudan dayandığı belirtilen bir hukuk yolu için de geçerlidir (*Kornakovs/Letonya*, § 84).

78. Ulusal yasama organı adli yargılamaların aşırı uzunluğunun incelenmesi için özel bir hukuk yolu getirmiş ise, Mahkeme bu konudaki savlara karşı daha açık olur (*Brusco/İtalya* (k.k.); *Slaviček/Hırvatistan* (k.k.)). Ayrıca bk. *Scordino/İtalya* [BD], §§ 136-48). Karşılaştırınız *Merit/Ukrayna*, § 65.

79. Başvuran için uygun ve etkili bir hukuk yolunun bulunduğunu kanıtlama külfeti Hükümet tarafından yerine getirildiğinde, aşağıdakileri ortaya koymak başvuranın görevidir:

- hukuk yolu bilfiil kullanılmıştır (*Grässer/Almanya* (k.k.)); veya
- hukuk yolu belirli nedenlerden dolayı davanın kendine özgü koşulları içerisinde yetersiz ve etkisiz olmuştur (*Selmouni/Fransa* [BD], § 76); bu nedenlere örnek olarak şunlar verilebilir: soruşturma yapılmasında aşırı gecikme yaşanması (*Radio France ve Diğerleri/Fransa* (k.k.), § 34); yasal sorunlar temelinde temyiz başvurusunda bulunmak gibi normalde mevcut olan bir hukuk yolunun benzer davalarda gösterilen yaklaşımın ışığında, söz konusu davalarda verilen kararlar yakın tarihli olsa bile (*Gas ve Dubois/Fransa* (k.k.)), davanın koşulları içerisinde etkili olmaması (*Scordino/İtalya* (k.k.); *Pressos Compania Naviera S.A. ve Diğerleri/Belçika*, §§ 26-27). Başvuranın ilgili mahkemeye doğrudan başvuramaması halinde de bu durum geçerli olmaktadır (*Tănase/Moldova* [BD], § 122). Bazı özel koşullar altında, benzer durumda bulunan başvuranlardan bir kısmı, Hükümet tarafından atıf yapılan mahkemeye başvurmamış ise, diğer başvuranlar tarafından kullanılan bu iç hukuk yolunun uygulamada etkisiz kaldığının ortaya çıkmış olması nedeniyle söz konusu mahkemeye başvurmaktan muaf tutulabilirler (*Vasilkoski ve Diğerleri/Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti*, §§ 45-46; *Laska ve Lika/Arnavutluk*, §§ 45-48). Ancak bu durum çok özel olaylarda geçerlidir (karşılaştırınız *Saghinadze ve Diğerleri/Gürcistan*, §§ 81-83); veya
- başvuranı bu koşulu yerine getirmekten muaf tutmayı gerektiren özel şartlar bulunmuştur (*Akdivar ve Diğerleri/Türkiye*, §§ 68-75; *Sejdovic/İtalya* [BD], § 55; *Veriter/Fransa*, § 60).

80. Devlet görevlilerinin vazifelerini suistimal ettiğine veya zarara sebebiyet verdiklerine ilişkin ciddi iddialar karşısında ulusal makamların tamamıyla pasif kalmaları, örneğin soruşturma yapmamları veya yardım etmemeleri halinde, bu tür bir unsur oluşabilir. Bu gibi durumlarda ispat külfetinin bir kez daha yer değiştirdiği ve böylece şikâyetçi olunan meselelerin ağırlığı ve ciddiyetine cevaben hangi girişimlerde bulunduğunu ortaya koyma yükümlülüğünün, davalı Devlete ait olduğu söylenebilir (*Demopoulos ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) [BD], § 70).

81. Başvuranın belirli bir hukuk yolunun etkililiği konusunda kuşku duyması tek başına, kendisini söz konusu hukuk yolunu tüketme girişiminde bulunma yükümlülüğünden kurtarmaz (*Epözdemir/Türkiye* (k.k.); *Milošević/Hollanda* (k.k.); *Pellegriti/İtalya* (k.k.); *MPP Golub/Ukrayna* (k.k.)). Aksine, uygun mahkemeye yorum yetkisini kullanarak mevcut hakları geliştirme fırsatı vermek için başvurmak, başvuranın menfaatindedir (*Ciupercescu/Romanya*, § 169). Temel haklara anayasal koruma sağlayan bir hukuk sisteminde bu korumanın genişliğini test etme ve teamül hukuku sisteminde ulusal mahkemelere yorum yoluyla söz konusu hakları geliştirme imkânı verme yükümlülüğü şikâyetçi kişiye aittir (*A, B ve C/İrlanda* [BD], § 142). Fakat; örneğin yerleşik iç hukuk içtihatları ışığında, belirtilen hukuk yolunun gerçekte olumlu sonuçlanma konusunda makul bir ihtimale sahip olmadığı durumlarda, başvuranın söz konusu hukuk yolunu kullanmamış olması, kabul edilebilirlik önünde bir engel değildir (*Pressos Compania Naviera S.A. ve Diğerleri/Belçika*, § 27; *Carson ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 58).

5. Usul yönleri

82. Başvuranın iç hukuk yollarını tüketmesi koşulu, normal olarak Mahkeme'ye başvurunun yapıldığı tarihte dikkate alınarak karara bağlanır (*Baumann/Fransa*, § 47); ancak davanın kendine özgü koşulları ile haklı kılınması mümkün olan istisnalar bulunabilir (bk. aşağıda başlık 6). Bununla birlikte Mahkeme, bu tür hukuk yollarının son aşamasına, Mahkeme'ye başvuru yapıldıktan kısa bir süre sonra fakat Mahkeme'nin kabul edilebilirlik meselesini karara bağlamasından önce varılabileceğini kabul etmektedir (*Karoussiotis/Portekiz*, § 57).

83. Hükümet, iç hukuk yollarının tüketilmediği savunması yapmak istiyorsa, savunmanın niteliğinin ve koşullarının izin verdiği ölçüde, bunu kabul edilebilirlik kararından önce sunduğu görüşlerinde yapmalıdır; ancak Hükümeti bu yükümlülükten muaf tutmayı gerektiren istisnai koşullar bulunabilir (*Mooren/Almanya* [BD], § 57 ve burada yapılan atıflar, §§ 58-59).

İç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle yapılan bir itirazın, özellikle usul yükümlülükleri veya güvenceleriyle ilgili davalarda, örneğin Sözleşme'nin 2. maddesinin usule ilişkin kısmıyla (*Dink/Türkiye*, §§ 56-58) veya 3. maddesinin usule ilişkin kısmıyla ilgili başvurularda ender rastlanan bir olay değildir. 6. madde açısından bk. *Scoppola/İtalya (no. 2)* [BD], § 126, 8. maddeye ilişkin olarak bk. *A, B ve C/İrlanda* [BD], § 155; 13. maddeye ilişkin olarak bk. *Sürmeli/Almanya* [BD], § 78; *M.S.S./Belçika ve Yunanistan* [BD], § 336.

6. Yeni hukuk yollarının oluşturulması

84. İç hukuk yollarının tüketilip tüketilmediği, normal olarak, yargılamaların Mahkeme'ye başvurunun yapıldığı tarihteki durumu dikkate alınarak değerlendirilir. Ancak yeni hukuk yollarının oluşturulmasının ardından söz konusu kural istisnalara tabi olabilmektedir (*İçyer/Türkiye* (k.k.), § 72 ve sonraki paragraflar). Mahkeme, bilhassa yargılamaların uzunluğuyla ilgili davalarda (*Predil Anstalt/İtalya* (k.k.); *Bottaro/İtalya* (k.k.); *Andrášik ve Diğerleri/Slovakya* (k.k.); *Nogolica/Hırvatistan* (k.k.); *Brusco/İtalya* (k.k.); *Korenjak/Slovenya* (k.k.), §§ 66-71); *Techniki Olympiaki A.E./Yunanistan* (k.k.); mülkiyet hakkına müdahaleler bakımından yeni bir tazmin edici hukuk yoluna ilişkin davalarda (*Charzyński/Polonya* (k.k.); *Michalak/Polonya* (k.k.); *Demopoulos ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) [BD]); yerel mahkeme kararlarının icra edilmemesine ilişkin davalarda (*Nagovitsyn ve Nalgiyev/Rusya* (k.k.), §§ 36-40; *Balan/Moldova* (k.k.)) veya cezaevlerindeki aşırı kalabalıkla ilgili davalarda (*Latak/Polonya* (k.k.)) bu kuraldan ayrılmıştır.

Mahkeme yeni oluşturulan hukuk yollarının etkililiğini ve erişilebilirliğini dikkate almaktadır (*Demopoulos ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) [BD], §88). Yeni iç hukuk yolunun etkili olmadığı bir dava için bk. *Parizov/Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti*, §§ 41-47); yeni anayasal hukuk yolunun etkili olduğu bir dava için bk. *Cvetković/Sırbistan*, § 41.

İçtihat değişikliğinden sonra bir Devletin hukuk sistemine dahil edilen yeni bir hukuk yolunun, hangi tarihten itibaren başvuran tarafından kullanılmasının gerekli görülmesinin adil olacağı konusunda Mahkeme, bireylere yargı kararına aşına olmaları için makul bir süre tanımaksızın bu türden yeni bir hukuk yolunu tüketmelerini şart koşmanın adil olmayacağına hükmetmiştir (*Broca ve Texier-Micault/Fransa*, § 20). “Makul sürenin” uzunluğu her davanın koşullarına bağlıdır; ancak Mahkeme genellikle bu sürenin altı ay olduğuna karar vermiştir (adı geçen karar; *Depauw/Belçika* (k.k.)). Örneğin *Leandro Da Silva/Lüksemburg* (§ 50) kararında bahse konu yerel mahkeme kararının verilmesinden itibaren geçen süre sekiz ay ve kararın yayımlanmasından itibaren geçen süre üç buçuk ay olmuştur. Ayrıca bk. *McFarlane/İrlanda* [BD], § 117; bir emsal kararın ardından kısa süre sonra tesis edilen bir hukuk yolu için bk. *Fakhretdinov ve Diğerleri/Rusya* (k.k.), §§ 36-44; iç hukuk içtihatlarından ayrılma konusunda bk. *Scordino/İtalya* [BD], § 147.

Mahkeme, yargılamaların uzunluğuyla ilgili davalarda iç hukuk yollarının etkili olması için sahip olması gereken özellikler hakkında *Scordino/İtalya* [BD] ve *Cocchiarella/İtalya* [BD] davalarında bazı

işaretlerde bulunmuştur (ayrıca bk. daha yakın tarihli *Vassilios Athanasiou ve Diğerleri/Yunanistan*, §§ 54-56). Kural olarak, yargılamaların uzunluğu konusunda önleyici veya tazmin edici bir etkisi bulunmayan bir hukuk yolunun kullanılması gerekmez (*Puchstein/Avusturya*, § 31). Yargılamaların uzunluğuyla ilgili bir hukuk yolu, özellikle, aşırı bir gecikmeye meydan vermeden işlemeli ve uygun düzeyde telafi sağlamalıdır (*Scordino/İtalya (no. 1)* [BD], §§ 195 ve 204-207).

85. Mahkeme'nin, iç hukukta veya uygulamada yapısal veya genel kusurlar tespit etmesi halinde, Mahkeme Devletten durumu incelemesini ve gerekirse aynı nitelikte davaların Mahkeme'nin önüne getirilmesini engellemek için etkili tedbirler almasını isteyebilir (*Lukenda/Slovenya*, § 98). Mahkeme, Sözleşme'deki hakların ihlalleri hakkında gerçekten etkili bir tazmin sağlanması için, Devletin ya mevcut hukuk yollarını değiştirmesi ya da yeni hukuk yolları eklemesi gerektiği sonucuna varabilir (örneğin bk. emsal kararlar, *Xenides-Arestis/Türkiye*, § 40; *Burdov/Rusya*, §§ 42 ve 129 ve sonraki paragraflar ve § 140). Etkili iç hukuk yollarının sağlanması gereksinimine özel önem verilmelidir (bk. emsal karar, *Vassilios Athanasiou ve Diğerleri/Yunanistan*, § 41).

Davalı Devletin yeni bir hukuk yolu tesis etmesi halinde Mahkeme, söz konusu hukuk yolunun etkili olup olmadığını tespit etmiştir (örneğin bk. *Robert Lesjak/Slovenya*, §§ 34-55; *Demopoulos ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) [BD], § 87). Mahkeme tespitini her davanın koşullarını inceleyerek yapmaktadır; Mahkeme'nin yeni yasal çerçevenin etkili olup olmadığına ilişkin kararını, çerçevenin pratik uygulamasına dayalı olarak vermesi gerekmektedir (*Nogolica/Hırvatistan* (k.k.)). Ancak, ne çerçevenin uygulanmasına ilişkin hiçbir adli veya idari uygulamanın henüz ortaya çıkmamış olması, ne de yargılamaların fazla uzun sürme riski yeni hukuk yolunu etkisiz kılar (*Nagovitsyn ve Nalgiyev/Russia* (k.k.), § 30).

86. Mahkeme'nin yeni hukuk yolunun etkili olduğuna karar vermesi halinde bu, benzer davalardaki diğer başvuranların, zamanaşımına uğramış olmamak kaydıyla, yeni hukuk yolunu kullanmaları gerektiği anlamına gelmektedir. Mahkeme, yeni hukuk yolunun oluşturulmasının öncesinde yapılmış olsa dahi söz konusu başvuruların Sözleşme'nin 35 § 1 maddesi uyarınca kabul edilemez olduğunu beyan etmiştir (*Grzinčić/Slovenya*, §§ 102-110; *İçyer/Türkiye* (k.k.), §§ 74 ve sonraki paragraflar).

Bu durum, başvurular yapıldıktan sonra kullanılabilir hale gelen iç hukuk yollarıyla ilgilidir. Başvuranları böyle bir hukuk yolunu kullanmaya zorlayan istisnai koşullar bulunup bulunmadığı değerlendirilirken, özellikle yeni iç hukuk düzenlemelerinin niteliği ve uygulamaya girdiği bağlam dikkate alınır (*Fakhretdinov ve Diğerleri/Rusya* (k.k.), § 30). Bu davada Mahkeme, etkili bir hukuk yolu oluşturulmasına hükmettiği bir emsal kararın ardından getirilen etkili iç hukuk yolunun, başvuranlar tarafından Mahkeme'ye başvuru yapılmadan önce kullanılması gerektiğine karar vermiştir.

Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinin başvuru tarihine göre uygulanma koşullarını belirtmiştir (adı geçen kararda, §§ 31-33; ayrıca bk. *Nagovitsyn ve Nalgiyev/Rusya* (k.k.), §§ 29 ve sonraki paragraflar ve § 42).

B. Altı aylık süre kuralına riayet etmeme

Madde 35 § 1 – Kabul edilebilirlik kriterleri

"1. Mahkeme'ye ancak, ... iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren altı aylık bir süre içinde başvurulabilir."

1. Kuralın amacı

87. Altı aylık süre kuralının başlıca amacı, Sözleşme kapsamında meselelerin ortaya çıktığı davaların makul bir süre içerisinde incelenmesini sağlamak suretiyle yasal kesinliği sürdürmenin yanı sıra yetkililer ve diğer ilgili kişileri uzun sürecek bir belirsizlik durumunda kalmaya karşı korumaktır. Bu kural ayrıca,

müstakbel başvurulara bir başvuruda bulunup bulunmama konusunda düşünmeleri ve eğer başvuruda bulunacaklarsa ileri sürecekleri şikâyetler ve iddialar konusunda karar vermeleri için yeterli zaman sağlar; zamanın geçmesi ileri süren meselelerin adil bir şekilde incelenmesinde sorun yaratacağı için, bu kural dava konusu olayların kanıtlanmasını kolaylaştırır (*Sabri Güneş/Türkiye* [BD], § 39).

88. Bu kural, Mahkeme tarafından yapılan denetimin süre yönünden sınırlarını gösterir ve hem bireylere ve hem de Devlet yetkililerine hangi süre geçtikten sonra artık denetimin mümkün olmayacağını bildirir. Altı aylık süre kuralı Yüksek Sözleşmeci Tarafların eski kararların sürekli sorgulanmasını engelleme konusundaki isteğini yansıttığı gibi, düzen, istikrar ve barış adına meşru bir kaygı teşkil eder (*Idalov/Rusya* [BD], § 128; *Sabri Güneş/Türkiye* [BD], § 40).

89. Altı aylık süre kuralı bir kamu politikası kuralı olup, Hükümet bu doğrultuda itirazda bulunmamış olsa dahi Mahkeme'nin söz konusu kuralı resen uygulama yetkisi bulunmaktadır (*adı geçen kararda*, § 29).

90. Altı aylık süre kuralı, bir başvuranın, konuyla ilgili durumu ulusal düzeyde kesin olarak sonuçlanmadan önce, Mahkeme'ye şikâyette bulunmasını gerektiremez (*Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 157; *Chapman/Belçika* (k.k.), § 34).

2. Altı aylık sürenin başladığı tarih

(a) Nihai karar

91. Altı aylık süre, iç hukuk yollarının tüketilmesi sürecinde verilen nihai karar tarihinden itibaren başlar (*Paul ve Audrey Edwards/Birleşik Krallık* (k.k.)). Başvuran etkili ve yeterli olabilecek iç hukuk yollarını olağan bir şekilde kullanmış olmalıdır (*Moreira Barbosa/Portekiz* (k.k.)).

92. Bir başvuranın Sözleşme bakımından söz konusu olan şikâyeti için etkili bir tazmin sağlama yetkisi ve görevi bulunmayan organlara veya mercilere uygun olmayan veya yanlış yorumlanan başvurularda bulunmak suretiyle, Sözleşme'de getirilen katı süre sınırını genişletmesi mümkün olmadığından, sadece olağan ve etkili hukuk yolları dikkate alınabilir (*Fernie/Birleşik Krallık* (k.k.)).

93. Kullanılması kamu görevlilerinin takdirine bağlı olan ve sonuç olarak başvuran tarafından doğrudan erişilebilir olmayan iç hukuk yolları dikkate alınmaz. Benzer şekilde, kesin bir süre sınırı bulunmayan hukuk yolları belirsizlik yaratır ve Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinde yer alan altı aylık süre kuralını işlevsiz kılar (*Williams/Birleşik Krallık* (k.k.)).

94. Sözleşme'nin 35 § 1 maddesi kural olarak, başvuruların yargılamaların yenilenmesi için başvuruda bulunmuş olmalarını veya benzer olağanüstü hukuk yollarını kullanmış olmalarını gerektirmediği gibi, bu tür hukuk yollarının kullanıldığı gerekçesiyle altı aylık sürenin uzatılmasına izin vermez (*Berdzenishvili/Rusya* (k.k.); *Tucka/Birleşik Krallık (no. 1)* (k.k.)). Ancak olağanüstü hukuk yolu, başvuranın kullanabileceği tek hukuk yolu ise, altı aylık süre, söz konusu hukuk yolu bakımından kararın verildiği tarihten hesaplanır (*Ahtinen/Finlandiya* (k.k.)).

Bir başvuranın yargılamaların yenilenmesi talebinin reddine dair karara ilişkin şikâyetlerini söz konusu karar tarihinden itibaren altı ay içerisinde sunduğu bir başvuru, kararın nihai bir karar olmaması dolayısıyla, kabul edilebilir değildir (*Sapeyan/Ermenistan*, § 23).

Yargılamaların yenilendiği veya nihai kararın gözden geçirildiği davalarda, ilk yargılamalar veya nihai karar bakımından altı aylık sürenin işlemesi, sadece bu tür bir gözden geçirmeye veya yargılamaların yenilenmesine temel oluşturan ve olağanüstü temyiz organının incelemesine tabi tutulmuş olan Sözleşme'yle ilgili meselelerle bağlantılı olarak durabilir (*adı geçen kararda*, § 24).

(b) Başlangıç noktası

95. Altı aylık süre kuralı özzerktir ve bireysel başvuru hakkının etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamak için her davanın olaylarına göre yorumlanması ve uygulanması gerekmektedir. İç hukukun ve

uygulamanın dikkate alınması, önemli bir yön olmakla beraber, altı aylık sürenin başlangıç noktasını tespit etmede belirleyici değildir (*Sabri Güneş/Türkiye* [BD], §§ 52 ve 55).

(i) Karardan haberdar olma

96. Altı aylık süre, başvuranın ve/veya temsilcisinin nihai iç hukuk kararından yeterince bilgi sahibi olduğu tarihte başlar (*Koç ve Tosun/Türkiye* (k.k.)).

97. Başvuranın nihai iç hukuk kararını hangi tarihte öğrendiğini kanıtlamak, altı aylık süre kuralına riayet edilmediğini ileri süren Devlete düşer (*Şahmo/Türkiye* (k.k.)).

(ii) Kararın tebliğ edilmesi

98. Başvurana tebliğ edilmesi: Başvuranın otomatik olarak nihai kararın bir nüshasını tebliğ alma hakkının bulunması halinde, altı aylık sürenin karar nüshasının tebliği tarihinden başlatılması, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinin konusuna ve amacına en uygundur (*Worm/Avusturya*, § 33).

99. Avukata tebliğ edilmesi: Başvuran iç hukuk yollarını tüketilmesini sağlayan karardan daha sonra haberdar olsa dahi, altı aylık süre başvuranın avukatının bu kararı öğrendiği tarihte başlar (*Çelik/Türkiye* (k.k.)).

(iii) Kararın tebliğ edilmemesi

100. İç hukukta kararın tebliğ edilmesi öngörülüyorsa, kararın kesinleştirildiği tarihi, yani tarafların kararın içeriğini kesin olarak öğrenebilecekleri tarihi başlangıç noktası olarak almak gerekir (*Papachelas/Yunanistan* [BD], § 30). Başvuran veya avukatı, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne tevdi edilen kararın bir nüshasını almak için gerekli özeni göstermelidir (*Ölmez/Türkiye* (k.k.)).

(iv) İç hukuk yolu bulunmaması

101. Başvuranın faydalanabileceği etkili bir hukuk yolunun mevcut olmadığı başlangıçtan itibaren belli ise, altı aylık süre, şikâyet konusu eylemin meydana geldiği tarihten, başvuranın bu türden bir eylemden doğrudan etkilendiği tarihten, eylemi fark ettiği veya olumsuz sonuçlarını öğrendiği tarihte başlar (*Dennis ve Diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.); *Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 157).

102. Bir başvuranın görünürde mevcut olan bir hukuk yolundan faydalanması, ancak daha sonra bu hukuk yolunu etkisiz kılan koşulları fark etmesi halinde, altı aylık süreyi başvuranın söz konusu koşulları ilk fark ettiği veya fark etmiş olması gereken tarihten başlatmak uygun olur (*adı geçen kararda*, § 158).

(v) Devam eden durum

103. "Devam eden durum" kavramı, Devletin başvuranların mağduriyetine sebebiyet veren süregelen faaliyetleriyle oluşan bir vaziyete işaret eder. Bir olayın zamanla önemli sonuçlar doğurması, bu olayın "devam eden durum" oluşturduğu anlamına gelmez (*Iordache/Romanya*, § 49).

104. İddia edilen ihlalin, iç hukuk yollarının mevcut olmadığı bir devam eden durum oluşturması halinde, altı aylık süre ancak, söz konusu durum sona erdiğinde başlar (*Sabri Güneş/Türkiye* [BD], § 54; *Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 159; *Ülke/Türkiye* (k.k.)). Durum devam ettiği sürece, altı aylık süre kuralı uygulanamaz (*Iordache/Romanya*, § 50).

3. Altı aylık sürenin sona ermesi

105. Süre, nihai kararın alenen tefhim edildiği veya başvuranın ya da temsilcisinin söz konusu karardan haberdar olduğu günün ertesi günü başlar ve takvim aylarının gerçek süresi ne olursa olsun, altı takvim ayı sonra sona erer (*Otto/Almanya* (k.k.)).

106. Altı aylık süreye riayet edilip edilmediği, her bir davalı Devletin ulusal mevzuatına göre değil, Sözleşme'ye özgü kriterler kullanılarak belirlenir (*Benet Praha, spol. s r.o./Çek Cumhuriyeti* (k.k.); *Poslu ve Diğerleri/Türkiye*, § 10). Mahkeme'nin süre sınırlarını hesaplamak için iç hukuk kurallarından bağımsız olarak kendi kriterlerini uygulaması yasal kesinliği, adaletin doğru şekilde tecellisini ve dolayısıyla Sözleşme mekanizmasının pratik ve etkili biçimde işlemlerini sağlama eğiliminde olmaktadır (*Sabri Güneş/Türkiye* [BD], § 56).

107. Altı aylık sürenin son gününün Cumartesi, Pazar veya resmi tatile denk gelmiş olmasının ve bu tür bir durumda iç hukuk uyarınca süre sınırlarının bir sonraki işgününe uzatılıyor olmasının, *dies ad quem*'in (bitim tarihinin) belirlenmesi üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır (*adı geçen kararda*, §§ 43 ve 61).

108. Mahkeme'nin altı aylık sürenin sona erdiği tarihi, davalı Devlet tarafından belirlenenden farklı bir tarih olarak belirlemesi mümkündür (*İpek/Türkiye* (k.k.)).

4. Başvurunun yapıldığı tarih

(a) Doldurulmuş başvuru formu

109. Mahkeme İçtüzüğü'nün 1 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren 47. maddesine göre, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinin amaçları doğrultusunda başvurunun yapıldığı tarih, söz konusu İçtüzük maddesinde yer alan koşulları karşılayan bir başvuru formunun Mahkeme'ye gönderildiği tarihtir. Bir başvuru, talep edilen tüm bilgileri başvuru formunun ilgili kısımlarında içermeli ve ilgili destekleyici belgeler eşliğinde ibraz edilmelidir. İçtüzüğü'nün 47. maddesinde aksi öngörülmediği takdirde, sadece tamamlanmış bir başvuru formu altı aylık süre sınırının işlemlerini durdurur (*Dava Açılmasına İlişkin Uygulama Yönergesi*, § 1).

(b) Yetki belgesi

110. Bir başvuranın, başvurusunun temsilcisi tarafından yapılmasını tercih etmesi halinde, başvuran tarafından imzalanmış olan vekaletnamenin veya yetki belgesinin aslının Mahkeme'ye iletilmesi gerekmektedir (Mahkeme İçtüzüğü'nün 47 § 3.1 (d) maddesi; ayrıca bk. *Kaur/Hollanda* (k.k.), § 11'in *son cümlesi*). Bu türden bir yetki belgesinin mevcut olmaması durumunda, başvurunun geçerli olduğunun değerlendirilmesi mümkün olmayacak ve başvuru Mahkeme tarafından bir "mağduriyet bulunmadığı" veya hatta başvuru hakkının kötüye kullanıldığı gerekçesiyle reddedilecektir (*Kokhreizze ve Ramishvili/Gürcistan* (k.k.), § 16).

111. Usulüne uygun olarak doldurulmuş bir yetki belgesi Mahkeme İçtüzüğü'nün 45 ve 47. maddelerinin anlamı doğrultusunda başvurunun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ve söz konusu belgenin ibraz edilmemesi başvurunun yapıldığı tarih üzerinde doğrudan sonuçlar doğurabilmektedir (*adı geçen kararda*, § 17).

(c) Gönderilme tarihi

112. Başvurunun yapıldığı tarih, başvuranın usulüne uygun olarak doldurduğu başvuru formunu Mahkeme'ye gönderilmek üzere postaya verdiği tarihi belirten damga pulundaki tarihtir (Mahkeme İçtüzüğü'nün 47 § 6 (a) maddesi; ayrıca bk. *Abdulrahman/Hollanda* (k.k.); *Brežec/Hırvatistan*, § 29).

113. Ancak, örneğin başvurunun postaya verildiği tarihin tespit edilmesinin mümkün olmaması gibi özel durumlar, başvuru formunun tarihinin veya bu tarih mevcut değil ise Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü'ne varış tarihinin başvurunun yapıldığı tarih olarak kabul edilmesi (*Bulinwar OOD ve Hrusanov/Bulgaristan*, §§ 30-32) gibi farklı bir yaklaşım benimsenmesini haklı kılabılır.

114. Başvuranlar nakil halindeyken yaşanan ve Mahkeme'yle yazışmalarını etkileyebilecek herhangi bir gecikmeden ötürü sorumlu tutulamazlar (*Anchugov ve Gladkov/Rusya*, § 70).

(d) Faksla gönderme

115. Faksla gönderilen başvurular altı aylık süre sınırının işlemlerini durdurmaz. Başvuranların ayrıca başvurunun imzalı aslını aynı süre sınırı içerisinde posta yoluyla göndermeleri gerekmektedir (Dava Açılmasına İlişkin Uygulama Yönergesi, § 3).

(e) Bir şikâyetin nitelendirilmesi

116. Bir şikâyet, sadece dayandığı hukuki gerekçe veya savlarla değil, içerisinde iddia edilen maddi olaylarla nitelendirilir (*Scoppola/İtalya (no. 2)* [BD], § 54).

(f) Daha sonraki şikâyetler

117. İlk başvuruda yer almayan şikâyetler bakımından altı aylık sürenin işlemesi, şikâyetin bir Sözleşme organına sunulduğu ilk tarihe kadar durmaz (*Allan/Birleşik Krallık* (k.k.)).

118. Altı aylık sürenin dolmasından sonra ileri sürülen şikâyetler, ancak süre sınırı içerisinde ileri sürülen ilk şikâyetlerin belirli yönlerini oluşturmaları halinde incelenebilir (*Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish/Romanya* (k.k.)).

119. Başvuranın başvurusunda, daha sonra ileri süreceği şikâyetin maddi temellerine ve iddia edilen ihlalin niteliğine dair bir işaret vermeksizin sırf Sözleşme'nin 6. maddesine dayanmış olması, daha sonra bu hüküm kapsamında ileri süreceği tüm şikâyetlerin de yapılmış olduğunun kabul edilmesi için yeterli değildir (*Allan/Birleşik Krallık* (k.k.); *Adam ve Diğerleri/Almanya* (k.k.)).

120. Yerel yargılamalardan belgelerin sunulmuş olması, ileride söz konusu yargılamalarla ilgili yapılacak tüm şikâyetler için bir başvuru yapılmış olduğunun kabul edilmesi için yeterli değildir. Bir şikâyetin yapılmış olması ve böylece altı aylık sürenin işlemesinin durması için, özet olarak dahi olsa, iddia edilen Sözleşme ihlalinin niteliği hakkında bazı bilgiler verilmiş olmalıdır (*Božinovski/Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti* (k.k.)).

5. Özel durumlar

(a) Süre sınırlarının yaşam, konuta saygı ve mülkiyet hakkına ilişkin devam eden durumlarda uygulanabilirliği

121. Altı aylık sürenin işlemeye başlayacağı kesin bir an bulunmasa da, Mahkeme hayati risk içeren durumlarda kayıp edilme olaylarının soruşturulmamaya devam edilmesinden şikâyetçi olmak isteyen başvuranlara özenli davranma ve girişimde bulunma yükümlülüğü getirmektedir. Bu tür durumlarda başvuranlar Strazburg'a gelmeden önce sonsuza kadar bekleyemezler. Başvuranların gereksiz bir gecikme olmaksızın şikâyetlerini ileri sürmeleri gerekir (*Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], §§ 161-166).

122. Benzer şekilde, mülkiyet veya konuta saygı hakkının süregelen şekilde ihlal edildiği iddialar, uzun zamandır devam eden bir ihtilaf bağlamında söz konusu olduğu takdirde, değişmeyen bir durum karşısında pasif kalmanın gerekçesinin gösterilmesi mümkün olmayacağından, başvuranın davasını sunmasının gerekli olacağı bir zaman gelebilir. Bir başvuranın, öngörülebilir gelecekte mülkiyetine ve konutuna erişimini tekrar kazanma konusunda gerçekçi bir umudun bulunmadığının farkına vardığı veya farkına varmış olması gerektiği anda, başvurunun yapılmasında açıklamasız veya aşırı bir gecikme yaşanması, başvurunun süresinde yapılmadığı gerekçesiyle reddedilmesine sebebiyet verebilir. Karmaşık bir ihtilaf sonrası durumunda ise, durumun çözüme kavuşturulmasına ve başvuranların iç hukuk

düzeyinde bir çözüm elde etme konusunda kapsamlı bilgiler almalarına izin vermek amacıyla, zaman dilimlerinin geniş olması gerekmektedir (*Sargsyan/Azərbaycan* (k.k.), [BD], §§ 140-141; *Chiragov ve Diğerleri/Ermenistan* (k.k.) [BD], §§ 141-142).

(b) Sözleşme'nin 5 § 3 maddesine göre birden fazla tutukluluk süresinin söz konusu olduğu davalarda altı aylık süre kuralının uygulanma koşulları

123. Peşpeşe ve birden fazla olan tutukluluk dönemleri bir bütün olarak dikkate alınmalıdır; altı aylık süre, son tutukluluk döneminin sona ermesinin ardından işlemeye başlar (*Solmaz/Türkiye*, § 36).

124. Sanığın tutuklu kaldığı sürenin birkaç birbirini izlemeyen döneme bölünmüş olması halinde, söz konusu dönemlerin bir bütün olarak değil, ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla; bir başvuran özgür kaldığı anda, asıl serbest bırakılma tarihinden itibaren altı ay içerisinde, tutukluluğuna ilişkin tüm şikâyetlerini ileri sürmeye mecburdur. Ancak bu tür dönemlerin başvuran aleyhine aynı ceza yargılamaları dizisinin bir bölümünü oluşturması durumunda Mahkeme, tutukluluğun 5 § 3 maddesi çerçevesinde genel makullüğünü değerlendirirken, başvuranın önceden belirli bir süre boyunca tutuklu bulunduğu gerçeğini dikkate alabilir (*Idalov/Rusya* [BD], §§ 129-130).

C. İsimsiz başvuru

Madde 35 § 2 (a) — Kabul edilebilirlik kriterleri

"2. Mahkeme, 34. maddeye göre yapılmış bir bireysel başvuruyu aşağıdaki hallerde ele almaz:

(a) Başvurunun isimsiz olması; .."²

125. Başvuranın kimlik bilgileri başvuru formunda usulüne uygun şekilde mevcut olmalıdır (Mahkeme İçtüzüğü'nün 47 § 1 (a) maddesi). Mahkeme başvuranın kimliğinin kamuya açıklanmaması gerektiğine karar verebilir (İçtüzüğü'nün 47 § 4 maddesi); bu durumda başvuran sadece isim veya soyisminin baş harfleri ya da tek bir harf ile belirtilir.

126. Sadece Mahkeme bir başvurunun Sözleşme'nin 35 § 2 (a) maddesinin anlamı doğrultusunda isimsiz olup olmadığını tespit etme yetkisine sahiptir (*Sindicatul Păstorul cel Bun/Romanya* [BD], § 69). Davalı Hükümetin başvurunun gerçekliğine ilişkin şüphelerinin bulunması halinde, Hükümetin Mahkeme'yi zamanında bilgilendirmesi gerekmektedir (*adı geçen kararda*).

1. İsimsiz başvuru

127. Dava dosyasında Mahkeme'nin başvuranın kimliğini belirleyebilmesine imkân veren herhangi bir unsurun bulunmaması halinde, başvurunun isimsiz olduğu değerlendirilir ("*Blondje/Hollanda* (k.k.)). Sunulan formların veya belgelerin hiçbirinde başvuranın adı belirtilmemişse; ancak sadece atıf veya takma isim kullanılmışsa ve yetki belgesi "X" tarafından imzalanmışsa, başvuranın kimliği açıklanmamış demektir.

128. Bir dernek tarafından ismi belirtilmeyen kişiler adına yapılan bir başvuruda, dernek kendisinin mağdur olduğunu iddia etmemiş; ancak ismi belirtilmeyen kişiler adına özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuş ve böylelikle temsil ettiğini söylediği kişiler başvuran konumuna

² Sözleşme'nin 35§ 2 (a) maddesinin anlamı doğrultusundaki "isimsiz" bir başvurunun, Mahkeme önündeki yargılamaların kamuya açık olması şeklindeki normal kuraldan ayrılmak suretiyle bir başvuranın kimliğinin kamuya açıklanmaması meselesinden ve Mahkeme önündeki gizlilik meselesinden ayırt edilmesi gerekmektedir (Bk. Mahkeme İçtüzüğü'nün 33 ve 47 § 3 maddeleri ve İçtüzüğe ek Uygulama yönergeleri).

gelmişlerdir; dolayısıyla söz konusu başvuru, isimsiz başvuru olarak kabul edilmiştir (*Federation of French Medical Trade Unions ve National Federation of Nurses/Fransa*, Komisyon kararı).

2. İsimsiz olmayan başvuru

129. Başvuranların Mahkeme'nin kimliklerini belirleyebilmesine ve söz konusu olan olayların ileri sürülen şikâyetlerle bağlantılarını tespit etmesine imkân veren maddi ve hukuki bilgiler sunmuş olmaları halinde, Sözleşme'nin 35 § 2 (a) maddesi uygulanmaz (*Sindicatul Păstorul cel Bun/Romanya* [BD], § 71).

130. Hayali isimlerle yapılan başvurular: Bazı kişiler takma isim kullanmışlar ve silahlı çatışma ortamında aile fertlerini ve arkadaşlarını korumak için gerçek isimlerini açıklamamak zorunda kaldıklarına dair Mahkeme'ye açıklamada bulunmuşlardır. Mahkeme, "anlaşılabilir nedenlerle gerçek kimliklerini gizlemelerinin ardında, isimleri hariç yeterli sayıda belirtiden gerçek kişiler olduklarını" ve "başvuranlar ile söz konusu olaylar arasında yeterince yakın bir bağlatının mevcut olduğunu" tespit ederek, söz konusu başvurunun isimsiz olmadığını kabul etmiştir (*Shamayev ve Diğerleri/Gürcistan ve Rusya* (k.k.)); ayrıca bk. *Shamayev ve Diğerleri* kararı, § 275.

131. Bir kilise veya dini ya da felsefi amaçları bulanan bir dernek tarafından (Sözleşme'nin 9, 10 ve 11. maddeleri konusunda) yapılan ve üyelerinin isimlerinin açıklanmadığı bir başvuru, isimsiz başvuru olarak reddedilmemiştir (*Omkarananda ve Divine Light Zentrum/İsviçre*, Komisyon Kararı).

D. Esasen aynı olma

Madde 35 § 2 (b) — Kabul edilebilirlik kriterleri

"2. Mahkeme, 34. maddeye göre yapılmış bir bireysel başvuruyu aşağıdaki hallerde ele almaz:

...

(b) Başvurunun Mahkeme tarafından daha önce incelenmiş ya da uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merciiine daha önceden sunulmuş bir başka başvuruyla esasen aynı olup yeni olgular içermiyorsa."

132. Mahkeme tarafından daha önce incelenmiş ya da uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm mercii tarafından incelenmiş olan bir başvuruyla esasen aynı olan ve yeni olgular içermeyen bir başvuru Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesi uyarınca reddedilir.

1. Mahkeme tarafından incelenmiş olan bir başvuruyla esasen aynı olma

133. 35 § 2 (b) maddesinin ilk kısmı Mahkeme'nin kararlarının nihailiğini sağlamayı ve başvuranların yeni bir başvuruda bulunmak suretiyle Mahkeme'nin önceki karar veya hükümlerine itiraz etmelerini önlemeyi amaçlamaktadır (*Kafkaris/Kıbrıs* (k.k.), § 67; *Lowe/Birleşik Krallık* (k.k.)).

134. Bir başvuru veya şikâyet, "Mahkeme tarafından daha önce incelenmiş olan bir meseleyle esasen aynı olup yeni olgular içermiyorsa" kabul edilemez ilan edilir. Bu durum, Mahkeme'nin dostane çözüm usulü temelinde önceki bir başvuruyu kayıttan düşürmesini de içermektedir (*Kezer ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.)). Ancak; önceki bir başvurunun resmi bir kararın konusunu teşkil etmemiş olması durumunda Mahkeme'nin en son yapılan başvuruyu incelemesi önünde bir engel bulunmaz (*Sürmeli/Almanya* (k.k.)).

135. Başvuranların Mahkeme'ye yaptıkları iki başvurunun aynı kişilere, aynı olaylara ve aynı şikâyetlere ilişkin olup olmadığı Mahkeme tarafından incelenir (*Vojnović/Hrvatistan* (k.k.), § 28; *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)/İsviçre (no. 2)* [BD], § 63).

136. Devletlerarası bir başvuru, bireysel başvuranları kendi iddialarını ileri sürme veya takip etme olanağından mahrum bırakmaz (*Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 118).

137. Bir başvurunun, önceki bir başvuruyla aynı maddi temellere sahip olması genellikle bu kurala aykırılık teşkil eder. Bir başvuranın sadece geçmişte yaptığı şikâyetlerini yeni hukuki savlarla desteklemeyi amaçlaması (*I.J.L./Birleşik Krallık* (k.k.); *Mann/Birleşik Krallık ve Portekiz* (k.k.)) veya önceki başvurusunun reddedilmesinin gerekçelerini değiştirecek nitelikte olmadığı halde iç hukuka ilişkin ek bilgi sunmuş olması (10 Temmuz 1981 tarihli *X./Birleşik Krallık*, Komisyon Kararı), başvuranın yeni bilgilerin söz konusu olduğunu iddia etmesi için yeterli olmaz. Mahkeme'nin bir başvurunun önceki bir başvuruda yer alan aynı olaylara ilişkin olduğunu değerlendirmesi için, başvuranın samimi olarak yeni bir şikâyet ileri sürmesi veya daha önceden Mahkeme tarafından değerlendirilmemiş yeni bilgiler sunması gerekmektedir (*Kafkaris/Kıbrıs* (k.k.), § 68).

138. Mahkeme şu davalarda başvurunun veya şikâyetin önceki bir başvuruyla esasen aynı olmadığına karar vermiştir: *Massuero/İtalya* (k.k.); *Riener/Bulgaristan*, § 103; *Chappex/İsviçre* (k.k.); *Yurttaş/Türkiye*, §§ 36-37; *Sadak/Türkiye*, §§ 32-33; *Patera/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) (Uluslararası diğer bir organ önünde ileri sürülen olaylara ilişkin şikâyetler kabul edilemez olup, akabinde gerçekleşen olaylarla ilgili yeni bilgiler kabul edilebilirdir). Mahkeme, şu davalarda ise tam tersine, başvurunun veya şikâyetin esasen aynı olduğuna karar vermiştir: *Moldovan ve Diğerleri/Romanya* (k.k.); *Hokkanen/Finlandiya* (k.k.); *Adesina/Fransa* (k.k.); *Bernardet/Fransa* (k.k.); *Gennari/İtalya* (k.k.) ve *Manuel/Portekiz* (k.k.).

2. Uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merciine sunulan bir meseleyle esasen aynı olma

139. 35 § 2 (b) maddesinin ikinci kısmının amacı, birkaç uluslararası organın eşzamanlı olarak, esasen aynı olan başvuruları ele alacağı durumları önlemektir. Bu tür bir durum, aynı davalara ilişkin uluslararası yargılamaların çokluğunu önlemeyi amaçlayan Sözleşme'nin ruhuna ve lafzına aykırı olacaktır (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos/Rusya*, § 520; *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası/Türkiye*, § 37). Bu nedenle, Mahkeme'nin meseleyi resen incelemesi gerekmektedir (*POA ve Diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.), § 27).

140. Mahkeme'nin Sözleşme'nin bu hükmü dolayısıyla yargı yetkisinin devre dışı kalıp kalmadığını belirlerken, davanın paralel bir yargılamalar dizisine sunulan bir meseleyle esasen aynı olup olmadığına ve eğer sunulmuş ise, eşzamanlı yargılamaların Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesinin anlamı doğrultusunda “uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm mercii” olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine karar vermesi gerekmektedir (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos/Rusya*, § 520).

141. Mahkeme, belirleyici olanın paralel yargılamalara sunulma tarihi değil; ancak Mahkeme'nin davayı incelediği tarihte, bahsi geçen yargılamalar sırasında esas hakkında karar verilip verilmediği olduğunun altını çizmiştir (*Peraldi/Fransa* (k.k.)).

(a) Davaların benzerliğinin değerlendirilmesi

142. Davaların benzerliğinin değerlendirilmesi genellikle, her bir yargılamadaki taraflar, bu taraflarca dayanılan ilgili yasal hükümler, iddialarının kapsamı ve talep edilen tazmin türlerinin karşılaştırılmasını içermektedir (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos/Rusya*, § 521; *Greek Federation of Bank Employee Unions/Greece* (k.k.), § 39).

143. Dolayısıyla Mahkeme, yukarıda belirtilen Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesinin ilk kısmındaki gibi, farklı uluslararası kuruluşlara yapılan başvuruların esasen aynı kişilere, olaylara ve şikâyetlere

ilişkin olup olmadığını teyit etmektedir (*Karoussiotis/Portekiz*, § 63; *Pauger/Avusturya*, Komisyon kararı).

144. Örneğin, iki kuruluş önündeki davacıların aynı kişiler olmaması halinde, Mahkeme'ye yapılan "başvuru" "uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merciine sunulmuş ve esasen aynı olan" bir başvuru olarak değerlendirilmemektedir (*Folgerø ve Diğerleri/Norveç* (k.k.)). Dolayısıyla Mahkeme önünde bulunan ve başvuranların kendileri tarafından değil; ancak üye oldukları Hükümet dışı bir kuruluş (*Celniku/Yunanistan*, §§ 39-41; *Illi ve Diğerleri/Belçika* (k.k.)) veya bir Sendikalar Konfederasyonu (*Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası/Türkiye*, § 38) tarafından uluslararası diğer bir merciye sunulmuş olan bir başvuruyu incelemesi önünde bir engel bulunmadığına karar vermiştir.

145. Ancak Mahkeme yakın tarihte, Mahkeme'ye yapılan bir başvurunun esas itibarıyla önceden uluslararası diğer bir organa (ILO) sunulmuş olan bir başvuruya aynı olduğunu; ancak önceki başvurunun yalnızca sendikalar ve işveren örgütleriyle sınırlı olmak üzere toplu nitelikte olmasından ötürü başvurunun tarafı olmayan ve olmaları mümkün olmayan başvuranlar tarafından Mahkeme'ye yapılan başvurunun söz konusu organa sunulan başvuruya esasen aynı olduğunu tekrar teyit etmiştir. Bunun nedeni, söz konusu bireysel başvuranların bahse konu sendikanın görevlileri konumunda olmaları itibarıyla ILO önündeki yargılamalarla ve şikâyetlerle yakından bağlantılı olarak görülmeleri gerekliliğidir. Dolayısıyla bu kişilerin Mahkeme önündeki davalarını sürdürmelerine izin vermek, Sözleşme'nin 35 § 2 (b) maddesinin bertaraf edilmesi anlamına gelirdi (*POA ve Diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.), §§ 30-32).

(b) "Uluslararası diğer bir soruşturma veya çözüm merci" kavramı

146. Mahkeme, 35 § 2 (b) maddesi kapsamındaki değerlendirmelerinde, söz konusu paralel yargılamaların, bu kabul edilebilirlik kriteri çerçevesinde uluslararası diğer bir usul teşkil edip etmediğini belirlemelidir (*adı geçen kararda*, § 28).

147. Mahkeme'nin bu açıdan incelemesi şekli bir doğrulamayla sınırlı olmayıp, gerekli görüldüğü takdirde denetim organının izlediği usulün ve verdiği kararların etkisinin 35 § 2 (b) maddesi uyarınca Mahkeme'nin yargı yetkisini devre dışı bırakacak nitelikte olup olmadığını tespit etmek üzere genişletilebilmektedir (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos/Rusya*, § 522; *Karoussiotis/Portekiz*, § 62; *Greek Federation of Bank Employee Unions/Yunanistan* (k.k.), § 33).

E. Başvuru hakkının kötüye kullanılması

Madde 35 § 3 (a) — Kabul edilebilirlik kriterleri

"3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

(a) Başvurunun ... bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması niteliğinde olması; ..."

1. Genel tanım

148. Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesinin anlamı doğrultusunda "kötüye kullanma" kavramı, genel hukuk teorisindeki olağan anlamıyla, yani bir hakkı öngörüldüğü amaçlar dışında zararlı biçimde kullanmak şeklinde anlaşılmalıdır. Buna göre, başvuranın bireysel başvuru hakkının Sözleşme'de öngörülen amacına açıkça aykırı olan ve Mahkeme'nin gereği gibi çalışmasını veya önündeki yargılamaları gereği gibi yürütmesini engelleyen bir davranışı, başvuru hakkının kötüye kullanımını teşkil eder (*Miroļubovs ve Diğerleri/Letonya*, §§ 62 ve 65).

149. Teknik açıdan bakıldığında, Sözleşme'nin 35 § 3 maddesinin lafzından, başvuru hakkı kötüye kullanılarak yapılan bir başvurunun kayıttan düşürülmek yerine kabul edilemez ilan edilmesi gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim Mahkeme bir başvurunun, başvuru hakkının kötüye kullanılması sebebiyle reddedilmesinin istisnai bir tedbir olduğunu vurgulamıştır ([adı geçen kararda](#), § 62). Mahkeme'nin başvuru hakkının kötüye kullanıldığına karar verdiği davalar, beş kategori altında toplanabilir: yanıltıcı bilgi verme; hakaret edici bir dil kullanma; dostane çözüm sürecini gizli tutma yükümlülüğünü ihlal etme; açıkça sadece karşı tarafa zarar vermek üzere yapılan veya gerçek bir amaçtan yoksun olan bir başvuru sunma ve kapsamlı olarak sayılması mümkün olmayan diğer tüm durumlar.

2. Mahkeme'yi yanıltma

150. Bir başvuruda Mahkeme'yi aldatmak amacıyla bilerek gerçek olmayan olaylara dayanılıyor olması, başvuru hakkının kötüye kullanıldığı anlamına gelmektedir ([Varbanov/Bulgaristan](#), § 36). İlk olarak, başvurunun sahte kimlikle yapılması ([Drijfhout/Hollanda](#) (k.k.), §§ 27-29) ve ikinci olarak, Mahkeme'ye gönderilen belgelerde sahtecilik yapılması ([Jian/Romanya](#) (k.k.); [Bagheri ve Maliki/Hollanda](#) (k.k.) ve [Poznanski ve Diğerleri/Almanya](#) (k.k.)) bu tür kötüye kullanmaların en ciddi ve aşikâr örnekleridir. Başvuranın başlangıçta davanın incelenmesi için önemli olan bir unsur hakkında Mahkeme'yi bilgilendirmemesi halinde, bu tür bir kötüye kullanma ihmal dolayısıyla da söz konusu olabilir ([Al-Nashif/Bulgaristan](#), § 89; [Kerechashvili/Gürcistan](#) (k.k.)). Benzer şekilde, Mahkeme'nin önündeki yargılamalar sırasında yeni ve önemli gelişmeler meydana gelmişse ve başvuran Mahkeme İçtüzüğündeki açık yükümlülüğüne rağmen bu bilgiyi Mahkeme'ye açıklamıyorsa ve böylelikle Mahkeme'nin olaylar hakkında tam bilgi sahibi olarak karar vermesini engelliyorsa, bu başvuru, başvuru hakkının kötüye kullanıldığı gerekçesiyle reddedilebilir ([Hadrabová ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti](#) (k.k.); [Predescu/Romanya](#), §§ 25-27).

151. Ayrıca, avukatının veya kendisini Mahkeme önünde temsil eden diğer tüm kişilerin davranışlarından tamamen başvuran sorumludur. Temsilci tarafından yapılan her ihmal ilke olarak başvurana isnat edilebilir ve başvuru hakkının kötüye kullanıldığı gerekçesiyle başvurunun reddedilmesine sebebiyet verebilir ([Bekauri/Gürcistan](#) (ilk itirazlar), §§ 22-25; [Migliore ve Diğerleri/İtalya](#) (k.k.)).

152. Mahkeme'yi yanıltma kastının her zaman yeterli kesinlikle ortaya konması gerekmektedir ([Melnik/Ukrayna](#), §§ 58-60, [Nold/Almanya](#), § 87; [Miszczyński/Polonya](#) (k.k.)).

153. Mahkeme'nin esas hakkında kararının halihazırda kesinleşmiş olduğu ve akabinde başvurunun incelenmesinde önemli olabilecek bir olayın başvuran tarafından saklanmış olduğunun anlaşıldığı hallerde dahi, Mahkeme'nin yeniden gözden geçirerek düzeltme usulünü (Mahkeme İçtüzüğü'nün 80. kuralında öngörülmüştür) uygulayarak kararını tekrar değerlendirmesi ve başvuru hakkının kötüye kullanıldığı gerekçesiyle başvuruyu reddetmesi mümkündür ([Gardean ve S.C. Grup 95 SA/Romanya](#) (yeniden gözden geçirmiş şekli), §§ 12-22). Bir kararın yeniden gözden geçirilmesi; ancak davalı Hükümetin Mahkeme'nin davayı incelediği sırada söz konusu olaydan haberdar olmasının makul olmadığı ve Hükümetin Mahkeme İçtüzüğü'nün 80 § 1 maddesi uyarınca, olaya ilişkin bilgi alması sonrasındaki altı aylık süre içerisinde kararın yeniden gözden geçirilerek düzeltilmesi talebinde bulunması durumunda mümkün olmaktadır ([Grossi ve Diğerleri/İtalya](#) (yeniden gözden geçirilmiş şekli), §§ 17-24).

3. Hakaret edici bir dil kullanma

154. Başvuranın Mahkeme ile yazışmalarında davalı Hükümete, Hükümet temsilcisine, davalı Devletin makamlarına, bizzat Mahkeme'ye, Mahkeme'nin yargıçlarına, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne veya Yazı İşleri mensuplarına karşı özellikle kırıcı, hakaret edici, tehditkâr veya tahrik edici bir dil kullanması halinde, başvuru hakkı kötüye kullanılmış olur ([Řehák/Çek Cumhuriyeti](#) (k.k.); [Düringer ve Grunge/Fransa](#) (k.k.); [Stamoulakatos/Birleşik Krallık](#), Komisyon kararı).

155. Başvuranın kullandığı dilin sadece ağır, tartışma yaratmaya yönelik veya alaycı olması yeterli değildir; kullanılan dilin kaba olduğunun değerlendirilmesi için "normal, medeni ve meşru eleştiri sınırlarını" aşması gerekir (*Di Salvo/İtalya* (k.k.), *Apinis/Letonya* (k.k.)); aksine bir örnek için bk. *Aleksanyan/Rusya*, §§ 116-118). Yargılamalar sırasında Mahkeme'nin resmi uyarısı üzerine başvuranın saldırgan sözlerine son vermesi, bu sözleri açıkça geri alması veya daha da iyisi özür dilemesi halinde, başvuru hakkının kötüye kullanıldığı gerekçesiyle başvuru reddedilmez (*Chernitsyn/Rusya*, §§ 25-28).

4. Dostane çözüm sürecinin gizliliği ilkesine aykırılık

156. Sözleşme'nin 39 § 2 maddesi ile Mahkeme İçtüzüğü'nün 62 § 2 maddesi gereğince taraflara yüklenen dostane çözüm görüşmelerini gizli tutma ödevinin bir başvuran tarafından kasten ihlal edilmesi, başvuru hakkının kötüye kullanılması olarak kabul edilebilir ve başvurunun reddedilmesiyle sonuçlanabilir (*Hadrabová ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti* (k.k.); *Popov/Moldova*, § 48; *Miroşubovs ve Diğerleri/Letonya*, § 66).

157. Başvuranın gizlilik ödevini ihlal edip etmediğini belirleyebilmek için, ilk olarak bu ödevin sınırları tanımlanmalıdır. Gizlilik her zaman, tarafları ve Mahkeme'yi muhtemel baskılara karşı korumak suretiyle dostane çözümü kolaylaştırma şeklindeki genel amacı ışığında yorumlanmalıdır. Buna göre, dostane çözümle ilgili belgelerin içeriğini üçüncü bir tarafa iletmek, teorik olarak Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesinin anlamı doğrultusunda başvuru hakkının kötüye kullanımını teşkil edebilir; ancak bu durum, bu tür belgelerin herhangi bir üçüncü tarafa gösterilmesinin veya bu belgeler hakkında konuşulmasının mutlak ve koşulsuz bir şekilde yasaklandığı anlamına gelmez. Bu tür geniş ve katı bir yorum, örneğin Mahkeme önünde kendisini temsil etmeye yetkili olan bir başvuranın bir kereye mahsus olmak üzere davasına ilişkin mütalaa alması halinde, başvuranın meşru menfaatlerinin korunmasını risk altına sokabilir. Dahası, Mahkeme'nin bu tür bir yasağa riayet edilip edilmediğini denetlemesi imkânsız değilse bile, çok güç olacaktır. Sözleşme'nin 39 § 2 maddesi ile Mahkeme İçtüzüğü'nün 62 § 2 maddesinin yasakladığı, tarafların medya yoluyla veya geniş bir kitle tarafından okunabilecek bir yazışmayla veya başka bir şekilde söz konusu bilgiyi alenileştirmeleridir (*adı geçen kararda*, § 68). Dolayısıyla, belirli bir ciddiyet derecesine ulaşmış bu tür bir davranış, bireysel başvuru hakkının kötüye kullanımını oluşturur.

158. Başvuru hakkının kötüye kullanımını olarak değerlendirilmesi için gizli bilginin açıklanmasının kasten yapılmış olması gerekir. Başvuranın gizli bilgileri açıklanmasındaki doğrudan sorumluluğu, her zaman yeterli kesinlikle ortaya konmalıdır; bu yönde bir kuşku tek başına yeterli olmayacaktır (*adı geçen kararda*, § 66 *son cümle*). Bu ilkenin uygulanmasına dair somut örnekler: Başvuranların kendi ülkelerinin Adalet Bakanlığıyla yazışmalarında, Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından yapılan dostane çözüm önerisine açıkça atıfta buldukları ve bu durumun başvuru hakkının kötüye kullanıldığı gerekçesiyle başvurunun reddedilmesiyle sonuçlandığı bir örnek için bk. *Hadrabová ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti* (k.k.); her üç başvuranın gizli bilgilerin açıklanmasından sorumlu olduklarının yeterli kesinlikte ortaya konmadığı, bunun da Mahkeme'nin Hükümetin bu konudaki ilk itirazını reddetmesi sonucunu doğurduğu ve başvurunun kabul edilebilir bulunduğu bir örnek için bk. *Miroşubovs ve Diğerleri/Letonya*.

5. Başvurunun açıkça karşı tarafa zarar vermek amacıyla yapılan veya gerçek bir amaçtan yoksun olan bir başvuru olması

159. Mahkeme tarafından geçmişte kabul edilemez bulunmuş başvurusuna benzer olan, karşı tarafa zarar vermeyi amaçlayan ve açıkça dayanaktan yoksun olan başvuruları tekrar tekrar Mahkeme'ye gönderen bir başvuran, başvuru hakkını kötüye kullanmış olur (her ikisi de Komisyon kararı olan *M./Birleşik Krallık; Philis/Yunanistan*). Mahkeme için gereksiz bir iş yükü oluşturan dayanaktan yoksun ve yakınmacı şikâyetlerle veya başvuranlar ile yetkili temsilcilerinin açıkça kaba davranışlarıyla uğraşmak Mahkeme'nin görevi olmayıp, Sözleşme kapsamındaki gerçek işlevlerine aykırıdır (*Bekauri/Gürcistan* (ilk itirazlar), § 21; ayrıca bk. *Migliore ve Diğerleri/İtalya* (k.k.) ve *Simitzi-Papachristou ve Diğerleri/Yunanistan* (k.k.)).

160. Mahkeme ayrıca, başvurunun gerçek bir amaçtan açıkça yoksun olması, çok az miktarda bir parayla ilgili olması veya genel anlamda başvuranın nesnel meşru menfaatleri ile herhangi bir ilgisi bulunmaması halinde, başvuru hakkının kötüye kullanıldığına karar verebilir (*adı geçen karar; Bock/Almanya* (k.k.)). 14 No.lu Protokol'ün 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe girişinden itibaren, bu tür başvurular Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesi (önemli bir zarar bulunmaması) kapsamında daha hızlı bir şekilde ele alınmaktadır.

6. Diğer olaylar

161. Bazen Mahkeme'nin hükümleri ile kararları ve Mahkeme önünde halen önünde derdest olan davalar, Sözleşmeciler Devletlerde ulusal düzeyde siyasi söylem amacıyla kullanılmaktadır. Reklam veya propaganda arzusuyla yapılan bir başvuru, sırf bu nedenle başvuru hakkının kötüye kullanımını teşkil etmez (*McFeeley ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, Komisyon kararı; ayrıca *Khadzhaliyev ve Diğerleri/Rusya*, §§ 66-67). Ancak başvuran siyasi menfaat saikiyle basına veya televizyona mülakatlar veriyor, Mahkeme önündeki derdest davayla ilgili sorumsuzca beyanlarda bulunuyor ve yersiz tutumlar takınıyorsa, bir kötüye kullanma durumu söz konusu olabilir (*Georgian Labour Party/Gürcistan*).

7. Davalı Hükümetin benimsemesi gereken yaklaşım

162. Davalı Hükümet, başvuranın başvuru hakkını kötüye kullandığı kanaatinde ise Mahkeme'yi bu durumdan haberdar etmeli ve Mahkeme'nin gerekli sonuçlara varabilmesini sağlamak üzere elindeki ilgili bilgileri Mahkeme'nin dikkatine sunmalıdır. Sözleşme'nin ve Mahkeme İçtüzüğü'nün başvuran tarafa yüklediği usul yükümlülüklerine riayet edilip edilmediğini gözetmek davalı Hükümetin değil, Mahkeme'nin görevidir. Ancak, Hükümet ve kurumları tarafından, Mahkeme önünde usul yükümlülüklerini ihlal ettiği iddia edilen bir başvuruya karşı ceza veya disiplin soruşturmasında bulunma tehditlerinin yapılması, bireysel başvuru hakkının etkili bir şekilde kullanılmasına müdahaleyi yasaklayan Sözleşme'nin 34. maddesinin son cümlesi bakımından bir sorun doğurabilir (*Miroşubovs ve Diğerleri/Letonya*, § 70).

II. MAHKEME'NİN YARGI YETKİSİNE İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK NEDENLERİ

A. Kişi bakımından (*ratione personae*) bağdaşmazlık

Madde 35 § (a) — Kabul edilebilirlik kriterleri

"3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

(a) Başvurunun konu bakımından Sözleşme veya Protokollerinin hükümleriyle bağdaşmaması ..."

Madde 32 — Mahkeme'nin yargı yetkisi

"1. Mahkeme'nin yargı yetkisi, 33, 34, 46 ve 47. maddelerde belirlenen koşullar uyarınca kendisine sunulan, bu Sözleşme'nin ve Protokollerinin yorumu ve uygulanmasına ilişkin tüm sorunları kapsar.

2. Mahkeme'nin yetkili olup olmadığı hakkında ihtilaf durumunda, kararı Mahkeme verir."

1. İlkeler

163. Kişi bakımından (*ratione personae*) bağdaşmazlık, iddia edilen Sözleşme ihlalinin bir Sözleşmeci Devlet tarafından işlenmiş olmasını veya bir şekilde Sözleşmeci Devlete isnat edilebilir olmasını gerektirmektedir.

164. Davalı Devlet Mahkeme'nin kişi bakımından yetkisiyle ilgili herhangi bir itirazda bulunmamış olsa bile, bu meselenin Mahkeme tarafından resen incelenmesi gerekmektedir ([Sejdić ve Finci/Bosna Hersek](#) [BD], § 27).

165. Uluslararası insan hakları antlaşmaları tarafından korunan haklar, ilgili Taraf Devlet daha sonra ortadan kalksa veya yerine başka bir Devlet geçse bile, Taraf Devletin ülkesinde yaşayan bireyler için sağlanmalıdır ([Bijelić/Karadağ ve Sırbistan](#), § 69).

166. Devletin kendisine ait bir şirketin eylem ve ihmallerinden dolayı Sözleşme'deki sorumluluğunu yerine getirmekten muaf tutulabilmesi için, şirketin Devletten kurumsallık ve işleyiş açısından yeterince bağımsız olması gerekmektedir ([Mykhaylenky ve Diğerleri/Ukrayna](#) §§ 43-45; [Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei/Moldova](#), § 19).

167. Başvurular aşağıdaki sebeplerle, Sözleşme'yle kişi bakımından bağdaşmaz bulunur:

- başvuran Sözleşme'nin 34. maddesi bakımından taraf olma ehliyetinden yoksun ise ([Municipal Section of Antilly/Fransa](#) (k.k.); [Döşemealtı Belediyesi/Türkiye](#) (k.k.); [Moretti ve Benedetti/İtalya](#));
- başvuran iddia edilen ihlalin mağduru olduğunu gösteremiyorsa;
- başvuru bir bireye karşı yapılmış ise ([X/Birleşik Krallık](#), 10 Aralık 1976 tarihli Komisyon kararı; [Durini/İtalya](#), Komisyon kararı);
- başvuru Sözleşme'yi onaylamamış bir Devlete karşı ([E.S./Almanya](#), Komisyon kararı), veya doğrudan Sözleşme'ye taraf olmamış uluslararası bir örgüte karşı ([Stephens/Kıbrıs, Türkiye ve Birleşmiş Milletler](#) (k.k.), son paragraf) yapılmış ise;
- şikâyet davalı Devletin onaylamamış olduğu bir (Sözleşme'ye ek) Protokol ile ilgiliyse ([Horsham/Birleşik Krallık](#), Komisyon kararı; [De Saedeleer/Belçika](#), § 68).

2. Yetki alanı

168. Mahkeme'nin yer bakımından (*ratione loci*) yetkisiz olduğunun tespit edilmiş olması, başvuranların Sözleşme'nin 1. maddesinin anlamı doğrultusunda bir veya birkaç Sözleşmeci Devletin yargı yetkisi alanına girip girmedikleri konusunun Mahkeme tarafından incelenmesini engellemez (*Drozd ve Janousek/Fransa ve İspanya*, § 90). Dolayısıyla, başvuranların davalı Devletin yargı yetkisi alanında olmadıkları doğrultusundaki itirazlar, daha çok başvurunun Sözleşme'yle kişi bakımından bağdaşmaz olduğu yönünde iddialar olarak ileri sürülür (Davalı Hükümetlerin görüşleri için bk. *Banković ve Diğerleri/Belçika ve* (k.k.) [BD], § 35; *Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], § 300; *Weber ve Saravia/Almanya* (k.k.)).

169. Sözleşme'yle kişi bakımından bağdaşırılık ayrıca, iddia edilen ihlalin bir Sözleşmeci Devlete yüklenebilir olmasını gerektirir (*Gentilhomme, Schaff-Benhadji ve Zerouki/Fransa*, § 20). Ancak, yüklenebilirlik/sorumluluk meseleleri, yakın tarihli davalarda kişi bakımından bağdaşırılığa açıkça atıf yapılmaksızın incelenmiştir (*Assanidze/Gürcistan* [BD], §§ 144 ve sonraki paragraflar; *Hussein/Arnavutluk ve Diğer 20 Sözleşmeci Devlet* (k.k.); *Isaak ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.); *Stephens/Malta* (no. 1), § 45).

3. Sorumluluk ve yüklenebilirlik

170. Devletler, kendi yetkililerinin ulusal sınırları içinde veya dışında yaptıkları; fakat kendi ülkelerinin dışında sonuç doğuran eylemlerinden ötürü sorumlu tutulabilirler (*Drozd ve Janousek/Fransa ve İspanya*, § 91; *Soering/Birleşik Krallık*, §§ 86 ve 91; *Loizidou/Türkiye* (ilk itirazlar), § 62). Ancak bu durum istisnai olarak meydana gelir (*Banković ve Diğerleri/Belçika ve Diğerleri* (k.k.) [BD], § 71; *Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], § 314); yani bir Sözleşmeci Devletin bir bölgede etkili kontrol sağladığı veya en azından önemli bir etkisinin bulunduğu hallerde söz konusu olur (adı geçen kararda, §§ 314-316 ve 392; *Catan ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], §§ 106-107; *Al-Skeini/Birleşik Krallık* [BD], §§ 138-140; *Medvedyev ve Diğerleri/Fransa* [BD], §§ 63-64). "Genel kontrol" kavramı için bk. *Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], §§ 315-316; ayrıca bk. *Banković ve Diğerleri/Belçika ve Diğerleri* [BD] (k.k.), §§ 67 ve sonraki paragraflar ve §§ 79-82; *Kıbrıs/Türkiye* [BD], §§ 75-81; *Loizidou/Türkiye* (ilk itirazlar), § 52; *Markovic ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 54. Etkili kontrolün doğrudan değil; ancak yerel bir alt yönetim tarafından sağlanması ve Devlet desteğiyle sürdürülmesi kavramına ilişkin olarak bk. *Catan ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], § 122.

171. Bir Devlet, bir başka Devletin ülkesinde bulunan; fakat bu ülkede hukuka uygun veya hukuka aykırı olarak hareket eden kendi görevlilerinin otoritesi ve kontrolü altındaki kişilerin Sözleşme'deki haklarının ihlali nedeniyle sorumlu tutulabilir (*Issa ve Diğerleri/Türkiye*, § 71; *Sánchez Ramirez/Fransa*, Komisyon kararı; *Öcalan/Türkiye* [BD], § 91; *Medvedyev ve Diğerleri/Fransa* [BD], §§ 66-67; yurt dışında yürütülen askerî operasyonlar için bk. *Al-Skeini/Birleşik Krallık* [BD], § 149).

Uluslararası örgütün idare üzerinde ne etkili kontrolünün, ne de nihai otoritesinin bulunduğu esnada Birleşmiş Milletler Çok Uluslu Gücünün askerî birlikleri tarafından işlenen eylemlere ve söz konusu eylemlerin sorumluluğunun Devlete yüklenebilirliğine ilişkin olarak bk. *Al-Jedda/Birleşik Krallık* [BD], §§ 84-85. Birleşmiş Milletler tampon bölgesinde yapılan eylemler konusunda bk. *Isaak ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.).

172. Hukuken bir Sözleşmeci Devletin yargı yetkisi alanı içerisinde bulunan, fakat söz konusu Devletin etkin otoritesi/kontrolü altında bulunmayan topraklardan yapılan başvuruların Sözleşme hükümleriyle bağdaşmaz olduğu değerlendirilebilir (*An ve Diğerleri/Kıbrıs*, Komisyon kararı); fakat Devletin Sözleşme kapsamındaki pozitif yükümlülükleri göz önünde tutulmalıdır (*Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], §§ 312-313, §§ 333 ve sonraki paragraflar; ayrıca bk. *Stephens/Kıbrıs, Türkiye ve Birleşmiş Milletler* (k.k.); *Azemi/Sırbistan* (k.k.); *Ivançoc ve Diğerleri/Moldova ve Rusya*, §§ 105-106; *Catan ve Diğerleri/Moldova Cumhuriyeti ve Rusya* [BD], §§ 109-110).

173. Bireyin fiziksel olarak Sözleşmecî Devletlerden birinin ülkesinde bulunmasının o Devletin yargı yetkisi alanı içerisine soktuğunu kabul etme kuralının istisnaları vardır. Başvuranın uluslararası bir örgütün merkezini ülkesinde bulduran bir Devlete karşı şikâyetle bulunması söz konusu istisnaların bir örneğidir. Uluslararası bir ceza mahkemesinin merkezini ve binalarının Hollanda'da bulunması, başvuranın mahkûmiyetiyle bağlantılı olarak uluslararası ceza mahkemesinin iddia konusu eylem veya ihmalleri nedeniyle bu Devlete sorumluluk yüklemek için tek başına yeterli bir sebep değildir (*Galić/Hollanda* (k.k.); *Blagojević/Hollanda* (k.k.); *Djokaba Lambi Longa/Hollanda* (k.k.)). Uluslararası bir örgütün daimi merkezini bulunduğu davalı Devlet aleyhine bir başvuru için bk. *Lopez Cifuentes/İspanya* (k.k.), §§ 25-26). Uluslararası sivil bir yönetimin davalı Devletin ülkesine kabulüyle ilgili olarak bk. *Berić ve Diğerleri/Bosna Hersek* (k.k.), § 30.

174. Bir Devletin sırf kendisine karşı başka bir Devlette açılmış bir davaya katılmış olması, bu Devletin kendiliğinden ülke dışında yargı yetkisi kullandığı anlamına gelmez (*McElhinney/İrlanda ve Birleşik Krallık* (k.k.) [BD]; *Treska/Arnavutluk ve İtalya* (k.k.); *Manoilescu ve Dobrescu/Romanya ve Rusya* (k.k.), §§ 99-111).

175. Sözleşmecî Devletlerin özel kişilerin eylemlerinden sorumluluğu geleneksel olarak kişi bakımından bağdaşırılık başlığı altında incelenmekle birlikte, Devletin sorumluluğu Sözleşme'de yer alan her bir hakla ilgili koşullara ve bu haklarla ilişkili pozitif yükümlülüklerin kapsamına da bağlı olabilmektedir (örneğin bk. *Söderman/İsveç* [BD], § 78; *Aksu/Türkiye* [BD], § 59; *Siliadin/Fransa*, §§ 77-81; *Beganović/Hırvatistan*, §§ 69-71). Bir Devletin kendi yargı yetkisi alanında bulunan bireylerin Sözleşme'deki haklarını ihlal eden diğer özel şahısların eylemlerine Devlet yetkililerinin muvafakat etmeleri veya göz yummaları halinde (*Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], § 318) veya bu eylemlerin Devletin topraklarında yabancı görevliler tarafından işlenmesi halinde dahi (*Masri/Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti* [BD], § 206) Devletin sorumluluğu söz konusu olabilmektedir.

176. Mahkeme ayrıca, suçluların iadesi usulü bağlamında yakalama ve tutma konusunda ülke dışı sorumluluğu düzenleyen ilkeleri de belirlemiştir (*Stephens/Malta (no. 1)* § 52).

4. Sözleşmecî Devletlerin uluslararası bir örgüte üyelikleriyle bağlantılı eylem ve ihmalleri nedeniyle muhtemel sorumluluklarıyla ilgili sorunlar

177. Sözleşme, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları kapsamına giren ve uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda BM misyonu sırasında veya öncesinde Sözleşmecî Devletlerin yaptıkları eylem ve ihmallerin Mahkeme tarafından incelenebileceği şeklinde yorumlanamaz. Böyle bir yorum, önemli bir BM misyonunun yerine getirilmesine bir müdahale teşkil eder (*Behrami/Fransa ve Saramati/Fransa, Almanya ve Norveç* (k.k.) [BD], §§ 146-152). Ancak Mahkeme, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının uygulanmasına ilişkin olan, doğrudan Birleşmiş Milletlere yüklenmesi mümkün olmayan ve dolayısıyla Devletin sorumluluğunu devreye sokması mümkün olan ulusal kanunlar açısından farklı bir yaklaşım benimsemektedir (*Nada/İsviçre* [BD], §§ 120-122).

178. Dolayısıyla Mahkeme, uluslararası mahkemelerin kararları bakımından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararıyla kurulmuş olan Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi önündeki davalarla ilgili başvuruları incelemek üzere kişi yönünden yetkisi bulunmadığına karar vermiştir (*Galić/Hollanda* (k.k.); *Blagojević/Hollanda* (k.k.)). Yetkisini Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden alan Bosna Hersek Yüksek Temsilciliği kararıyla görevlerine son verilmiş kamu görevlileri konusunda bk. *Berić ve Diğerleri/Bosna Hersek* (k.k.), §§ 26 ve sonraki paragraflar.

179. Bir Sözleşmecî Devletin üyesi olduğu uluslararası bir örgüt tarafından temel hakların korunmasının Sözleşme'deki korumayla "eş düzeyde" olmadığı ve Sözleşmecî Devletin itiraz konusu eylemle doğrudan veya dolaylı bağlantısının bulunduğu kanıtlanmadıkça ve hatta iddia edilmedikçe, Sözleşmecî Devletin kendisine, üyesi olduğu uluslararası örgütün bir organının aldığı bir karar veya tedbir nedeniyle, iddia edilen bir Sözleşme ihlali yüklenemez (*Gasparini/İtalya ve Belçika* (k.k.)).

180. Bu nedenle Mahkeme, üye Devletlerinden ayrı bir tüzel kişiliği bulunan bir uluslararası örgütün tamamen kendi iç hukuk düzeni kapsamına giren bir iş uyuşmazlığı bağlamında örgütün yetkili bir organı tarafından verilen ve üye Devletlerin hiçbir şekilde doğrudan veya dolaylı olarak uyuşmazlığa müdahil olmadığı ve Sözleşme bakımından sorumluluklarını devreye sokacak herhangi bir eylem veya ihmallerinin bulunmadığı bireysel kararlara karşı yapılan şikâyetleri ele almak üzere kişi bakımından yetkisi bulunmadığına karar vermiştir (Eurocontrol ile bireysel iş uyuşmazlığı: *Boivin/Avrupa Konseyine Üye 34 Devlet* (k.k.); Uluslararası Zeytin Konseyi içerisindeki bir disiplin davası: *Lopez Cifuentes/İspanya* (k.k.), §§ 28-29; Avrupa Konseyi içerisindeki bir disiplin davası: *Beygo/Avrupa Konseyine Üye 46 Devlet* (k.k.)). Bir Avrupa Komisyonu görevlisinin görevine son verilmesinden ve Avrupa Birliği Genel Mahkemesi ve Adalet Divanı önündeki temyiz işlemlerinden kaynaklanan Sözleşme ihlalleri iddiası konusunda bk. *Connolly/Avrupa Konseyine Üye 15 Devlet* (k.k.)). Avrupa Patent Ofisi önündeki yargılamalar konusunda bk. *Rambus Inc./Almanya* (k.k.)).

Bu bulgular ile ilgili Taraf Devletlerin egemenlik yetkilerinin bir bölümünü devrettikleri uluslararası bir örgütün iç mekanizmasında yapısal kusurlar bulunduğu ve örgütün temel hakları koruması ile Sözleşme tarafından sağlanan korumanın "eş düzeyde" olmadığına yönelik iddiaların Mahkeme tarafından incelendiği olayların karşılaştırılması öğretici olabilir (*Gasparini/İtalya ve Belçika* (k.k.)).

181. Mahkeme, davalı Devletin söz konusu uyuşmazlığa dolaylı veya doğrudan müdahil olması ve böylece uluslararası sorumluluğunun devreye girmesi halinde, farklı bir yaklaşım benimsemektedir: bk. *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], § 153; *Michaud/Fransa*, §§ 102-104; *Nada/İsviçre* [BD], §§ 120-122; karşılaştırınız *Behrami/Fransa ve Saramati/Fransa, Almanya ve Norveç* (k.k.) [BD], § 151. Ayrıca aşağıdaki örneklerle bakınız:

- Avrupa Birliği bünyesinde yapılan bir antlaşmaya dayalı olarak başvuruları seçmen olarak kaydetmeme kararı (*Mathews/Birleşik Krallık* [BD]);
- bir Avrupa Birliği Yönergesini uygulamaya koyan bir Fransız kanununun başvurana karşı uygulanması (*Cantoni/Fransa* [BD]);
- Alman mahkemelerine erişimin engellenmesi (*Beer ve Regan/Almanya* [BD]; *Waite ve Kennedy/Almanya* [BD]);
- Avrupa hukukunun yüklediği hukuki yükümlülükler gereğince davalı Devletin bir Bakanı tarafından verilen karar üzerine Devletin yetkili makamları tarafından bu Devletin topraklarına el konması (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD] - Avrupa Birliği Tüzüğü'nün kendisi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararının ardından çıkarılmıştır – bk. §§ 153-154);
- bir ulusal mahkeme tarafından Avrupa Birliği Adalet Divanına başvurulması (*Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A./Hollanda* (k.k.)).

182. Dolayısıyla, Avrupa Birliği konusunda, Topluluk hukukunun uygulanmasıyla ilgili olarak tek tek üye Devletler aleyhine yapılan başvurular, sırf bu gerekçeden ötürü muhakkak kabul edilemez olmayacaktır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], § 137; *Mathews/Birleşik Krallık* [BD], §§ 26-35).

183. Doğrudan Sözleşme'ye taraf olmayan Avrupa Birliğinin kurumları aleyhine yapılan başvuruların kişi bakımından kabul edilebilir olmadığına dair eski tarihli bazı kararlar mevcuttur (*Confédération française démocratique du travail/Avrupa Toplulukları* Komisyon kararı, alternatif olarak: (a) üye Devletlere müşterek olarak ve (b) birkaç Devlete karşı; ayrıca diğer atıflar için bk. *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], § 152; yakın tarihli bir karar için bk. *Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A./Hollanda* (k.k.)).

Bu yaklaşım Avrupa Patent Ofisi için de benimsenmiştir (*Lenzing AG/Almanya* (k.k.)).

184. Uluslararası bir antlaşmaya ekli Anayasası nedeniyle Devletin sorumluluğunun devreye girip girmeyeceği konusunda bk. *Sejdić ve Finci/Bosna Hersek* [BD], § 30.

B. Yer bakımından (*ratione loci*) bağdaşmazlık

Madde 35 § 3 (a) — Kabul edilebilirlik kriterleri

"3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

(a) Başvurunun konu bakımından Sözleşme veya Protokollerinin hükümleriyle bağdaşmaması..."

Madde 32 — Mahkeme'nin yargı yetkisi

"1. Mahkeme'nin yargı yetkisi, 33, 34, 46 ve 47. maddelerde belirlenen koşullar uyarınca kendisine sunulan, bu Sözleşme'nin ve Protokollerinin yorumu ve uygulanmasına ilişkin tüm sorunları kapsar.

2. Mahkeme'nin yetkili olup olmadığı hakkında ihtilaf durumunda, kararı Mahkeme verir."

1. İlkeler

185. Yer bakımından (*ratione loci*) bağdaşmazlık, iddia edilen Sözleşme ihlalinin davalı Devletin yargı yetkisi alanında veya davalı Devlet tarafından etkili bir şekilde kontrol edilen topraklarda meydana gelmiş olmasını gerektirir (*Kıbrıs/Türkiye* [BD], §§ 75-81; *Drozd ve Janousek/Fransa ve İspanya*, §§ 84-90).

186. Sözleşmeci Devletin toprakları dışında meydana gelen ve Sözleşmeci Devletin yargı yetkisi alanındaki bir makamla ilgisi bulunmayan olaylar temelinde yapılan başvurular, Sözleşme'yle yer bakımından bağdaşmaz oldukları gerekçesiyle reddedilir.

187. Şikâyetler, bir Sözleşmeci Devletin toprakları dışında meydana gelen eylemlerle ilgili ise, Hükümet başvurunun yer bakımından Sözleşme'nin hükümleriyle bağdaşmadığına dair bir ilk itirazda bulunabilir (*Loizidou/Türkiye* (ilk itirazlar), § 55; *Rantsev/Kıbrıs ve Rusya*, § 203). Böyle bir itiraz, Sözleşme'nin 1. maddesi kapsamında incelenir (bu maddedeki "yargı yetkisi alanı" kavramının kapsamı için bk. *Banković ve Diğerleri/Belçika ve* (k.k.) [BD], § 75).

188. Bazen davalı Hükümetlerin, başvuranın yargılamalar sırasında başka bir Sözleşmeci Devlette ikamet ettiği halde davalı Devletteki düzenlemelerin daha lehte olması nedeniyle davalı Devlette dava açtığı gerekçesiyle, başvurunun yer bakımından Sözleşme hükümleriyle bağdaşmadığı doğrultusunda ilk itirazda bulunduğu görülmektedir. Mahkeme bu tür başvuruları da Sözleşme'nin 1. maddesi açısından inceler (*Haas/İsviçre* (k.k.)).

189. Ancak Devletin yurtdışındaki diplomatik ve konsolosluk temsilcilerinin eylemleri nedeniyle sorumlu olduğu ve diplomatik misyonlarla (*X./Almanya*, 25 Eylül 1965 tarihli Komisyon kararı; *Al-Skeini/Birleşik Krallık* [BD], § 134; *M./Danimarka*, Komisyon kararı, § 1 ve burada yapılan atıflar) veya Devletin bayrağını taşıyan veya Devlete tescilli olan araçlarda ve uçakta yapılan eylemlerle (*Banković ve Diğerleri/Belçika ve* (k.k.) [BD], § 73; *Hirsi Jamaa ve Diğerleri/İtalya* [BD], §§ 77 ve 81) ilgili olarak yer bakımından bağdaşmazlık meselesinin doğmadığı açıktır.

190. Son olarak, Mahkeme'nin yer bakımından yetkisi bulunmadığına karar vermiş olması, başvuruların Sözleşme'nin 1. maddesi çerçevesinde bir veya birkaç Sözleşmeci Devletin yargı yetkisi alanına girip girmedikleri konusunun Mahkeme tarafından incelenmesini engellemez (*Drozd ve Janousek/Fransa ve İspanya* § 90).

Dolayısıyla, başvuruların bir davalı Devletin yargı yetkisi alanında bulunmadıklarına dair itirazlar, normal olarak başvurunun Sözleşme'yle kişi bakımından bağdaşmadığı iddiaları şeklinde ileri sürülecektir (Davalı Hükümetlerin görüşleri için bk. *Banković ve Diğerleri/Belçika ve* (k.k.) [BD], § 35; *Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], § 300; *Weber ve Saravia/Almanya* (k.k.)).

2. Özel olaylar

191. Bağımlı ülkeler ile ilgili başvurular konusunda, Sözleşmeciler Devlet Sözleşme'nin uygulanma alanını söz konusu ülkeye genişleten 56. maddesi uyarınca beyanda bulunmamış ise, başvuru yer bakımından bağdaşmaz bulunacaktır (*Gillow/Birleşik Krallık*, §§ 60-62; *Bui Van Thanh ve Diğerleri/Birleşik Krallık* Komisyon kararı; *Yonghong/Portekiz* (k.k.); *Chagos Islanders/Birleşik Krallık* (k.k.), §§ 60-76). Buna bağlı olarak söz konusu kural, Sözleşme'ye ek Protokoller için de geçerlidir (*Quark Fishing Limited/Birleşik Krallık* (k.k.)).

Sözleşmeciler Devlet Sözleşme'nin 56. maddesi uyarınca bu tür bir beyanda bulunmuş ise, böyle bir bağdaşmazlık meselesi doğmayacaktır (*Tyrer/Birleşik Krallık*, § 23).

192. Bağımlı ülke bağımsız hale gelecek olursa, beyan otomatik olarak sona erer. Beyanın sona ermesinin ardından ana Devlet aleyhine yapılacak başvurular, kişi bakımından bağdaşmaz bulunacaktır (*Church X./Birleşik Krallık*, Komisyon kararı).

193. Bağımlı ülke, bir Sözleşmeciler Devletin ana ülkesinin bir kısmı haline gelecek olursa, Sözleşme eski bağımlı ülke topraklarda otomatik olarak uygulanır (*Hingitaq 53 ve Diğerleri/Danimarka* (k.k.)).

C. Zaman bakımından (*ratione temporis*) bağdaşmazlık**Madde 35 § 3 (a) — Kabul edilebilirlik kriterleri**

"3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

(a) Başvurunun konu bakımından Sözleşme veya Protokollerinin hükümleriyle bağdaşmaması..."

Madde 32 — Mahkeme'nin yargı yetkisi

"1. Mahkeme'nin yargı yetkisi, 33, 34, 46 ve 47. maddelerde belirlenen koşullar uyarınca kendisine sunulan, bu Sözleşme'nin ve Protokollerinin yorumu ve uygulanmasına ilişkin tüm sorunları kapsar.

2. Mahkeme'nin yetkili olup olmadığı hakkında ihtilaf durumunda, kararı Mahkeme verir."

1. Genel ilkeler

194. Uluslararası hukukun genel kuralları (antlaşmaların geriye yürümezliği ilkesi) gereğince Sözleşme hükümleri, bir Sözleşmeciler Devlet bakımından Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihten önce meydana gelmiş herhangi bir eylem veya olay ya da bu tarihten önce sona ermiş herhangi bir durum, söz konusu Devlet açısından bağlayıcı değildir (*Blečić/Hrvatistan* [BD], § 70; *Šilih/Slovenya* [BD], § 140; *Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 130).

195. Zaman bakımından yetki sadece, davalı Devlet tarafından Sözleşme'nin veya Protokollerinin onaylanmasından sonraki dönemi kapsar. Sözleşme, bu tarihten önce sebebiyet verilen kusurların ve zararın tazmini için Sözleşmeciler Devletleri özel bir yükümlülük altına sokmaz (*Kopecký/Slovakya* [BD], § 38).

196. Onay tarihinden itibaren bütün Devletlerin iddia edilen eylemleri ve ihmalleri Sözleşme'yle ve Protokolleriyle tutarlı olmalıdır; onay tarihinden sonraki olaylar, daha önceden mevcut olan bir durumun sırf uzantısı olsa bile, Mahkeme'nin yetki alanına girer (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão ve Diğerleri/Portekiz* § 43). Ancak Mahkeme, onay tarihinden önce meydana gelen olayları, bu tarihten

sonraya uzayan bir durum yarattığının değerlendirilebileceği veya bu tarihten sonra meydana gelen olayların anlaşılması için önemli olabileceği ölçüde göz önünde tutar (*Hutten-Czapska/Polonya* [BD], §§ 147-153; *Kurić ve Diğerleri/Slovenya* [BD], §§ 240-241).

197. Mahkeme, zaman bakımından yetkisini yargılamaların her aşamasında ve resen incelemek zorundadır; çünkü bu konu, kelimenin dar anlamıyla kabul edilebilirlik meselesinden çok Mahkeme'nin yetkisiyle ilgili bir konudur (*Blečić/Hrvatistan* [BD], § 67).

2. Bu ilkelerin uygulanması

(a) Sözleşme'nin onaylanması veya Sözleşme organlarının yargı yetkisinin kabulüyle ilgili kritik tarih

198. Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisinin belirlenmesi konusunda kritik tarih ilke olarak, ilgili Taraf bakımından Sözleşme'nin ve Protokollerinin yürürlüğe girdiği tarihtir (örneğin bk. *Šilih/Slovenya* [BD], § 164).

199. Ancak 1950 tarihli Sözleşme, Komisyon'un bireysel başvuruları inceleme yetkisini (madde 25) ve Mahkeme'nin yetkisini (madde 46), Sözleşmeciler Devletlerin bu yönde özel bir beyanda bulunmalarına bağlamıştır. Bu Sözleşme'ye göre söz konusu beyanlar özellikle zaman açısından sınırlamalara tabi tutulabilmektedir. Komisyon ve Mahkeme, Sözleşme'yi onayladıktan sonraki bir tarihte bu tür beyanlarda bulunan ülkeler bakımından, Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarih ile söz konusu beyan arasındaki dönemde kalan olaylar konusunda yetkilerinin zaman bakımından sınırlandırılmı kabul etmişlerdir (*X./İtalya*, Komisyon kararı; *Stamoulakatos/Yunanistan*), § 32).

200. Hükümetin beyanında bu tür bir zaman sınırı yoksa (bk. Fransa'nın 2 Ekim 1981 tarihli beyanı), Sözleşme organları kendilerinin yetkilerinin geriye etkili olarak kabul edildiğine karar vermişlerdir (*X./Fransa* Komisyon kararı).

Bu beyanlardaki zamana ilişkin sınırlamalar, Sözleşme'nin mevcut 34. maddesine göre Mahkeme'nin bireysel başvuruları kabul etme yetkisini belirleme bakımından, 11 No.lu Protokol'ün 6. maddesi vasıtasıyla geçerlidir (*Blečić/Hrvatistan* [BD], § 72). Mahkeme, önceki sistemi bir bütün olarak dikkate alarak, Komisyona bireysel başvuru hakkını tanıyan ilk beyan ile Mahkeme'nin yargı yetkisini tanıma arasında zaman geçmiş olsun veya olmasın, ilk beyandan itibaren yargı yetkisine sahip olduğunu kabul etmiştir (*Cankoçak/Türkiye*, § 26; *Yorgiyadis/Türkiye*, § 24; *Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 133).

(b) Sözleşme'nin ilgili Devlet bakımından yürürlüğe girmesinden veya beyanından önce veya sonra meydana gelen anlık olaylar

201. Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisi, iddia edilen müdahaleyi oluşturan olaylarla bağlantılı olarak belirlenmelidir. Bu amaçla her bir davada, iddia edilen müdahalenin tam zamanını tespit etmek önemlidir. Mahkeme bu tespiti yaparken, hem başvuranın şikâyet ettiği olayları ve hem de ihlal edildiği iddia edilen Sözleşme hakkının kapsamını dikkate almak zorundadır (*Blečić/Hrvatistan* [BD], § 82; *Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 131).

202. Mahkeme bu testi kritik tarihten önceki ve sonraki farklı yargı kararlarına uygularken, daha sonra sadece müdahalenin varlığını sürdürmesiyle sonuçlanan başka hukuk yolları mevcut olsa bile (Yüksek Mahkemenin kararını onayan Anayasa Mahkemesi kararı için bk. *Blečić/Hrvatistan* [BD], § 85; hem Yüksek Mahkeme, hem de Anayasa Mahkemesi kararları için bk. *Mrkić/Hrvatistan* (k.k.)), başvuranın haklarını bizzat ihlal etmiş olabilecek nihai kararı dikkate alır (başvuranın kiracılığını sona erdiren Yüksek Mahkeme kararı için bk. *Blečić/Hrvatistan* [BD], § 85; Bölge Mahkemesi kararı için bk. *Mrkić/Hrvatistan* (k.k.)).

Söz konusu müdahaleyi telafi etmeyi hedefleyen hukuk yollarının sonradan sonuç vermemesi, bu hukuk yollarını Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisi içine sokmaz (*Blečić/Hrvatistan* [BD], §§

77-79). Mahkeme, ulusal mahkemelerin, Sözleşme'yi kritik tarihten önce meydana gelmiş müdahalelere geçmişe etkili olarak uygulamaya zorlanamayacağını hatırlatmıştır (*Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 130).

203. Örnek davalar:

- kritik tarihten önce meydana gelen müdahaleler ve söz konusu tarihten sonra verilen nihai mahkeme kararları (*Meltex Ltd/Ermenistan* (k.k.));
- kritik tarihten sonra meydana gelen müdahaleler (*Lepojić/Sırbistan*, § 45; *Filipović/Sırbistan*, § 33);
- kritik tarihten önce meydana gelen kötü muameleler sonucunda elde edilen delillerin bu tarihten sonra verilen yargı kararlarında kullanılması (*Harutyunyan/Ermenistan*, § 50);
- kritik tarihten önce açılan tapu iptal davasının kritik tarihten sonra sonuçlanması (*Turgut ve Diğerleri/Türkiye*, § 73).
- Nihai tapu iptali tarihi konusunda (*Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy)/Türkiye* (k.k.)).

204. Ayrıca şu kararlara bakınız:

- Yunanistan'ın Sözleşme'nin 25. maddesi uyarınca beyanda bulunmasından önce Yunan mahkemeleri tarafından başvuranın gıyabında (*in absentia*) mahkûmiyet kararı verilmesi; ancak bu tarihten sonra mahkûmiyet kararına karşı yapılan temyiz başvurularının olumsuz sonuçlanması (*Stamoulakatos/Yunanistan*), § 33);
- Sözleşme'nin onaylanmasından önce, başvuranın pasaportu damgasızken bir dilekçeyi imzalama talebinin reddedilmesi suretiyle Merkezi Seçim Komisyonu tarafından zımni bir karar verilmesi, ancak bu nedenle açılan davanın bu tarihten sonra görülmesi (*Kadiķis/Letonya* (k.k.));
- Sözleşme'nin onaylanmasından önce başvuranın işten çıkarılması ve hukuk davası açması ve bu tarihten sonra Anayasa Mahkemesinin bir karar vermesi (*Jovanović/Hırvatistan* (k.k.));
- başvuruların şirketinin yönetiminin Bakanlık kararıyla, Ekonomi Bakanlığı tarafından görevlendirilen bir heyete devredilmesi ve böylece başvuruların bir mahkemeye başvurma hakkından yoksun bırakılmaları ve başvuruların temyiz başvurularının reddi kararının Yüksek Mahkeme tarafından kritik tarihten sonra verilmesi (*Kefalas ve Diğerleri/Yunanistan*, § 45);
- Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca beyanda bulunulmasından önceki bir tarihte başvuranın gazetecilere verdiği mülakat nedeniyle beyan tarihinden sonra mahkûm edilmesi (*Zana/Türkiye*, § 42);
- başvuranın şirketinin aranması ve bazı belgelere el koyulması ve akabindeki yargılamaların Sözleşme'nin onaylanmasından sonra yapılması (*Veeber/Estonya (no. 1)*, § 55); ayrıca bk. *Kikots ve Kikota/Letonya* (k.k.)).

205. Bununla birlikte, başvuran daha sonra yapılan yargılamaların Sözleşme'nin bir maddesine uygunluğuyla ilgili ayrı bir şikâyette bulunmuş ise, Mahkeme söz konusu hukuk yolları konusunda zaman bakımından yargı yetkisine sahip olduğunu beyan edebilir (bir gazetenin yayımlanmasının ve dağıtılmasının sona erdirilmesine dair ilk derece mahkemesi kararına karşı Yüksek Mahkemeye temyiz başvurusunda bulunulması konusunda bk. *Kerimov/Azərbaycan* (k.k.); kritik tarih öncesinde banka varlıklarının hukuka aykırı olarak dağıtılması ve söz konusu tarihten sonra açılan haksız fiil davası konusunda bk. *Kotov/Rusya* [BD], §§ 68-69).

206. *Blečić/Hırvatistan* [BD] kararında belirlenen test ve kriterler genel niteliktedir; bu kriterlerin uygulanması sırasında Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerindeki haklar gibi hakların özel niteliği dikkate alınmalıdır (*Šilih/Slovenya* [BD], § 147).

3. Özel durumlar

(a) Devam eden ihlaller

207. Sözleşme organları, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden önce başlayan, ancak bu tarihten sonra devam eden ihlalin söz konusu olduğu durumlarda, zaman bakımından yetkilerinin genişletilmesini kabul etmişlerdir (*De Becker/Belçika*, Komisyon kararı).

208. Mahkeme bu yaklaşımı mülkiyet hakkıyla ilgili birçok davada benimsemiştir:

- başvurulara ait arazinin tazminat ödenmeksizin Deniz Kuvvetleri tarafından hukuka aykırı olarak işgalinin sürdürülmesi (*Papamichalopoulos ve Diğerleri/Yunanistan*, § 40);
- Kuzey Kıbrıs'ta başvuranın mülküne erişimden yoksun bırakılması (*Loizidou/Türkiye* (ilk itirazlar), §§ 46-47);
- millileştirilen mülk için kesinleşen tazminatı ödememe (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão ve Diğerleri/Portekiz*, § 43);
- Polonya tarafından 1 No.lu Protokolün onaylanmasından önce ve sonra yürürlükte olan kanunlar gereğince, başvuranın evinin zilyetliğini yeniden kazanamamasının ve evinin kiralanmasından yeterli düzeyde gelir elde edememesinin devam etmesi (*Hutten-Czapska/Polonya* [BD], §§ 152-153).

209. Sınırlar: Bir kimseyi evinden veya mülkünden sadece yoksun bırakma, ilke olarak "anlık bir işlem" olup, söz konusu haklarla ilgili devam eden bir "yoksun bırakma" durumu oluşturmaz (*Blečić/Hırvatistan* [BD], § 86 ve burada yapılan atıflar). 1945 sonrasında eski rejim uyarınca mülkiyetten yoksun bırakma konusundaki özel olaylarla ilgili atıflar için bk. *Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a. A./Polonya* (k.k.), §§ 55-62.

210. Devam eden nitelikte bir ihlal, Sözleşme'nin diğer maddeleri bakımından da ortaya konabilir (kritik tarihten önce başvurulara verilen ölüm cezaları ve 2. madde için bk. *Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], §§ 406-408; kritik tarihten önce Daimi Oturma İzni Sahipleri Listesi kayıtlarından isimleri "silinen" kişilerin oturma izinlerinin düzenlenmemesi ve 8. madde için bk. *Kurić ve Diğerleri/Slovenya* [BD], §§ 240-241).

(b) Kritik tarihten önce meydana gelen kayıp edilme olaylarını soruşturma konusunda "devam eden" usul yükümlülüğü

211. Kayıp edilme "anlık" bir eylem veya olay değildir. Tam tersine, Mahkeme kayıp edilmenin, bilginin bulunmadığı ve hatta ne olduğuna dair bilginin kasten gizlendiği veya karartıldığı, sorumsuzluğun ve belirsizliğin devam ettiği farklı bir olgu olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca, akabinde kayıp kişinin nerede olduğunu ve akıbetini açıklamama, devam eden bir durum ortaya çıkamaktadır. Dolayısıyla, soruşturma konusundaki usul yükümlülüğü, kayıp kişinin akıbeti açıklanmadığı sürece devam etme potansiyeline sahip olup; gerekli soruşturmayı yapmamayı sürdürme, nihayetinde kişinin öldüğü varsayılacak olsa bile, devam eden bir ihlal olarak görülür (*Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], §§ 148-149). Varnava içtihadının uygulanması konusunda bk. *Palić/Bosna Hersek*, § 46.

(c) Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca ölüme ilişkin soruşturma yapma konusundaki usul yükümlülüğü: Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisi dışında kalan olaylarla ilgili yargulamalar

212. Mahkeme, şüpheli ölüm veya öldürme olayını soruşturma yükümlülüğü ile şüpheli kayıp edilme olayını soruşturma yükümlülüğü arasında bir ayırım yapmaktadır.

Dolayısıyla Mahkeme, Sözleşme'nin 2. maddesinde yer alan etkin soruşturma yapma pozitif yükümlülüğün, ölüm kritik tarihten önce meydana gelmiş olsa dahi, Devlet açısından bağlayıcı olabilecek

ayrıştırılabilir bir yükümlülük teşkil ettiğini değerlendirmektedir (*Šilih/Slovenya* [BD], § 159 – dava kritik tarihten önce meydana gelen bir ölüm olayına ilişkin olup, soruşturmanın yürütülmesi sırasındaki kusurlar ve ihmaller bu tarihten sonra meydana gelmiştir). Mahkeme, bu yükümlülükler için uygunluk denetimi yaparken zaman bakımından yetkisini, hukuki kesinlik ilkesini göz önünde tutarak belirlediği sınırlar içerisinde kullanmaktadır (*adı geçen kararda*, §§ 161-163). İlk olarak, sadece kritik tarihten sonra meydana gelen usuli işlemler ve/veya ihmaller Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisinin kapsamına girebilir (§ 162). İkinci olarak, Mahkeme, usul yükümlülüklerinin devreye girebilmesi için ölüm ile Sözleşme'nin davalı Devlet bakımından yürürlüğe girmesi arasında gerçek bir bağlantının bulunması gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, bu türden bir bağlantının tespit edilebilmesi için iki kriterin karşılanması gerekmektedir: İlk olarak, ölüm tarihi ile Sözleşme'nin yürürlüğe giriş tarihi arasında geçen süre makul biçimde kısa olmalıdır (on yılı aşmamalıdır) ve ikinci olarak, ilgili kişinin ölümü hakkında etkin bir soruşturma yürütmek ve ayrıca ölüm sebebini tespit etmek ve sorumluların hesap vermelerini sağlamak dahil olmak üzere atılan usul adımlarının önemli bir bölümünün Sözleşme'nin ilgili Devlet tarafından onaylanmasından sonra yapılmış olduğu veya yapılmış olması gerektiği ortaya konmalıdır (*Janowiec ve Diğerleri/Rusya* [BD], §§ 145-148). Bununla birlikte Mahkeme, belirli koşullar altında söz konusu bağlantının Sözleşme'de yer alan güvenceleri ve esaslı değerleri gerçek ve etkili bir biçimde koruma gereksinimine dayalı olabileceği ihtimalini de göz ardı etmemektedir (*Šilih/Slovenya* [BD], 163). "Gerçek bağlantı" testinin daha sonraki bir uygulaması için bk. *Şandru ve Diğerleri/Romanya*, § 57. *Šilih* kararının bir uygulaması için bk. *Çakir ve Diğerleri/Kıbrıs* (k.k.).

213. Mahkeme *Šilih* kararında belirlediği ilkeleri ilk kez, işkence sonucu ölüme ilişkin *Tuna/Türkiye* davasında, başvuruların 2 ve 3. maddeler uyarınca yaptıkları usule ilişkin şikâyetlerini birlikte inceleyerek uygulamıştır. Mahkeme, usule ilişkin yükümlülüklerin "ayrılabilirliği" konusundaki ilkeleri ve özellikle bu davada olduğu gibi 2 ve 3. maddelerin esas yönüne ilişkin olayların zaman bakımından yetkisinin kapsamının dışında kaldığı; fakat daha sonraki süreçte usul yönüne ilişkin olayların en azından kısmen bu dönem içerisinde meydana geldiği davalarda zaman bakımından yetkisinin belirlenmesinde uygulanan iki kriteri hatırlatmıştır.

Söz konusu kriterlerin 3. madde kapsamındaki usule ilişkin şikâyetlere daha sonraki bir uygulamasının bir örneği için bk. *Yatsenko/Ukrayna* ve *Jenița Mocanu ve Diğerleri/Romanya*.

214. Ancak Mahkeme, "gerçek bağlantı" standardını karşılamayan belirli olağanüstü koşullarda, bağlantının Sözleşme'de yer alan güvencelerin ve esaslı değerlerin gerçek ve etkin bir biçimde korunmasını sağlama gereksinimine dayalı olabileceği ihtimalini göz ardı etmemektedir (*Šilih/Slovenya* [BD], § 163). Genel kuralın bir istisnası olarak işlev gören ve böylelikle Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisinin geçmişe yönelik olarak genişletilmesine imkân veren "Sözleşme değerleri" testi, ancak tetkileyici olayın Sözleşme'nin dayandığı temellerin yadsınması anlamına gelen daha geniş bir boyutunun bulunması halinde (uluslararası hukuk uyarınca ağır suçların söz konusu olduğu durumlar gibi) ve sadece Sözleşme'nin kabul edildiği tarih olan 4 Kasım 1950 tarihinden sonra meydana gelen olaylara uygulanabilir. Dolayısıyla bir Sözleşmecî Devlet, Sözleşme'nin kabulünden önce meydana gelmiş suçları -uluslararası hukuk uyarınca en ağır suçlar olsalar dahi- soruşturmamaktan dolayı sorumlu tutulamaz (1940 yılında yapılan ve dolayısıyla Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisinin kapsamı dışında kalan Katyn katliamları hakkındaki soruşturmalara ilişkin bir dava için bk. *Janowiec ve Diğerleri/Rusya* [BD], §§ 149-151).

(d) Önceki olayların incelenmesi

215. Mahkeme, "Sözleşme'nin onaylanmasından önce meydana gelen olayları, bu tarihten sonraya uzanan bir durum yarattığının kanaatine varılması veya bu tarihten sonra meydana gelen olayların anlaşılması için önemli görülmesi halinde dikkate alabileceği" görüşündedir (*Broniowski/Polonya* (k.k.) [BD], § 74).

(e) Derdest yargılamalar veya tutukluluk

216. Onay tarihinden önce açılan; fakat bu tarihten sonra devam eden davaların uzunluğu (Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi) ile ilgili şikâyetlerden özel bir durum doğmaktadır. Mahkeme'nin yargı yetkisi kritik tarihten sonraki dönemle sınırlı olmakla birlikte, Mahkeme sık sık kendisine rehberlik etmesi için yargılamaların bu tarihteki durumunu dikkate almaktadır (örneğin, *Humen/Polonya* [BD], §§ 58-59; *Foti ve Diğerleri/İtalya*, § 53).

Aynı durum, 5 § 3 maddesi kapsamındaki tutuklu yargılanmaya ilişkin davalar (*Klyakhin/Rusya*, §§ 58-59) veya 3. madde kapsamındaki tutukluluk koşullarına ilişkin davalar (*Kalashnikov/Rusya*, § 36) için de geçerlidir.

217. Yargılamaların adil olup olmadığı konusunda Mahkeme, yargılama aşamasındaki kusurların, kritik tarihten önce yürütülen bir soruşturmadaki usuli güvenceler ile tazmin edilebilir olup olmadığını inceleyebilir (*Barberà, Messegué ve Jabardo/İspanya*, §§ 61 ve 84). Böylece Strazburg yargıçları, yargılamaları bir bütün olarak değerlendirmektedirler (ayrıca *Kerojärvi/Finlandiya*, § 41).

218. Özgürlükten yoksun bırakmanın, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden önce meydana gelmiş olması halinde, 5 § 5 maddesi kapsamında usule ilişkin olarak yapılan bir şikâyet Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisinin kapsamına girmez (*Korizno/Letonya* (k.k.)).

(f) Haksız mahkûmiyet nedeniyle tazminat hakkı

219. Bir kimse kritik tarihten önce mahkûm edilmiş; fakat bu tarihten sonra mahkûmiyet kararı kaldırılmış ise, Mahkeme 7 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamındaki bir şikâyeti inceleme yetkisine sahip olduğunu belirtmiştir (*Matveyev/Rusya*, § 38).

D. Konu bakımından (*ratione materiae*) bağdaşmazlık**Madde 35 § 3 (a) — Kabul edilebilirlik koşulları**

"3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur: (a) Başvurunun konu bakımından Sözleşme veya Protokollerinin hükümleriyle bağdaşmaması..."

Madde 32 — Mahkeme'nin yargı yetkisi

"1. Mahkeme'nin yargı yetkisi, 33, 34, 46 ve 47. maddelerde belirlenen koşullar uyarınca kendisine sunulan, bu Sözleşme'nin ve Protokollerinin yorumu ve uygulanmasına ilişkin tüm sorunları kapsar.

2. Mahkeme'nin yetkili olup olmadığı hakkında ihtilaf durumunda, kararı Mahkeme verir.

220. Bir başvurunun veya şikâyetin Sözleşme'yle konu bakımından (*ratione materiae*) bağdaşabilirliği, Mahkeme'nin esasa ilişkin yargı yetkisinden türemektedir. Bir şikâyetin Sözleşme'yle konu bakımından bağdaşabilir olması için, başvuran tarafından dayanılan hak, Sözleşme ve yürürlüğe girmiş olan Protokolleriyle korunuyor olmalıdır. Örneğin, sürücü belgesi alma hakkıyla (*X/Almanya* .7 Mart 1977 tarihli Komisyon kararı), kendi kaderini tayin hakkıyla (*X/Hollanda* Komisyon kararı) ve yabancı ülke vatandaşlarının Sözleşmeci bir Devlete girme ve oturma hakkıyla (*Peñafiel Salgado/İspanya* (k.k.)) ilgili başvurular kabul edilebilir değildir; çünkü bu haklar, Sözleşme tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlükler arasında yer alan haklar değildir.

221. Mahkeme, diğer uluslararası belgeler tarafından korunan hakların ihlali iddialarını incelemekle yetkili olmamakla birlikte, Sözleşme metnindeki kavramların ve terimlerin anlamlarını tanımlarken, uluslararası hukukun Sözleşme dışındaki unsurlarını da dikkate alabilir ve almaktadır (*Demir ve Baykara/Türkiye* [BD], § 85).

222. Hükümet konu bakımından yetki itirazında bulunma hakkını kaybetmiş olsun veya olmasın, Mahkeme yargılamanın her aşamasında konu bakımından yetkili olup olmadığını incelemek zorundadır (*Tănase/Moldova* [BD], §131).

223. Davalı devletin çekince koyduğu Sözleşme hükümlerinden biriyle ilgili başvurular, Sözleşme'yle konu bakımından bağdaşmaz bulunur (bk. örneğin, *Kozlova ve Smirnova/Letonya* (k.k.)), şu

şartla ki, Mahkeme bu çekinceyi Sözleşme'nin 57. maddesi bakımından geçerli bulmuş olmalıdır; geçersiz bulunan yorumlayıcı beyan için [Belilos/İsviçre](#) kararına bakılabilir.

224. Ayrıca Mahkeme, Mahkeme'nin kararlarından birinin Sözleşmeci Tarafa yüklediği yükümlülüklerin devlet tarafından yerine getirilip getirilmediğini incelemeye konu bakımından yetkili değildir. Mahkeme, Sözleşme'nin 46 § 2 maddesi gereğince kararların yerine getirilmesini denetleyen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin yetkilerini çiğnemeksizin bu nitelikteki şikâyetleri ele alamaz. Ancak, Bakanlar Komitesi'nin bu alandaki rolü, Mahkeme tarafından tespit edilen bir ihlali gidermek için davalı Devlet tarafından alınan tedbirlerin Mahkeme tarafından karar verilmemiş bir konuda yeni bir mesele doğurmayacağı ve bunun da Mahkeme tarafından ele alınabilecek yeni bir başvurunun konusu olmayacağı anlamına gelmez (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)/İsviçre (no. 2)* [BD], § 62). Bir başka deyişle, Mahkeme verdiği kararlardan birinin yerine getirilmesi için ulusal düzeyde yapılan yeniden yargılamanın Sözleşme'ye ilişkin yeni bir ihlale neden olduğu şeklindeki bir şikâyeti ele alabilir (*adı geçen kararda; Lyons/Birleşik Krallık* (k.k.)).

225. Ancak konu bakımından bağdaşmazlık gerekçesiyle başvuruların kabul edilebilir olmadığına dair kararların büyük çoğunluğu, Sözleşme ve Protokollerden özellikle 6. madde (adil yargılanma hakkı), 8. madde (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı, haberleşmeye ve konuta saygı hakkı) ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi (mülkiyetin korunması hakkı) ile ilgilidir.

1. "Kişisel/medeni hak ve yükümlülükler" kavramı

Madde 6 § 1 — Adil yargılanma hakkı

"1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ... konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık ve adil olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir ..."

(a) Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin uygulanabilirliğine ilişkin genel şartlar

226. "Kişisel/medeni haklar ve yükümlülükler" kavramı, sırf davalı Devletin iç hukukuna bakılarak yorumlanamaz; bu kavram Sözleşme'den türeyen "özerk bir kavram"dır. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, tarafların statüsü, uyuşmazlığın nasıl karara bağlanacağını düzenleyen mevzuatın niteliği ve konuyla yetkili makamın niteliği ne olursa olsun, uygulanır (*Georgiadis/Yunanistan*, § 34).

227. Ancak, Sözleşme'de yer alan özerk kavramların günün koşullarına göre yorumlanması ilkesi, Mahkeme'ye Sözleşme'nin 6 § 1 maddesini "kişisel" sıfatı yokmuş gibi yorumlama yetkisi vermez; bu sıfat zorunlu olarak bu maddenin uygulanacağı "hak ve özgürlükler" bakımından sınırlamalar getirmektedir (*Ferrazzini/İtalya* [BD], § 30).

228. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin kişisel meselelerde uygulanabilirliği, ilk olarak, bir uyuşmazlığın bulunmasını gerektirir. İkinci olarak ise, uyuşmazlık, en azından savunulabilir bir şekilde iç hukukta tanınmış olduğu söylenebilecek "haklar ve yükümlülükler" ile ilgili olmalıdır. Son olarak 6. madde, Sözleşmeci Devletlerin hukuk sistemlerine belirli bir içerik yüklememekle birlikte, uyuşmazlık konusu "haklar ve yükümlülükler" Sözleşme'deki anlamıyla "kişisel" olmalıdır (*James ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 81).

(b) "Uyuşmazlık" kavramı

229. "Uyuşmazlık" (Fransızca, "*contestation*") kelimesi biçimsel değil esas anlamıyla ele alınmalıdır (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 40). Görünüşün ve kullanılan dilin ardına geçilmeli ve her bir olaydaki koşullara göre durumun gerçeklerine odaklanılmalıdır (*adı geçen kararda; Gorou/Yunanistan (no. 2)* [BD], §§ 27 ve 29;). Sözleşme'nin 6. maddesi, karşılıklı tarafları bulunmayan ve haklar üzerinde bir uyuşmazlığın söz konusu olmadığı hallerle ilgili çekişmesiz ve tek taraflı usullere uygulanmaz (*Alaverdyan/Ermenistan*(k.k.), § 33).

230. "Uyuşmazlık" gerçek ve ciddi bir niteliğe sahip olmalıdır (*Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, §81). Bu kural, örneğin bir cezaevinde sırf HIV taşıyan tutuklu ve hükümlülerin bulunması nedeniyle cezaevi yetkililerine karşı bir hukuk davası açılması ihtimalini ortadan kaldırır (*Skorobogatykh/Rusya* (k.k.)). Mahkeme, örneğin savcının temyizde bulunması talebiyle ilgili bir davadaki "uyuşmazlığın" gerçek olduğunu belirtmiştir; çünkü bu uyuşmazlık, başvurunun tazminat almak için taraf olduğu bir davanın bütünüyle bir parçasıdır (*Gorou/Yunanistan (no. 2)* [BD], § 35).

231. Uyuşmazlık, sadece bir hakkın gerçekten var olup olmadığıyla değil, ama aynı zamanda kapsamı ve kullanılma biçimiyle de ilgili olabilir (*Bentham/Hollanda*, § 32). Uyuşmazlık ayrıca maddi konuları da ilgilendirebilir.

232. Yargılamanın sonucu, söz konusu hakkı doğrudan belirleyici olmalıdır (örneğin, *Ulyanov/Ukrayna* (k.k.)). Bir başka deyişle, ince bir bağlantı veya uzak sonuçlar, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin uygulanabilirliği için yeterli değildir. Mahkeme, örneğin nükleer güç istasyonunun işletme ruhsatının süresinin uzatılmasının hukukiliğine karşı açılan bir davanın Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin kapsamına girmediğine, zira yaşamın, fiziksel bütünlüğün ve mülkiyetin korunması hakları ile uzatma kararı arasında "çok ince ve uzak" bir bağlantı bulunduğuna, başvuranların sadece belirli olan değil aynı zamanda, her şeyden öte yakın olan bir tehlikeye kişisel olarak maruz bırakıldıklarını gösteremediklerine karar vermiştir (*Balmer-Schafroth ve Diğerleri/İsviçre*, § 40; *Athanassoglou ve Diğerleri/İsviçre* [BD], §§ 46-55; bk. yakın tarihli bir karar, *Sdruženi Jihočeské Matky/Çek Cumhuriyeti* (k.k.)). Bir fabrikada sınırlı gürültü kirliliğiyle ilgili bir dava için (*Zapletal/Çek Cumhuriyeti* (k.k.)) veya maden atığının çevreye varsayımsal etkisi konusunda (*Ivan Atanasov/Bulgaristan*, §§ 90-95) kararlarına bakılabilir. Benzer şekilde, başvuruçuların iki kamu çalışanının bir kadroya atanmalarına karşı açtıkları davanın başvuranların kişisel hakları (özellikle kendilerinin bir kadroya atanma hakları) üzerinde ancak uzak bir etkisi bulunabilir (*Revel ve Mora/Fransa* (k.k.)).

233. Öte yandan, başvuranların köyünü sular altında bırakacak baraj yapımıyla ilgili bir dava (*Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya*, § 46) ve başvuranların köylerinin hemen yakınında siyanür kullanılarak işletilecek altın madenine ruhsat verilmesiyle ilgili bir dava (*Taşkın ve Diğerleri/Türkiye*, § 133; bk. ayrıca *Zander/İsveç*, §§ 24-25), Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin kapsamına girer. Mahkeme, daha yakın bir tarihte, yerel bir çevre koruma derneğinin bir imar ruhsatının iptali için açtığı davada, özellikle derneğin ve kurucularının statülerini ve gerçekleştirmek istedikleri amacın zaman ve konu itibarıyla sınırlı oluşunu dikkate alarak, tüzel kişinin iddia ettiği hak ile uyuşmazlık arasında yeterli bağlantı bulunduğu sonucuna varmıştır (*L'Érablière A.S.B.L./Belçika*, §§ 28-30). Bunun yanı sıra, bir kişinin hukuki ehliyetinin geri verilmesine yönelik açılan davalar, kişinin medeni haklarının ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde doğrudan belirleyici niteliktedir (*Stanev/Bulgaristan* [BD], § 233).

(c) İç hukukta savunulabilir bir hakkın varlığı

234. Başvuran, savunabilir gerekçelerle iç hukukta tanıdığı söylenebilecek bir hakkı talep edebilmelidir (*Masson ve Van Zon/Hollanda*, § 48; *Gutfreund/Fransa*, § 41 ve *Boulois/Lüksemburg* [BD], §§ 90-94; uluslararası bir anlaşmaya ilişkin olarak ayrıca bk. *Beaumont/Fransa*, § 28,). Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, Sözleşmeciler Devletlerin maddi hukukunda geçen bir "hak" için belirli bir anlam öngörmemektedir ve bir hakkın var olup olmadığını tespit etmede, Mahkemenin ilke olarak iç hukuka başvurması gerekmektedir.

235. Yetkililerin belli bir başvuran tarafından talep edilen tedbirin kabul edilip edilmemesine karar vermede takdir kullanıp kullanmadığı dikkate alınabilir ve hatta belirleyici olabilir. Bununla birlikte, salt bir yasal hükmün lafzında bir takdir unsurunun bulunuyor olması, bir hakkın varlığını tek başına hükümsüz kılamaz. Mahkeme tarafından göz önünde bulundurulabilecek diğer kriterler arasında, benzer durumlarda iddia edilen hakkın yerel mahkemelerce tanınması ya da yerel mahkemelerin başvuranın talebinin esasını incelemesi yer almaktadır (*Boulois/Lüksemburg* [BD], §§ 91-101).

236. Mahkeme yaşam, sağlık, sağlıklı çevre ve mülkiyete saygı hakları gibi hakların iç hukukta tanınmış olduğuna karar verebilir (*Athanassoglou ve Diğerleri/İsviçre* [BD], § 44).

237. Söz konusu hakkın, iç hukukta yasal bir dayanağı bulunmalıdır (*Szücs/Avusturya*, § 33).

238. Bununla birlikte, kişinin iç hukukta dava konusu edilebilecek bir talebinin bulunup bulunmadığının, gerçekte yalnızca iç hukukta tanımlandığı şekliyle ilgili medeni hakkın içeriğine değil, aynı zamanda olası hak taleplerinin mahkeme önüne getirme olanaklarını engelleyici veya sınırlayıcı usuli engellerin varlığına da bağlı olduğunun belirtilmesi gerekir (*Fayed/Birleşik Krallık*, § 65). İkinci gruba giren davalarda, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi uygulanabilir (*Al-Adsani/Birleşik Krallık* [BD], §§ 46-47; *Fogarty/Birleşik Krallık* [BD], § 25). İlke olarak, bununla birlikte 6 § 1 maddesi, iç hukukta mevcut bir hakka getirilen maddi sınırlamalarda uygulanamaz (*Roche/Birleşik Krallık*, [BD], § 119). Zira, Sözleşme'yi uygulayıcı kurumlar, 6 § 1 maddesini yorumlayarak medeni hukuk alanında ilgili Devlette hiçbir yasal dayanağı bulunmayan maddi bir medeni hak yaratamaz (adı geçen kanunda, § 117).

239. İç hukukta kişisel bir "hak"ın mevcut olup olmadığına ve bir kısıtlamanın maddi mi yoksa usul kısıtlaması mı olduğuna karar verirken, ilk olarak ulusal hukukunun ilgili hükümlerine ve ulusal mahkemelerin bu hükümleri nasıl yorumladığına bakmak gerekir (*Masson ve Van Zon/Hollanda*, §49).

Görünüşün ardına bakarak, iç hukukun belirli bir kısıtlamayı nasıl nitelendirdiğini incelemek ve gerçekler üzerinde yoğunlaşmak gerekir (*Van Droogenbroeck/Belçika*, § 38). Son olarak, nihai bir mahkeme kararının, başvuruçuların şikâyetlerini mutlaka geriye dönük bir şekilde savunulabilirlikten yoksun bırakmış olması gerekmez (*Le Calvez/Fransa*, § 56). Örneğin, bir dış politika eylemine (NATO'nun Sırbistan'a hava saldırısı) ilişkin yargısal denetimin kapsam bakımından sınırlı olması, başvuruların Devlete karşı iddialarını geriye dönük bir şekilde savunulamaz hale getirmez; çünkü ulusal mahkemelerden bu mesele hakkında ilk kez karar vermeleri istenmiştir (*Markovic ve Diğerleri/İtalya* [BD], §§ 100-102).

240. Mahkeme, bu kriterler ışığında maddi sınırlamalar ve usul engelleri arasında yaptığı ayrımı uygulamak suretiyle, örneğin, ihmalleri nedeniyle polise (*Osman/Birleşik Krallık*) veya yerel idari makamlara (*Z. ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD]) karşı açılan hukuk davalarını Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamında olarak değerlendirmiş ve bu davalardaki kovuşturmadan muafiyet veya sorumlu olmama gibi belirli bir sınırlamanın, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi bakımından orantılı olup olmadığını incelemiştir. Öte yandan Mahkeme, idareyi silahlı kuvvetler mensuplarının hukuk davalarına karşı muaf tutmanın maddi sınırlamadan kaynaklandığını ve sonuç olarak iç hukukun Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında bir "hak" tanımadığını belirtmiştir (*Roche/Birleşik Krallık* [BD], § 124; bk. ayrıca, *Hotter/Avusturya* (k.k.); *Andronikashvili/Gürcistan* (k.k.)).

241. Mahkeme ayrıca, kamu makamlarının belirli koşullara tabi olarak, yasadışı eylemlere müsamaha gösterdikleri durumlarda, bunun hukuk doğrultusunda verilmiş bir izin ya da iç hukukça tanınan bir "hak" anlamına gelmediğini kaydetmiştir (*De Bruni/Hollanda* (k.k.), § 57).

242. Mahkeme, derneklerin üyelerine belirli haklar ve menfaatler tanınmasını (*Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya*, § 45) veya çevreyle ilgili konularda bilgi "edinme" ve kararlara katılma hakkı gibi tüzel kişiliğe belirli haklar tanınmasını istemeleri halinde (*Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox - Collectif Stop Melox et Mox/Fransa* (k.k.)) veya derneğin açtığı davanın *actio popularis* olarak görülmediği hallerde (*L'Érablière A.S.B.L./Belçika*), derneklerin de Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin korumasından yararlanabileceklerini kabul etmiştir.

243. Mevzuat bir işe veya mesleğe kabul koşullarını düzenlemiş ise, bu koşulları yerine getiren bir aday, bu işe veya mesleğe kabul edilme hakkına sahiptir (*De Moor/Belçika*, § 43). Örneğin, bir başvuranın, doktor olarak kayıt edilmek için kanuni şartları yerine getirdiğine dair savunulabilir bir iddiası varsa, Sözleşme'nin 6. maddesi uygulanır (*Chevrol/Fransa*, § 55; aksi bir durum için bk. *Bouilloc/Fransa* (k.k.)). Her halükarda, kişisel hak ile ilgili bir davanın hukuka uygunluğuna başvuranın kullanmış olduğu dava yoluyla karşı çıkılabiliyorsa, sonuçta başvuranın kanuni şartları yerine getirmediği tespit edilse bile, "kişisel hak" ile ilgili bir "uyuşmazlık" bulunduğu sonucuna varmak gerekir (bk. örneğin, başvuranın yurt dışında aldığı tıpta uzmanlığını kullanabilmeyi sürdürme hakkı, *Kök/Türkiye*, § 37). Bu nedenle, başvuranın iddialarının yeterli ölçüde savunulabilir olup olmadığının tespit edilmesi gereklidir (*Neves e Silva/Portekiz*, § 37; *Éditions Périscope/Fransa*, § 38).

(d) Hakkın "kişisel" nitelikte olması

244. Bir hakkın Sözleşme ışığında kişisel bir hak olarak görülüp görülmeyeceği, ilgili Devletin iç hukukunda o hakkın hukuken nitelendirilme biçimine göre değil, ama hakkın maddi içeriğine ve yarattığı sonuçlara bakılarak tayin edilmelidir. Mahkeme denetim yetkisini kullanırken, Sözleşme'nin konusunu ve amacını, ayrıca Sözleşmeciler Devletlerin ulusal hukuk sistemlerini de göz önünde tutmak zorundadır (*König/Almanya*, § 89).

245. İlke olarak, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin iç hukukta kişisel uyuşmazlık olarak nitelendirilen özel şahıslar arasındaki uyuşmazlıklara uygulanabilirliği Mahkeme önünde tartışmalı bir konu değildir ("eşlerin boşanmasına ilişkin bir karar için bk. *Airey/İrlanda*, § 21).

(e) Özel nitelikteki hak: malvarlığı boyutu

246. Mahkeme, iç hukukta "kamu hukuku" kapsamına giren ve sonucu itibarıyla özel nitelikteki hakları ve yükümlülükleri belirleyici olan davaları, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamında olarak değerlendirmektedir. Bu tür davalar, başka şeylerin yanında, araziye satış izni (*Ringeisen/Avusturya*, § 94), özel bir klinik işletme (*König/Almanya*, §§ 94-95), inşaat ruhsatı (diğerleri arasında, bk. *Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, § 79), dini bir binaya sahip olma ve kullanma (*Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish/Romanya*, § 65), idarenin bir mesleği icra şartlarıyla bağlantılı izni (*Bentham/Hollanda*, § 36) veya alkollü içecekler satış ruhsatı (*Tre Traktörer Aktiebolag/İsveç*, § 43) veya işle bağlantılı bir hastalık veya iş kazası için tazminat ödenmesinden kaynaklanan bir uyuşmazlık (*Chaudet/Fransa*, § 30) ile ilgili olabilir.

Sözleşme'nin 6. maddesi aynı sebeple, bir mesleği yapma hakkının tehlikede bulunduğu hallerde mesleki kuruluş önündeki disiplin davalarına (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika; Philis/Yunanistan (no. 2)*, § 45), bir kişinin mesleğini özgür bir şekilde icra etme ve buna devam etme hakkının kişisel bir hak teşkil ettiği akılda bulundurularak (*Voggenreiter/Almanya*, § 44) devletin ihmali nedeniyle kusurlu olduğu iddialarına (*X/Fransa*), başvuranın haklarına zarar veren idari bir kararın iptali davasına (*De Geouffre de la Pradelle/Fransa*), başvuranların kendilerine ait sularda balık avlamalarının yasaklanmasıyla ilgili idari davalara (*Alatulkkila ve Diğerleri/Finlandiya*, § 49) ve kamu ihalesine teklif verirken dinsel inanç veya politik düşünce gibi sebeplerle ayrımcılığa uğramama hakkı gibi kişisel bir hakkın tehlikeye girmesiyle ilgili davalarda (*Tinnelly & Sons Ltd ve Diğerleri ve McElduff ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 61; tersi bir durum için bk. *I.T.C./Malta* (k.k.)) uygulanır.

247. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, ceza davasına katılan şahsi davalının şikâyeti için de uygulanır (*Perez/Fransa* [BD], §§ 70-71); ancak sırf şahsi ölçüde alma veya sanığın cezalandırılmasını sağlama amacıyla açılan hukuk davaları bunun dışındadır (*Sigalas/Yunanistan*, § 29; *Mihova/İtalya* (k.k.)). Sözleşme, üçüncü kişilerin bir suç nedeniyle kovuşturulmalarını veya cezalandırılmalarını isteme hakkı tanımamaktadır. Böyle bir hakkın Sözleşme kapsamına girebilmesi için, mağdurun iç hukukta sadece sembolik bir giderim elde etme veya "iyi itibar" hakkı gibi bir kişisel hakkın korunması için bile olsa, bir hukuk davası açma hakkından ayrılmaz bir hak olmalıdır (*Perez/Fransa* [BD], §70; ayrıca, sembolik tazminatla ilgili olarak bk. *Gorou/Yunanistan (no. 2)* [BD], § 24). Dolayısıyla Sözleşme'nin 6. maddesi, şayet davacı tazminat hakkından tartışmasız bir şekilde feragat etmemişse, davacının şahsi davacı olarak müdahil olduğu andan itibaren geçerli şikâyetlere ilişkin yargulamalara uygulanmaktadır.

248. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, devlet görevlileri tarafından yapıldığı iddia edilen kötü muamele nedeniyle tazminat talep etmek üzere açılan hukuk davalarına da uygulanmaktadır (*Aksoy/Türkiye*, § 92).

(f) Kapsama alınan diğer uyumsuzluk türleri

249. Mahkeme Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin, bir çalışanın özel kuruluşlar tarafından işten çıkarılmasına ilişkin davalar (*Buchholz/Almanya*), sosyal sigorta yardımlarına ilişkin davalar (*Feldbrugge/Hollanda*), prim ödenmeyen türden sosyal yardımla ilgili davalar (*Salesi/İtalya*) ve ayrıca zorunlu sosyal sigorta primi ödemesi hakkında davalar (*Schouten ve Meldrum/Hollanda*) gibi sosyal konularda da uygulanabilir olduğuna karar vermiştir. Mahkeme bu davalarda özel hukuk unsurlarının kamu hukuku unsurlarına baskın olduğu görüşündedir. Mahkeme ayrıca, yoksulluk aylığı ile Nazi zulmü nedeniyle bir özel hukuk şirketinden tazminat alma hakkı arasında benzerlikler bulunduğunu belirtmiştir (*Woś/Polonya*, § 76).

250. Kamu görevlileriyle ilgili uyumsuzluklar, ilke olarak Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin kapsamına girer. Mahkeme, Pellegrin kararında "işlevsel" bir kriter benimsemiştir (*Pellegrin/Fransa* [BD], §§ 64-71). Mahkeme, *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], §§ 50-62 kararında ise yeni bir yaklaşım benimsemeye karar vermiştir. Şimdi artık kural, Sözleşme'nin 6. maddesinin uygulanabilir olduğuna dair bir karine bulunacaktır; davalı devlet, ilk olarak, başvuranın iç hukukta mahkemeye başvurma hakkına sahip olmadığını ve ikinci olarak, kamu görevlisini Sözleşme'nin 6. maddesindeki haklardan yoksun bırakmakta haklılık bulunduğunu kanıtlamakla yükümlü tutulacaktır. Eğer başvuran ulusal hukukta mahkemeye başvurma hakkına sahip idiyse, başvuran halen görevli bir asker kişi olsa ve davası askeri mahkemeler tarafından görülse bile, 6. madde uygulanır (*Pridatchenko ve Diğerleri/Rusya*, § 47). İkinci kriter ile ilgili olarak; devlet memurunun 6. madde kapsamında güvence altına alınan haklardan mahrum bırakılması, "devletin menfaatiyle ilgili objektif sebeplere" dayanılarak haklı kılınmış olmalıdır; bu da Devleti, söz konusu uyumsuzluğun konusunun Devlet erkinin kullanılmasıyla veya kamu görevlisi ile Devlet arasındaki özel bağın sorgulanmasıyla ilgili olduğunu göstermeye zorlamaktadır. Böylece, söz konusu devlet ile belirli kamu görevlileri arasındaki ilişkinin özel niteliğine dayanılarak maaşlar, tazminatlar veya benzeri hakedişler gibi olağan iş uyumsuzluklarına 6. madde güvencelerinin uygulanmamasının makul bir gerekçesi kalmamıştır (bk. örneğin emniyet personelinin özel hizmet tazminatları konusundaki uyumsuzluk, *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD]). Yakın bir tarihte Mahkeme, *Vilho Eskelinen* kararında ortaya çıkan kriterler ışığında, bir elçilik çalışanı tarafından açılan haksız işten çıkarma davasında (Polonya büyükelçiliğinde bir sekreter ve santral görevlisiyle ilgili davada (*Cudak/Litvanya* [BD], §§ 44-47), bir üst düzey emniyet görevlisiyle ilgili davada (*Šikić/Hırvatistan*, §§ 18-20) veya askeri mahkeme önünde subay ilgili davada (*Vasilchenko/Rusya*, §§ 34-36) ve parlamentoda danışmalık kadrosuna girme hakkıyla ilgili davada (*Savino ve Diğerleri/İtalya*), bir yargıca karşı disiplin davasında (*Olujić/Hırvatistan*), kendisinin naklini emreden başkanlık kararnamesine karşı savcı tarafından yapılan bir başvuruda (*Zalli/Arnavutluk* (k.k.); ve buradaki diğer atıflar) ve gümrük görevlisinin mesleki kariyeriyle yani kurum içinde terfi edilme başvurusunda bulunma hakkıyla ilgili davada (*Fiume/İtalya*, §§ 33-36) Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin uygulanabilir olduğunu belirtmiştir.

Böylelikle, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin uygulanabilirliği sırf başvuranın statüsüne dayanılarak geçersiz kılınmaz (*Di Giovanni/İtalya*, § 37).

251. Genel mahkemeler önündeki "kişisel" hak konusundaki uyuşmazlığın sonucu üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olması halinde, Anayasal uyuşmazlıklar da 6. maddenin kapsamına girebilir (*Ruiz-Mateos/İspanya*). Ancak, istisnai bir işlem olarak bir kimseye vatandaşlık tanıyan başkanlık kararnamesiyle veya Başkanın anayasal yeminine aykırı davranıp davranmadığının belirlenmesiyle ilgili uyuşmazlıkların bulunduğu bir davaya 6. madde uygulanmaz; çünkü bu tür davalar kişisel hak ve yükümlülüklerle ilgili değildir (*Paksas/Litvanya* [BD], §§ 65-66). Anayasa Mahkemesi tarafından verilen geçici tedbir kararına Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin uygulanması konusunda (*Kübler/Almanya*, §§ 47-48) kararına bakılabilir.

252. Son olarak, 6. madde tam olarak malvarlığına ilişkin olmayan diğer konularda da uygulanabilir: yaşam, sağlık veya sağlıklı çevre haklarıyla ilgili uyuşmazlıkların doğduğu çevre sorunlarına (*Taşkın ve Diğerleri/Türkiye*); çocuk bakımı (*McMichael/Birleşik Krallık*); çocukların okul işlerine (*Ellès ve Diğerleri/İsviçre*, §§ 21-23); babalığın belirlenmesi hakkına (*Alaverdyan/Ermenistan* (k.k.), § 33); özgürlük hakkına (*Laidin/Fransa* (no. 2)); tutuklu ve hükümlülerin örneğin yüksek güvenli birime (*Enea/İtalya* [BD], §97-107) veya yüksek güvenli hücreye (*Stegarescu ve Bahrin/Portekiz*) yerleştirilmeleri sonucu kısıtlamalara tabi tutulmaları veya cezaevine aile ziyaretinin kısıtlanması sonucunu doğuran disiplin soruşturmaları (*Gülmez/Türkiye*, §30) nedeniyle tutma düzeni konusundaki uyuşmazlıklara; iyi itibar hakkına (*Helmers/İsveç*, § 27); idari belgelere erişme hakkına (*Loiseau/Fransa* (k.k.)) veya itibarı, mülkiyetin korunmasını ve iş bulma imkânını ve böylece geçimi sağlamayı etkileyen polis dosyasındaki kayda erişime karşı başvurmaya (*Pocius/Litvanya*, §§ 38-46; *Uzkauskas/Litvanya*, §§ 32-40); bir derneğe üye olma hakkına (*Sakellardopoulos/Yunanistan* (k.k.)) ve yine, iç hukukta örgütlenme özgürlüğü kamu hukuku alanına girse bile bir örgütün kişisel haklarını ilgilendiren tescil edilmesiyle ilgili davalara (*APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğerleri/Macaristan*, §§ 34-35); ve son olarak, yüksek öğretim öğrenciliğini devam ettirme hakkına (*Emine Araç/Türkiye*, §§ 18-25), ilk öğretim bağlamında evleviyetle uygulanan öğrenim görme hakkına (*Oršuš ve Diğerleri/Hırvatistan* [BD], § 104) uygulanmıştır. Bu genişlik Mahkeme'nin 6. maddeye, kişisel hak ve yükümlülük başlığının sadece malvarlığına ilişkin hakları değil ama aynı zamanda şahsi nitelikteki bireysel hakları içerecek şekilde görmesine imkân vermektedir.

(g) Hariç tutulan konular

253. Bir uyuşmazlığın sadece "malvarlığına ilişkin" nitelikte olduğunun gösterilmesi, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin hukuk başlığı altında uygulanabilirliğini sağlamak için yeterli değildir (*Ferrazzini/İtalya* [BD], § 25).

254. Vergi davaları 6. maddenin kapsamı dışında kalan konular arasındadır. Vergi meseleleri hala, vergi mükellefleri ile çoğunluk arasında kamusal niteliğe sahip bir ilişki olarak, kamusal yetkinin merkezinde önemli bir yer tutar (*Ferrazzini/İtalya* [BD], § 29). Gümrük vergileri veya harçlarına ilişkin, basit usulde görülen tedbir yargılamaları da kapsam dışında tutulmaktadır (*Emesa Sugar N.V./Hollanda* (k.k.)).

255. Göçmenlik alanında, siyasal sığınma veya sınır dışı etme ile ilgili davalar bağlamında, yabancıların ülkeye girişlerine, oturmalarına ve ülkeden çıkarılmalarına da kapsam dışında tutulmaktadır. Sınır dışı etme kararının iptali için yapılan başvuru konusunda (*Maaouia/Fransa* [BD], § 38) kararına, suçluların iadesiyle ilgili dava için (*Peñafiel Salgado/İspanya* (k.k.) kararına ve *Mamatkulov ve Askarov/Türkiye* [BD], §§ 81-83) kararına, özel ve aile yaşamı ve iş bulma imkanı üzerinde ciddi olumsuz sonuçlar yaratma ihtimaline rağmen sığınma talebi reddedilen bir sığınmacının açtığı tazminat davası için (*Panjeheighalehei/Danimarka* (k.k.)) kararına bakılabilir. Bir yabancıнын Schengen Bilgi Sistemine kaydedilmesi de uygulanmaz alanda kalır (*Dalea/Fransa* (k.k.)). Vatandaşlık hakkı ve bir pasaporta sahip olma hakkı, Sözleşme'nin 6. maddesi bakımından kişisel haklar değildir (*Smirnov/Rusya* (k.k.)). Ancak bir yabancıнын çalışma izni için başvurma hakkı, hem işveren ve hem de iç hukuka göre taraf ehliyeti olmasa bile işçi bakımından 6. madde kapsamına girebilir, ancak bunun için hakkın özünü etkilemeyen bir usul engeli söz konusu olması koşulu bulunmaktır (*Jurisc ve Collegium Mehrerau/Avusturya*, §§ 54-62).

256. Mahkeme'nin *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD] kararı gereğince, kamu görevlileri ile ilgili uyuşmazlıklar, belirlenen iki kritere uyması halinde 6. madde kapsamına girmez (bk. yukarıda 234. paragraf). Disiplinsizlik sebebiyle meslekten çıkarılan bir askerin olayında durum böyledir; başvuranın karara itiraz etmek için yargı makamlarına başvurma imkânı yoktur ve dava konusu durum başvuran ile Devlet arasındaki özel sadakat bağıdır (*Sukiit/Türkiye* (k.k.)). Bir hâkimin istifa ettikten sonra yeniden göreve kabulüyle ilgili bir uyuşmazlık için de aynı şey geçerlidir (*Apay/Türkiye* (k.k.)).

257. Son olarak, seçimlerde aday olma ve milletvekilliğini devam ettirme (seçimlere ilişkin bir uyumsuzluk için, [Pierre-Bloch/Fransa](#), § 50), parlamento eski üyesi olarak emekli maaşı alma hakkı ([Papon/Fransa](#) (k.k.)) veya bir siyasal partinin siyasal faaliyetlerini sürdürme hakkı (parti kapatma ile ilgili dava, [Refah Partisi \(The Welfare Party\) ve Diğerleri/Türkiye](#) (k.k.)) gibi siyasal haklar, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında kişisel haklar olarak görülmez. Benzer şekilde, parlamento seçimlerini gözlemleyen hükümet dışı bir örgütün kendisiyle ilgili olmayan bilgileri içeren belgelere erişim talebinin reddedildiği bir dava, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin kapsamı dışında kalır ([Geraguyın KhorhurdPatgamavorakan Akumb/Ermenistan](#) (k.k.)).

Ayrıca, yakın tarihli bir kararında Mahkeme, açık duruşmada söylenenleri haber verme hakkının kişisel bir hak olmadığını teyit etmiştir ([Mackay ve BBC Scotland/Birleşik Krallık](#), §§ 20-22).

(h) 6. maddenin ana dava dışındaki davalara uygulanabilirliği

258. İhtiyati tedbir verilmesiyle ilgili davalarda olduğu gibi hazırlık davaları, kural olarak kişisel hakların ve yükümlülüklerin "karara bağlanması"yla ilgili görülmemiş ve dolayısıyla 6. maddenin koruma kapsamına alınmamıştır (bk. diğerleri arasında, [Verlagsgruppe News GmbH/Avusturya](#) (k.k.); ve [Libert/Belçika](#) (k.k.)). Ancak, Mahkeme yakın tarihli bir kararında, önceki içtihadından ayrılmış ve yeni bir yaklaşım benimsemiştir. Mahkeme [Micallef/Malta](#) [BD] (§§ 83-86) kararında, ihtiyati tedbirlere 6. maddenin uygulanabilir olup olmamasının, belirli koşulların yerine getirilmesine bağlı olduğunu ortaya koymuştur. İlk olarak hem ana davaya ve hem de tedbir davasına konu olan hak, Sözleşme anlamında "kişisel" olmalıdır. İkinci olarak, ihtiyati tedbirin niteliği, konusu ve amacı ile birlikte söz konusu hak üzerindeki etkisi incelenmelidir. Bir ihtiyati tedbirin söz konusu kişisel hak veya yükümlülüğün karara bağlanması üzerinde etkili olduğunun kabul edilmesi halinde, bu tedbir ne kadar süreyle yürürlükte kalmış olursa olsun, Sözleşme'nin 6. maddesi ihtiyati tedbire uygulanabilir.

Geçici tedbir kararının aynı hak üzerinde verilmiş bir karar olması ve hemen uygulanabilir olması halinde, ana davayla aynı amacı taşıyan geçici tedbir taleplerine 6. madde uygulanabilir ([RTBF/Belçika](#), §§ 64-65).

259. Ceza ve hukuk davalarının birbirini izlediği durumlara ilişkin olarak, bir Devletin iç hukuku, ilk olarak mahkemenin tazminat hakkı bulunup bulunmadığına karar vermesi ve ikinci olarak tazminat miktarını tayin etmesi şeklinde iki aşamalı bir dava öngörüyor ise, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi bakımından kesin miktar hakkında karar verilmeye kadar kişisel hakkın karara bağlanmamış olduğunu kabul etmek makuldür. Bir hakkın karara bağlanması, sadece hakkın varlığı üzerinde bir karar vermeyi değil, ama aynı zamanda hakkın kapsamı veya kullanılabilmesi koşulları ve elbette zararların değerlendirilmesi konusunda bir karar vermeyi de içerir ([Torri/İtalya](#), § 19).

260. Mahkeme kararlarının icrasına ilişkin olarak, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, "kişisel hak ve yükümlülüklerin ... karara bağlanması"yla ilgili bir davanın bütün aşamalarına uygulanır, esas hakkında verilen hükümden sonraki aşamaları dışarıda bırakmaz. Dolayısıyla, bir mahkeme tarafından verilen kararın icrası, Sözleşme'nin 6. maddesi bakımından "yargılama"nın bütünleyici bir parçası olarak görülmelidir ([Hornsby/Yunanistan](#), §40; nafaka borçlarının tahsiliyle ilgili bir hükmün icrasıyla ilgili [Romańczyk/Fransa](#), § 53). Sözleşme'nin 6. maddesi ilk davaya uygulanabilir olsun veya olmasın, kişisel hakları karara bağlayan icra aşamasının mutlaka 6. maddenin uygulanabilir olduğu davadan kaynaklanması gerekmez ([Buj/Hrvatistan](#), §19). Yabancı mahkemenin el koyma kararının tenfizi (exequatur), 6. maddenin yalnızca hukuki başlığının kapsamına girer ([Saccoccia/Avusturya](#) (k.k.)).

261. Yeniden yargılama başvurularıyla ilgili olarak, kesin bir hükümle sona ermiş bir hukuk davasında yeniden yargılama talebiyle yapılan başvurularla ilgili davalara 6. madde uygulanmaz ([Sablon/Belçika](#), § 86; bu durumun ayrı olarak değerlendirmesi ile ilgili olarak [San Leonard Band Club/Malta](#), § 41)). Bu, Sözleşme'nin ihlalini tespit eden Mahkeme'nin kararından sonra yeniden yargılama için yapılan bir başvuru için de geçerlidir ([Verein gegen Tierfabriken Schweiz \(VgT\)/İsviçre \(no. 2\)](#) [BD], § 24).

Yeniden yargılamaya başlanması halinde, davanın yeniden açılması ya da incelenmesi için yapılan talebin yerine getirilmesi sonrasındaki yargılamalar "kişisel hak ve yükümlülükleri" ile ilgili olabilir ([Rizi/Arnavutluk](#) (k.k.), § 47).

2. "Cezai suç isnadı"

kavramı

Madde 6 — Adil yargılanma hakkı

- "1. Herkes davasının ... cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak, makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir...
 2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.
 3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir..."

(a) Genel ilkeler

262. "Cezai suç isnadı" kavramı, üye Devletlerin ulusal hukuk sistemlerinde kullanılan sınıflandırmalardan ayrı, "özerk" bir anlama sahiptir (*Adolf/Avusturya*, § 30).

263. "İsnad" kavramı, Sözleşme'deki anlamıyla anlaşılmalıdır. Bu kavram, "bir kimseye suç işlediğine dair bir iddianın yetkili makam tarafından resmen bildirilmesi" olarak tanımlanabilir. Bu tanım, aynı zamanda "[şüpheli]nin durumunun esaslı bir surette etkilenmiş" olup olmadığına ilişkin teste de karşılık gelir (*Deweer/Belçika*, §§ 42 ve 46; *Eckle/Almanya*, § 73). Böylece bir kimsenin, örneğin bir trafik kontrolü sırasında bir şüphelinin söylediği sözler, kendisine resmen bir suç isnad edilmemiş olduğu halde durumunu "esaslı surette etkilemiş" olur (*Aleksandr Zaichenko/Rusya*, § 43). Mahkeme ayrıca, tanık olarak ifade vermeden önce yemin etmesi gereken gözaltındaki bir kimsenin aslında "suç isnadı"na maruz kaldığını ve susma hakkı bulunduğunu belirtmiştir (*Brusco/Fransa*, §§ 46-50). Mahkeme, yerel mahkemelerin bir kimsenin bir suça karıştığına dair makul gerekçelerinin söz konusu olması halinde, kişinin şüpheli konumuna girdiğini ve Sözleşme'nin 6. maddesi ile sağlanan güvencelerin uygulanmasını gerektirdiğini değerlendirmektedir (*adı geçen kararda*, § 47; *Bandaletov/Ukrayna*, §§ 56 ve 61, başvuran tanık olarak ifade verdiği sırada bir itirafta bulunmuş ve polis yalnızca başvuranın itirafı sonrasında kendisini şüpheli konumunda değerlendirmiştir).

264. "Cezai suç" kavramının özerkliği konusunda Mahkeme, Sözleşmeciler Devletlerdeki "suç olmaktan çıkarma"ya yönelik hareketlere karşı değildir. Ancak, suç olmaktan çıkarmanın ardından "disiplin suçu" olarak nitelendirilen suçlar, Sözleşme'nin "cezai suç" şeklindeki özerk kavramının kapsamına girebilirler. Devletlere suçları cezai alan dışına çıkarma konusunda takdir yetkisi bırakılması, Sözleşme'nin konusu ve amacıyla bağdaşmayan sonuçlara yol açabilir (*Öztürk/Almanya*, § 49).

265. Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai suç konusunda uygulanabilirliğini değerlendirmek için hareket noktası, *Engel ve Diğerleri* kararında belirlenen kriterlerdir (*Engel ve Diğerleri/Hollanda*, §§ 82-83): (1) iç hukuktaki sınıflandırma; (2) suçun niteliği; (3) ve ilgili kişinin karşılaşılabileceği cezanın ağırlığı.

266. Birinci kriter görece bir ağırlığa sahiptir ve sadece bir başlangıç noktası oluşturur. Eğer iç hukuk bir suçu cezai olarak sınıflandırmış ise, bu sınıflandırma belirleyici olacaktır. Aksi durumda Mahkeme, ulusal sınıflandırmanın ötesine bakacak ve söz konusu usulün maddi gerçekliğini inceleyecektir.

267. Daha önemli görülen ikinci kriter değerlendirilirken (*Jussila/Finlandiya* [BD], § 38), aşağıdaki faktörler dikkate alınabilir:

- söz konusu hukuk kuralının sadece belirli bir guruba yönelik olup olmadığı ya da geneli bağlayıcı bir karakterde olup olmadığı (*Bendenoun/Fransa*, § 47);
- hukuk kuralının caydırma veya cezalandırma amacı bulunup bulunmadığı (*adı geçen kararda*; *Öztürk/Almanya*, § 53);
- davanın kanunen infaz yetkileri bulunan bir kamu organı tarafından açılıp açılmadığı (*Benham/Birleşik Krallık* [BD], § 56);
- cezanın verilmesinin bir suçluluk tespitine dayanıp dayanmadığı (*adı geçen kararda*, § 56);
- karşılaştırılan usullerin Avrupa Konseyi'ne Üye diğer Devletlerde nasıl sınıflandırılmış olduğu (*Öztürk/Almanya*, § 53);

268. Üçüncü kriter, ilgili yasanın öngördüğü verilebilecek cezanın üst sınırına bakılarak belirlenir (*Campbell ve Fell/Birleşik Krallık*, § 72; *Demicoli/Malta*, § 34).

269. *Engel ve Diğerleri/Hollanda* davasında belirlenen ikinci ve üçüncü kriterler birbirinin alternatifi olup, zorunlu olarak birbirini tamamlayan kriterler değildir; Sözleşme'nin 6. maddesinin uygulanabilmesi için, söz konusu suçun niteliği gereği Sözleşme açısından "cezai suç" olarak görülmesi veya suçun karşılığı olarak kişiye verilebilecek yaptırımın niteliği veya ağırlık derecesi itibarıyla genel olarak "cezai" alana ait olması yeterlidir (*Lutz/Almanya*, § 55; *Öztürk/Almanya*, § 54;). Bir suçun hapis cezası ile cezalandırılmayı gerektirmemesi kendi başına belirleyici bir unsur değildir, zira verilecek cezanın

ciddiyet seviyesinin nispeten daha az olması, bir suçun kendi özünde var olan cezai niteliğinden yoksun bırakılmaktadır ([adı geçen kararda](#); [Nicoleta Gheorghe/Romanya](#), § 26).

Ancak her bir kriterin ayrı ayrı analizinin bir suç isnadının varlığı konusunda açık bir sonuca varmayı mümkün kılmaması halinde, tamamlayıcı yaklaşım benimsenebilir ([Bendenoun/Fransa](#), § 47).

270. Sözleşme'nin 6. maddesinin üç fıkrasında kullanılan "cezai suç isnadı" ve "hakkında cezai bir suç isnadı bulunan" terimleri aynı durumları ifade etmektedirler. Dolayısıyla Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai başlığı altında uygulanabilirliği, her üç fıkra bakımından aynıdır. Örneğin, adli yargılamalar bağlamında ortaya konan Sözleşme'nin 6 § 2 maddesi kapsamındaki her türlü şikâyeti değerlendirmek için, öncelikle Mahkeme içtihatlarının anlamı dâhilinde, dava konusu yargılamaların "cezai bir suç isnadı"nın belirlenmesini içerip içermediğinin tespit edilmesi gerekmektedir ([Allen/Birleşik Krallık](#) [BD], § 95).

(b) Genel ilkelerin uygulanması

(i) Disiplin yargılamaları

271. Bir kaç ay süreyle askeri disiplin birimine kapatılmayı gerektiren askeri disiplin suçları, Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai başlığı kapsamına girer ([Engel ve Diğerleri/Hollanda](#), § 85). Öte yandan, iki günlük ağır göz hapsi, "ceza hukuku" alanına girmeyecek kadar kısa bir süre olarak görülmüştür ([adı geçen kararda](#), § 85).

272. Mesleki disiplin işlemlerine ilişkin olarak, Mahkeme genellikle bu tür işlemlerin Sözleşme'nin 6. maddesinin hukuk başlığı altına gireceği sonucuna vararak, cezai suç başlığı açısından 6. maddenin uygulanabilirliğine ilişkin bir karar vermeyi gerekli görmemiştir ([Albert ve Le Compte/Belçika](#) § 30; [Harabin/Slovakya](#), § 124). Ancak, Mahkeme, bir memurun zorunlu olarak emekliye sevk edilmesiyle sonuçlanan disiplin davasında, ulusal makamların verecekleri kararları salt idari alanda tutabildikleri ölçüde, bu tür davaların 6. madde anlamında "cezai suç" ile ilgili olmadıklarını belirtmiştir ([Moulet/Fransa](#) (k.k.)). Mahkeme ayrıca, bir askerinin disiplin ihlalleri nedeniyle orduyla ilişkisinin kesilmesi ile ilgili bir anlaşmazlığı ([Suküt/Türkiye](#) (k.k.)), bir polis dedektifinin görevden çıkarılması ile sonuçlanan hakkındaki disiplin yargılamalarını ([Nikolova ve Vandova/Bulgaristan](#), § 59) ve bir Yüksek Mahkeme yargıcının görevini kötüye kullanması sebebiyle görevden çıkarılmasına ilişkin disiplin yargılamalarını ([Oleksandr Volkov/Ukrayna](#), §§ 92-95) Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai suç başlığı kapsamından çıkarmıştır.

273. Sözleşme'nin 6. maddesi, cezaevi ortamına ve cezaevindeki özel disiplin rejimine "gerekli ihtiyat" payı bırakılarak, isnatların ve cezaların niteliği ve ağırlığı nedeniyle cezaevindeki disiplin suçlarına da uygulanabilir ([Ezeh ve Connors/Birleşik Krallık](#) [BD] davasında (§ 82) sırasıyla, kırk gün hapis cezasını gerektiren koşullu salıverme görevlisini öldürmekle tehdit etme isnadı ve yedi gün ek hapis cezasını gerektiren bir ceza infaz koruma memuruna saldırma isnadı; tam tersi bir durum için bk. [Štitić/Hrvatistan](#), §§ 51-63). Ancak, bunun gibi cezaevi sistemine ilişkin davalar, ilke olarak, Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai suç başlığı kapsamına girmemektedir ([Boulois/Lüksemburg](#) [BD], § 85). Dolayısıyla, örneğin bir tutuklu veya hükümlünün cezaevinde yüksek güvenlikli bir gözetim birimine yerleştirilmesi cezai bir suç isnadı değildir; bu türden bir tedbire ve bu tedbirle birlikte uygulanması ihtimali bulunan kısıtlamalara itiraz için bir mahkemeye başvurma konusu Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin hukuk başlığı altında incelenmelidir ([Enea/İtalya](#) [BD], § 98).

274. Bir mahkeme önünde uygunsuz davranışlarla (mahkemeye saygısızlıkla) ilgili kurallara göre verilen cezaların 6. maddenin kapsamı dışında kaldığı kabul edilir, çünkü bunlar disiplin yetkisinin kullanılmasına benzemektedir ([Ravnsborg/İsveç](#), § 34; [Putz/Avusturya](#), §§ 33-37). Ancak, cezanın ağırlığı ve niteliği 6. maddeyi, iç hukukta cezai suç ([Kyprianou/Kıbrıs](#) [BD], §§ 61-64, beş günlük bir hapis cezası ile ilgili) veya idari suç ([Zaicevs/Letonya](#), §§ 31-36, üç günlük bir idari tutma cezası ile ilgili) olarak sınıflandırılan mahkemeye saygısızlık nedeniyle mahkûmiyete uygulanabilir hale getirebilir.

275. Adli soruşturmanın gizliliğini ihlal konusunda, bir yandan herkesten ötede yargıçlar, avukatlar ve mahkemelerin işleyişiyle yakından ilgili olanlar gibi gizlilikle bağlı bulunan kişiler, diğer yandan adli sistemin disiplin alanına girmeyen taraflar arasında bir ayırım yapılmalıdır ([Weber/İsviçre](#), §§33-34).

276. Parlamento'ya saygısızlık konusunda Mahkeme, yasama organının kendi üyelerine uygulanan ayrıcalıkları ihlal nedeniyle kendi yapacağı yargılamayı düzenleme yetkileri ile Parlamento üyesi olmayan kişileri başka bir yerde yaptıkları davranışlardan ötürü cezalandırma yetkisi arasında bir ayırım yapmıştır. Birincisinin disiplin niteliğinde olduğu değerlendirilebilir; ancak Mahkeme ikincisini, verilebilecek olan cezanın üst sınırını ve genel uygulamayı dikkate alarak cezai suç olarak görmüştür (60 güne kadar hapis cezası ve bir para cezası, [Demicoli/Malta](#), § 32).

(ii) İdari hukuk davaları, vergi ve gümrük kanunu ile rekabet hukuku davaları

277. Aşağıdaki idari suçlar, Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai başlığı kapsamına girebilir:

- para cezasıyla veya puan cezası ya da ehliyetin alınması gibi sürücüye kısıtlama cezası verilebilen trafik suçları (*Lutz/Almanya*, § 182; *Schmautzer/Avusturya*; *Malige/Fransa*);
- rahatsızlık vermeye ya da asayiş bozmaya ilişkin hafif suçlar (*Lauko /Slovakya*; *Nicoleta Gheorghe/Romanya*, §§ 25-26);
- sosyal güvenlik mevzuatına aykırı suçlar (az bir para cezası olsa da işçiyi sigortaya bildirmeme, *Hüseyin Turan/Türkiye*, §§ 18-21);
- idari bir uyarı cezası ya da söz konusu yayının toplattırılması suretiyle ceza gerektiren etnik nefreti teşvik eden materyallerin desteklenmesi ve dağıtılmasına ilişkin idari bir suç (*Balsytė-Lideikienė/Litvanya*, §61).

278. Sözleşme'nin 6. maddesi aşağıdaki unsurların bulunması halinde ek vergilere ilişkin yargılamalarda da uygulanabilir: (1) veri para cezalarını düzenleyen kanun, vergi mükellefleri olan bütün vatandaşları kapsamalı; (2) ek vergi bir zarara karşılık maddi tazminat amacı değil, fakat esas itibarıyla yeniden suç işlemeyi caydırıcı bir ceza amacı taşımalı; (3) ek vergi hem caydırıcı ve hem de cezalandırıcı genel bir kurala göre getirilmiş olmalı; ve (4) getirilen ek vergi önemli bir miktarda olmalıdır (*Bendenoun/Fransa*).

Ek vergi oranı düşük olsa da suçun cezai niteliği 6. maddeyi uygulanabilir kılmak için yeterlidir (davada yeniden değerlendirilen vergi borcunun %10'u, *Jussila/Finlandiya* [BD], § 38). Ayrıca, belirli bir ekonomik faaliyette bulunan sınırlı bir grup kimseye uygulanabilir olan ek vergiler de, vergileri ve özel koşullara yönelik ekonomik faaliyetlerin bir sonucu olarak süresi gelmiş diğer katkıları ödemeye ilişkin genel yükümlülüğü kabul etmeyi amaçladıkları kadarıyla, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin özerk anlamında "cezai suç" olarak nitelendirilebilir (*Steinger/Avusturya*, §§ 33-38).

279. Ancak Sözleşme'nin 6. maddesi, "salt" vergi matrahı davasına veya yeniden suç işlemesini caydırmaktan çok esas itibarıyla vergi makamlarına verilen zararın tazmin edilmesi amacını taşıyan geç ödeme faiziyle ilgili davalara uygulanmaz (*Mieg de Boofzheim/Fransa* (k.k.)).

280. Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai başlığı, gümrük hukukuna (*Salabiaku/Fransa*, §24), bütçesel ve mali konularda yetkili bir mahkemenin verdiği cezalara (*Guisset/Fransa*, §59) ve ekonomik, finansal hukuka ve rekabet hukukuna ilişkin alanlarda yetkileri bulunan belirli idari makamlara (*Lilly France S.A./Fransa* (k.k.); *Dubus S.A./Fransa*, §§ 35-38; *A. Menarini Diagnostics S.r.l./İtalya*, §§ 38-44) uygulanmıştır.

(iii) Siyasal konular

281. Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai başlığının, seçim yaptırımlarına (*Pierre-Bloch/Fransa*, §§ 53-60); siyasi partilerin kapatılmasına (*Refah Partisi (the Welfare Party) ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.)); parlamento tarafından kurulan araştırma komisyonlarına (*Montera/İtalya* (k.k.)) ilişkin davalara ve Anayasanın ağır ihlali nedeniyle bir ülke başkanına karşı bir görevden alma davasına (*Paksas/Litvanya* [BD], §§ 66-67) uygulanabilir olmadığına karar verilmiştir.

282. Mahkeme, arınma davaları ile ilgili olarak, cezayı çağrıştıran yönlerinin (suçun niteliği, yani gerçeğe aykırı iyi hal beyanı ile cezanın niteliği ve ağırlığı, yani belirli meslekleri icranın uzun süre yasaklanması) baskın olması halinde, bu tür davaların Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai başlığının kapsamında yer alabileceğine karar vermiştir (*Matyjek/Polonya* (k.k.); bunun tam tersi için bk. *Sidabras ve Džiautas /Litvanya* (k.k.)).

(iv) Sınır dışı etme ve iade işlemleri

283. Ceza davası bağlamında açılmış olsa bile, yabancıların sınırdışı edilmeleriyle ilgili davalar 6. maddenin cezai başlığı altına girmez (*Maaouia/Fransa* [BD], § 39). Aynı katı yaklaşım geri verme davalarına (*Peñafiel Salgado/İspanya* (k.k.)) veya Avrupa yakalama emriyle ilgili davalara (*Monedero Angora/İspanya* (k.k.)) da uygulanır.

284. Buna karşılık, hapis cezası yerine, kişinin ülkeden on yıl süreyle çıkarılması veya tehcir edilmesi, ilk mahkûmiyet kararı sırasında verilen ceza gibi görülebilir (*Gurguchiani/İspanya*, §§ 40 ve 47-48).

(v) Ceza yargılamasının farklı aşamaları, fer'i davalar ve daha sonraki hukuk yolları

285. Suçun ve düzensizliğin önlenmesi için alınan tedbirler, Sözleşme'nin 6. madde güvencelerinin kapsamına girmez (polis özel gözetimi, [Raimondo/İtalya](#), § 43; veya okulda kızlara sarkıntılık yapan bir gence polisin uyarısı, [R./Birleşik Krallık](#) (k.k.)).

286. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, ilke olarak adli yardım başvurularıyla ilgili davalarda uygulanmaz ([Gutfreund/Fransa](#), §§ 36-37).

287. Yargılama öncesi aşama (araştırma, soruşturma) konusunda Mahkeme, ceza yargılamalarını bir bütün olarak düşünmektedir. Dolayısıyla, makul süre veya savunma hakkı gibi 6. maddenin bazı koşulları, başlangıçta bunlara uyulmaması yargılamanın adilliğine önemli ölçüde zarar verecek ise, yargılamaların bu aşmasında da söz konusu olabilir ([Imbrioscia/İsviçre](#), § 36). Örneğin, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, avukat yardımının ilke olarak, her bir davanın özel koşulları ışığında bu hakka kısıtlama getirilmesine dair zorunlu gerekçelerin söz konusu olmaması halinde, şüphelinin ilk polis sorgusundan itibaren sağlanmasını gerektirmektedir ([Salduz/Türkiye](#), § 55; ayrıca bk. [Dayanan/Türkiye](#), §§ 31-32).

288. Soruşturma yargıçları "cezai suç isnadı"nı karara bağlamamakla birlikte, yaptıkları işlemler, yargılama aşaması dâhil, muhakemenin daha sonraki aşamasının yürütülmesi ve adilliği üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Buna göre, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi soruşturma yargıçları tarafından yürütülen soruşturmaya uygulanabilir, ancak Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinde öngörülen bazı usuli güvenceler uygulanmayabilir (tarafsızlık koşulunun bir soruşturma yargıcına uygulanabilirliğine ilişkin [Vera Fernández-Huidobro/İspanya](#), §§ 108-114).

289. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, "cezai bir suç isnadı"nın karara bağlanmasıyla ilgili bütün bir yargılama boyunca uygulanır; ceza verme süreci de buna dâhildir. Örneğin, ulusal mahkemelerin müsadere edilecek miktarı takdir etmek için yürüttükleri müsadere yargılaması için ([Phillips/Birleşik Krallık](#), § 39) kararına bakılabilir. İnşaat ruhsatı alınmadan inşa edilen bir evin yıktırılmasıyla sonuçlanan bir davaya Sözleşme'nin 6. maddesinin cezai kısmı uygulanabilir, çünkü yıktırma bir "ceza" olarak görülebilir ([Hamer/Belçika](#), § 60). Ancak bu madde ilk cezayı, daha lehte olan yeni Ceza Kanunu hükümlerine uygun hale getirmek için açılan davada uygulanmaz ([Nurmagomedov/Rusya](#), § 50).

290. Af için başvuru davası ([Montcornet de Caumont/Fransa](#) (k.k.)), koşullu salıverilme davası ([Aldrian/Avusturya](#), Komisyon kararı; ayrıca bk. [Macedo da Costa/Lüksemburg](#) (k.k.)), Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi'ne göre nakil davası ([Szabó /İsveç](#) (k.k.) veya yabancı bir mahkeme tarafından müsadere kararının yerine getirilmesi için tenfiz (*exequator*) davası ([Saccoccia/Avusturya](#) (k.k.)) gibi cezaların infazı ile ilgili davalar, 6. maddenin cezai başlığının kapsamına girmez (fakat olayın özel şartları nedeniyle tersi bir karar için bk. [Buijen/Almanya](#), §§ 40-45, davanın kendine özgü koşulları bakımından).

291. Kendilerine karşı bir ceza davası tehdidi bulunmayan üçüncü kişilerin mülkiyet haklarını olumsuz etkileyen el koyma tedbirleri, ilke olarak "cezai bir suç isnadının karara bağlanması" anlamına gelmez (uçağa el koyulması [Air Canada/Birleşik Krallık](#), § 54; altın sikkelere el koyulması [AGOSI/Birleşik Krallık](#), §§ 65-66). Bunun yerine, bu tür tedbirler Sözleşme'nin 6. maddesinin hukuk başlığı altına girmektedir ([Silickienė/Litvanya](#), §§45-46).

292. Sözleşme'nin 6. maddesindeki güvenceler, ilgili ceza davasının ileri bir aşaması olmaları ve sonuçlarının mahkum edilen kişi bakımından belirleyici olması halinde, ilke olarak temyiz başvurularına ([Meftah ve Diğerleri/Fransa](#) [BD], § 40) ve anayasa davalarına ([Gast ve Popp/Almanya](#), §§ 65-66); [Caldas Ramírez de Arrellano/İspanya](#) (k.k.) da uygulanır.

293. Son olarak 6 madde, yargılamanın yenilenmesi için yapılan başvurulara uygulanmaz, çünkü cezası kesinleştikten sonra yargılamanın yenilenmesi için başvuran bir kimse, bu madde anlamında "hakkında suç isnadı bulunan" bir kimse değildir ([Fischer/Avusturya](#)(k.k.)). Sadece yargılamanın yenilenmesi talebinin kabulünden sonraki yeni dava, cezai bir suç isnadının karara bağlanmasıyla ilgili görülebilir ([Löffler/Avusturya](#), §§ 18-19). Benzer şekilde, 6. madde, Mahkeme'nin bir ihlal tespitinin ardından ceza davasının yeniden görülmesi için yapılan bir talebe de uygulanmaz ([Öcalan/Türkiye](#) (k.k.)). Ancak, kesinleşmiş bir kararın kaldırılmasıyla sonuçlanan bir kanun yararına bozma davası, 6. maddenin cezai başlığına girer ([Vanyan/Rusya](#), § 58).

294. Son olarak, Sözleşme'nin 6 § 2 maddesi (masumiyet karinesi) ceza davasının sonuçlandırılmasını müteakip davalara uygulanabilir. Cezai bir suç isnadının söz konusu olduğu ve ceza yargılamalarının beraat ile sonuçlandığı hallerde, hakkında ceza yargılamaları yürütülen kişi kanun önünde masumdur ve bu masumiyet hali ile tutarlı bir muamele görmelidir. Dolayısıyla, bu anlamda, kanıtlanmamış her türlü suçlamayla alakalı olarak söz konusu kişinin masumiyetine saygı gösterilmesinin sağlanması amacıyla ceza yargılamaları sonuçlandırıldıktan sonra masumiyet karinesi devam edecektir ([Allen/Birleşik Krallık](#) [BD], § 108). Ancak, Sözleşme'nin 6 § 2 maddesinin devam eden yargılamalara uygulanabilirliğini sağlamak için, başvuranın sonuçlandırılan ceza yargılamaları ve müteakip

yargılamalar arasında bir bağ bulunduğunu göstermesi gerekmektedir ([adı geçen kararda](#), § 104). Örneğin, müteakip yargılamaların önceki ceza yargılamalarının sonucunun incelenmesini gerektirdiği ve özellikle, mahkemeyi cezai hükmü incelemek; ceza davası dosyasındaki delilleri yeniden incelemek ya da değerlendirmek; başvuranın cezai suç isnadına yol açan olayların bazılarına ya da tümüne müdahil olma durumunu değerlendirmek; ya da başvuranın olası suçluluğuna işaret eden mevcut göstergelere ilişkin yorumda bulunmak mecburiyetinde bıraktığı hallerde bu türden bir bağın mevcut olma ihtimali yüksektir ([adı geçen kararda](#)). Mahkeme, bu yaklaşımı benimseyerek, Sözleşme'nin 6 § 2 maddesinin adli bir hata ile ilgili tazminat davasına uygulanabilir olduğuna hükmetmiştir ([adı geçen kararda](#), §§ 106-108; Mahkeme'nin Sözleşme'nin 6 § 2 maddesinin uygulanabilirliği hususunu incelemiş olduğu diğer örnekler için ayrıca bk. § 98).

c) Sözleşme'nin ve Protokollerin diğer maddeleriyle ilişkisi

295. Sözleşme'nin 5 § 1 (c) bendi, sadece ceza muhakemesiyle bağlantılı olarak kişinin özgürlükten yoksun bırakılmasına izin vermektedir. Bu durum, Sözleşme'nin 5 § 1 (a) bendi ve 5 § 3 maddesiyle bir bütün olarak okunması gereken 5 § 1 (c) bendinin ifade tarzından anlaşılmaktadır ([Ciulla/İtalya](#), § 38). Bu nedenle, "cezai suç isnadı" kavramı, Sözleşme'nin 5 § 1 (a) ve (c) bendi ile 3. fıkrasının güvencelerinin uygulanabilirliğiyle de ilgilidir (bk. örneğin, [Steel ve Diğerleri/Birleşik Krallık](#), § 49). Buradan çıkan sonuca göre, akli dengesi yerinde olmayan bir kimsenin tutulması ((e) bendi) gibi, Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinde belirtilen sebeplerden yalnızca biri nedeniyle tutulmayla alakalı yargılamalar, 6. maddenin cezai başlığının kapsamına girmez ([Aerts/Belçika](#), § 59).

296. Ceza yargılamaları alanında Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi ile 6 § 1 maddesi arasında yakın bir ilişki bulunmasına rağmen, bu iki maddenin farklı amaçlar izlediği akılda tutulmalıdır; sonuç olarak 6. maddenin cezai suç başlığı, 6. maddeye göre özel hüküm (*lex specialis*) olan 5 § 4 maddesi kapsamına giren tutmanın hukuka uygunluğunun denetimi için yapılan muhakemeye uygulanmaz ([Reinprecht/Avusturya](#), §§ 36, 39, 48 ve 55).

297. Sözleşme'nin 7. maddesindeki "ceza" kavramı da özerk bir kavramdır ([Welch/Birleşik Krallık](#), §27; [Del Río Prada/İspanya](#) [BD], §§ 81-90). Mahkeme, bir "ceza"nın varlığını değerlendirirken, söz konusu tedbirin "cezai bir suç" nedeniyle mahkûmiyetin ardından verilmiş bir tedbir olup olmadığı meselesini başlangıç noktası olarak almaktadır. Bu noktada [Engel ve Diğerleri](#) davasında belirtilen üç aşamalı test uygulanır ([Brown/Birleşik Krallık](#) (k.k.)).

298. Son olarak, "cezai suç" ve "ceza" kavramları, 7 No.lu Protokol'ün 2. ve 4. maddelerinin uygulanabilirliğiyle de ilgilidir ([Greco/Romanya](#), § 81; [Sergey Zolotukhin/Rusya](#)[BD], §§ 52-57).

3. "Özel hayat" ve "aile hayatı" kavramları

Madde 8 — Özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı

"1. Herkes özel hayatına ve aile hayatına ... saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

(a) 8. maddenin kapsamı

299. Sözleşme'nin 8. maddesi özel hayat, aile hayatı, konut ve kişinin haberleşmesi gibi kişisel özerkliğin dört alanını korumayı amaçlamaktadır; bu alanlar kesin sınırlarla birbirinden ayrılmış değildir; bir tedbir aynı zamanda hem özel hayata hem de aile hayatına müdahale ediyor olabilir ([Menteş ve Diğerleri/Türkiye](#), § 73; [Stjerna/Finlandiya](#), § 37; [López Ostra/İspanya](#), § 51; [Burghartz/İsviçre](#), § 24; [Płoski/Polonya](#), § 32).

(b) "Özel hayat" alanı

300. Özel hayat kavramının geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir tanımı yoktur ([Niemiets/Almanya](#), § 29), bu geniş bir terim olup ([Peck/Birleşik Krallık](#), § 57; [Pretty/Birleşik Krallık](#), § 61) özel hayat kavramı kapsamına giren konular üç kategoriye ayrılabilir: (i) kişinin fiziksel, psikolojik veya ahlaki bütünlüğü, (ii) mahremiyeti ve (iii) kimliği. Her kategoriye ilişkin örnekler verilmiştir:

(i) Kişinin fiziksel, psikolojik veya ahlaki bütünlüğü

301. Bu kategori aşağıdaki alanları kapsayabilir:

- kişinin fiziksel, psikolojik veya ahlaki bütünlüğü (*X ve Y/Hollanda*, § 22) alanına giren tıbbi tedavi ve psikiyatrik muayeneler (*Glass/Birleşik Krallık*, §§ 70-72; *X/Finlandiya*, § 214; zorla jinekolojik muayeneye tabi tutmayla ilgili *Y.F./Türkiye*, § 33; *Matter/Slovakya*, § 64; *Worwa/Polonya*, § 80) ve ayrıca aile hayatı kapsamında da değerlendirilen zorla kısırlaştırma (*V.C./Slovakya*, § 154);
- ruh sağlığı (*Bensaid/Birleşik Krallık*, § 47);
- kişinin fiziksel veya ahlaki bütünlüğünü yeterince olumsuz etkileyen durumlar söz konusu olmakla birlikte, Sözleşme'nin 3. maddesinin gerektirdiği olması ağırlık düzeyine erişmeyen muamele (*Costello-Roberts/Birleşik Krallık*, § 36). Sözleşme'nin 3. maddesinin gerektirdiği ağırlık düzeyine ulaşmayan tutma koşulları bakımından bk. *Raninen/Finlandiya*, §63; ve özel hayatla ilgili olabilecek bir konu olan tutulma esnasında televizyon programlarını izleyememe durumu için bk. *Laduna/Slovakya*, § 54;
- hamile kadının kürtajla alakalı olarak fiziksel bütünlüğü (*Tysiac/Polonya*, §§ 107 ve 110; *A, B ve C/İrlanda*[BD], §§ 244-246; *R.R./Polonya*, § 181); ve evde doğum ile ilgili olarak (*Ternovszky/Macaristan*, § 22); tıbbi gerekçelerle suni üremeye ve gebeliğin sonlandırılmasına izin verildiği durumlarda preimplantasyon tanı ile ilgili olarak (*Costa ve Pavan/İtalya*);
- Sözleşme'nin 8. maddesi kürtaj hakkı verecek şekilde yorumlamamakla birlikte, sağlık ve/veya esenlik sebebiyle istenen kürtaja izin verilmemesi (*A, B ve C/İrlanda* [BD], §§ 214 ve 216); ayrıca bk. *P. ve S./Polonya*, §§ 96, 99 ve 111-112 (tıbbi yetkililerin, tecavüze uğraması sonucu hamile kalan reşit olmayan bir çocuğun hukuka uygun bir şekilde zamanında ve engellenmeden kürtaj yaptırmasına izin vermemeleri ve çocuk hakkındaki bilgileri ifşa etmeleri ile ilgili dava);
- aile içi şiddet mağdurlarının fiziksel ve psikolojik bütünlüğü (*Hajduová/Slovakya*, § 46);
- Bir sokak köpeği sürüsü tarafından saldırıya uğramış bir kişinin fiziksel bütünlüğü (*Georgel ve Georgeta Stoicescu/Romanya*, § 62);
- Devletin bireylerin fiziksel bütünlüklerini güvenceye almalarına ilişkin Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüğü cezai bir soruşturmanın etkililiğine dair hususları içerebilir (*C.A.S. ve C.S./Romanya*, § 72);
- Okulda şiddet mağduru olan bir çocuğun fiziksel bütünlüğü Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamına girebilir; ancak, şiddet iddiaları şikâyetçi olunan eylemin meydana geldiği yer, zaman ve niteliği bakımından açık ve detaylı bir şekilde belirtilmelidir (*Durđević/Hrvatistan*, § 118);
- cinsiyet kimlik (*B./Fransa*, §§ 43-63), transseksüel ameliyat sonrası kimliğinin hukuken tanınması hakkı (*Christine Goodwin/Birleşik Krallık* [BD], § 77) dahil;
  - cinsel yönelim (*Dudgeon/Birleşik Krallık*, § 41);
- cinsel yaşam (adı geçen kararda; *Laskey, Jaggard ve Brown/Birleşik Krallık*, § 36; *A.D.T./Birleşik Krallık*, §§ 21-26; *Mosley/Birleşik Krallık*, § 71);
  - genetik anne baba olma veya olmama tercihinin saygı hakkı (*Evans/Birleşik Krallık*[BD], § 71), anne baba olacağı koşulları seçme hakkı dahil (evde doğumla ilgili, *Ternovszky/Macaristan*, § 22). Ancak, Mahkeme, yalnız yaşayan kişilerin ulusal mevzuata göre evlat edinme izni için başvurma haklarının 8. madde "kapsamında" olduğunu kabul etmekle birlikte, evlat edinme haklarının tek başına 8. madde kapsamında olup olmadığı konusunda bir karar vermemiştir (*E.B./Fransa* [BD], §§ 46 ve 49); ayrıca, evlat edinme usulüyle ilgili olarak bk. (*Schwizgebel/İsviçre*, § 73). Sözleşme, bir çocuğu evlat edinen bir kimsenin evlatlığa son verme hakkını güvence altına almamaktadır (*Goția/Romanya*,(k.k.));
- iş veya mesleki nitelikteki faaliyetler (*Niemietz/Almanya*, § 29; *Halford/Birleşik Krallık*, § 44; *Özpınar/Türkiye*, § 46; *Oleksandr Volkov/Ukrayna*, §§ 165-167; *Michaud/Fransa*, § 91; Büyük Daire'nin başvuranın bir kamu görevlisi olarak görevlerini göz ardı etmesi bakımından görevini kötüye kullanması sonucu cezai hüküm giymesinin Sözleşme'nin 8. maddesinin kapsamına girmediğine karar verdiği *Gillberg/İsveç* [BD], § 74);
- belirli mesleklere veya işlere girme konusundaki kısıtlamalar (*Sidabras ve Dziautas/Litvanya*, §§ 47-50; *Bigaeva/Yunanistan*, §§ 22-25);
- engelli kişilerin bazı hakları: Sözleşme'nin 8. maddesinin askerliğe elverişsiz olduğu tespit edildiği halde askerlik hizmetinden muafiyet vergisi ödeme yükümlülüğüne uygulanabilir olduğuna karar verilmiştir (*Glor/İsviçre*, § 54), fakat engelli bir kimsenin tatillerde plaja ve denize erişme hakkına uygulanabilir bulunmamıştır (*Botta/İtalya*, § 35). Ayrıca, kişisel gelişime veya başkaları ile ilişki kurma becerisine yönelik ciddi bir zarar verildiğine dair yeterli delilin bulunmadığının söz konusu olduğu ve engelli bireylerin kamu binalarına erişimlerinin olmamasına ilişkin olarak bk. *Zehnalová ve*

- [Zehnal/Çek Cumhuriyeti](#) (k.k.); ve Mahkeme'nin imkânların yetersiz olması konusunun Sözleşme'nin 8. maddesini devreye sokabileceği hususunu göz ardı etmediği [Mólka/Polonya](#) (k.k.) davası;
- aile üyelerinin gömülmesiyle ilgili meselelerde Mahkeme, bazen müdahalenin özel hayatla mı, yoksa aile hayatıyla mı ilgili olduğunu açıklığa kavuşturmadan 8. maddeyi uygulanabilir bulmaktadır. Örneğin, çocuğun cesedinin otopside ancak uzun bir süre sonra aileye teslim edilmesi ([Pannullo ve Forte/Fransa](#), § 36); başvuranın kocasının küllerinin bulunduğu küpün başvurana teslimine izin vermeme ([Elli Poluhas Dödsbo/İsveç](#), § 24); bir annenin ölü doğan çocuğunun törenle gömülmesine katılma ve çocuğunun cenazesinin uygun bir araçla nakledilmesini sağlama hakkı ([Hadri-Vionnet/İsviçre](#), § 52); ve ölen aile üyelerinin cenazelerinin aileye teslim edilmemesi kararı ([Maskhadova ve Diğerleri/Rusya](#), §§ 208-212; [Sabanchiyeva ve Diğerleri/Rusya](#));
  - Devletin etkili ceza hukuku hükümlerinin bulunmasını sağlamaya ilişkin pozitif yükümlülüklerinin söz konusu olmasına karşın, çıplak bir çocuğun görüntülerinin gizli bir şekilde kayda alınmasını suç kapsamına sokan açık yasal hükümlerin mevcut olmaması ([Söderman/İsveç](#) [BD], § 117);
  - Başvuranların sağlıklarına ve yaşamlarına yönelik riskleri değerlendirmelerine olanak tanıyan gerekli bilgileri almalarını sağlama yükümlülüğü ([Vilnes ve Diğerleri/Norveç](#)).

(ii) Mahremiyet

302. Bu kategori aşağıdaki alanları kapsayabilir:

- bireyin kendi görüntü ve fotoğraflarına sahip olma hakkı ([Von Hannover/Almanya](#), §§ 50-53; [Sciacca/İtalya](#), § 29; [Reklos ve Davourlis/Yunanistan](#), § 40; [Von Hannover/Almanya \(no.2\)](#) [BD], §§ 95-99);
- bireyin itibarı ([Chauvy ve Diğerleri/Fransa](#), § 70; [Pfeifer/Avusturya](#), § 35; [Petrina/Romanya](#), § 28; [Polanco Torres ve Movilla Polanco/İspanya](#), § 40) ve şerefi ([A./Norveç](#), § 64). Mahkeme'nin bir kişinin vefat etmiş bir aile üyesinin itibarının belirli koşullar altında bu kişinin özel hayatını ve kimliğini etkileyebileceğini, ancak bunun için etkilenen kişi ile ailesinin genel itibarı arasında yeterli ölçüde yakın bir bağlantı bulunması koşulu gerektiğini değerlendirdiği [Putistin/Ukrayna](#) davasına bakınız. Bir kişi, kendi eylemlerinin öngörülebilir bir sonucu olarak itibarını kaybettiğinden şikâyetçi olmak için Sözleşme'nin 8. maddesini dayanak olarak gösteremez (bk. diğerlerinin yanı sıra, [Sidabras ve Džiautas/Litvanya](#), § 49; [Mikolajová/Slovakya](#), § 57; [Gillberg/İsveç](#) [BD], § 67);
- kişinin siyasi faaliyetleri hakkında bilgiler gibi, güvenlik servisleri veya devletin diğer makamları tarafından derlenip saklanan kişisel veya kamusal nitelikte veriler veya dosyalar ([Rotaru/Romanya](#) [BD], §§ 43-44; [Amann/İsviçre](#) [BD], §§ 65-67; [Leander/İsveç](#), § 48). bu husus gelecekte gerçekleştirilmesi olası ceza yargılamalarında kullanılmak üzere hükümlülerin DNA profillerinin çıkarılması ve saklanmasını kapsamasa da ([Peruzzo ve Martens/Almanya](#) (k.k.), §§ 42 ve 49), DNA profilleri, hücre numuneleri ve parmak izleri konusunda bk. [S. ve Marper/Birleşik Krallık](#)[BD], §§ 68-86, Cinsel suçlarla ilgili ulusal veri tabanına kaydetme konusunda [Gardel/Fransa](#), § 58; cezai suç işlediği şüphesi bulunan ancak bu konuda hüküm giymemiş kişilerin parmak izi kayıtlarının alınması, saklanması ve silinmesine yönelik güvencelerin bulunmamasına ilişkin olarak bk. [M.K./Fransa](#), § 26;
- kişinin sağlık durumu hakkında bilgi (örneğin, HIV bulaşması hakkında bilgi: [Z/ Finlandiya](#), § 71; [C.C./İspanya](#), § 33; veya üreme kabiliyetiyle ilgili bilgi: [K.H. ve Diğerleri/Slovakya](#), § 44), ve bir kimsenin sağlığına karşı riskler hakkında bilgi ([McGinley ve Egan/Birleşik Krallık](#), § 97; [Guerra ve Diğerleri/İtalya](#), § 60);
- telefon konuşmalarının ve iletişimin izlenmesi ([Halford/Birleşik Krallık](#), § 44; [Weber ve Saravia/Almanya](#) (k.k.), §§ 76-79), zorunlu olmasa bile gizli görevli kullanılması ([Lüdi/İsviçre](#), § 40); gizli izleme yoluyla elde edilen bilgilerin muhafaza edilmesi: ihlal ([Association 21 December 1989 ve Diğerleri/Romanya](#), § 115);
- kamuya açık yerlerde görüntü alınması, görüntü verilerinin kaydedilmesi, depolanması ve kamuya açıklanması ([Peck/Birleşik Krallık](#), §§57-63);
- bir kimsenin GPS ile izlenmesi ve bu şekilde elde edilen verilerin işlenmesi ve kullanılması ([Uzun/Almanya](#), § 52);
- işçinin görüntülerinin işvereni tarafından videoya kaydedilmesi (hırsızlık yaptığından şüphelenilen bir süpermarket kasiyeri ile ilgili [Köpke/Almanya](#) (k.k.));
- bir kimsenin bir insan hakları örgütüne üye olması nedeniyle polis tarafından kayıt altına alınması ve izlenmesi ([Shimovolos/Rusya](#), § 66).

(iii) Kişinin kimliği ve kişisel özerkliği

303. Bu kategori aşağıdaki alanları kapsayabilir:

- kişisel gelişim ve kişisel özerklik hakkı, bir kimsenin yaşamının onursuz ve gerilimli bir şekilde geleceğini düşündüğü sonda kaçınmak için tercihte bulunmasıyla ilgilidir (*Pretty/Birleşik Krallık*, §§ 61 ve 67), ancak bu hak bir kimsenin diğer insanlarla birlikte yapmak istediği her türlü kamusal faaliyeti içermez (örneğin, avda av köpekleriyle birlikte vahşi hayvanların avlanması *Friend ve Diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.), §§ 40-43); Sözleşme'nin 8. maddesi bireylere serbestçe gelişebilecekleri ve kişiliklerini gerçekleştirebilecekleri bir alan sağlamakla birlikte (*Brüggemann ve Scheuten/Almanya*, Komisyon kararı), kişileri evlerinde veya özel mekânlarda etkileyen tedbirlerle sınırlı değildir; kamuya açık alanda olsa bile bir kimse ile başkaları arasında özel yaşam kapsamına girebilecek bir etkileşim bölgesi vardır (*P.G. ve J.H./Birleşik Krallık*, §§ 56 ve 57);

- kendi yaşamını sonlandırma konusunda serbestçe karar verebilecek ve eylemde bulunabilecek olan bireyin yaşamını nasıl ve ne zaman sonlandıracağına karar verme hakkı (*Haas/İsviçre*, § 51; Sözleşme'nin 8. maddesinin, söz konusu maddi hakkın henüz sağlanmadığı bir durumda dahi adli inceleme hakkını da kapsamına alabildiği *Koch/Almanya*, § 54,);
- başvuranların doktorlarıyla olan muayenelerinde kendilerinin yaşam sürelerini uzatabilmek amacıyla uygulanması gereken tıbbi tedavi şeklini seçme ehliyetlerine düzenleyici bir kısıtlama getirildiğine dair şikayetleri (*Hristozov ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 116);
- bir kimsenin kendi kökenini ortaya çıkarmak ve anne babasının kimliğini öğrenmek için bilgi edinme hakkı (*Mikulić/Hrvatistan*, § 53; *Odièvre/Fransa* [BD], § 29; bir kimsenin kendi kimliğini kanıtlaması için gerekli belgelere el koyulmasına ilişkin olarak bk. *Smirnova/Rusya*, §§ 95-97);
- doğumu sonrasında terk edilen bir çocuğun kendisinin kökenine ya da annesinin kimliğinin ifşasına ilişkin tanımlayıcı olmayan bilgilere erişiminin olmaması (*Godelli/İtalya*, § 58);
- bir kimsenin kişisel ve sosyal kimliğinin bütünlüğü bir parçası olarak evlilikle ilgili statüsü (*Dadouch/Malta*, § 48);
- bir babanın kendi çocuğu olduğu varsayılan çocukla ilişkisini düzenleyen mevzuat hükümlerinin tespiti (örneğin, babalığa itiraz davasında bk. *Rasmussen/Danimarka*, § 33; *Yildirim/Avusturya* (k.k.)); *Krušković/Hrvatistan*, § 20; *Ahrens/Almanya*, § 60);
- etnik kimlik (*S. ve Harper/Birleşik Krallık* [BD], § 66; *Ciubotaru/Moldova*, § 53) ve ulusal azınlık mensuplarının kimliklerini muhafaza etme ve bu geleneğe uygun olarak özel hayatlarını ve aile hayatlarını sürdürme hakkı (*Chapman/Birleşik Krallık* [BD], §73); özellikle, bir grup hakkında belli bir düzeyde kökleşmiş tüm negatif klişeler, bu grubun kimliği üzerinde ve üyelerinin öz güven ve kendine saygısı üzerinde etki edebilir. Bu açıdan, bu negatif klişelerin, o grubun üyelerinin özel hayatını ilgilendirdiği kabul edilebilir (*Aksu/Türkiye* [BD], §§ 58-61);
- kişinin dini ve felsefi kanaatleri konusunda bilgi (*Folgerø ve Diğerleri/Norveç* [BD], § 98);
- dış dünya ve diğer insanlarla ilişki kurma ve geliştirme hakkı (*Niemietz/Almanya*, § 29);
- bir kimseyi kamuya açık alanda durdurma ve arama (*Gillan ve Quinton/Birleşik Krallık*, §§ 61-65);
- arama ve el koyma (*McLeod/Birleşik Krallık*, §36; *Funke/Fransa*, § 48);
- "aile hayatı" bulunsa veya bulunmasa da yerleşik göçmenler arasında ve içinde yaşadıkları toplulukla sosyal bağları (*Üner/Hollanda* [BD], § 59; *A.A./Birleşik Krallık*, § 49);
- başvuranın Federal Taliban Yönetmeliği'ne ekli listeye adını eklemesi sonucu kendisine İsviçre'ye giriş yapma ya da İsviçre'nin içersinden geçiş yapma yasağı getirilmesi (*Nada/İsviçre* [BD], §§ 163-166);
- potansiyel olarak bireylerin esenliğini etkileyen ve evlerinden yararlanmalarını engelleyen ve böylece özel hayatlarını ve aile hayatlarını olumsuz etkileyen ağır çevre kirliliği (*López Ostra/İspanya*, §51; *Tatar/Romanya*, §97), bir cezaevinin hemen yanında bulunan çöplükten cezaevindeki hücrelerine kadar kötü kokunun gelmesi ve bu hücrenin kendisi için yıllarca "yaşayabileceği tek yer" olarak görülmesi (*Brândușe/Romanya*, §§ 64-67), yetkililerin uzun süre boyunca çöplerin toplanma, işlenme ve bertaraf edilmesini sağlamaması (*Di Sarno ve Diğerleri/İtalya*, §112); ve gürültü kirliliği (trafikten kaynaklanan gürültü *Deés/Macaristan*, §§ 21-24; apartmanın bir dairesindeki bilgisayar kulübünün neden olduğu gürültü *Mileva ve Diğerleri/Bulgaristan*, §97);
- Sözleşme tarafından belirli bir ülke vatandaşlığını kazanma hakkı bulunmama ile birlikte, belirli koşullarda keyfi olarak vatandaşlık talebinin reddedilmesi (*Karashev/Finlandiya* (k.k.)), ve Slovenya'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından daimi oturma izni sahipleri listesinden

“silinen” kişilerin ikamet durumlarının düzenlenmemesi (*Kurić ve Diğerleri/Slovenya* [BD], § 339);

- bireyin ilk ismi ve soy ismi (*Mentzen/Letonya* (k.k.); *Burghartz/İsviçre*, § 24; *Guillot/Fransa*, §§ 21-22; *Güzel Erdagöz/Türkiye*, § 43; *Losonci Rose ve Rose/İsviçre*, § 26; *Garnaga/Ukrayna*, § 36).

(c) "Aile hayatı" alanı

304. Aile hayatı kavramı özerk bir kavramdır (*Marckx/Belçika*, Komisyon raporu, § 69). Bu nedenle, "aile hayatı"nın var olup olmadığı, esas itibarıyla pratikte yakın kişisel bağların gerçekten varlığına dayanan maddi bir sorundur (*K./Birleşik Krallık*, Komisyon kararı). Dolayısıyla, Mahkeme, başvuranların aile yaşamı hukuken tanınmamış olsa bile, birlikte yaşamaları gibi *de facto* (fiili) aile bağlarının bulunup bulunmadığına bakar (*Johnston ve Diğerleri/İrlanda*, §56). Başvuranlar arasındaki ilişkinin uzunluğu ve çiftlerin çocuk sahibi olarak birbirlerine bağlılıklarını gösterip göstermedikleri dikkate alınacak faktörler arasındadır (*X, Y ve Z/Birleşik Krallık* [BD], §36). *Ahrens/Almanya* kararında (§ 59) Mahkeme, anne ve başvuran arasındaki ilişkinin çocuğa hamile kalınmasından yaklaşık olarak bir yıl önce sona erdiği ve devamındaki ilişkilerin yalnızca cinsel içerikli olduğu bir durumda fiili bir aile hayatının söz konusu olmadığını değerlendirmiştir.

305. Yine, aile hayatının kapsamına ilişkin kapsayıcı ve ayrıntılı bir tanım bulunmamakla birlikte, Mahkeme'nin içtihatlarına göre aşağıdakiler aile yaşamının kapsamında yer alır:

(i) Ebeveyn olma hakkı

306. "Özel hayat" kavramı gibi, "aile hayatı" kavramı da, genetik anne baba olmaya karar verme hakkını içermektedir (*Dickson/Birleşik Krallık* [BD], §66). Buna göre, bir çiftin tıbbi yardım alarak doğum hakkını kullanmaları, özel hayatın ve aile hayatının bir ifadesi olarak 8. madde kapsamına girer (*S.H. ve Diğerleri/Avusturya*, §60). Ancak, tek başına 8. madde hükümleri, bir aile kurma veya evlat edinme hakkını güvence altına almaz (*E.B./Fransa* [BD]).

(ii) Çocuklar konusunda

307. Anne baba ve çocuğun karşılıklı olarak birbirlerinin yanında olmaları Sözleşme'nin 8. maddesinin anlamı dâhilinde "aile hayatı"nın temel bir unsurunu teşkil etmektedir (bk. pek çok karar arasında, *Kutzner/Almanya*, § 58; *Monory/Romanya ve Macaristan*, § 70; *Zorica Jovanović/Sırbistan*, § 68).

308. Bir anne ile çocuğu arasında bulunan doğal bağa ilişkin olarak (*Marckx/Belçika*, §31; *Kearns/Fransa*, §72).

309. Evlilik birliği içinde doğan bir çocuk hukuken bu ilişkinin bir parçası olur. Böylece çocuğun doğduğu andan itibaren ve sırf bu nedenle çocuk ile anne babası arasında aile hayatını oluşturan bir bağ kurulur; istisnai haller saklı kalmak üzere, daha sonraki gelişmeler bu baği koparamaz (*Ahmut/Hollanda*, § 60; *Gül/İsviçre*, § 32; *Berrehab/Hollanda*, § 21; *Hokkanen/Finlandiya*, § 54).

310. Evlilik dışında doğan çocuk ile biyolojik babanın aile hayatı konusunda, birlikte yaşama, anne baba arasındaki ilişkinin niteliği ve babanın çocuğa ilgisi, dikkate alınacak faktörlerdir (*Keegan/İrlanda*, §§ 42-45; *M.B./Birleşik Krallık* Komisyon kararı; *Nylund/Finlandiya*(k.k.); *L./Hollanda*, §§ 37-40; *Chavdarov/Bulgaristan*, no. 3465/03, § 40).

311. Sözleşme'nin 8. maddesi anlamında "aile hayatı" kavramı evliliğe dayalı ilişkilerle sınırlı değildir ve evlilik dışı olarak birlikte yaşayan tarafların söz konusu olduğu ve başka fiili "aile" bağlarının bulunduğu halleri de kapsayabilir. Mahkeme ayrıca, tasarlanmış fakat hayata geçirilmemiş aile hayatının istisnai durumlarda Sözleşme'nin 8. maddesinin kapsamına girebileceğini, özellikle de aile hayatının henüz tam olarak kurulmamış olduğu hallerde bunun başvurana atfedilebilecek bir durum olmadığını değerlendirmiştir (kıyaslayınız, *Pini ve Diğerleri/Romanya*, §§ 143 ve 146). Bilhassa, koşulların izin verdiği durumlarda, "aile hayatı", evlilik dışı doğan bir çocuk ile biyolojik babası arasında gelişebilecek potansiyel ilişkiyi de kapsamalıdır. Bu durumlarda yakın kişisel bağların gerçekten mevcut olup olmadığını belirleyecek ilgili faktörler arasında biyolojik anne baba arasındaki ilişkinin niteliği ve babanın çocuğuna karşı hem doğum öncesi hem de doğum sonrası gösterdiği ilgi ve bağlılık da yer almaktadır (*Nylund/Finlandiya* (k.k.); *Nekvedavicius/Almanya* (k.k.); *L./Hollanda*, § 36; *Anayo/Almanya*, § 57).

312. Ancak birlikte yaşama, anne baba ile çocuklar arasında aile hayatı için olmazsa olmaz (*sine qua non*) bir şart değildir (*Berrehab/Hollanda*, §21).

313. Evlat edinilmiş çocuklar ve onları evlat edinen anne babalar konusunda (*X./Fransa* Komisyon kararı); *X./Belçika ve Hollanda*, Komisyon kararı; *Pini ve Diğerleri/Romanya*, §§ 139-140 ve 143-148) kararlarına bakılabilir. Evlat edinilmiş çocuk ile evlat edinen anne baba arasında gerçek bir bağ ve hatta birlikte yaşama durumu söz konusu olmasa bile, hukuki ve gerçek bir evlat edinme, "aile hayatı" oluşturabilir (*adı geçen kararda*, §§143-148; *Topčić-Rosenberg/Hırvatistan*, § 38).

314. Mahkeme, bakıcı anne baba ile yanlarına yerleştirilen çocuk arasında, birlikte geçirilen sürenin uzunluğunu, ilişkinin niteliğini ve yetişkinin çocuk karşısında oynadığı rolü göz önünde tutarak, fiilen (*de facto*) "aile hayatı"nın bulunduğunu kabul edebilir (*Moretti ve Benedetti/İtalya*, §§ 48-52).

315. Bir çocuğun koruma altına alınması (*Johansen/Norveç*, §52) veya anne babanın boşanması (*Mustafa ve Armağan Akın/Türkiye*, §19) aile hayatına son vermez.

316. Göçmenlik durumunda, anne baba ile yetişkin çocuklar arasında normal duygusal bağlar dışında ek bağımlılık unsurlarının varlığı gösterilmedikçe, aile hayatı bulunmaz (*Kwaky-Nti ve Dufie/Hollanda* (k.k.); *Slivenko/Letonya* [BD], §97). Ancak bu bağlar, "özel hayat" başlığı altında dikkate alınabilir (*Slivenko/Letonya* [BD], §97). Mahkeme, henüz kendileri için bir aile kuramamış genç yetişkinlerle ilgili birkaç davada, anne babaları ve diğer aile üyeleriyle ilişkilerinin de "aile hayatı" oluşturabileceğini kabul etmiştir (*Maslov/Avusturya* [BD], §62).

317. Çocuk istismarında bulunduğundan şüphe edilen bir anne ya da babanın masumiyet karinesi hakkının ihlal edildiği durumlarda ebeveyn haklarının ya da evlat edinme hakkının geri alınmasına ilişkin olarak (*B.B. ve F.B./Almanya*, §§ 49-52; *Ageyevy/Rusya* [BD], § 130) kararlarına bakılabilir.

318. Ebeveyn izni ve çocuklar için verilen ödenekler ile ilgili konular Sözleşme'nin 8. maddesinin kapsamına girmektedir (*Konstantin Markin/Rusya* [BD], § 130).

(iii) Çiftler konusunda

319. Sözleşme'nin 8. maddesindeki "aile" kavramı sadece evliliğe dayanan ilişkilerle sınırlı değildir, evlilik dışında birlikte yaşayan tarafların *de facto* "aile bağları"nı kapsayabilir (*Johnston ve Diğerleri/İrlanda*, §56; ve daha yakın zamana ait olan ve başvurunu kendisinin uzun süredir birlikte yaşadığı partneri hakkındaki ceza yargılamaları esnasında delil sunmaya zorlama girişimi konusunu ele alan *Van der Heijden/Hollanda* [BD] kararı, § 50).

320. Birlikte yaşam olmasa bile, aile hayatı için yeterli bağ bulunabilir (*Kroon ve Diğerleri/Hollanda*, §30).

321. Evliliğin ulusal hukuka uygun olarak kurulmuş olmaması, aile hayatının varlığı için bir engel değildir (*Abdulaziz, Cabales ve Balkandali/Birleşik Krallık*, §63). Ulusal hukuk tarafından tanınmamış sadece dini bir evlilik yapmış olan çiftlerin durumu, Sözleşme'nin 8. maddesi anlamında "aile hayatı"nın kapsamına girebilir. Ancak, Sözleşme'nin 8. maddesi Devlete, dini evliliği örneğin miras hakları veya kalan eşe dul aylığı bağlama yükümlülüğü yükleyecek şekilde yorumlanamaz (*Şerife Yiğit/Türkiye* [BD], §§ 97-98 ve 102).

322. Nişanlanma, kendiliğinden bir aile hayatı oluşturmaz (*Wakefield/Birleşik Krallık*, Komisyon kararı).

323. İstikrarlı ilişkileri bulunan aynı cinsiyetten çiftlerin birlikteliği, farklı cinsiyetten çiftlerin ilişkilerinde olduğu gibi "aile hayatı" kavramına girer (*Schalk ve Kopf/Avusturya* §§ 92-94; *P.B. ve J.S./Avusturya*, §30; *X ve Diğerleri/Avusturya* [BD], § 95). Ayrıca, Mahkeme *Gas ve Dubois/Fransa* davasının kabul edilebilirliğine ilişkin verdiği kararında, birlikte yaşayan ve hemcins birlikteliği içerisinde olan iki kadın arasındaki ilişkinin ve üremeye yardımcı tedavi sonucu kadınlardan birinin gebe kaldığı ancak kadınların her ikisi tarafından beraber büyütülen çocuğun Sözleşme'nin 8. maddesinin anlamı dâhilinde "aile hayatı" teşkil ettiğini kaydetmiştir.

324. Kayıtlı birliktelik statüsü elde etmek için başvuruda bulunan hemcins birlikteliği yaşayan bir çift de "aile hayatı" tanımının kapsamına girmektedir (*Vallianatos ve Diğerleri/Yunanistan* [BD], §§ 73-74).

(iv) Diğer ilişkiler konusunda

325. Kardeşler (*Moustaquim/Belçika*, §36; *Mustafa ve Armağan Akın/Türkiye*, §19) ve amcalar/teyzeler ve yeğenler arasında da aile hayatı mevcut olabilir (*Boyle/Birleşik Krallık*, §§ 41-47). Bununla birlikte, geleneksel yaklaşım, "aile hayatı"na girmeyen yakın ilişkilerin genellikle "özel hayat" kapsamına girdiği şeklindedir (*Znamenskaya/Rusya*, §27 ve buradaki atıflar).

326. Bir çocuk ile büyükanne ve büyükbaba ile torunlar gibi yakın akrabalar arasındaki bağlar şeklindeki yakın akrabalıklar, aile yaşamında önemli bir yer tutabilir (*Price/Birleşik Krallık*, Komisyon kararı; ve *Bronda/İtalya*, §51).

327. Cezaevi yetkililerinin bir tutuklu ya da hükümlünün yakın akrabaları ile iletişimini sürdürmesinde kendisine yardımcı olmaları o mahkumun özel hayatına saygı gösterilmesi hakkının önemli bir parçasını teşkil etmektedir (*Messina/İtalya* (no.2), § 61; *Pierchowitz/Polonya*, § 212). Cezaevi kuralları gereğince diğer tutuklu veya hükümlülerle ve aile üyeleriyle iletişim kurulmasına getirilen kısıtlamalar, Mahkeme tarafından, Sözleşme'nin 8. maddesi ile koruma altına alınan haklara ilişkin bir "müdahale" olarak değerlendirilmektedir (*Van der Ven/Hollanda*, § 69). Kendi evlerinden binlerce kilometre uzaklıkta olan sürgün yerlerine gönderilmiş mahkûmlarla ilgili olarak *Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya* kararına bakılabilir.

(v) **Maddi menfaatler**

328. "Aile hayatı" sadece sosyal, ahlaki ve kültürel ilişkileri içermez; başka şeylerin yanında, nafaka yükümlülüklerinin ve Sözleşmeciler Devletlerin büyük çoğunluğunun ulusal hukuk sistemlerinde bulunan mirastan kanuni payın ("*réservé héréditaire*") da gösterdiği gibi, maddi türden menfaatleri de içerir. Böylece Mahkeme, çocuklar ile anne babalar ve torunlar ile büyük anne babalar arasındaki miras hakkının aile hayatıyla çok yakından ilişkili olması nedeniyle, Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamına girdiğini kabul etmiştir (*Marckx/Belçika*, §52; *Pla ve Puncernau/Andora*, §26). Ancak Sözleşme'nin 8. maddesi, bir çocuğun mirasçılık bakımından ölen kişinin varisi olarak tanınmasını gerektirmez (*Haas/Hollanda*, §43).

329. Mahkeme aile yardımlarının Devletlere Sözleşme'nin 8. maddesinin anlamı dahilinde "aile hayatına saygı gösterme" imkanı verdiğini belirtmiştir; dolayısıyla aile yardımı bu maddenin kapsamına girer (*Fawsie/Yunanistan*, §28).

330. "Aile hayatı" kavramı, başvuranın nişanlısının ölmesi üzerine üçüncü kişiye karşı tazminat talebine uygulanmaz (*Hofmann/Almanya* (k.k.)).

4. "Konut" ve "haberleşme" kavramları

Madde 8 — Özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı

"1. Herkes ... konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

(a) **8. maddenin kapsamı**

331. Sözleşme'nin 8. maddesi özel hayat, aile hayatı, konut ve kişinin haberleşmesi gibi kişisel özerkliğin dört alanını korumayı amaçlamakla birlikte, bu alanlar kesin sınırlarla birbirinden ayrılmış değildir; bir tedbir aynı anda hem özel hayata ve aile hayatına hem de konuta veya haberleşmeye müdahale ediyor olabilir (*Menteş ve Diğerleri/Türkiye*, §73; *Klass ve Diğerleri/Almanya*, §41; *López Ostra/İspanya*, §51; *Margareta ve Roger Andersson/İsveç*, §72).

(b) **"Konut" kavramının kapsamı**

332. Konut özerk bir kavramdır; bu nedenle belirli bir yerleşim yerinin Sözleşme'nin 8 § 1 maddesi tarafından korunan bir "konut" oluşturup oluşturmadığı, maddi koşullara ve özellikle bu yer ile sürekli ve yeterli bir bağın varlığına bağlıdır (*Prokopovich/Rusya*, §36; *Gillow/Birleşik Krallık*, §46; *McKay-Kopecka/Polonya* (k.k.)). Ayrıca, Sözleşme'nin Fransızca metindeki "ikametgah" (*domicile*) karşılığının daha geniş ifade olduğu düşünülecek olursa, Sözleşme'nin İngilizce metnindeki "konut" (*home*) ifadesi dar anlamıyla yorumlanmamalıdır (*Niemietz/Almanya*, §30). Bu kavram:

- Yıllık bazda uzun bir dönemler boyunca oturulan başka bir kimseye ait bir konutu kapsar (*Menteş ve Diğerleri/Türkiye*, §73). Sözleşme'nin 8. maddesi bakımından, başvuranın "konut"un sahibi olması gerekmez;
- hukuka uygun olarak yapılmış ikametgahlarla sınırlı değildir (*Buckley/Birleşik Krallık*, §54) ve başka bir kiracı adına kiralanmış olan bir apartman dairesinde yaşayan bir kimse tarafından da bu hakka başvurulabilir (*Prokopovich/Rusya*, §36);

- dolayısıyla iç hukuka göre oturma hakkı sona ermiş olsa bile, başvuranın kiracı olarak oturmaya devam ettiği sosyal konuta (*McCann/Birleşik Krallık*, §46) ya da bir apartman dairesinde herhangi bir yasal dayanak bulunmaksızın yirmi dokuz yıl boyunca oturulmasına (*Brežec/Hırvatistan*) da uygulanabilir;
- geleneksel evlerle sınırlı olmayıp örneğin karavanları ve diğer sabit olmayan mekanları da içerir (*Buckley/Birleşik Krallık*, § 54; *Chapman/Birleşik Krallık*[BD], §§ 71-74), oturulmasının iç hukuk uyarınca hukuka uygun olup olmadığına bakılmaksızın arazi üzerinde bulunan kulübelere ve sayfiye evleri de buna dahildir (*Winterstein ve Diğerleri/Fransa*, § 141; *Yordanova ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 103);
- ikinci konutları veya tatil konularını da içerebilir (*Demades/Türkiye*, §§ 32-34);
- kişinin çalışma ofisi ile özel ikametgahı arasında veya özel faaliyetleri ile iş faaliyetleri arasında kesin bir ayırım yoksa, iş mekanlarına da uygulanabilir (*Niemietz/Almanya*, §§ 29-31);
- bir şirketin kayıtlı ofisine, şubesine veya diğer iş mekanlarına (*Société Colas Est ve Diğerleri/Fransa*, § 41) ve özel bir şahsın maliki olduğu ve bu şahıs tarafından yönetilen bir limitet şirketin iş mekanlarına da uygulanır (*Buck/Almanya*, § 32);
- bir arazi üzerinde konut inşa etme niyetini veya kişinin kökenlerinin belirli bir yerde bulunmasını kapsamaz (*Loizidou/Türkiye*, §66);
- bir apartmanda oturanların zaman zaman kullanmaları için düşünülmüş olan ve ortak olarak kullanılan çamaşırhaneye (*Chelu/Romanya*, § 45), bir sanatçının soyunma odasına (*Hartung/Fransa* (k.k.)) veya mülk sahiplerinin spor yaptıkları veya yaptırdıkları araziye (örneğin, avlanma için *Friend ve Diğerleri/Birleşik Krallık*(k.k.), § 45) ya da endüstriyel binalara ve tesislere (örneğin, yalnızca mesleki amaçlar için kullanılan bir değirmen, fırın ve depo tesisi için *Khamidov/Rusya*, § 131) uygulanmaz.

333. Ancak, başvuran tarafından hiç veya hemen hemen hiç oturulmamış olan veya önemli bir süre oturulmamış bulunan bir mülkün "konut" olduğu iddia ediliyorsa, 8. madde bakımından bir sorun doğmadığı veya ayrı bir sorun doğmadığı söylenebilecek kadar mülkle zayıf bir bağ söz konusu olabilir (bk. örneğin, *Andreou Papi/Türkiye*, § 54). Bu tür bir mülkü miras edinme ihtimali, bunun "konut" sayılabilmesi için yeterince somut bir bağ oluşturmaz (*Demopoulos ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) [BD], §§ 136-137).

334. "Konut" kavramı ile Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamındaki "mülkiyet" kavramı arasında önemli ölçüde bir örtüşme söz konusu olabilirken, "konut"un varlığı gayrimenkul mülkiyete ilişkin bir hakkın ya da bir menfaatin varlığına tabi değildir (*Surugiu/Romanya*, § 63). Bir birey, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca bir bina ya da araziye ilişkin bir mülkiyet hakkına sahip olabilir, bunun Sözleşme'nin 8. maddesinin anlamı dâhilinde bir "konut" niteliği taşıması için bunlarla yeterli bağlarının olması gerekmez (*Khamidov/Rusya*, § 128).

(c) "Konut" kavramına giren durumlar

335. Konuta saygı hakkına müdahale ihtimalleri arasında şunlar yer alır:
- konutu kasten tahrip etme (*Selçuk ve Asker/Türkiye*, §86);
  - yerlerinden edilmiş kişilerin evlerine dönmelerine izin vermeme (*Kıbrıs/Türkiye* [BD]) §§ 165-177;
  - tahliye (*Olič/Hırvatistan*, § 56 ve buradaki atıflar), henüz icra edilmemiş bir tahliye emri ile ilgili olarak (*Gladysheva/Rusya*, § 91);
  - aramalar (*Murray/Birleşik Krallık*, § 88; *Chappell/Birleşik Krallık*, §§ 50 ve 51; *Funke/Fransa*, § 48) ve polis tarafından başka şekilde eve girişler (*Evcen/Hollanda* Komsiyon kararı; *Kanthak/Almanya* Komisyon kararı); polis ile işbirliği yapılması "müdahale"nin varlığını ortadan kaldırmaz (*Saint-Paul Luxembourg S.A./Lüksemburg* §38); aramanın yapılmasına neden olan suçun üçüncü bir kişi tarafından işlenmiş olmasının dava üzerinde bir etkisi bulunmaz (*Buck/Almanya*);
  - imar kararları (*Buckley/Birleşik Krallık*, §60) ve zorunlu kamulaştırma kararları (*Howard/Birleşik Krallık*, Komisyon kararı);
  - şirketlerin vergi denetçilerinin kendi sunucularında depolanmış olan verileri kopyalamaları için şirket binasına girmelerine izin vermeleri koşulu (*Bernh Larsen Holding AS ve Diğerleri/Norveç*, § 106).

336. Sözleşme'nin 8. maddesi ayrıca, konuta doğrudan etkisi bulunan ciddi çevre kirliliği konularına da uygulanabilir (*López Ostra/İspanya*, § 51; *Powell ve Rayner/Birleşik Krallık*, § 40; *Fadeyeva/Rusya*, §§ 68-69; *Deés/Macaristan*, §§ 21-24). Bu konular arasında gürültü, pis kokular ya da olumsuz etkileri bir kimsenin konutunu kullanmasını mümkünatsız kılan diğer kirlilik biçimleri yer alabilir (örneğin, bk.

Moreno Gómez/İspanya, § 53; *Martínez Martínez ve Pino Manzano/İspanya*, §§ 41 ve 45) – genel çevresel kötüleşme ve modern toplumun içerisinde var olan sıkıntı çeşitleri bunun dışındadır. Bu nedenle, yaşanan sıkıntının belirli bir ciddiyet düzeyine erişmesi gerekmektedir (*Leon ve Agnieszka Kania/Polonya*, § 100). Bu tür müdahalelere tüzel kişiler ya da kamu tüzel kişilikleri neden olabilir.

Sözleşme'nin 8. maddesi ayrıca, henüz gerçekleşmemiş olan ancak konut üzerinde doğrudan etkisi olabilecek riskler için de uygulanabilir (*Hardy ve Maile/Birleşik Krallık*, §§ 190-192).

337. Ancak, konutun kullanılmasına değinen bazı tedbirler, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi altında incelenmelidir. Bunlar arasında şunlar yer alabilir:

- standart kamulaştırma davaları (*Mehmet Salih ve Abdülsamet Çakmak/Türkiye*, §22; *Mutlu/Türkiye*, §23);
- kiralardan seviyesi gibi kimi kira sözleşmelerinin belirli yönleri (*Langborger/İsveç*, §39).

338. Benzer şekilde, Sözleşme'nin 8. maddesini ihlal eden bazı tedbirler, zorunlu olarak Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal tespitine yol açmaz (*Surugiu/Romanya*) ya da bunun tam tersi bir durum da diğer maddenin ihlaline yol açmaz (*Öneryıldız/Türkiye* [BD], § 160).

339. Tehlikeli faaliyetler bağlamında, Sözleşme'nin 2. maddesi de uygulanabilir (*adı geçen kararda*, *Kolyadenko ve Diğerleri/Rusya*, §§ 212-213 ve 216).

340. Konuta saygı, komşulukla ilişkili olarak normal rahatsızlık vermenin ötesinde bir durum olan konutuna girilmesini ve müdahale edilmesini önleme gibi bireyler arasındaki ilişkiler alanında olsa bile, kamu makamlarının bu hakkı (pozitif yükümlülükler) koruyan tedbirler almalarını gerektirebilir (*Surugiu/Romanya*, § 59 ve buradaki atıflar; *Novoseletski/Ukrayna*, § 68).

Ancak, bu yükümlülük ulusal makamların üzerine imkânsız ve orantısız bir yük yükleyen nitelikte olmamalıdır (*adı geçen kararda*, § 70).

341. Özellikle tehlikeli faaliyetler bağlamında, Devletlerin söz konusu faaliyetin belirli niteliklerine yönelik, özellikle de mevcut olası risk seviyesine ilişkin olarak düzenlemeler getirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu tür düzenlemeler hayatları tehlike altında olabilecek vatandaşların etkin bir şekilde korunmalarını sağlamalıdır (*Di Sarno ve Diğerleri/İtalya*, § 106). Kamu hizmetlerinin yönetimi için tüzel kişilerin görevlendirilmesi Devletin bu anlamdaki görevini yerine getirme sorumluluğundan kurtulduğu anlamına gelmez (*adı geçen kararda*).

342. Devlet, konuta saygı hakkının korunması için makul ve uygun tedbirler almak durumundadır. Mahkeme, aşağıdaki hususları eleştirmiştir:

- uzun süre boyunca (birkaç ay boyunca) atık toplama ve atık bertarafı hizmetlerinin uygun bir şekilde yerine getirilememesi (*adı geçen kararda*);
- yetkili makamların bir su havzasının aşağı bir bölgesinde yer alan konutların taşkından korunmasını sağlama konusundaki ihmalkâr davranması (*Kolyadenko ve Diğerleri/Rusya*, § 216).

Sözleşme'nin 8. maddesinden kaynaklanan usuli yükümlülükler ayrıca, insanların kendilerinin maruz kaldıkları tehlikelere ilişkin değerlendirmede bulunmalarına olanak tanıyacak bilgilere erişimlerinin sağlanmasını gerektirmektedir (*Giacomelli/İtalya*, § 83).

(d)"Haberleşme" kavramının kapsamı

343. Sözleşme'nin 8 § 1 maddesinin anlamı dâhilinde bir kimsenin "haberleşmesine" saygı hakkı, aşağıdaki alanlarda özel iletişimin gizliliğinin korunmasını amaçlar:

- mektupları gönderen veya alan bir tutuklu veya hükümlü olsa bile (*Silver ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 84; *Mehmet Nuri Özen ve Diğerleri/Türkiye*, § 41), bireyler arasında gönderilen özel ya da işe ilişkin mektuplar (*Niemietz/Almanya*, § 32, son kısmı), gümrük görevlileri tarafından el koyulan paketler (*X/Birleşik Krallık*, 12 Ekim 1978 tarihli Komisyon kararı);
- telefon konuşmaları (*Klass ve Diğerleri/Almanya*, §§ 21 ve 41; *Malone/Birleşik Krallık*, § 64; *Margareta ve Roger Andersson/İsveç*, §72), özel konuşmaların veya işyerinden yapılan konuşmaların izlenmesi (*Halford/Birleşik Krallık*, §§ 44-46; *Copland/Birleşik Krallık*, §41) ve bu konuşmaların tarihi, süresi ve aranan numaralar gibi konuşmalara ilişkin bilgi (*P.G. ve J.H./Birleşik Krallık*, § 42);
- çağrı cihazı mesajları (*Taylor-Sabori/Birleşik Krallık*);
- teleks gibi eksi tür elektronik iletişim biçimleri (*Christie/Birleşik Krallık* Komisyon kararı);

- elektronik mesajlar (e-mailler) ve işyerindeki de dahil olmak üzere kişisel İnternet kullanımı (*Copland/Birleşik Krallık*, §§ 41-42); ve ayrıca cezaevinin e-posta adresi aracılığıyla bir tutuklu veya hükümlüye gönderilen e-postalar (*Helander/Finlandiya* (k.k.), § 48);
- özel telsiz (*X ve Y/Belçika* Komisyon kararı), fakat açık dalga boyunda olduğu ve böylece başkaları tarafından erişilebilir olduğu zaman değil (*B.C./İsviçre* Komisyon kararı);
- iş faaliyetleri sırasında veya işyerinden yapılan haberleşmelerin izlenmesi (*Kopp/İsviçre*, §50; *Halford/Birleşik Krallık*, §§ 44-46);
- bir hukuk bürosunun aranması sırasında elektronik verilere el koyulması (*Wieser ve Bicos Beteiligungen GmbH/Avusturya*, § 45);
- şirketlerin bir sunucu içerisindeki elektronik verileri (*Bernh Larsen Holding AS ve Diğerleri/Norveç*, §106).

344. Haberleşmenin içeriğinin müdahale sorunuyla ilgisi yoktur (*A./Fransa*, §§ 35-37; *Frérot/Fransa*, §54).

345. Müdahalenin meydana gelmiş olması için *de minimis* ilkesi yoktur; bir mektubun açılması yeterlidir (*Narinen/Finlandiya*, §32; *Idalov/Rusya* [BD], § 197).

346. Bugüne kadar Mahkeme, haberleşme bakımından şu pozitif yükümlülükleri açıkça belirlemiştir:

- özel konuşmaların kamuya açık alana aktarılmasını önleme yükümlülüğü (*Craxi/İtalya (no. 2)*, §§ 68-76);
- tutuklu ve hükümlülere gerekli materyalleri sağlamak suretiyle yazabilmelerine yardım etme yükümlülüğü (*Cotlet/Romanya*, §§ 60-65; *Gaigu/Romanya*, § 91);
- bir Anayasa Mahkemesi'nin bir avukat ile müvekkili arasındaki telefon görüşmelerinin kayıtlarını içeren ses kasetlerinin imha edilmesi emrini veren kararını yerine getirme yükümlülüğü (*Chadimová/Çek Cumhuriyeti*, § 146).

(e) Müdahale örnekleri

347. Haberleşmeye saygı hakkına yapılan müdahaleler kamu makamlarına atfedilebilecek aşağıdaki eylemleri içerebilir:

- haberleşmenin kontrol edilmesi (*Campell/Birleşik Krallık*, § 33);
- kişisel ya da işle ilgili görüşmelerin çeşitli yöntemlerle dinlenmesi ve kayıt altına alınması (*Amann/İsviçre* [BD], § 45); örneğin, üçüncü bir tarafın telefon hattından yapılmış olsa dahi (*Lambert/Fransa*, § 21) telefon dinlemesi (*Malone/Birleşik Krallık*, § 64);
- telefon, e-posta ve İnternet kullanımına ilişkin ele geçirilen verilerin saklanması (*Copland/Birleşik Krallık*, § 44). Bu tür verilerin meşru yollarla elde edilmiş olması, örneğin telefon faturalarından, kendi başına bir "müdahale"nin tespit edilmesine engel oluşturmaz. Bilgilerin üçüncü taraflara ifşa edilmemiş olması ya da ilgili kişi hakkındaki disiplin yargulamalarında veya diğer yargulamalarda kullanılmamış olması da davaya etkisi olan bir husus değildir (*adı geçen kararda*, § 43);
- postanın üçüncü bir kişiye yönlendirilmesi (*Luordo/İtalya*, § 94);
- şirkete ait olanlar da dâhil olmak üzere, elektronik dosyaların kopyalanması (*Bernh Larsen Holding AS ve Diğerleri/Norveç*, §106);
- bir cezaevinin ziyaretçi odasında bir tutuklu veya hükümlünün akrabalarıyla yaptığı görüşmenin cezaevi yetkililerince sistematik bir şekilde kaydedilmesi (*Wisse/Fransa*, § 29);
- cezaevi yetkililerinin bir tutuklu veya hükümlünün yazdığı bir mektubu alıcısına iletmeyi reddetmesi (*Mehmet Nuri Özen ve Diğerleri/Türkiye*, § 42);
- belirli davalarda uygulanan gizli izleme tedbirleri (*Kennedy/Birleşik Krallık*, §§ 122-124 ve buradaki atıflar).

348. Özel bir şahıs tarafından yapılan bir kayda yetkililerce "önemli bir katkıda" bulunulması "bir kamu makamınca" yapılan müdahale niteliği taşımaktadır (*Van Vondel/Hollanda*, §49).

349. Şikâyetçi olunan durum hem haberleşmeye saygı hakkı bakımından hem de Sözleşme'nin 8. maddesi ile güvence altına alınmış başka yönlerden 8 § 1 maddesinin kapsamına girebilir (örneğin, *Chadimová/Çek Cumhuriyeti* § 143 ve buradaki atıflar).

5. "Malvarlığı" kavramı

Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi - Mülkiyetin Korunması

"1. Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır.

(a) Korunan şeyler

350. Bir başvuran uyuşmazlık konusu kararların, ancak kendisinin bu madde anlamında "malvarlığı" ile alakalı olması halinde Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğini iddia edebilir. Bir "malvarlığı", "mevcut bir şey" olabileceği gibi, başvuranın üzerinde mülkiyet hakkını etkili bir şekilde kullanabilmek için en azından "meşru bir beklentisi"nin bulunduğu talepleri içeren bir malvarlığı da olabilir (*J.A. Pye (Oxford) Ltd ve J.A. Pye (Oxford) Land Ltd/Birleşik Krallık* [BD], §61; *Maltzan ve Diğerleri/Almanya* (k.k.) [BD], §74 (c); *Kopecký/Slovakya* [BD], § 35 (c)).

"Beklenti", bir yasa hükmüne veya söz konusu aynı menfaatle ilgili hukuki bir işleme dayanıyor ise, "meşru beklenti"dir (*Saghinadze ve Diğerleri/Gürcistan*, §103).

(b) Özerk bir anlama sahip olması

351. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ilk kısmındaki "malvarlığı" kavramı özerk bir anlama sahiptir; malik olunan şey fiziksel eşyalarla sınırlı değildir; iç hukuktaki sınıflandırmadan bağımsızdır; varlığı oluşturan belirli bazı haklar ve menfaatler de "mülkiyet hakkı" ve böylece bu madde bakımından "malvarlığı" olarak görülebilir. Her olayda incelenmesi gereken husus, bir bütün olarak ele alındığında davanın kendine özgü koşulların başvurana Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle korunan bir maddi menfaat sağlayıp sağlamadığıdır (*Depalle/Fransa* [BD], § 62; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], § 63; *Öneryıldız/Türkiye* [BD], § 124; *Broniowski/Polonya* [BD], § 129; *Beyeler/İtalya* [BD], § 100; *Iatridis/Yunanistan* [BD], § 54; *Fabris/Fransa* [BD], § 51; *Centro Europa 7 S.r.l ve Di Stefano/İtalya* [BD], § 171).

Fiziksel olmayan varlıklar konusunda Mahkeme, özellikle söz konusu hukuki durumun mali haklar ve menfaatler ve böylece ekonomik bir değer doğurup doğurmadığını dikkate almıştır (*Paeffgen GmbH/Almanya* (k.k.)).

(c) Mevcut malvarlığı

352. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, sadece kişiye ait mevcut malvarlığına uygulanır (*Marckx/Belçika*, §50; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], §64). Bu madde mülkiyeti edinme hakkını güvence altına almaz (*Slivenko ve Diğerleri/Letonya* (k.k.) [BD], §121; *Kopecký/Slovakya* [BD], § 35 (b)).

353. Mülkiyet hakkının ihlal edildiğinden şikâyet eden bir kimse, önce böyle bir hakkın varlığını kanıtlamak zorundadır (*Pištová/Çek Cumhuriyeti*, §38; *Des Fours Walderode/Çek Cumhuriyeti* (k.k.); *Zhigalev/Rusya*, §131).

354. Bir başvuranın Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine göre korunmayı gerektiren mülkiyete ilişkin bir menfaate sahip olup olmadığı konusunda bir uyuşmazlık bulunması halinde, Mahkeme'nin başvuru hukuki durumunu karara bağlaması gerekir (*J.A. Pye (Oxford) Ltd ve J.A. Pye (Oxford) Land Ltd/Birleşik Krallık* [BD], §61).

(d) Alacak ve borçlar

355. Mülkiyet hakkına ilişkin bir menfaat bir alacak niteliğinde ise, ulusal hukukta yeterince bir temeli bulunması, örneğin ulusal mahkemelerin teyit ettiği yerleşik bir içtihadın var olması halinde bir "varlık" olarak görülebilir (*Plechanow/Polonya*, § 83; *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], §94; *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], § 65; *Kopecký/Slovakya* [BD], § 52; *Draon/Fransa* [BD], § 68).

356. Bir mahkeme hükmünden doğan bir borç, icra edilebilir olduğunun yeterince ortaya koyulması halinde, "varlık" oluşturur (*Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis/Yunanistan*, §59; *Burdov/Rusya*, § 40; *Kotov/Rusya* [BD], § 90).

357. Mahkeme'nin içtihatları, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi tarafından korunan bir "meşru beklenti"nin bulunup bulunmadığının belirlenmesi için, "gerçek bir uyuşmazlık" veya "savunulabilir bir iddia"nın varlığını öngörmektedir (*Kopecký/Slovakya* [BD], §52; *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], § 94).

358. İç hukukun yorumlanmasını ve uygulanmasını düzeltme konusunda bir uyuşmazlık bulunması ve daha sonra başvuranın iddialarının ulusal mahkemeler tarafından reddedilmesi halinde, meşru bir

beklentinin doğmuş olduğu söylenmez (*Anheuser-Busch Inc/Portekiz* [BD], § 65; *Kopecký/Slovakya* [BD], §50; *Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano/İtalya* [BD], § 173).

359. “Malvarlığı” kavramı, ilgili kişilerin bir hakkın ayrımcı bir şekilde verilmesi (katkı paylı olmayan bir sosyal yardım talebi bakımından kadınlar ile erkekler arasında bir ayırım yapılmış olması ile ilgili olarak bk. *Stec ve Diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], § 55; emeklilik maaşı alan kimseler arasında uyruklarına göre ayırım yapılması ile ilgili olarak bk. *Andrejeva/Letonya* [BD], § 79; gayrimeşru çocuklara miras haklarının verilmesinin reddedilmesi ile ilgili olarak bk. *Fabris/Fransa* [BD], § 50) nedeniyle yoksun bırakıldıkları belirli bir menfaati kapsayabilir.

(e) Mülkiyetin iadesi

360. Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi Sözleşmeci Devletlerin, Sözleşme’yi onaylamadan önce kendilerine geçirdikleri mülkiyeti iade etmelerini gerektiren genel bir yükümlülük yüklediği şeklinde yorumlanamaz. Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi Sözleşmeci Devletlerin, iade edilecek mülkiyetin kapsamını belirleme ve eski maliklerin mülkiyet haklarını iade ederken koşulları seçme serbestlikleri üzerinde her hangi bir kısıtlama koymaz.

361. Sözleşmeci Devletler, özellikle belirli kategorideki eski maliklerin bu tür bir haktan hariç tutulmaları konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptir. Bu şekilde hariç tutulan belirli kategorideki maliklerin iade talepleri, Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesindeki korumadan yararlanmak için "meşru bir beklenti"ye temel oluşturmaz.

362. Öte yandan, Sözleşme ile birlikte Ek 1 No.lu Protokol’ü onaylayan bir Sözleşmeci Devlet, önceki rejimde müsadere edilmiş mülkiyetin tamamen veya kısmen iadesini öngören bir yasa çıkaracak olursa, böyle bir yasanın koşulları yerine getiren kişiler için Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi tarafından korunan yeni bir mülkiyet hakkı doğurduğu kabul edilebilir. Sözleşmeci Devlet tarafından Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokolü onaylanmasından önce iade veya tazminat getiren düzenlenmeler, onaylamadan sonra da yürürlükte bulunuyorsa, aynı durum geçerlidir (*Maltzan ve Diğerleri/Almanya* (k.k.) [BD], § 74 (d); *Kopecký/Slovakya* [BD], § 35 (d)).

363. Etkili bir şekilde kullanma imkânı bulunmayan bir mülkiyet hakkının tanınması ümidi, Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi anlamında "malvarlığı" olarak kabul edilemeyeceği gibi, şartın yerine getirilmemesi sonucu ortadan kalkan şartlı bir alacak olarak da kabul edilemez (*Malhous/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD]; *Kopecký/Slovakya* [BD], § 35 (c)).

364. Daha önce yürürlükte bulunan bir kanunun başvuranın lehine olarak değiştirileceği inancı, Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi bakımından meşru bir beklenti olarak görülemez. Bir iade ümidi ne kadar anlaşılabilir olursa olsun, salt bir iade ümidi ile meşru beklenti arasında fark vardır; meşru beklentinin salt bir ümitten daha somut nitelikte olması ve bir yasa hükmüne veya yargısal karar gibi hukuki bir işleme dayanması gerekmektedir (*Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], §73; *Maltzan ve Diğerleri/Almanya* (k.k.) [BD], § 112).

(f) Gelecekteki gelir

365. Gelecekteki gelir, ancak kazanılmış ise veya gelire yönelik icra edilebilir bir alacak mevcut ise, "malvarlığı" oluşturur (*Ian Edgar (Liverpool) Ltd/Birleşik Krallık* (k.k.); *Wendenburg/Almanya* (k.k.); *Levänen ve Diğerleri/Finlandiya* (k.k.); *Anheuser-Busch Inc./Portekiz* [BD], § 64; *N.K.M./Macaristan*, § 36).

(g) Müşteri çevresi

366. Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinin uygulanabilirliği, mesleki uygulamaları ve müşterileri de kapsar, çünkü bunlar bir çok yönden özel hak niteliğine sahip varlıklar olup, malvarlığı oluştururlar; bu nedenle 1. maddenin birinci cümlesi anlamında malvarlığıdır (*Lederer/Almanya* (k.k.); *Buzescu/Romanya*, § 81; *Wendenburg ve Diğerleri/Almanya* (k.k.); *Olbertz/Almanya* (k.k.); *Döring/Almanya* (k.k.); *Van Marle ve Diğerleri/Hollanda*, § 41).

(h) İş ruhsatları

367. Bir iş yapma ruhsatı bir malvarlığı oluşturur; ruhsatın iptali, Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinde güvence altına alınan hakka bir müdahaledir (*Megadat.com SRL/Moldova*, §§ 62-63; *Bimer S.A./Moldova*, § 49; *Rosenzweig ve Bonded Warehouses Ltd/Polonya*, § 49; *Capital Bank AD/Bulgaristan*, §130); *Tre Traktörer Aktiebolag/İsveç*, § 53).

368. Ruhsatın kullanılması ile ilişkili menfaatler, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında sağlanan korumayı gerektiren mülkiyete ilişkin menfaatlerdir ve herhangi bir yayın frekansı tahsis edilmemesi, ruhsatın işlevini yerine getirmemesine neden olacaktır (*Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano/İtalya* [BD], §§ 177-178).

(i) Enflasyon

369. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi Devletlere, tasarrufları sistematik endeksleme yoluyla mali kurumlara yatırılan paranın satın alma gücünü koruma şeklinde genel bir yükümlülük yüklemes (*Rudzińska/Polonya* (k.k.); *Gayduk ve Diğerleri/Ukrayna* (k.k.); *Ryabikh/Rusya*, §63; Aynı durum, daha ziyade mali olmayan diğer kurumlara yatırılan paralar için de uygulanır (*Flores Cardoso/Portekiz*, §§ 54-55).

Bu madde Devletleri, alacakların değerini korumaya veya özel alacaklar için geçerli olan oranda enflasyonla uyumlu bir gecikme faiz oranı uygulamaya da zorlamaz (*Todorov/Bulgaristan* (k.k.)).

(j) Fikri mülkiyet

370. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, fikri mülkiyete de uygulanır (*Anheuser-Busch Inc/Portekiz* [BD], §72).

371. Bu madde ticari marka tescil başvurusuna da uygulanır (adı geçen kararda, § 78).

(k) Şirket hisseleri

372. Ekonomik bir değeri bulunan bir şirket hissesi, malvarlığı olarak kabul edilebilir (*Olczak/Polonya* (k.k.), §60; *Sovtransavto Holding/Ukrayna*, §91).

(l) Sosyal güvenlik yardımları

373. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin uygulanabilirliği açısından, katkı paylı yardım ile katkı payı olmayan yardım arasında bir ayırım yapmanın bir dayanağı yoktur.

374. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi her hangi bir tür sosyal güvenlik ödemesi alma hakkı içermediği halde, eğer bir Sözleşmeci Devletin yürürlükteki mevzuatında, önceden prim ödeme şartıyla veya şartsız olarak, sosyal yardım alma hakkı şeklinde bir ödeme yapılması öngörülmüş ise, bu mevzuatın şartlarını yerine getiren kişiler bakımından Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamına giren mülkiyetle ilgili bir menfaat doğduğu kabul edilmelidir (*Stec ve Diğerleri/Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], §§ 53-55; *Andrejeva/Letonya* [BD], § 77; *Moskal/Polonya*, §38).

III. ESASA İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK NEDENLERİ

A. Açıkça dayanaktan yoksun olma

Madde 35 (3) (a) — Kabul edilebilirlik koşulları

"3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

(a) Başvurunun ... açıkça dayanaktan yoksun olması, ..."

1. Genel giriş

375. Bir başvuru bütün şekli kabul edilebilirlik koşullarını taşısa ve Sözleşme'yle bağdaşır olsa bile, Mahkeme yine de bu başvuruyu esasın incelenmesiyle ilgili nedenlerle kabul edilemez bulabilir. Diğerlerinden çok daha fazla kullanılan neden, başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedenidir. Sözleşme'nin 35 (3) (a) bendinde "açıkça" kelimesinin kullanılmış olmasının bir karışıklığa sebep olabileceği doğrudur. Bu kelime lafzi anlamıyla, bir başvurunun bu nedene dayanılarak ancak, başvurunun ortalama biri için inanması güç veya temelsiz olduğunun besbelli olması halinde kabul edilemez bulunacağı anlamına gelebilir. Ancak bu ifade, Sözleşme organlarının (yani Mahkeme'nin ve 1 Kasım 1998'den önce Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun) çok sayıda yerleşik içtihatlarından da anlaşıldığı üzere, davanın nihai sonucu bakımından daha geniş yorumlanmalıdır. Aslında bir başvurunun esası üzerinde yapılan ön inceleme, her hangi bir şekilde Sözleşme'de güvence altına alınan bir hakkın ihlal edildiği görüntüsü vermiyorsa, normal şartlarda bir karar ile sonuçlanacak esastan incelemeye

devam edilmeden hemen başlangıçta kabul edilemez bulunabilecek olan bir başvuru, "açıkça dayanaktan yoksun" bir başvuru olarak kabul edilir.

376. Mahkeme'nin bir başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğu sonucuna varabilmek için bazen taraflardan görüş isteme ihtiyacı duyması ve ayrıntılı ve uzun gerekçeli bir karar vermesi, başvurunun "açıkça" dayanaktan yoksun olma niteliğini değiştirmez (*Mentzen/Letonya*(k.k.)).

377. Açıkça dayanaktan yoksun olan başvuruların büyük bir çoğunluğu, tek yargıç veya üç yargıçlı bir komite tarafından tartışmasız bir şekilde (*de plano*) kabul edilemez bulunmaktadır (Sözleşme'nin 27. ve 28. maddeleri). Ancak, bu tür başvurulardan bazıları bir Daire ve hatta istisnai durumlarda Büyük Daire tarafından incelenmektedir (*Gratzinger ve Gratzingerova/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD]; *Demopoulos ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.) [BD]).

378. "Açıkça dayanaktan yoksun" terimi, başvurunun bütünü veya geniş bir bağlamda dava içindeki belirli bir şikâyet için kullanılabilir. Böylece, bazı davalarda başvurunun bir kısmı "temyiz mercii olmama" (dördüncü derece olmama) niteliği nedeniyle reddedilirken, diğer kısmı kabul edilebilir bulunabilir ve hatta Sözleşme'nin ihlal edildiği tespitiyle sonuçlanabilir. Dolayısıyla bunu "açıkça dayanaktan yoksun şikâyetler" şeklinde ifade etmek daha doğru olur.

379. "Açıkça dayanaktan yoksun" kavramının anlamını ve kapsamını daha iyi anlamak için, Sözleşme sisteminin tamamının üzerinde durduğu temel ilkelerden birinin, ikincilik ilkesi olduğunu hatırlamak önemlidir. Özellikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bağlamında bu ilke, Sözleşme'de yer alan haklara saygı gösterilmesini sağlama, uygulama ve yerine getirme görevinin, ilk önce Mahkeme'ye değil ama Sözleşmecî Devlet makamlarına düştüğü anlamına gelir. Mahkeme ancak, ulusal makamlar yükümlülüklerini yerine getirmediği takdirde müdahale edebilir (*Scordino/İtalya* [BD], § 140). Bu nedenle, en iyisi, davadaki olayların mümkün olduğu kadar ulusal düzeyde soruşturulması ve meselelerin incelenmesidir. Böylece ulusal makamlar, ülkelerindeki belirleyici güçlerle doğrudan ve sürekli temas halinde bulunmaları nedeniyle iddia edilen Sözleşme ihlallerini düzeltmek için daha iyi konumda bulduklarından, Sözleşme ihlallerini düzeltmek için harekete geçebilirler (*Varnava ve Diğerleri/Türkiye* [BD], § 164).

380. Açıkça dayanaktan yoksun olan şikâyetler dört kategoriye ayrılabilir: "dördüncü derece mahkemesi" şikâyetleri, açıkça veya görünür şekilde ihlalin bulunmadığı şikâyetler, kanıtlanmamış şikâyetler ve son olarak karmaşık ve zorlama şikâyetler.

2. "Temyiz mercii" / "dördüncü derece mahkemesi" olmama

381. Mahkeme'ye sunulan şikâyet kategorilerinden biri, genel olarak "dördüncü derece mahkemesi" şikâyetleri olarak ifade edilen şikâyetlerden meydana gelmektedir. Sözleşme metninde gösterilmeyen ama Sözleşme organlarının içtihatları yoluyla yerleşik duruma gelen (*Kemmache/Fransa* (no. 3), §44) bu terim, biraz paradoksal bir terimdir; çünkü Mahkeme'nin ne olmadığına vurgu yapmaktadır. Mahkeme, bir üst mahkeme veya Sözleşme'ye Taraf Devletlerin mahkemeleri tarafından verilen kararları bozan veya ulusal mahkemelerin baktığı davaları yeniden yargılayan bir mahkeme olmadığı gibi, bir Yüksek Mahkeme gibi davaları yeniden inceleyen bir mahkeme de değildir. Dolayısıyla dördüncü derece başvuruları, Mahkeme'nin rolünün ve Sözleşme'nin kurduğu yargısal mekanizmanın niteliğinin başvuranlar tarafından yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

382. Sözleşme farklı özelliklere sahip olmasına rağmen, devletler arasındaki diğer antlaşmaların tabii olduğu kurallara ve özellikle Antlaşmalar Hukuku Hakkında Viyana Sözleşmesi'nde yer alan kurallara uymaya devam eden bir uluslararası antlaşmadır (*Demir ve Baykara/Türkiye* [BD], § 65). Dolayısıyla Mahkeme, Sözleşmecî Devletlerin egemen iradeleriyle kendisine verdikleri genel yetkilerin sınırlarını aşamaz. Bu sınırlar Sözleşme'nin 19. maddesi tarafından tanımlanmıştır. Bu maddede şöyle denmektedir:

"Sözleşmecî Tarafların bu Sözleşme ve buna bağlı Protokoller ile üstlendikleri taahhütleri yerine getirmelerini sağlamak için, bundan sonra 'Mahkeme' diye anılacak olan bir Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulur. ..."

383. Buna göre Mahkeme'nin yetkileri, Sözleşmecî Devletlerin Sözleşme'yi (ve buna bağlı Protokolleri) kabul ederek insan hakları konusunda üstlendikleri taahhütlere uyup uymadıklarını incelemektir. Ayrıca, Sözleşmecî Devletlerin hukuk sistemlerine doğrudan müdahale yetkisi bulunmayan Mahkeme, bu hukuk sistemlerinin özerkliğine saygı göstermek zorundadır. Bu demektir ki Mahkeme, Sözleşme tarafından korunan hak ve özgürlükleri ihlal edilmedikçe, bir ulusal mahkeme tarafından

işlenen maddi ve hukuki hataları ele almakla görevli değildir. Mahkeme, bir ulusal mahkemeyi şu değil de bu kararı almaya götürmüş olan olayları kendisi değerlendiremez. Eğer aksi olsaydı, Mahkeme üçüncü veya dördüncü derece mahkemesi gibi hareket edecek olur ve bu da kendisine getirilen sınırlamaları görmezden gelmesi demek olurdu (*García Ruiz/İspanya* [BD], § 28; *Perlala/Yunanistan*, §25).

384. Yukarıda belirtilen değerlendirmeler ışığında Mahkeme, genel bir kural olarak, aşağıdaki konularda ulusal mahkemelerin tespitlerini ve vardıkları sonuçları sorgulamaz:

- davadaki olayların kanıtlanması;
- iç hukukun yorumlanması ve uygulanması;
- yargılama sırasında delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi;
- taraflar arasındaki bir medeni hukuk uyuşmazlığının sonucunun esas yönünden adilliği;
- ceza davasında sanığın suçluluğu veya masumiyeti.

385. Bu kuralın bir istisnası olarak, Mahkeme'nin söz konusu tespitleri ve varılan sonuçları sorgulayabileceği tek durum, söz konusu tespit ve sonuçların açıkça ve bariz bir şekilde adaleti ve sağduyuyu hiçe sayan bir tarzda keyfi olması ve kendiliğinden Sözleşme'yi ihlal etmiş olmasıdır (*Sisojeva ve Diğerleri/Letonya* [BD], § 89).

386. İç hukuktaki yargılamanın ait olduğu hukuk alanı ne olursa olsun, Sözleşme'nin her hangi bir maddi hükmü bakımından dördüncü derece şikâyetleri söz konusu olabilir. Dördüncü derece mahkemesi doktrini örneğin aşağıdaki dava türlerine uygulanır:

- hukuk davaları (*García Ruiz/İspanya* [BD], § 28; *Pla ve Puncernau/Andora*, § 26);
- ceza davaları (*Perlala/Yunanistan*, §25; *Khan/Birleşik Krallık*, §34);
- vergi davaları (*Dukmedjian/Fransa*, §71);
- sosyal meseleleri ilgilendiren davalar (*Marion/Fransa*, §22);
- idari davalar (*Agathos ve Diğerleri/Yunanistan*, §26);
- oy kullanma haklarıyla ilgili davalar (*Adamsons/Letonya*, § 118);
- vatandaş olmayanların ülkeye giriş, oturma ve ülkeden çıkarma davaları (*Sisojeva ve Diğerleri/Letonya* [BD]).

387. Ancak, dördüncü derece mahkemesi şikâyetlerinin birçoğu, hukuk davalarında ve ceza davalarında Sözleşme'nin "adil yargılanma" hakkıyla ilgili 6 § 1 maddesi bakımından yapılmaktadır. Başvuranlar tarafından çok yaygın bir şekilde yanlış anlaşıldığı için akılda tutulması gereken şey, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin gerektirdiği "adil yargılamanın" bir "usule ilişkin" bir sorun olduğudur, yoksa kısmen hukuki kısmen de ahlaki bir kavram olan ve sadece dava yargıcı tarafından uygulanabilen "hakkaniyet" değildir. Usul yönünden adil yargılama, uygulamada tarafların mahkeme önünde eşit muamele gördüğü ve görüşlerinin dinlendiği çekişmeli yargılama olarak gerçekleşmektedir (*Star Cate - Epilekta Gevmata ve Diğerleri/Yunanistan* (k.k.)).

388. Bu çerçevede, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi bakımından yapılan bir dördüncü derece mahkemesi şikâyeti, başvuranın çekişmeli yargılamadan yararlanmış olduğu gerekçesiyle Mahkeme tarafından reddedilecektir; çünkü başvuran, yargılamanın değişik aşamalarında davasıyla ilgili olduğunu düşündüğü delillerini ve iddialarının sunabilmiş; karşı tarafça sunulan delillere ve iddialara etkili bir şekilde karşı çıkabilme fırsatı bulabilmiş; objektif bakışla kendisinin davanın çözümüyle ilgili bütün iddiaları mahkemeler tarafından gereği gibi dinlenmiş ve incelenmiş; tartışma konusu karar için ayrıntılı olarak olaylara ve hukuki nitelendirmeye ilişkin gerekçeler gösterilmiş olduğundan, yargılama prosedürü bir bütün olarak adil yargılanma ilkesine uygundur (*García Ruiz/İspanya* [BD]; *Khan/Birleşik Krallık*).

3. Açık veya görünür bir ihlalin bulunmaması

389. Bir başvuranın şikâyeti, kabul edilebilirlikle ilgili bütün biçimsel koşulları taşımasına ve Sözleşme'yle bağdaşır olmasına ve dördüncü derece mahkemesi şikâyeti oluşturmamasına rağmen, Sözleşme'de güvence altına alınan haklardan birinin ihlaline ilişkin bir belirti sunmuyorsa, bu başvuru açıkça dayanaktan yoksun bulunacaktır. Böyle durumlarda Mahkeme'nin yaklaşımı, şikâyetin esasının incelenmesini kapsayacak, bir ihlal işareti bulunmadığı ve şikâyetin daha fazla incelenmeksizin kabul edilebilir olmadığı sonucuna varacaktır. Bu yaklaşım üç tür şikâyet arasında bir ayırım yapılmasını gerektirir.

(a) Her hangi bir keyfilik veya adil yargılanma ilkesine aykırılık işareti bulunmaması

390. İkincilik ilkesine göre, Sözleşme'de yer alan temel haklara uyulmasını sağlamak, ilk olarak ulusal makamlara düşer. Bu nedenle, dava konusu olayların ortaya koyulması ve iç hukukun yorumlanması, genel bir kural olarak, sadece ulusal mahkemelerin ve diğer makamların işi olup, bu makamların tespitleri ve vardıkları sonuçlar Mahkeme için bağlayıcı niteliktedir. Ancak, Sözleşme sisteminin bütününe ilişkin olan hakların etkililiği ilkesi, başvuranın şikâyet ettiği eylemle sonuçlanan karar alma sürecinin, ki bu süreç idari veya yargısal veya duruma göre her ikisi de olabilir, adil olduğuna ve keyfi olmadığına ilişkin olarak Mahkeme'nin ikna olabildiği veya olması gerektiği anlamına gelir.

391. Sonuç olarak Mahkeme, yetkili ulusal mahkemeler tarafından *a priori* olarak aşağıdaki koşulları taşıyan (ve aksine bir kanıt bulunmayan) bir yargılama sırasında esas itibarıyla incelenmiş bir şikâyeti, açıkça dayanaktan yoksun bulabilir:

- yargılama, iç hukuk hükümleri tarafından bu amaçla yetkilendirilmiş organlar tarafından yapılmış olmalıdır;
- yargılama, iç hukuktaki usuli gerekliliklere uygun olarak yapılmış olmalıdır;
- ilgili taraf kendi delillerini ve iddialarını sunma fırsatı bulmuş ve bunlar söz konusu makam tarafından gereği gibi dinlenmiş olmalıdır;
- yetkili organlar, tarafsız bir şekilde davanın adil bir çözüme kavuşturulmasıyla alakalı olan olaya ve hukuki soruna ilişkin bütün unsurları dikkate almış olmalıdırlar;
- yargılama, yeterli gerekçelerin verildiği bir kararla sonuçlanmış olmalıdır.

(b) Amaçlar ile araçlar arasında orantısızlık görüntüsü bulunmaması

392. Başvuranın dayandığı Sözleşme'deki hakkın mutlak olmadığı ve açıkça (yani Sözleşme'de düzenlenmiş) veya zımnen (yani Mahkeme'nin içtihatlarında tanımlanmış) sınırlamalara tabi olduğu hallerde, Mahkeme genellikle şikâyet konusu müdahalenin orantılı olup olmadığını değerlendirmek durumunda kalmaktadır.

393. Sınırlamaları açıkça düzenlemiş olan maddeler arasında özellikle dört madde gösterilebilir: 8. madde (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı), 9. madde (düşünce, din ve vicdan özgürlüğü), 10. madde (ifade özgürlüğü) ve 11. madde (toplantı ve dernek kurma özgürlüğü). Bütün bu maddeler aynı yapıya sahiptir: maddelerin birinci fıkraları söz konusu temel hakkı belirtmekte, ikinci fıkralar ise o hakkın kullanılmasının Devlet tarafından sınırlanabileceği koşulları göstermektedir. İkinci fıkralardaki deyimler hepsinde aynı değildir, fakat yapı aynıdır. Örneğin, Sözleşme'nin özel hayata ve aile hayatına saygı hakkıyla ilgili 8. maddesinin 2. fıkrası şöyledir:

"Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 2. maddesi (serbest dolaşım özgürlüğü) de bu kategoriye girer, çünkü üçüncü fıkrası aynı modeli izlemektedir.

394. Mahkeme, yukarıda sözü edilen haklardan birinin kullanılmasına ilişkin olarak kamu makamları tarafından yapılan müdahaleyi incelemeye davet edildiğinde, her zaman üç aşamalı bir analiz yapmaktadır. Eğer Devlet tarafından bir "müdahale" yapılmış ise (ve aslında müdahale meselesi ayrı bir mesele olup yanıtı her zaman açık olmadığı için önce bu mesele incelenmelidir), Mahkeme sırasıyla üç soruya yanıt aramaktadır:

- Müdahale yeterince erişilebilir ve öngörülebilir bir "yasa"ya göre mi yapılmıştır?
- Eğer öyle ise, müdahale ayrıntılı bir şekilde listelenen "meşru amaçlar"dan en azından birini gözetmekte midir? (meşru amaçlar listesi maddeye göre kısmen değişiklik gösterebilmektedir).
- Eğer öyle ise, müdahale bu amacı gerçekleştirmek için "demokratik bir toplumda gerekli" midir? Başka bir deyişle, gözetilen amaç ile bahse konu kısıtlamalar arasında bir orantılılık ilişkisi mevcut mudur?

395. Bu üç sorunun da yanıtı olumlu ise, müdahalenin Sözleşme'ye uygun olduğu kabul edilir. Eğer uygun değilse, ihlalin söz konusu olduğu sonucuna varılır. Mahkeme üçüncü sorunun incelenmesi sırasında, devletin takdir yetkisini dikkate almalıdır; takdir yetkisinin genişliği büyük ölçüde korunan hakkın niteliğine, müdahalenin niteliğine ve olayın içinde bulunduğu koşullara göre değişir ([Stoll/İsviçre](#))

[BD], § 105; *Demir ve Baykara/Türkiye* [BD], §119; *S. ve Marper/Birleşik Krallık* [BD], §102; *Mentzen/Letonya* (k.k.)).

396. Bu ilke sadece yukarıda sözü edilen maddelere değil, ama aynı zamanda Sözleşme'nin diğer birçok maddesine ve söz konusu maddede ifade edilmeyen zımnî sınırlamalara da uygulanır. Örneğin, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinde güvence altına alınan mahkemeye başvurma hakkı mutlak bir hak olmayıp, sınırlamalara tabi tutulabilir; sınırlamalar koyulmasına zımnî izin verilmiştir, çünkü mahkemeye başvurma hakkı, niteliği gereği Devlet tarafından düzenleme yapılması gereken bir haktır. Bu noktada, Sözleşmeci Devletler belirli bir takdir yetkisinden yararlanırlar, ama Sözleşme'nin gereklerine uyulup uyulmadığı hakkında nihai kararı verme yetkisi Mahkeme'ye aittir. Mahkeme uygulanan sınırlamaların bireye tanınan mahkemeye başvurma hakkının özünü zedeleyecek kadar kısıtlamadığına veya azaltmadığına ikna olmalıdır. Ayrıca, mahkemeye başvurma hakkına yönelik bir sınırlama meşru bir amaç gözetmiyorsa ve gerçekleştirilmek istenen amaç ile kullanılan araçlar arasında makul bir orantılılık ilişkisi bulunmuyorsa, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesine uygun olmayacaktır (*Cudak/Litvanya* [BD], § 55).

397. Mahkeme, başvuruya ilişkin olarak yapılan ön incelemenin ardından yukarıda sözü edilen koşulların bulunduğu ikna olacak olursa ve olayın bütün şartları göz önüne alındığında Devletin müdahalesinde gözetilen amaçlar ile kullanılan araçlar arasında açık bir orantısızlık yoksa, söz konusu şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun bularak reddedecektir. Böyle bir durumda kabul edilemezlik kararının gerekçesi, Mahkeme'nin ihlal bulunmadığı sonucuna varan esas hakkındaki hükmünde kabul edeceği gerekçenin aynısı veya benzeri olacaktır (*Mentzen/Letonya* (k.k.)).

(c) Karara bağlanması nispeten kolay olan esasa ilişkin diğer sorunlar

398. Mahkeme, yukarıda belirtilen durumlara ek olarak, esasa ilişkin gerekçelerle dayanılan Sözleşme hükmünün ihlal edildiği görüntüsü bulunmadığına ikna olursa, şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun bulacaktır. Bunun meydana geldiği iki tür durum vardır:

- Mahkeme'nin önündeki davada Sözleşme'nin ihlal edilmediği sonucuna varabileceği aynı veya benzer türden çok sayıda ve yerleşik içtihadının bulunması durumu (*Galev ve Diğerleri/Bulgaristan* (k.k.));
- Mahkeme'nin önündeki meseleyi daha önce özel olarak ele alan doğrudan kararları bulunmadığı halde, mevcut içtihatlarına dayanarak Sözleşme'nin ihlal edildiğinin anlaşılmadığı sonucuna varabileceği durum (*Hartung/Fransa* (k.k.)).

399. Her iki durumda da, Mahkeme'nin davadaki olayları ve konuyu çevreleyen diğer tüm olayları uzun ve ayrıntılı bir şekilde incelemesi gerekebilir (*Collins ve Akaziebie/İsveç* (k.k.)).

4. Mesnetsiz şikâyetler: delil yokluğu

400. Mahkeme'nin önündeki yargılama çekişmeli niteliktedir. Dolayısıyla, Mahkeme'ye olaylarla ilgili deliller sunmak suretiyle olaylar hakkındaki iddialarını kanıtlamak ve ayrıca dayanılan bir Sözleşme hükmünün kendilerine göre ihlal edildiğine veya edilmediğine dair açıklamalarda bulunmak suretiyle hukuki iddialarını kanıtlamak taraflara, yani başvurucuya ve davalı Hükümete düşer.

401. Mahkeme İhtüzüğü'nün bireysel başvuruların içeriğini düzenleyen 47. maddesinin ilgili bölümü şöyledir:

"1. Sözleşme'nin 34. Maddesi uyarınca, bir başvuru, Mahkeme tarafından aksi yönde bir karar verilmedikçe, Yazı İşleri Müdürlüğü'nün hazırladığı başvuru formu ile yapılır. Başvuru formu, istenen tüm bilgilerin ilgili bölümlerde belirtilmesi suretiyle hazırlanır ve söz konusu formda aşağıdaki bilgiler yer alır:

...

d) olaylara dair kısa ve öz bir açıklama;

e) iddia edilen Sözleşme ihlal(ler)ine ve ilgili gerekçelerine dair kısa ve öz bir açıklama;

...

2. Başvuru formunun ilgili bölümünde belirtilmesi gereken, bu maddenin 1 (d) ile (f) fıkraları arasında yer alan yukarıdaki bilgilerin tamamı, Mahkeme tarafından, başka herhangi bir belgeye başvurmaya gerek kalmaksızın, başvurunun mahiyetinin ve kapsamının belirlenmesine imkan verecek yeterlilikte olmalıdır.

...

3.1. Başvuru formu başvuran veya başvuranın temsilcisi tarafından imzalanır ve aşağıdaki belgelerle birlikte teslim edilir:

- (a) şikâyete konu olan adli veya farklı nitelikteki karar ya da tedbirlere ilişkin belgelerin suretleri;
(b) başvuranın Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinde öngörülen iç hukuk yollarının tüketilmesi şartı ve altı aylık süre kuralına uyulduğunu gösteren belge ve kararların suretleri;

...

5.1. Bu maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen koşullara uyulmaması, başvurunun Mahkeme tarafından incelenmemesi sonucunu doğurur. Bu kuralın dışında kalan haller aşağıda belirtilmiştir:

- (a) başvuran tarafından, söz konusu koşullara uyulmamasına hususuna ilişkin olarak yeterli açıklamada bulunulmuş olması;

...

- (c) Mahkeme tarafından resen veya başvuranın talebi üzerine aksi yönde bir talimatta bulunulması.

..."

402. Ayrıca, Mahkeme İçtüzüğü'nün 44C maddesinin 1. fıkrası şöyledir:

"Taraflardan birinin Mahkeme tarafından istenen bir bilgiyi sağlamaması veya bir delili göstermemesi veya konuyla ilgili bilgiyi resen açığa çıkarmaması veya yargılamaya etkin bir şekilde katılmaması durumunda, Mahkeme, bu durumdan uygun gördüğü şekilde sonuç çıkarabilir."

403. Yukarıda belirtilen koşullar yerine getirilmediği takdirde, Mahkeme başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulur. Bunun meydana gelebileceği özellikle iki tür durum vardır:

- başvuranın Sözleşme'deki bir veya bir kaç maddeye sadece atıfta bulunup bu maddelerin nasıl ihlal edildiğine ilişkin bir açıklamada bulunmaması durumu (ama bu iddiaların davadaki olaylardan açıkça anlaşılabilir olması gerekir) (*Trofimchuk/Ukrayna* (k.k.); *Baillard/Fransa* (k.k.));
- başvuranın iddialarını desteklemek için özellikle ulusal mahkemelerin veya diğer ulusal makamların kararları gibi belge delilleri sunmayı ihmal etmesi veya sunmayı reddetmesi, ama başvuruçunun delil sunmasını engelleyen kendisinin kontrolü dışında, örneğin cezaevi yetkililerinin cezaevi dosyasından bazı belgeleri Mahkeme'ye göndermemeleri gibi istisnai durumlar bulunmaması ya da Mahkeme'nin kendisinin aksi yönde bir talimatının söz konusu olmaması.

5. Karmaşık veya zorlama şikâyetler

404. Mahkeme, başvuran tarafından şikâyetçi olunan olayların veya Mahkeme'ye sunmak istediği haksızlıkların anlaşılmasını objektif olarak imkânsız kılacak kadar çok karmaşık olan şikâyetleri açıkça dayanaktan yoksun bularak reddedecektir. Aynı şey, zorlama şikâyetler, yani objektif olarak imkânsız, açıkça uydurulmuş veya açıkça sağduyuya aykırı olaylarla ilgili şikâyetler için de geçerlidir. Böyle durumlarda, Sözleşme'ye ilişkin bir ihlal bulunmadığı görüntüsü hukuk öğrenimi olmayan ortalama bir kimse için aşikâr olacaktır.

B. Önemli bir zararın bulunmaması

Madde 35 § 3 (b) — Kabul edilebilirlik koşulları

"3. Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

...

(b) Sözleşme ve Protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygı ilkesinin başvurunun esastan incelenmesini gerektirmediği sürece, başvuranın önemli bir zarar görmemiş olması; Ancak ulusal bir mahkeme tarafından gereği gibi incelenmemiş hiçbir dava bu gerekçe ile reddedilemez."

1. Yeni kriterin kabulünün temeli

405. Yeni bir kabul edilebilirlik kriteri, 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe giren 14 No.lu Protokolle Sözleşme'nin 35. maddesindeki kriterlere eklenmiştir. Bu Protokolün 20. maddesi gereğince, yeni hüküm

kabul edilebilir bulunmuş başvurular hariç, Mahkeme önünde bulunan bütün başvurulara uygulanacaktır. Bundan dolayı, *Vistiňš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], § 66 davasında, Hükümetin önemli bir zarara yol açmayan ön itirazı, başvurunun 14 No.lu Protokol'ün yürürlüğe girmesinden önce 2006 yılında kabul edilebilir olarak beyan edilmiş olması nedeniyle reddedilmiştir.

Mahkeme'nin iş yükünün giderek artması karşısında bu kriterin uygulamaya geçirilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu kriter Mahkeme'ye esastan incelenmeyi gerektiren davalara yoğunlaşabilmesine yardım edebilecek ek bir araç sağlamaktadır. Bir başka deyişle, bu kriter Mahkeme'ye, yargıçların "küçük" davalara bakmamaları gerektiği şeklindeki ilke gereğince, küçük gördüğü davaları reddetme imkanı vermektedir ("*de minimis non curat praetor*").

406. "*De minimis*" kavramı, 1 Haziran 2010 tarihine kadar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin resmen bir parçası olmadığı halde, Komisyon'un (*Eyoum-Priso/Fransa*; *H.F. K-F/Almanya*; *Lechesne/Fransa*) ve Mahkeme'nin yargıçlarının (bk. örneğin, *Dudgeon/Birleşik Krallık*; *O'Halloran ve Francis/Birleşik Krallık* [BD]; *Micallef/Malta* [BD]) bir kaç muhalefet şerhinde ve ayrıca hükümetlerin Mahkeme'ye sundukları dilekçelerde (bk. örneğin, *Koumoutsea ve Diğerleri/Yunanistan* (k.k.)) ileri sürülmüştür.

2. Kapsam

407. Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesi üç ayrı unsurdan oluşmaktadır. Birincisi, kabul edilebilirlik kriterinin kendisidir: Mahkeme, başvuranın önemli bir zarara uğramadığı bir bireysel başvuruyu kabul edilemez bulabilir. Sonrasında ise, iki koruyucu hüküm gelmektedir. İlk olarak, insan haklarına saygı ilkesinin başvurunun esastan incelenmesini gerektirmesi halinde Mahkeme bu başvuruyu kabul edilemez bulmayabilir. İkinci olarak, ulusal bir makam tarafından gereği gibi incelenmemiş bir dava, bu yeni kriter gereğince reddedilemez. Burada bahsedilmesi gereken başka bir nokta ise, Sözleşme'de değişiklik yapılmasına ilişkin henüz yürürlüğe girmemiş olan Ek 15 No.lu Protokol'ün 5. maddesine göre, ikinci koruyucu hüküm çıkarılacaktır³. Kabul edilemezlik kriterinin üç koşulunun söz konusu olduğu durumlarda, Mahkeme, şikâyetin Sözleşme'nin 35 §§ 3 (b) ve 4 maddesi uyarınca kabul edilemez bulunduğuna karar verir.

408. Mahkeme *Shefer/Rusya* (k.k.) kararında, Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesinin üç unsuruna ilişkin resmi olarak bir sıralamanın söz konusu olmamasına karşın, "önemli bir zararın bulunması" hususunun yeni kriterin merkezinde yer aldığı kaydetmiştir. Davaların pek çoğunda, yeni kriterin her bir unsurunun sırasıyla ele alındığı aşamalı bir yaklaşım benimsenmektedir.

409. Kabul edilebilirliğe ilişkin bu yeni kriterin yorumlanmasına ve uygulanmasına karar vermekle sadece Mahkeme yetkilidir. Bu kriterin yürürlüğe girmesinden itibaren ilk iki yıl boyunca kriterin uygulanması, Dairelere ve Büyük Daire'ye bırakılmıştır (Sözleşme'ye Ek 14 No.lu Protokol'ün 20 § 2 maddesi). 1 Haziran 2012 tarihinden itibaren, kriter Mahkeme'nin adli makamlarının tümü tarafından kullanılmaktadır.

410. Mahkeme yeni kabul edilebilirlik kriterini resen (*Ionescu/Romanya* (k.k.) ya da Hükümet tarafından ileri sürülen bir itiraza karşılık olarak (*Gaglione ve Diğerleri/İtalya*) ileri sürebilir. Mahkeme bazı durumlarda, kabul edilebilirliğe ilişkin diğer koşullardan önce yeni kriteri değerlendirmeye almaktadır (*Korolev* (k.k.); *Rinck/Fransa* (k.k.); *Gaftoniuc/Romanya*; *Burov/Moldova* (k.k.); *Shefer/Rusya* (k.k.)). Diğer durumlarda ise, yeni kriterin ele alınmasına yalnızca diğerlerinin incelenip dışarıda bırakılması sonrasında devam etmektedir (*Ionescu/Romanya* (k.k.); *Holub/Çek Cumhuriyeti* (k.k.)).

3. Başvuranın önemli bir zarara uğrayıp uğramadığı

411. Bu kriterde yer alan ana unsur başvuranın "önemli bir zarara" uğrayıp uğramadığıdır. "Önemli zarar" kriteri, salt hukuki açıdan bir hakkın ihlali ne denli gerçek olursa olsun, uluslararası bir Mahkeme tarafından incelenmeyi gerektirecek asgari bir ağırlık düzeyine ulaşmış olması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Kuralcı bir çerçevenin dışındaki tamamen teknik ya da önemsiz olan ihlaller Avrupa denetimi yapılmasını gerektirmemektedir (*Shefer/Rusya* (k.k.)). Bu asgari düzeyin değerlendirilmesi görecelidir ve davanın kendine özgü koşullarının tamamına dayalı olarak yapılmaktadır. Bir ihlalin ciddiyeti, belirli bir davada hem başvuranın kendi kişisel bakış açısı hem de tarafsız olarak nelerin tehlikede olduğu dikkate alınarak değerlendirilmelidir (*Korolev* (k.k.)). Ancak, başvuranın kişisel bakış

³ Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesindeki, "ulusal bir mahkeme tarafından gereği gibi incelenmemiş hiçbir dava bu gerekçe ile reddedilemez" ifadesi çıkarılacaktır.

açısı kendisinin önemli bir zarara uğradığı sonucuna varılması için kendi başına yeterli değildir. Kişisel bakış açısına ilişkin algı tarafsız gerekçelere dayandırılmış olmalıdır (*Ladygin/Rusya* (k.k.)). Bir Sözleşme ihlali önemli ilke sorunlarıyla ilgili olabilir ve böylece maddi menfaati etkilemeksizin önemli zarara sebebiyet verebilir (*Korolev/Rusya* (k.k.)). Mahkeme *Giuran/Romanya*, §§ 17-25, davasında başvuranın yargılamaların kendisinin malvarlığına ve konutuna saygı hakkına yönelik bir ilke ile alakalı olması nedeniyle önemli bir zarara uğramış olduğuna karar vermiştir. Şikayet konusu yerel yargılamaların başvuranın kendisinin apartmanından çalınan 350 avro (EUR) değerindeki eşyasına ilişkin bir tazmin sağlanmasını amaçlamasına rağmen, bu yönde bir karar verilmiştir.

412. Dahası, Mahkeme söz konusu meselenin başvuran açısından kişisel önemini değerlendirirken, başvuranın mahkeme yargılamalarında belirli bir süre boyunca pasif kalmasının yargılamaların kendisi için önemli olmadığını göstermesi gibi, başvuranın tutum ve davranışlarını dikkate alabilmektedir (*Shefer/Rusya* (k.k.)). Mahkeme *Giusti/İtalya*, §§ 22-36, davasında, davanın uluslararası bir mahkemece incelenmesini haklı kılacak asgari ciddiyet eşiği belirlenirken dikkate alınacak belirli yeni unsurlar getirmiştir. Bu unsurlar, ihlal edildiği iddia edilen hakkın niteliği, iddia edilen ihlalin ciddiyeti ve/veya ihlalin başvuranın kişisel durumu üzerinde meydana gelebilecek olası sonuçlarıdır. Bu sonuçların değerlendirmesinde Mahkeme, özellikle neyin tehlike altında olduğunu ya da ulusal yargılamaların sonucunu inceleyecektir.

(a) Önemli bir mali zarara uğramama

413. Bir dizi davada, ulaşılan ciddiyet düzeyi tartışmaya konu hususun mali etkisi ve davanın başvuran için önemi ışığında değerlendirilir. Mali etki yalnızca başvuran tarafından uğrandığı iddia edilen manevi zararlar göz önüne alınarak değerlendirilmemektedir. Mahkeme *Kiousi/Yunanistan* (k.k.) davasında, talep edilen manevi tazminat miktarının, yani 1.000 avronun başvuran için gerçekte neyin söz konusu olduğunun hesaplanması için uygun olmadığına karar vermiştir. Bunun nedeni, manevi tazminatın genellikle davanın değerine ilişkin kendileri tarafından yapılan tahminlere dayalı olarak başvuranlar tarafından hesaplanmasıdır.

414. Önemsiz bir mali etkinin söz konusu olmasıyla ilgili olarak, Mahkeme, söz konusu miktarın yaklaşık 500 avrodan az ya da bu miktara eşit olduğu aşağıdaki davalarda “önemli bir zarara” uğranmamış olduğuna karar vermiştir:

- anlaşmazlık konusu miktarın 90 avro (EUR) olduğu yargılamalara ilişkin bir davada (*Ionescu/Romanya* (k.k.));
- yetkililerin başvurana 1 avrodan (EUR) daha düşük miktara karşılık gelen bir meblağı ödememelerine ilişkin bir davada (*Korolev*, (k.k.));
- yetkililerin başvurana yaklaşık olarak 12 avroya (EUR) karşılık gelen bir meblağı ödememelerine ilişkin bir davada (*Vasilchenko/Rusya*, § 49);
- 150 avroluk (EUR) bir trafik cezası ve başvuranın sürücü ehliyetine bir ceza puanı işlenmesine ilişkin bir davada (*Rinck/Fransa* (k.k.));
- 25 avro (EUR) tutarındaki bir meblağın geç ödenmesine ilişkin bir davada (*Gaftoniuc/Romanya*, (k.k.));
- 125 avro (EUR) tutarındaki bir geri ödemenin yapılmamasına ilişkin bir davada (*Stefanescu/Romanya* (k.k.));
- Devlet makamlarca, 12 avro (EUR) tutarındaki meblağın başvurana ödenmemiş olmasına ilişkin bir davada (*Fedotov/Moldova*, (k.k.));
- Devlet makamlarca, 107 avro (EUR) ile birlikte masraf ve harcamalar için talep edilen 121 avro dâhil toplam 228 avro (EUR) tutarındaki meblağın başvurana ödenmemiş olmasına ilişkin bir davada (*Burov/Moldova*, (k.k.));
- Masraflara karşılık talep edilen 22 avro dahil 135 avro (EUR) tutarındaki bir para cezasına ve başvuranın sürücü ehliyetine bir ceza puanı işlenmesine ilişkin bir davada (*Fernandez/Fransa*, (k.k.));
- Mahkeme'nin talep edilen maddi tazminat miktarının 504 avro (EUR) olduğunu kaydettiği bir davada (*Kiousi/Yunanistan* (k.k.));
- Başvuranın avukatına dava açarak talep ettiği 99 avro (EUR) tutarındaki meblağın, esasa ilişkin yargılamaların uzunluğuna dair 1.515 avro (EUR) tazminat verilmiş olmasının da dikkate alınarak değerlendirildiği bir davada (*Havelka/Çek Cumhuriyeti* (k.k.));
- yaklaşık olarak 200 avroya (EUR) karşılık gelen bir miktardaki maaş borcuna ilişkin bir davada (*Guruyan/Ermenistan* (k.k.));

- Masraflar için talep edilen 227 avro (EUR) tutarındaki meblağa ilişkin bir davada (*Šumbera/Çek Cumhuriyeti* (k.k.));
- 34 avro (EUR) tutarında bir tazminat ödenmesine hükmedilmiş olan bir kararın infazı ile ilgili bir davada (*Shefer/Rusya* (k.k.));
- elektrik tedarikinin kesilmesi sebebiyle hükmedilen 445 avro (EUR) tutarındaki manevi tazminata ilişkin bir davada (*Bazelyuk/Ukrayna* (k.k.));
- 50 avro (EUR) değerindeki idari para cezalarına ilişkin bir davada (*Boelens ve Diğerleri/Belçika* (k.k.));
- 98 avro ila 137 avro (EUR) arasında değişen tutarlardaki ödemelere ve gecikme faizine ilişkin tazminat taleplerinde (*Hudecová ve Diğerleri/Slovakya* (k.k.)).

415. Mahkeme *Havelka/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) kararında, 1,515 avro (EUR) tutarındaki meblağın, Mahkeme'nin içtihatları uyarınca, aslında uygun ve yeterli bir tazmin sağladığı düşünülemeyecek olsa da, söz konusu meblağ ile adil tazmin miktarı arasında, başvuranın önemli bir zarara uğramasına yol açacak kadar büyük bir fark olmadığını göz önünde bulundurmıştır.

416. Mahkeme son olarak, maddi bir kaybın etkisinin, soyut olarak değerlendirilemeyeceği kanaatinde. En düşük bir maddi kayıp bile, kişinin özel durumu ve yaşadığı ülkenin veya bölgenin ekonomik durumu dikkate alındığında önemli olabilmektedir. Bu sebeple Mahkeme, maddi kaybın sebep olduğu etkiyi, kişinin durumunu göz önüne alarak değerlendirmektedir. *Fernandez/Fransa* (k.k.) davasında, başvuranın Marsilya İdari Temyiz Mahkemesinde yargıç olarak görev yapması, Mahkeme'nin 135 Avro tutarındaki para cezasının başvuran açısından önemsiz bir meblağ olduğuna karar vermesinde etkili olmuştur.

(b) Önemli bir mali zarara uğrama

417. Buna karşılık, Mahkeme'nin, başvuranın önemli bir maddi zarara uğradığı kanaatine vardığı hallerde, söz konusu yeni kriter reddedilebilmektedir. Aşağıdaki davalarda böyle bir durum söz konusu olmuştur:

- ödenecek tazminat miktarlarının 200 ile 13.749,99 avro (EUR) arasında değiştiği, yargılamaların uzunluğuna ilişkin kararlarının icrasında, 9 ila 49 aylık gecikmelerin yaşandığının tespit edildiği bir davada (*Gaglione ve Diğerleri/İtalya*);
- kamulaştırılmış mülkiyete ait tazminat bedelinin ve on binlerce avro tutarındaki meblağların geç ödenmesine ilişkin bir davada (*Sancho Cruz ve Diğerleri/Portekiz*, §§ 32-35);
- yaklaşık 1,800 avro (EUR) tazminat talebinde bulunduğu, ihtilaf konusu çalışma haklarına ilişkin bir davada (*Živić/Sırbistan*);
- 15 yıl 5 ay süren hukuk yargılamalarının uzunluğuna ve talep edilen tazminat miktarının “önemli bir miktar” olduğu herhangi bir hukuk yolunun mevcut olmamasına ilişkin bir davada (*Giusti/İtalya*, §§ 22-36);
- söz konusu meblağın, önemsiz miktarda olan engelli ödeneklerine ilişkin olduğu hukuk yargılamalarının uzunluğuna ilişkin bir davada (*De Ieso / İtalya*);
- başvuranın kendisinin aylık maaşını %20 oranında aşan mahkeme masraflarını ödemesinin gerekmesine ilişkin bir davada (*Piętka/Polonya*, §§ 33-41).

(c) Maddi nitelikte olmayan önemli bir zarara uğranmaması

418. Ancak, Mahkeme, önemli bir zarara uğramama kriterini uygularken sadece önemsiz meblağların söz konusu olduğu davalarla ilgilenmemektedir. Bir davanın ulusal düzeydeki fiili sonucu, maddi nitelikte olmayan etkileri de içerebilmektedir. Mahkeme, *Holub/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), *Bratři Zátkové* (k.k.), *Matoušek/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), *Čavajda/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), *Jirsák/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) ve *Hanzl ve Špadrna/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) davalarında, karşı tarafların iletilmeyen görüşlerinin, davayla alakalı veya yeni bir bilgi içermediğine ve Anayasa Mahkemesi'nin ilgili davalarda verdiği hükümlerin söz konusu görüşlere dayalı olmadığını temel alarak kararını vermiştir. Mahkeme buna benzer şekilde, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional/Porteki* (k.k.) davasında, yukarıda anılan *Holub/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) kararında belirttiği gerekçeleri yinelemiştir. Bu davaya konu şikâyet, şirketin ödemek zorunda kalabileceği 19 milyon avro tutarındaki meblağdan ziyade, başvurana savcının mütalaasının tebliğ edilmemiş olmasına ilişkindir. Sonuç olarak Mahkeme, başvuran şirketin, söz konusu mütalaanın tebliğ edilmemesinden zarar görmemiş olduğunu kaydetmiştir.

419. Benzer şekilde, *Jančev/Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* (k.k.) davasındaki şikâyet ilk derece mahkemesi kararının kamuya açıklanmamış olmasına ilişkindir. Mahkeme, başvuranın mağdur

taraf olmaması sebebiyle önemli bir zarara uğramadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme aynı zamanda, başvuranın kanuna aykırı davranışları sebebiyle yerine getirmek zorunda kaldığı duvar yıkma ve tuğla sökme yükümlülüğünün, başvurana önemli bir maddi külfet yüklediğini de dikkate almıştır. Başvuranın doğrudan mali nitelikte bir talepte bulunmadığı bir başka dava ise *Savu/Romanya* (k.k.) davasıdır. Bu davada, başvuran, belge düzenleme yükümlülüğü de dâhil olmak üzere, lehine verilmiş bazı kararların icra edilmediğinden şikâyetçi olmuştur.

420. Mahkeme, *Gagliano Giorgi/İtalya* davasında, ilk kez *ceza* yargılamalarının uzunluğuna ilişkin bir şikâyeti değerlendirmiştir. Mahkeme, yargılamaların uzun sürmesi sebebiyle başvuranın cezasından indirim yapıldığını dikkate alarak, söz konusu indirimin başvuranın zararlarını tazmin ettiği veya özellikle de uzun süren yargılamalar neticesinde uğrayabileceği zararları azalttığı sonucuna varmıştır. Buna göre Mahkeme, başvuranın önemli bir zarara uğramadığına karar vermiştir. *Galović/Hırvatistan* (k.k.) davasında, Mahkeme, başvuranın altı yıl iki ay daha kendi mülkünde oturmuş olması sebebiyle, *hukuk* yargılamalarının aşırı uzun sürmüş olmasının gerçekte kendisine yarar sağlamış olduğunu kaydetmiştir. Hollanda ile ilgili iki davada daha, ceza yargılamalarının uzunluğu ve etkili bir hukuk yolunun bulunmaması konuları ele alınmıştır. Bu davalar *Çelik/Hollanda* (k.k.) ve *Van der Putten/Hollanda* (k.k.) davalarıdır. Başvuranların şikâyetleri yalnızca, Temyiz Mahkemesinin dava dosyasını tamamlamak için geçirdiği zamanın bir sonucu olarak Yüksek Mahkeme önündeki yargılamaların uzunluğu ile alakalıdır. Ancak, söz konusu davaların her ikisinde de, başvuranlar Yüksek Mahkeme'ye temyiz başvurularını herhangi bir temyiz gerekçesi sunmaksızın yapmışlardır. Mahkeme, Temyiz Mahkemesinin kararına ilişkin ya da önceki ceza yargılamalarının herhangi bir yönüne ilişkin bir şikâyette bulunulmamış olduğunu kaydederek, her ki davada da başvuranların önemli bir zarara uğramamış olduklarına karar vermiştir.

421. *Zwinkels/Hollanda* (k.k.) davasında, Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki konuta saygı hakkına ilişkin olarak yapılmış olan tek müdahale, iş denetçilerinin bir garaja izinsiz bir şekilde girmeleri ile alakalıdır ve bu nedenle Mahkeme, bu şikâyeti başvuranın konuta ya da özel hayata saygı hakkı üzerinde “çok küçük bir etkiden daha fazla bir etkisinin olmadığı” gerekçesiyle reddetmiştir.

(d) Maddi nitelikte olmayan önemli bir zarara uğranması

422. Mahkeme'nin söz konusu yeni kriteri reddettiği davalardan biri olan *3A.CZ s.r.o./Çek Cumhuriyeti* davasında (§ 34), Mahkeme, tebliğ edilmemiş görüşlerin, başvuran şirketin farkında olmadığı bazı yeni bilgiler içerebileceği kanaatine varmıştır. *Holub/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) davasına benzer nitelikteki davalardan farklı olarak, Mahkeme, başvuran şirketin önemli bir zarara uğramadığı sonucuna varamamıştır. Bu davaya ilişkin kararda belirtilen gerekçe, *BENet Praha, spol. s r.o./Çek Cumhuriyeti* (§ 135) ve *Joos/İsviçre* (§ 20) davalarında da öne sürülmüştür.

423. Mahkeme *Luchaninova/Ukrayna* kararında (§§ 46-50), başvuranın hukuka aykırı olduğunu ve adil bir şekilde yürütülmediğini ileri sürdüğü yargılamaların sonucunun, başvuranın meslek yaşamı üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkilerinin söz konusu olduğunu değerlendirmiştir. Özellikle de, başvuranın mahkûmiyetinin, işinden çıkarılması için bir gerekçe olarak gösterildiği görülmüştür. Bu nedenle, başvuranın önemli bir zarara uğradığı sonucuna varılmıştır. *Diacenco/Romanya* kararında (§ 46), başvuranın ihlal edildiğini ileri sürdüğü ilke, Sözleşme'nin 6 § 2 maddesi kapsamında güvence altına alınan masumiyet karinesi hakkıdır.

424. *Van Velden/Hollanda* davasında (§§ 33-39), başvuran, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamında bir şikâyette bulunmuştur. Hükümet, başvuranın tutuklulukta geçirdiği sürenin tamamının hapis cezasından mahsup edilmiş olması sebebiyle, başvuranın önemli bir zarara uğramadığını ileri sürmüştür. Ancak, Mahkeme, nihai mahkûmiyet kararı verilmeden önce tutukluluk süresinin belirlenmesinin ve söz konusu sürenin nihai hapis cezasından mahsup edilmesinin Sözleşme'ye Taraf Devletlerin çoğundaki ceza usullerinde mevcut olduğu sonucuna varmıştır. Mahkeme'nin, genel olarak tutukluluktan kaynaklanan herhangi bir zararın Sözleşme'nin amaçları çerçevesinde fiilen hükümsüz olduğu yönünde bir karar vermesi, Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamındaki olası şikâyetlerin büyük bir bölümünün Mahkeme'nin değerlendirmesi kapsamına dâhil edilememesine sebep olacaktır. Bu sebeple, Hükümet'in önemli bir zarara uğranmamasına dair yeni kriter kapsamında yapmış olduğu itirazı reddedilmiştir. Hükümet'in bu kriter uyarınca yapmış olduğu itirazın reddedildiği Sözleşme'nin 5. maddesine ilişkin davalardan biri de, *Bannikov/Letonya* (§§ 54-60) davasıdır. Bahse konu davada, tutukluluk süresi bir yıl on bir ay on sekiz gündür.

425. Yine, Sözleşme'nin 9, 10 ve 11. maddeleri kapsamında yapılmış olan şikâyetlerin söz konusu olduğu üç ilgi çeken davada, Hükümet'in önemli bir zarara uğramadığı yönündeki itirazları

reddedilmiştir. Başvuran *Vartic/Romanya (no.2)* §§ 37-41, davasında cezaevi yetkililerinin Budist inançları gereğince vejetaryen beslenmesi gereken başvurana bu gıdaları vermeyi reddederek, Sözleşme'nin 9. maddesi kapsamında güvence altına alınmış olan din veya inancını açıklama özgürlüğü hakkını ihlal etmiş olduklarından şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, şikâyet konusu olayın esasa ilişkin önemli bir meseleye yol açtığı sonucuna varmıştır. *Eon/Fransa*, § 34, davasında Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamında ileri sürülen bir şikâyet, bir Devlet başkanına hakaret edilmesinin cezai bir suç niteliği taşımaya devam etmesinin gerekip gerekmediği hususunu gündeme getirmiştir. Mahkeme, Hükümet'in itirazını reddederek, söz konusu husus kişisel açıdan başvuran için önem arz etmekte, tarafsız bir bakış açısıyla ise kamu yararına ilişkin bir mesele teşkil etmektedir. Mahkeme *Berladir ve Diğerleri/Rusya* davasında (§ 34), esasa ilişkin bir meseleyi ilgilendirdiklerini göz önünde bulundurarak, Sözleşme'nin 10 ve 11. maddeleri uyarınca yapılmış olan şikâyetlerin Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesine atıfta bulunarak reddedilmesini uygun görmemiştir.

4. Koruyucu iki hüküm

426. Mahkeme, genel hatlarıyla belirtilmiş olan yaklaşım doğrultusunda, önemli bir zarara yol açılmadığına karar vermesi halinde, Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesinde yer alan koruyucu iki hükümden birinin yine de kendisini şikâyeti esastan incelemek durumunda bırakıp bırakmadığını kontrol etmelidir.

a) İnsan haklarına saygının davanın esastan incelenmesini gerektirip gerektirmediği

427. İkinci unsur koruyucu bir hükümdür (bk. 14 No.lu Protokolü *Açıklayıcı Rapor*, § 81); buna göre, Sözleşme'de veya Protokollerde tanımlanan insan haklarına saygı ilkesi başvurunun esastan incelenmesini gerektiriyorsa, başvuru kabul edilemez bulunmayacaktır. Bu unsurun ifade tarzı, Sözleşme'nin Mahkeme önündeki başvuruların kayıttan düşürülmesi bakımından aynı işlevi yerine getiren 37 § 1 maddesinin ikinci cümlesinden alınmıştır. Aynı ifade tarzı, taraflar arasında dostane çözümü sağlamanın dayanağı olan Sözleşme'nin 39 § 1 maddesinde de kullanılmıştır.

428. Sözleşme organları bu hükümleri sürekli olarak, davanın taraflarca çözüme kavuşturulmasına veya davanın düşürülmesi için başka bir sebebin varlığına bakmaksızın, kendilerini davanın incelemesine devam etmeye zorlayan hükümler olarak yorumlamışlardır. Dolayısıyla bir dava Sözleşme'ye uygunluğu etkileyen genel nitelikte sorunlar doğurduğu zaman, davada daha ileri derecede inceleme yapılması gerekli görülmüştür (*Tyrer/Birleşik Krallık*, §§ 24-27).

429. Sözleşme bakımından Devletlerin yükümlülüklerinin açıklığa kavuşturulması veya başvuranla aynı durumda olan diğer kişileri etkileyen yapısal kusurları çözmesi için davalı Devletin teşvik edilmesi gerektiğinde, işte bu tür genel nitelikte sorunlar doğar.

430. Bu yaklaşım, insan haklarına saygı ilkesinin, davanın (sistemden kaynaklanan olası bir soruna bağlı olarak, hukuk yargılamalarının makul olmayacak derecede uzunluğu ve etkin bir başvuru yolunun mevcut olmadığı iddiası hakkında) esastan incelenmesini gerektirmesi sebebiyle, Mahkeme'nin, başvuranın önemli bir zarara uğrayıp uğramadığını tespit etmeye gerek görmediği, yukarıda anılan *Finger/Bulgaristan* davasında (§§ 67-77) da benimsenmiştir.

431. Ayrıca, *Živić/Sırbistan* davasında (§§ 36-42), Mahkeme, başvuranın önemli bir zarara uğramadığı varsayılsa dahi, söz konusu davanın, genel nitelikte konular içermesi nedeniyle incelenmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Bunun nedeni, Belgrat Bölge Mahkemesi'nin, eşit işe adil ücret ve eşit ödeme alınması hakkına, başka bir deyişle, belirli bir kategorideki polis memurlarına yapılan maaş zammının ödenmesine ilişkin içtihatlarında tutarsızlığın söz konusu olmasıdır.

432. Benzer şekilde, *Nicoleta Gheorghe/Romanya* davasında, Mahkeme, söz konusu tazminatın önemsiz miktarda (17 avro) olmasına rağmen, iç hukuktaki yargı mercileri tarafından ilgili konuda esasa ilişkin bir karara varılması gerektiğinden, yeni kriteri reddetmiştir (söz konusu dava, ceza yargılamalarında masumiyet karinesi ve silahların eşitliği ilkesiyle alakalıdır ve iç hukuktaki kanun değişikliğinden sonra verilmiş ilk karar bu dava hakkındadır). *Juhas Đurić/Sırbistan* (yeniden gözden geçirilmiş şekli) davasında, başvuran ön ceza soruşturması esnasında polis tarafından atanan savunma avukatına ücretin ödenmesinden şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, şikâyete konu meselelerin, ceza adalet sisteminin işleyişiyle alakalı olması sebebiyle, önemsiz sayılamayacağı veya esastan incelenmeyi gerektirecek nitelikte olmadığını söylemeyeceği sonucuna varmıştır. Bu sebeple, insan haklarına saygı ilkesi davanın esastan incelenmesini gerektirdiğinden, Hükümet'in yeni kabul edilebilirlik kriterine dayalı itirazı reddedilmiştir.

433. Açıklayıcı Rapor'un 39. paragrafında belirtildiği üzere, kabul edilebilirlik koşulunun uygulanması, Sözleşme'nin uygulanmasını veya yorumlanmasını etkileyebilecek ciddi konuları veya iç hukuka ilişkin önemli hususları gündeme getiren davaların, önemsiz nitelikte olmasına bakılmaksızın, reddedilmesini engellemelidir.

434. Mahkeme, örneğin ilgili kanun değiştiğinde ve önündeki diğer davalardaki benzer konular karara bağlandığında, insan haklarına saygı ilkesinin, başvurunun incelenmesine devam edilmesini gerektirmediğini kaydetmiştir (*Léger/Fransa* (kayıttan düşürme kararı) [BD], § 51; *Rinck/Fransa* (k.k.); *Fedotova/Rusya*). İlgili kanun yürürlükten kaldırıldığında ve Mahkeme önündeki şikâyetin sadece geçmişte ilgilendirdiği hallerde de, bahsi geçen incelemenin gerekliliği söz konusu olmayacaktır (*Ionescu/Romanya* (k.k.)). Benzer şekilde, Mahkeme ve Bakanlar Komitesi tarafından, dava konusu olayın sistemden kaynaklı bir sorun olarak ele alındığı hallerde, insan haklarına saygı ilkesi, Mahkeme'nin başvuruyu incelemesini gerektirmemiştir. Rusya Federasyonu (*Vasilchenko/Rusya*), Romanya (*Gaftoniuc/Romanya* (k.k.)), Moldova Cumhuriyeti (*Burov/Moldova* (k.k.)) veya Ermenistan'da (*Gururyan/Ermenistan* (k.k.)), ulusal mahkeme kararlarının icra edilmemesi, sistemden kaynaklı soruna örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, Yunanistan (*Kioui/Yunanistan* (k.k.)) veya Çek Cumhuriyeti'nde (*Havelka/Çek Cumhuriyeti* (k.k.)) yargılamaların uzunluğuna ilişkin davalarda, Mahkeme, söz konusu olayı daha önceki kararlarına istinat ederek ele almak için pek çok fırsat bulmuştur. Bu durum, kararların kamuya ilan edilmesi (*Jancev/Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* (k.k.)) veya dava dosyasında yer alan görüşler veya karşı tarafça sunulan deliller hakkında bilgi edinilmesi veya yorum yapılması gibi hususlarda da aynı şekilde geçerlidir (*Bazelyuk/Ukrayna* (k.k.)).

b) Davanın bir ulusal yargı makamı tarafından usulüne uygun olarak görülmüş olup olmadığı

435. Son olarak, Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesi, davanın yerel bir mahkeme tarafından gereği gibi değerlendirilmemiş olması halinde, kabul edilebilirlik koşulu kapsamında bir başvurunun reddedilmesine imkân vermemektedir. "İkinci koruyucu hüküm" olarak tanımlanan bu hükmün amacı, her davanın, ulusal düzeyde veya Avrupa düzeyinde adli incelemeye tabi tutulmasını sağlamaktır. Yukarıda bahsedildiği üzere, Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesinin sunduğu ikinci güvence, Sözleşme'yi düzenleyen Ek 15 No.lu Protokol'ün yürürlüğe girmesi sonrasında silinecektir.

436. Dolayısıyla, ikinci koruyucu hükmün amacı, başvuran açısından hukuksuzluğu önlemektir (*Korolev* (k.k.); *Gaftoniuc/Romanya* (k.k.); *Fedotov/Moldova* (k.k.)). Başvuran, iç hukuktaki yargı mercilerinden en azından biri önünde, çekişmeli yargılama kapsamında, iddialarını dile getirme fırsatına sahip olmalıdır (*Ionescu/Romanya* (k.k.); *Ştefănescu/Romanya* (k.k.)).

437. İhlallere karşı ulusal düzeyde etkin bir başvuru yolunun mevcut olmasını gerektiren Sözleşme'nin 13. maddesinde açıkça görüldüğü üzere, ikinci koruyucu hüküm, ikincillik ilkesiyle de uyumludur. Mahkeme'ye göre, "dava" ifadesi, "başvuru", başka bir deyişle, Strazburg Mahkeme'sine iletilen şikâyet ile aynı anlama gelmemektedir. Aksi halde, nihai karar mercilerinin görevleri kapsamında yaptıkları işlemlerin ulusal düzeyde başka bir incelemeye tabi tutulmaması sonucunda gerçekleştiği iddia edilen ihlallere ilişkin bir başvurunun, kabul edilemez olarak beyan edilmesi mümkün olamaz (*Holub/Çek Cumhuriyeti* (k.k.)). Bu sebeple "dava", başvuranın ulusal mahkemelere taşıdığı yasal işlem, şikâyet veya talep anlamına gelmektedir.

438. *Dudek/Almanya* (k.k.) davasında, Alman hukuku kapsamında hukuk yargılamalarının aşırı uzun olduğuna dair şikâyet, henüz yürürlükte olan etkili bir hukuk yolu mevcut olmadığından, yerel mahkeme tarafından usulüne uygun olarak değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla, yeni kriter söz konusu davada uygulanmamıştır. Mahkeme, *Finger/Bulgaristan* davasında, §§ 67-77, davaya ilişkin asıl meselenin tam olarak, başvuranın yargılamaların süresinin makul olmadığı hakkındaki şikâyetinin ulusal düzeyde usulüne uygun olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği olduğunu kaydetmiştir. Bu nedenle, davanın ikinci koruyucu hükme uygun olduğu değerlendirilemez. Aynı yaklaşım *Flisar/Slovenya* davasında, § 28, da söz konusudur. Mahkeme, başvuranın, davasının yerel mahkemelerce usulüne uygun olarak incelenmemesinden şikâyetçi olduğunu kaydetmiştir. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamındaki güvencelerin ihlal edildiğine ilişkin olarak başvuran tarafından öne sürülen şikâyetlerin, anayasa Mahkemesince değerlendirilmediğini belirtmiştir. Dolayısıyla, Mahkeme, Hükümet'in bu yeni kriter bağlamındaki şikâyetini reddetmiştir. *Fomin/Moldova* davasında, başvuran Sözleşme'nin 6. maddesine dayanarak, mahkemelerin kendisini idari bir suçtan mahkûm eden kararlarına dair yeterli gerekçe sunmadıklarından şikâyetçi olmuştur. Mahkeme bu davada, başvuranın şikâyetinin yerel bir mahkeme tarafından usulüne uygun olarak değerlendirilip değerlendirilmediği hususunu, şikâyetin esası

ile birleştirmiş ve sonuç olarak yeni kriterin uygulanamayacağına ve Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

439. "Usulüne uygun olarak" kavramının yorumuyla ilgili olarak, yeni kriter Sözleşme'nin 6. maddesindeki adil yargılanma koşulları kadar sert yorumlanmayacaktır (*Ionescu/Romanya* (k.k.); *Liga Portuguesa de Futebol Profissional/Portekiz* (k.k.)). Ancak, *Šumbera/Çek Cumhuriyeti* davasına ait kararda belirtildiği üzere, yargılamaların adilliğine ilişkin bazı hatalar, niteliği ve ağırlığı sebebiyle, davanın "usulüne uygun şekilde" değerlendirilip değerlendirilmediğini etkileyebilmektedir (dolayısıyla Mahkeme, *Fomin/Moldova* davasında yeni kriterin uygulanmamasına karar vermiştir).

440. Ayrıca, "usulüne uygun olarak değerlendirilen" kavramı, Devletin, önem derecesine bakılmaksızın, ulusal mahkemeler önüne getirilen şikâyetin esasını incelemesini gerektirmez. Mahkeme *Ladygin/Rusya* (k.k.) davasında, başvuranın iç hukukta açıkça temeli bulunmayan bir dava açma girişiminde bulunmuş olmasına karşın, Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesi kapsamındaki son kriterin yine de yerine getirildiğine karar vermiştir.

441. Davada iç hukuk sisteminin nihai yargı makamında bir ihlalin meydana geldiği iddiası söz konusu ise, Mahkeme, usulüne uygun olarak değerlendirme koşulunu dikkate almayabilir. Bunun aksi şekilde hareket edilmesi, Mahkeme'nin, iddia edilen ihlal ulusal hukuk sisteminin nihai yargı makamında meydana gelmişse, ne kadar önemsiz olursa olsun, her türlü iddiayı reddetmesine engel olacaktır (*Çelik/Hollanda* (k.k.)).

ANILAN DAVALAR DİZİNİ
(sayılar sayfa numaralarını göstermektedir)

Bu rehberde anılan içtihatlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen karar veya hükümlere ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu kararlarına veya raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Aksi belirtilmedikçe, yapılan atıfların tümü Mahkeme'nin bir Dairesi tarafından verilen esasa dair bir karara ilişkindir. "(k.k.)" kısaltması Mahkeme'nin kabul edilebilirlik hakkında bir kararından bir alıntı yapıldığını belirtir ve "[BD]" kısaltması ise, Büyük Daire tarafından görülmüş dava anlamına gelir.

Rehber'in elektronik ortamdaki dosyasında atıf yapılan davaların bağlantıları, Mahkeme içtihatlarına (Büyük Daire, Daire ve Komite kararları, kabul edilebilirlik hakkında kararlar, tebliğ edilen başvurular, istişari görüşler ve Mahkeme İçtihatlarına İlişkin Bilgi Notlarından karar özetleri), Komisyon kararlarına ve raporlarına ve Bakanlar Komitesi kararlarına erişim sağlayan HUDOC veri tabanına (<http://hudoc.echr.coe.int>) yönlendirilmiştir.

Mahkeme kararlarını iki resmi dili olan İngilizce ve/veya Fransızca dillerinde verir. HUDOC veri tabanı aynı zamanda, resmi diller dışında, Mahkeme'nin bazı önemli kararlarının resmi olmayan yaklaşık otuz dilde yapılmış çevirisine ulaşmaya da imkân verir. Ayrıca başka kaynaklar tarafından elektronik ortamda üretilen yüz kadar içtihat külliyatına ulaşmayı sağlayan bağlantıları da içermektedir.

-A-

- *A, B ve C / İrlanda* [BD], no. 25579/05, AİHM 2010
- *A. Menarini Diagnostics S.r.l. / İtalya*, no. 43509/08, 27 Eylül 2011
- *A. / Fransa*, 23 Kasım 1993, A Serisi no. 277-B
- *A. / Norveç*, no. 28070/06, 9 Nisan 2009
- *A. / Birleşik Krallık*, 23 Eylül 1998, *Karar ve Hükümler Derlemesi* 1998 –VI
- *A.A. / Birleşik Krallık*, no. 8000/08, 20 Eylül 2011
- *A.D.T. / Birleşik Krallık*, no. 35765/97, AİHM 2000-IX
- *A.N.H. / Finlandiya* (k.k.), no. 70773/11, 12 Şubat 2013
- *Abdulaziz, Cabales ve Balkandali / Birleşik Krallık*, 28 Mayıs 1985, A Serisi no. 94
- *Abdulkhakov / Rusya*, no. 14743/11, 2 Ekim 2012
- *Abdulrahman / Hollanda* (k.k.), no. 66994/12, 5 Şubat 2013
- *Adam ve Diğerleri* (k.k.), no. 290/03, 1 Eylül 2005
- *Ādamsons / Letonya*, no. 3669/03, 24 Haziran 2008
- *Adesina / Fransa*, no. 31398/96, 13 Eylül 1996
- *Adolf / Avusturya*, no. 26 Mart 1982, A Serisi no. 49
- *Aerts / Belçika*, 30 Temmuz 1998, *Derlemeler* 1998-V
- *Agathos ve Diğerleri / Yunanistan*, no. 19841/02, 23 Eylül 2004
- *Agbovi / Almanya* (k.k.), no. 71759/01, 25 Eylül 2006
- *Ageyevy / Rusya*, no. 7075/10, 18 Nisan 2013
- *AGOSI / Birleşik Krallık*, 24 Ekim 1986, A Serisi no. 108
- *Ahmet Sadik / Yunanistan*, 15 Kasım 1996, *Derlemeler* 1996-V
- *Ahmut / Hollanda*, 28 Kasım 1996, *Derlemeler* 1996-VI
- *Ahrens / Almanya*, no. 45071/09, 22 Mart 2012
- *Ahtinen / Finlandiya* (k.k.), no. 48907/99, 31 Mayıs 2005
- *Air Canada / Birleşik Krallık*, 5 Mayıs 1995, A Serisi no. 316-A
- *Airey / İrlanda*, 9 Ekim 1979, A Serisi no. 32
- *Aizpurua Ortiz ve Diğerleri / İspanya*, no. 42430/05, 2 Şubat 2010
- *Akdivar ve Diğerleri / Türkiye*, 16 Eylül 1996, *Derlemeler* 1996-IV
- *Aksoy / Türkiye*, 18 Aralık 1996, *Derlemeler* 1996-VI
- *Aksu / Türkiye* [BD], no. 4149/04 ve no. 41029/04, AİHM 2012
- *Al-Adsani / Birleşik Krallık* [BD], no. 35763/97, AİHM 2001-XI
- *Alatulkkila ve Diğerleri / Finlandiya*, no. 33538/96, 28 Temmuz 2005
- *Alaverdyan / Ermenistan* (k.k.), no. 4523/04, 24 Ağustos 2010
- *Albayrak / Türkiye*, no. 38406/97, 31 Ocak 2008
- *Albert ve Le Compte / Belçika*, 10 Şubat 1983, A Serisi no. 58
- *Aldrian / Avusturya* (k.k.), no. 16266/90, 7 Mayıs 1990 tarihli Komisyon kararı, *Kararlar ve Derlemeler* (KD) 65
- *Aleksandr Zaichenko / Rusya*, no. 39660/02, 18 Şubat 2010
- *Aleksanyan / Rusya*, no. 46468/06, 22 Aralık 2008
- *Aliiev / Gürcistan*, no. 522/04, 13 Ocak 2009
- *Aliiev / Gürcistan* [BD], no. 27021/08, AİHM 2011
- *Allan / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 48539/99, 28 Ağustos 2001
- *Allen / Birleşik Krallık* [BD], no. 25424/09, AİHM 2013

- *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão ve Diğerleri / Portekiz*, no. 29813/96 ve 30229/96, AİHM 2000-I
- *Al-Moayad / Almanya* (k.k.), no. 35865/03, 20 Şubat 2007
- *Al-Nashif / Bulgaristan*, no. 50963/99, 20 Haziran 2002
- *Al-Saadoon and Mufdhi / Birleşik Krallık*, no. 61498/08, AİHM 2010
- *Al-Skeini ve Diğerleri / Birleşik Krallık [BD]*, no. 55721/07, AİHM 2011
- *Amann / İsviçre [BD]*, no. 27798/95, AİHM 2000-II
- *An ve Diğerleri / Kıbrıs*, no. 18270/91, 8 Ekim 1991 tarihli Komisyon kararı
- *Anayo / Almanya*, no. 20578/07, 21 Aralık 2010
- *Anchugov ve Gladkov / Rusya*, no. 11157/04 ve no. 15162/05, 4 Temmuz 2013
- *Andrášik ve Diğerleri / Slovakya* (k.k.), no. 57984/00 ve diğerleri, AİHM 2002-IX
- *Andrejeva / Letonya [BD]*, no. 55707/00, AİHM 2009
- *Andreou Papi / Türkiye*, no. 16094/90, 22 Eylül 2009
- *Andronicou ve Constantinou / Kıbrıs*, 9 Ekim 1997, *Derlemeler* 1997-VI
- *Andronikashvili / Gürcistan* (k.k.), no. 9297/08, 22 Haziran 2010
- *Anheuser-Busch Inc. / Portekiz [BD]*, no. 73049/01, AİHM 2007-I
- *Apay / Türkiye* (k.k.), no. 3964/05, 11 Aralık 2007
- *APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğerleri / Macaristan*, no. 32367/96, AİHM 2000-X
- *Apinis / Letonya* (k.k.), no. 46549/06, 20 Eylül 2011
- *Aquilina / Malta [BD]*, no. 25642/94, AİHM 1999-III
- *Arat / Türkiye*, no. 10309/03, 10 Kasım 2009
- *Armonienė / Letonya*, no. 36919/02, 25 Kasım 2008
- *Assanidze / Gürcistan [BD]*, no. 71503/01, AİHM 2004-II
- *Association 21 December 1989 ve Diğerleri / Romanya*, no. 33810/07 ve 18817/08, 24 Mayıs 2011
- *Association Les témoins de Jéhovah / Fransa* (k.k.), no. 8916/05, 21 Eylül 2010
- *Athanassoglou ve Diğerleri / İsviçre [BD]*, no. 27644/95, AİHM 2000-IV
- *Ayuntamiento de Mula / İspanya* (k.k.), no. 55346/00, AİHM 2001-I
- *Azemi / Sırbistan* (k.k.), no. 11209/09, 5 Kasım 2013
- *Azinas / Kıbrıs [BD]*, no. 56679/00, AİHM 2004-III

-B-

- *B. / Fransa*, 25 Mart 1992, A Serisi no. 232-C
- *B.B. ve F.B. / Almanya*, no. 18734/09 ve no. 9424/11, 14 Mart 2013
- *B.C. / İsviçre* (k.k.), no. 21353/93, 27 Şubat 1995 tarihli Komisyon kararı
- *Bagheri ve Maliki / Hollanda* (k.k.), no. 30164/06, 15 Mayıs 2007
- *Baillard / Fransa* (k.k.), no. 6032/04, 25 Eylül 2008
- *Balan / Moldova* (k.k.), no. 44746/08, 24 Ocak 2012
- *Balmer-Schafroth ve Diğerleri / İsviçre*, 26 Ağustos 1997, *Derlemeler* 1997-IV
- *Balsytė-Lideikienė / Litvanya*, no. 72596/01, 4 Kasım 2008
- *Bandaletov / Ukrayna*, no. 23180/06, 31 Ekim 2013
- *Banković ve Diğerleri / Belçika ve Diğerleri* (k.k.) [BD], no. 52207/99, AİHM 2001-XII
- *Bannikov / Letonya*, no. 19279/03, 11 Haziran 2013
- *Barberà, Messegué ve Jabardo / İspanya*, 6 Aralık 1988, A Serisi no. 146
- *Baumann / Fransa*, no. 33592/96, AİHM 2001-V
- *Bazelyuk / Ukrayna* (k.k.), no. 49275/08, 27 Mart 2012

- *Bazorkina / Rusya*, no. 69481/01, 27 Temmuz 2006
- *Beaumartin / Fransa*, 24 Kasım 1994, A Serisi no. 296-B
- *Beer ve Regan / Almanya [BD]* no. 28934/95, 18 Şubat 1999
- *Beganović / Hırvatistan*, no. 46423/06, 25 Haziran 2009
- *Behrami / Fransa ve Saramati / Fransa, Almanya ve Norveç (k.k.) [BD]*, no. 71412/01 ve no. 78166/01, 2 Mayıs 2007
- *Bekauri / Gürcistan (ilk itirazlar)*, no. 14102/02, 10 Nisan 2012
- *Bekirski / Bulgaristan*, no. 71420/01, 2 Eylül 2010
- *Belilos / İsviçre*, 29 Nisan 1988, A Serisi no. 132
- *Ben Salah Adraqui ve Dhaima / İspanya (k.k.)*, no. 45023/98, AİHM 2000-IV
- *Bendenoun / Fransa*, 24 Şubat 1994, A Serisi no. 284
- *Benet Praha, spol. s r.o., / Çek Cumhuriyeti (k.k.)*, no. 38354/06, 28 Eylül 2010
- *BENet Praha, spol. s r.o., / Çek Cumhuriyeti*, no. 33908/04, 24 Şubat 2011
- *Benham / Birleşik Krallık [BD]*, 10 Haziran 1996, *Derlemeler* 1996-III
- *Bensaid / Birleşik Krallık*, no. 44599/98, AİHM 2001-I
- *Bentham / Hollanda*, 23 Ekim 1985, A Serisi no. 97
- *Berdzenishvili / Rusya (k.k.)*, no. 31697/03, AİHM 2004-II
- *Berić ve Diğerleri / Bosna-Hersek (k.k.)*, no. 36357/04 ve diğerleri, 16 Ekim 2007
- *Berladir ve Diğerleri / Rusya*, no. 34202/06, 10 Temmuz 2012
- *Bernardet / Fransa (k.k.)*, no. 31406/96, 27 Kasım 1996
- *Bernh Larsen Holding AS ve Diğerleri / Norveç*, no. 24117/08, 14 Mart 2013
- *Berrehab / Hollanda*, 21 Haziran 1988, A Serisi no. 138
- *Beyeler / İtalya [BD]*, no. 33202/96, AİHM 2000-I
- *Beygo / Avrupa Konseyi Üyesi 46 Devlet (k.k.)*, no. 36099/06, 16 Haziran 2009
- *Bic ve Diğerleri / Türkiye (k.k.)*, no. 55955/00, 2 Şubat 2006
- *Bigaeva / Yunaistan*, no. 26713/05, 28 Mayıs 2009
- *Bijelić / Karadağ ve Sırbistan*, no. 11890/05, 28 Nisan 2009
- *Bimer S.A. / Moldova*, no. 15084/03, 10 Temmuz 2007
- *Blagojević / Hollanda (k.k.)*, no. 49032/07, 9 Haziran 2009
- *Blečić / Hırvatistan [BD]*, no. 59532/00, AİHM 2006-III
- *Blondje / Hollanda (k.k.)*, no. 7245/09, AİHM 2009
- *Bock / Almanya (k.k.)*, no. 22051/07, 19 Ocak 2010
- *Boelens ve Diğerleri / Belçika (k.k.)*, no. 20007/09, 11 Eylül 2012
- *Boicenco / Moldova*, no. 41088/05, 11 Temmuz 2006
- *Boivin / Avrupa Konseyi Üyesi 34 Devlet (k.k.)*, no. 73250/01, AİHM 2008
- *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi / İrlanda [BD]*, no. 45036/98, AİHM 2005-VI
- *Botta / İtalya*, 24 Şubat 1998, *Derlemeler* 1998-I
- *Bottaro / İtalya (k.k.)*, no. 56298/00, 23 Mayıs 2002
- *Bouglame / Belçika (k.k.)*, no. 16147/08, 2 Mart 2010
- *Bouilloc / Fransa (k.k.)*, no. 34489/03, 28 Kasım 2006
- *Boulois / Lüksemburg [BD]*, no. 37575/04, AİHM 2012
- *Boyle / Birleşik Krallık*, 28 Şubat 1994, Komisyon görüşü, A Serisi no. 282-B
- *Božinovski / Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti (k.k.)*, no. 68368/01, 1 Şubat 2005
- *Brândușe / Romanya*, no. 6586/03, 7 Nisan 2009
- *Bratři Zátkové, A.S. / Çek Cumhuriyeti (k.k.)*, no. 20862/06, 8 Şubat 2011

- *Brežec / Hırvatistan*, no. 7177/10, 18 Temmuz 2013
- *Broca ve Texier-Micault / Fransa*, no. 27928/02 ve no. 31694/02, 21 Ekim 2003
- *Bronda / İtalya*, 9 Haziran 1998, *Derlemeler 1998-IV*
- *Broniowski / Polonya* (k.k.) [BD], no. 31443/96, AİHM 2002-X
- *Broniowski / Polonya* [BD], no. 31443/96, AİHM 2004-V
- *Brown / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 38644/97, 24 Kasım 1998
- *Brudnicka ve Diğerleri / Polonya*, no. 54723/00, AİHM 2005-II
- *Brüggemann ve Scheuten / Almanya*, no. 6959/75, 19 Mayıs 1976 tarihli Komisyon kararı, KD 5
- *Brumărescu / Romanya* [BD], no. 28342/95, AİHM 1999-VII
- *Brusco / Fransa*, no. 1466/07, 14 Ekim 2010
- *Brusco / İtalya* (k.k.), no. 69789/01, AİHM 2001-IX
- *Buchholz / Almanya*, 6 Mayıs 1981, A Serisi no. 42
- *Buck / Almanya*, no. 41604/98, AİHM 2005-IV
- *Buckley / Birleşik Krallık*, 25 Eylül 1996, *Derlemeler 1996-IV*
- *Bui Van Thanh ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, no. 16137/90, 12 Mart 1990 tarihli Komisyon kararı, KD 65
- *Buijen / Almanya*, no. 27804/05, 1 Nisan 2010
- *Buj / Hırvatistan*, no. 24661/02, 1 Haziran 2006
- *Buldakov / Rusya*, no. 23294/05, 19 Temmuz 2011
- *Bulinwar OOD ve Hrusanov / Bulgaristan*, no. 66455/01, 12 Nisan 2007
- *Burden / Birleşik Krallık* [BD], no. 13378/05, AİHM 2008
- *Burdov / Rusya* (no. 2), no. 33509/04, AİHM 2009
- *Burdov / Rusya*, no. 59498/00, AİHM 2002-III
- *Burghartz / İsviçre*, 22 Şubat 1994, A Serisi no. 280-B
- *Burov / Moldova* (k.k.), no. 38875/03, 14 Haziran 2011
- *Buzescu / Romanya*, no. 61302/00, 24 Mayıs 2005

-C-

- *C.A.S. ve C.S. / Romanya*, no. 26692/05, 20 Mart 2012
- *C.C. / İspanya*, no. 1425/06, 6 Ekim 2009
- *Çakıcı / Türkiye* [BD], no. 23657/94, AİHM 1999-IV
- *Çakir ve Diğerleri / Kıbrıs* (k.k.), no. 7864/06, 29 Nisan 2010
- *Caldas Ramirez de Arrellano / İspanya* (k.k.), no. 68874/01, AİHM 2003-I
- *Campbell ve Fell / Birleşik Krallık*, 28 Haziran 1984, A Serisi no. 80
- *Campbell / Birleşik Krallık*, 25 Mart 1992, A Serisi no. 233
- *Cankoçak / Türkiye*, no. 25182/94 ve no. 26956/95, 20 Şubat 2001
- *Cantoni / Fransa* [BD], 15 Kasım 1996, *Derlemeler 1996-V*
- *Capital Bank AD / Bulgaristan*, no. 49429/99, AİHM 2005-XII
- *Carson ve Diğerleri / Birleşik Krallık* [BD], no. 42184/05, AİHM 2010
- *Castells / İspanya*, 23 Nisan 1992, A Serisi no. 236
- *Catan ve Diğerleri / Moldova Cumhuriyeti ve Rusya* [BD], no. 43370/04, no. 8252/05 ve no. 18454/06, AİHM 2012
- *Čavajda / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 17696/07, 29 Mart 2011
- *Çelik / Hollanda* (k.k.), no. 12810/13, 27 Ağustos 2013

- *Çelik / Türkiye* (k.k.), no. 52991/99, AİHM 2004-X
- *Celniku / Yunanistan*, no. 21449/04, 5 Temmuz 2007
- *Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano / İtalya* [BD], no. 38433/09, AİHM 2012
- *Chadimová / Çek Cumhuriyeti*, no. 50073/99, 18 Nisan 2006
- *Chagos Islanders / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 35622/04, 11 Aralık 2012
- *Chapman / Belçika* (k.k.), no. 39619/05, 5 Mart 2013
- *Chapman / Birleşik Krallık* [BD], no. 27238/95, AİHM 2001-I
- *Chappell / Birleşik Krallık*, 30 Mart 1989, A Serisi no. 152-A
- *Chappex / İsviçre* (k.k.), no. 20338/92, 12 Ekim 1994
- *Charzyński / Polonya* (k.k.), no. 15212/03, AİHM 2005-V
- *Chaudet / Fransa*, no. 49037/06, 29 Ekim 2009
- *Chauvy ve Diğerleri / Fransa*, no. 64915/01, AİHM 2004-VI
- *Chavdarov / Bulgaristan*, no. 3465/03, 21 Aralık 2010
- *Chelu / Romanya*, no. 40274/04, 12 Ocak 2010
- *Chernitsyn / Rusya*, no. 5964/02, 6 Nisan 2006
- *Chevrol / Fransa*, no. 49636/99, AİHM 2003-III
- *Chiragov ve Diğerleri / Ermenistan* (k.k.) [BD], no. 13216/05, 14 Aralık 2011
- *Christie / Birleşik Krallık*, no. 21482/93, 27 Haziran 1994 tarihli Komisyon kararı, KD 78-B
- *Christine Goodwin / Birleşik Krallık* [BD], no. 28957/95, AİHM 2002-VI
- *Church of X. / Birleşik Krallık*, no. 3798/68, 17 Aralık 1968 tarihli Komisyon kararı, Derleme 29
- *Çinar / Türkiye* (k.k.), no. 28602/95, 13 Kasım 2003
- *Ciobanu / Romanya* (k.k.), no. 52414/99, 16 Aralık 2003
- *Ciubotaru / Moldova*, no. 27138/04, 27 Nisan 2010
- *Ciulla / İtalya*, 22 Şubat 1989, A Serisi no. 148
- *Ciupercescu / Romanya*, no. 35555/03, 15 Haziran 2010
- *Cocchiarella / İtalya* [BD], no. 64886/01, AİHM 2006-V
- *Colibaba / Moldova*, no. 29089/06, 23 Ekim 2007
- *Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox / Fransa* (k.k.), no. 75218/01, 28 Mart 2006
- *Collins ve Akaziebie / İsveç* (k.k.), no. 23944/05, 8 Mart 2007
- *Confédération française démocratique du travail / Avrupa Toplulukları*, no. 8030/77, 10 Temmuz 1978 tarihli Komisyon kararı, KD 13
- *Connolly / Avrupa Birliği Üyesi 15 Devlet* (k.k.), no. 73274/01, 9 Aralık 2008
- *Constantinescu / Romanya*, no. 28871/95, AİHM 2000-VIII
- *Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. / Hollanda* (k.k.), no. 13645/05, AİHM 2009
- *Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei / Moldova*, no. 39745/02, 3 Nisan 2007
- *Copland / Birleşik Krallık*, no. 62617/00, AİHM 2007-I
- *Costa ve Pavan / İtalya*, no. 54270/10, 28 Ağustos 2012
- *Costello-Roberts / Birleşik Krallık*, 25 Mart 1993, A Serisi no. 247-C
- *Cotleț / Romanya*, no. 38565/97, 3 Haziran 2003
- *Craxi / İtalya* (no. 2), no. 25337/94, 17 Temmuz 2003
- *Cudak / Litvanya* [BD], no. 15869/02, AİHM 2010
- *Cvetković / Sırbistan*, no. 17271/04, 10 Haziran 2008

- *Kıbrıs / Türkiye* [BD], no. 25781/94, AİHM 2001-IV

-D-

- *D.B. / Türkiye*, no. 33526/08, 13 Temmuz 2010
- *D.H. ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti* [BD], no. 57325/00, AİHM 2007-IV
- *D.J. ve A.-K.R. / Romanya* (k.k.), no. 34175/05, 20 Ekim 2009
- *Dadouch / Malta*, no. 38816/07, 20 Temmuz 2010
- *Dalban / Romanya* [BD], no. 28114/95, AİHM 1999-VI
- *Dalea / Fransa* (k.k.), no. 964/07, 2 Şubat 2010
- *Dalia / Fransa*, 19 Şubat 1998, *Derlemeler* 1998-I
- *Dayanan / Türkiye*, no. 7377/03, 13 Ekim 2009
- *De Becker / Belçika*, no. 214/56, 9 Haziran 1958 tarihli Komisyon kararı
- *De Bruin / Hollanda* (k.k.), no. 9765/09, 17 Eylül 2013
- *De Geouffre de la Pradelle / Fransa*, 16 Aralık 1992, A Serisi no. 253-B
- *De Ieso / İtalya*, no. 34383/02, 24 Nisan 2012
- *De Moor / Belçika*, 23 Haziran 1994, A Serisi no. 292-A
- *De Saedeleer / Belçika*, no. 27535/04, 24 Temmuz 2007
- *De Wilde, Ooms ve Versyp / Belçika*, 18 Haziran 1971, A Serisi no. 12
- *Deés / Macaristan*, no. 2345/06, 9 Kasım 2010
- *Del Río Prada / İspanya* [BD], no. 42750/09, AİHM 2013
- *Demades / Türkiye*, no. 16219/90, 31 Temmuz 2003
- *Demicoli / Malta*, 27 Ağustos 1991, A Serisi no. 210
- *Demir ve Baykara / Türkiye* [BD], no. 34503/97, AİHM 2008
- *Demirbaş ve Diğerleri / Türkiye* (k.k.), no. 1093/08 ve diğerleri, 9 Kasım 2010
- *Demopoulos ve Diğerleri / Türkiye* (k.k.) [BD], no. 46113/99 ve diğerleri, AİHM 2010
- *Dennis ve Diğerleri / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 76573/01, 2 Temmuz 2002
- *Depalle / Fransa* [BD], no. 34044/02, AİHM 2010
- *Depauw / Belçika* (k.k.), no. 2115/04, 15 Mayıs 2007
- *Des Fours Walderode / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 40057/98, AİHM 2004-V
- *Deweer / Belçika*, 27 Şubat 1980, A Serisi no. 35
- *Di Giovanni / İtalya*, no. 51160/06, 9 Temmuz 2013
- *Di Salvo / İtalya* (k.k.), no. 16098/05, 11 Ocak 2007
- *Di Sante / İtalya* (k.k.), no. 56079/00, 24 Haziran 2004
- *Di Sarno ve Diğerleri / İtalya*, no. 30765/08, 10 Ocak 2012
- *Diacenco / Romanya*, no. 124/04, 7 Şubat 2012
- *Dickson / Birleşik Krallık* [BD], no. 44362/04, AİHM 2007-V
- *Dimitrescu / Romanya*, no. 5629/03 ve no. 3028/04, 3 Haziran 2008
- *Dink / Türkiye*, no. 2668/07 ve diğerleri, 14 Eylül 2010
- *Djokaba Lambi Longa / Hollanda* (k.k.), no. 33917/12, AİHM 2012
- *Doran / İrlanda*, no. 50389/99, AİHM 2003-X
- *Döring / Almanya* (k.k.), no. 37595/97, AİHM 1999-VIII
- *Döşemealtı Belediyesi / Türkiye* (k.k.), no. 50108/06, 23 Mart 2010
- *Draon / Fransa* [BD], no. 1513/03, 6 Ekim 2005
- *Drijfhout / Hollanda* (k.k.), no. 51721/09, 22 Şubat 2011
- *Drozd ve Janousek / Fransa ve İSPANYA*, 26 Haziran 1992, A Serisi no. 240
- *Dubus S.A. / Fransa*, no. 5242/04, 11 Haziran 2009

- *Dudek / Almanya* (k.k.), no. 12977/09 ve diğerleri, 23 Kasım 2010
- *Dudgeon / Birleşik Krallık*, 22 Ekim 1981, A Serisi no. 45
- *Dukmedjian / Fransa*, no. 60495/00, 31 Ocak 2006
- *Durđević / Hırvatistan*, no. 52442/09, AİHM 2011
- *Duringer ve Grunge / Fransa* (k.k.), no. 61164/00 ve no.18589/02, AİHM 2003-II
- *Durini / İtalya*, no. 19217/91, 12 Ocak 1994 tarihli Komisyon kararı, KD 76-B
- *Dvořáček ve Dvořáčková / Slovakya*, no. 30754/04, 28 Temmuz 2009

-E-

- *E.B. / Fransa* [BD] no. 43546/02, 22 Ocak 2008
- *E.S. / Almanya*, no. 262/57, 28 Ağustos 1957 tarihli Komisyon kararı, **Yearbook** 1
- *Eberhard ve M. / Slovenya*, no. 8673/05 ve no. 9733/05, 1 Aralık 2009
- *Eckle / Almanya*, 15 Temmuz 1982, A Serisi no. 51
- *Éditions Périscope / Fransa*, 26 Mart 1992, A Serisi no. 234-B
- *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası / Türkiye*, no. 20641/05, AİHM 2012
- *Egmez / Kıbrıs*, no. 30873/96, AİHM 2000-XII
- *El Majjaoui ve Stichting Touba Moskee / Hollanda* (kayıttan düşürülme) [BD] no. 25525/03, 20 Aralık 2007
- *Ellès ve Diğerleri / İsviçre*, no. 12573/06, 16 Aralık 2010
- *Elli Poluhas Dödsbo / İsveç*, no. 61564/00, AİHM 2006-I
- *El-Masri / Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* [BD], no. 39630/09, AİHM 2012
- *Emesa Sugar N.V. / Hollanda* (k.k.), no. 62023/00, 13 Ocak 2005
- *Emine Araç / Türkiye*, no. 9907/02, 23 Eylül 2008
- *Enea / İtalya* [BD], no. 74912/01, AİHM 2009
- *Engel ve Diğerleri / Hollanda*, 8 Haziran 1976, A Serisi no. 22
- *Enukidze ve Girgvliani / Gürcistan*, no. 25091/07, 26 Nisan 2011
- *Eon / Fransa*, no. 26118/10, 14 Mart 2013
- *Epözdemir / Türkiye* (k.k.), no. 57039/00, 31 Ocak 2002
- *Evans / Birleşik Krallık* [BD], no. 6339/05, AİHM 2007-I
- *Evcen / Hollanda*, no. 32603/96, 3 Aralık 1997 tarihli Komisyon kararı
- *Eyoum-Priso / Fransa*, no. 24352/94, 9 Nisan 1997 tarihli Komisyon raporu
- *Ezeh ve Connors / Birleşik Krallık* [BD], no. 39665/98 ve no. 40086/98, AİHM 2003-X

-F-

- *Fabris / Fransa* [BD], no. 16574/08, AİHM 2013
- *Fadeyeva / Rusya*, no. 55723/00, AİHM 2005-IV
- *Fairfield / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 24790/04, AİHM 2005-VI
- *Fakhretdinov ve Diğerleri / Rusya* (k.k.), no. 26716/09, no. 67576/09 ve no. 7698/10, 23 Eylül 2010
- *Farcaş / Romanya* (k.k.), no. 32596/04, 14 Eylül 2010
- *Fawsie / Yunanistan*, no. 40080/07, 28 Ekim 2010
- *Fayed / Birleşik Krallık*, 21 Eylül 1994, A Serisi no. 294-B
- *Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France / Fransa* (k.k.), no. 53430/99, AİHM 2001-XI
- *Federation of French Medical Trade Unions and National Federation of Nurses / Fransa* (k.k.), no. 10983/84, 12 Mayıs 1986 tarihli Komisyon kararı, KD 47
- *Fedotov / Moldova* (k.k.), no. 51838/07, 24 Mayıs 2011

- *Fedotova / Rusya*, no. 73225/01, 13 Nisan 2006
- *Feldbrugge / Hollanda*, 29 Mayıs 1986, A Serisi no. 99
- *Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy) / Türkiye (k.k.)*, no. 14340/05, 12 Haziran 2007
- *Fernandez / Fransa (k.k.)*, no. 65421/10, 17 Ocak 2012
- *Fernie / Birleşik Krallık (k.k.)*, no. 14881/04, 5 Ocak 2006
- *Ferrazzini / İtalya [BD]*, no. 44759/98, AİHM 2001-VII
- *Ferreira Alves / Portekiz (no. 6)*, no. 46436/06 ve no. 55676/08, 13 Nisan 2010
- *Filipović / Sırbistan*, no. 27935/05, 20 Kasım 2007
- *Financial Times Ltd ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, no. 821/03, 15 Aralık 2009
- *Finger / Bulgaristan*, no. 37346/05, 10 Mayıs 2011
- *Fischer / Avusturya (k.k.)*, no. 27569/02, AİHM 2003-VI
- *Fiume / İtalya*, no. 20774/05, 30 Haziran 2009
- *Flisar / Slovenya*, no. 3127/09, 29 Eylül 2011
- *Flores Cardoso / Portekiz*, no. 2489/09, 29 Mayıs 2012
- *Fogarty / Birleşik Krallık [BD]*, no. 37112/97, AİHM 2001-XI
- *Folgerø ve Diğerleri / Norveç (k.k.)*, no. 15472/02, 14 Şubat 2006
- *Folgerø ve Diğerleri / Norveç [BD]*, no. 15472/02, AİHM 2007-III
- *Fomin / Moldova*, no. 36755/06, 11 Ekim 2011
- *Foti ve Diğerleri / İtalya*, 10 Aralık 1982, A Serisi no. 56
- *Frérot / Fransa*, no. 70204/01, 12 Haziran 2007
- *Fressoz ve Roire / Fransa [BD]*, no. 29183/95, AİHM 1999-I
- *Friend ve Diğerleri / Birleşik Krallık (k.k.)*, no. 16072/06 ve no. 27809/08, 24 Kasım 2009
- *Funke / Fransa*, 25 Şubat 1993, A Serisi no. 256-A

-G-

- *Gäfgen / Almanya [BD]*, no. 22978/05, AİHM 2010
- *Gaftoniuc / Romanya (k.k.)*, no. 30934/05, 22 Şubat 2011
- *Gagiu / Romanya*, no. 63258/00, 24 Şubat 2009
- *Gagliano Giorgi / İtalya*, no. 23563/07, AİHM 2012
- *Gaglione ve Diğerleri / İtalya*, no. 45867/07 ve diğerleri, 21 Aralık 2010
- *Galev ve Diğerleri / Bulgaristan (k.k.)*, no. 18324/04, 29 Eylül 2009
- *Galić / Hollanda (k.k.)*, no. 22617/07, 9 Haziran 2009
- *Galović / Hırvatistan (k.k.)*, no. 54388/09, 5 Mart 2013
- *García Ruiz / İspanya [BD]*, no. 30544/96, AİHM 1999-I
- *Gardean ve S.C. Grup 95 SA / Romanya (yeniden gözden geçirilmiş şekli)*, no. 25787/04, 30 Nisan 2013
- *Gardel / Fransa*, no. 16428/05, AİHM 2009
- *Garnaga / Ukrayna*, no. 20390/07, 16 Mayıs 2013
- *Gas ve Dubois / Fransa (k.k.)*, no. 25951/07, 31 Ağustos 2010
- *Gasparini / İtalya ve Belçika (k.k.)*, no. 10750/03, 12 Mayıs 2009
- *Gast ve Popp / Almanya*, no. 29357/95, AİHM 2000-II
- *Gayduk ve Diğerleri / Ukrayna (k.k.)*, no. 45526/99 ve diğerleri, AİHM 2002-VI
- *Gennari / İtalya (k.k.)*, no. 46956/99, 5 Ekim 2000

- *Gentilhomme, Schaff-Benhadj ve Zerouki / Fransa*, no. 48205/99, no. 48207/99 ve no. 48209/99, 14 Mayıs 2002
- *Georgel ve Georgeta Stoicescu / Romanya*, no. 9718/03, 26 Temmuz 2011
- *Georgiadis / Yunansitan*, 29 Mayıs 1997, *Derlemeler 1997-III*
- *Georgian Labour Party / Gürcistan*, no. 9103/04, AİHM 2008
- *Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb / Ermenistan (k.k.)*, no. 11721/04, 14 Nisan 2009
- *Giacomelli / İtalya*, no. 59909/00, AİHM 2006-XII
- *Gillan ve Quinton / Birleşik Krallık*, no. 4158/05, AİHM 2010
- *Gillberg / İsveç [BD]*, no. 41723/06, 3 Nisan 2012
- *Gillow / Birleşik Krallık*, 24 Kasım 1986, A Serisi no. 109
- *Giuliani ve Gaggio / İtalya [BD]*, no. 23458/02, AİHM 2011
- *Giummarra ve Diğerleri / Fransa (k.k.)*, no. 61166/00, 12 Haziran 2001
- *Giuran / Romanya*, no. 24360/04, AİHM 2011
- *Giusti / İtalya*, no. 13175/03, 18 Ekim 2011
- *Gladysheva / Rusya*, no. 7097/10, 6 Aralık 2011
- *Glass / Birleşik Krallık*, no. 61827/00, AİHM 2004-II
- *Glor / İsviçre*, no. 13444/04, AİHM 2009
- *Godelli / İtalya*, no. 33783/09, 25 Eylül 2012
- *Gorou / Almanya (no. 2) [BD]*, no. 12686/03, 20 Mart 2009
- *Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri / İspanya*, no. 62543/00, AİHM 2004-III
- *Goția / Romanya (k.k.)*, no. 24315/06, 5 Ekim 2010
- *Grădinar / Moldova*, no. 7170/02, 8 Nisan 2008
- *Grässer / Almanya (dec.)*, (k.k.), no. 66491/01, 16 Eylül 2004
- *Gratzinger ve Gratzingerova / Çek Cumhuriyeti (k.k.) [BD]*, no. 39794/98, AİHM 2002-VII
- *Greco / Romanya*, no. 75101/01, 30 Kasım 2006
- *Greek Federation of Bank Employee Unions / Yunanistan (k.k.)*, no. 72808/10, 6 Aralık 2011
- *Grišankova ve Grišankovs / Letonya (k.k.)*, no. 36117/02, AİHM 2003-II
- *Grori / Arnavutluk*, no. 25336/04, 7 Temmuz 2009
- *Grossi ve Diğerleri / İtalya (yeniden gözden geçirilmiş şekli)*, no. 18791/03, 30 Ekim 2012
- *Grzinčič / Slovenya*, no. 26867/02, 3 Mayıs 2007
- *Guerra ve Diğerleri / İtalya*, 19 Şubat 1998, *Derlemeler 1998-I*
- *Guillot / Fransa*, 24 Ekim 1996, *Derlemeler 1996-V*
- *Guisset / Fransa*, no. 33933/96, AİHM 2000-IX
- *Gül / İsviçre*, 19 Şubat 1996, *Derlemeler 1996-I*
- *Gülmez / Türkiye*, no. 16330/02, 20 Mayıs 2008
- *Güneş / Türkiye (k.k.)*, no. 53916/00, 13 Mayıs 2004
- *Gurguchiani / İspanya*, no. 16012/06, 15 Aralık 2009
- *Guruyan / Ermenistan (k.k.)*, no. 11456/05, 24 Ocak 2012
- *Gutfreund / Fransa*, no. 45681/99, AİHM 2003-VII
- *Güzel Erdagöz / Türkiye*, no. 37483/02, 21 Ekim 2008

-H-

- *H.F. K.-F. / Almanya*, no. 25629/94, 10 Eylül 1996 tarihli Komisyon raporu
- *Haas / İsviçre* (k.k.), no. 31322/07, 20 Mayıs 2010
- *Haas / İsviçre*, no. 31322/07, 20 Ocak 2011
- *Haas / Hollanda*, no. 36983/97, AİHM 2004-I
- *Hadrabová ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 42165/02 ve no. 466/03, 25 Eylül 2007
- *Hadri-Vionnet / İsviçre*, no. 55525/00, 14 Şubat 2008
- *Hajduová / Slovakya*, no. 2660/03, 30 Kasım 2010
- *Halford / Birleşik Krallık*, 25 Haziran 1997, *Derlemeler* 1997-III
- *Hamer / Belçika*, no. 21861/03, AİHM 2007-V
- *Hamidovic / İtalya* (k.k.), no. 31956/05, 13 Eylül 2011
- *Hanzl ve Špadrna / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 30073/06, 15 Ocak 2013
- *Harabin / Slovakya*, no. 58688/11, 20 Kasım 2012
- *Hardy ve Maile / Birleşik Krallık*, no. 31965/07, 14 Şubat 2012
- *Hartman / Çek Cumhuriyeti*, no. 53341/99, AİHM 2003-VIII
- *Hartung / Fransa* (k.k.), no. 10231/07, 3 Kasım 2009
- *Harutyunyan / Ermenistan*, no. 36549/03, AİHM 2007-III
- *Havelka / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 7332/10, 20 Eylül 2011
- *Helander / Finlandiya* (k.k.), no. 10410/10, 10 Eylül 2013
- *Helmers / İsveç*, 29 Ekim 1991, A Serisi no. 212-A
- *Hingitaq 53 ve Diğerleri / Danimarka* (k.k.), no. 18584/04, AİHM 2006-I
- *Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya* [BD], no. 27765/09, AİHM 2012
- *Hofmann / Almanya* (k.k.), no. 1289/09, 23 Şubat 2010
- *Hokkanen / Finlandiya* (k.k.), no. 25159/94, 15 Mayıs 1996
- *Hokkanen / Finlandiya*, 23 Eylül 1994, A Serisi no. 299-A
- *Holland / İsveç* (k.k.), no. 27700/08, 9 Şubat 2010
- *Holub / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 24880/05, 14 Aralık 2010
- *Hornsby / Yunanistan*, 19 Mart 1997, *Derlemeler* 1997-II
- *Horsham / Birleşik Krallık*, no. 23390/94, 4 Eylül 1995 tarihli Komisyon kararı
- *Horvat / Hırvatistan*, no. 51585/99, AİHM 2001-VIII
- *Hotter / Avusturya* (k.k.), no. 18206/06, 7 Ekim 2010
- *Howard / Birleşik Krallık*, no. 10825/84, 18 Ekim 1985 tarihli Komisyon kararı, KD 52
- *Hristozov ve Diğerleri / Bulgaristan*, no. 47039/11 ve no. 358/12, AİHM 2012
- *Hudecová ve Diğerleri / Slovakya* (k.k.), no. 53807/09, 18 Aralık 2012
- *Humen / Polonya* [BD], no. 26614/95, 15 Ekim 1999
- *Hüseyin Turan / Türkiye*, no. 11529/02, 4 Mart 2008
- *Hussein / Arnavutluk ve Başka 20 Sözleşmeciler Devlet* (k.k.), no. 23276/04, 14 Mart 2006
- *Hutten-Czapska / Polonya* [BD], no. 35014/97, AİHM 2006-VIII

-I-

- *I.J.L. / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 39029/97, 6 Temmuz 1999
- *I.T.C. Ltd / Malta* (k.k.), no. 2629/06, 11 Aralık 2007
- *Iambor / Romanya* (no. 1), no. 64536/01, 24 Haziran 2008
- *Ian Edgar (Liverpool) Ltd / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 37683/97, AİHM 2000-I
- *Iatridis / Yunanistan* [BD], no. 31107/96, AİHM 1999-II

- *İçyer / Türkiye* (k.k.), no. 18888/02, AİHM 2006-I
- *Idalov / Rusya* [BD], no. 5826/03, 22 Mayıs 2012
- *Ignats / Letonya* (k.k.), no. 38494/05, 24 Eylül 2013
- *Ilaşcu ve Diğerleri / Moldova ve Rusya* [BD], no. 48787/99, AİHM 2004-VII
- *İlhan / Türkiye* [BD], no. 22277/93, AİHM 2000-VII
- *Illiu ve Diğerleri / Belçika* (k.k.), no. 14301/08, 19 Mayıs 2009
- *Imakayeva / Rusya*, no. 7615/02, AİHM 2006-XIII
- *Imbrioscia / İsviçre*, 24 Kasım 1993, A Serisi no. 275
- *Ionescu / Romanya* (k.k.), no. 36659/04, 1 Haziran 2010
- *Iordache / Romanya*, no. 6817/02, 14 Ekim 2008
- *İpek / Türkiye* (k.k.), no. 39706/98, 7 Kasım 2000
- *Ireland / Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978, A Serisi no. 25
- *Isaak ve Diğerleri / Türkiye* (k.k.), no. 44587/98, 28 Eylül 2006
- *Islamic Republic of Iran Shipping Lines / Türkiye*, no. 40998/98, AİHM 2007-V
- *Issa ve Diğerleri / Türkiye*, no. 31821/96, 16 Kasım 2004
- *Ivan Atanasov / Bulgaristan*, no. 12853/03, 2 Aralık 2010
- *Ivançoc ve Diğerleri / Moldova ve Rusya*, no. 23687/05, 15 Kasım 2011

-J-

- *J.A. Pye (Oxford) Ltd ve J.A. Pye (Oxford) Land Ltd / Birleşik Krallık* [BD], no. 44302/02, AİHM 2007-III
- *James ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, 21 Şubat 1986, A Serisi no. 98
- *Jančev. / Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* (k.k.), no. 18716/09, 4 Ekim 2011
- *Janowiec ve Diğerleri / Rusya* [BD], no. 55508/07 ve no. 29520/09, AİHM 2013
- *Jasinskis / Letonya*, no. 45744/08, 21 Aralık 2010
- *Jeličić / Bosna- Hersek* (k.k.), no. 41183/02, AİHM 2005-XII
- *Jenița Mocanu / Romanya*, no. 11770/08, 17 Aralık 2013
- *Jensen ve Rasmussen / Danimarka* (k.k.), no. 52620/99, 20 Mart 2003
- *Jensen / Danimarka* (k.k.), no. 48470/99, AİHM 2001-X
- *Jian / Romanya* (k.k.), no. 46640/99, 30 Mart 2004
- *Jirsák / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 8968/08, 5 Nisan 2012
- *Johansen / Norveç*, 7 Ağustos 1996, *Derlemeler* 1996-III
- *Johnston ve Diğerleri / İrlanda*, 18 Aralık 1986, A Serisi no. 112
- *Johtti Sapmelaccat Ry ve Diğerleri / Finlandiya* (k.k.), no. 42969/98, 18 Ocak 2005
- *Joos / İsviçre*, no. 43245/0, 15 Kasım 2012
- *Jovanović / Hırvatistan* (k.k.), no. 59109/00, AİHM 2002-III
- *Juhas Đurić / Sırbistan* (yeniden gözden geçirilmiş şekli), no. 48155/06, 10 Nisan 2012
- *Jurisic ve Collegium Mehrerau / Avusturya*, no. 62539/00, 27 Temmuz 2006
- *Jussila / Finlandiya* [BD], no. 73053/01, AİHM 2006-XIII

-K-

- *K. / Birleşik Krallık*, no. 11468/85, 15 Ekim 1986 tarihli Komisyon kararı, KD 50
- *K.H. ve Diğerleri / Slovakya*, no. 32881/04, AİHM 2009
- *K.S. ve K.S. AG / İsviçre*, no. 19117/91, 12 Ocak 1994 tarihli Komisyon kararı, KD 76-B
- *Kaburov / Bulgaristan* (k.k.), no. 9035/06, 19 Haziran 2012
- *Kadiķis / Letonya* (k.k.), no. 47634/99, 29 Haziran 2000
- *Kafkaris / Kıbrıs* (k.k.), no. 9644/09, 21 Haziran 2011

- *Kalashnikov / Rusya*, no. 47095/99, AİHM 2002-VI
- *Kamaliyevy / Rusya*, no. 52812/07, 3 Haziran 2010
- *Kanthak / Almanya*, no. 12474/86, 11 Ekim 1988 tarihli Komisyon kararı, KD 58
- *Karakó / Macaristan*, no. 39311/05, 28 Nisan 2009
- *Karapanagiotou ve Diğerleri / Yunanistan*, no. 1571/08, 28 Ekim 2010
- *Karashev / Finlandiya (k.k.)*, no. 31414/96, AİHM 1999-II
- *Karner / Avusturya*, no. 40016/98, AİHM 2003-IX
- *Karoussiotis / Portekiz*, no. 23205/08, AİHM 2011
- *Kaur / Hollanda(k.k.)*, no. 35864/11, 15 Mayıs 2012
- *Kaya ve Polat / Türkiye (k.k.)*, no. 2794/05 ve no. 40345/05, 21 Ekim 2008
- *Kearns / Fransa*, no. 35991/04, 10 Ocak 2008
- *Keegan / İrlanda*, 26 Mayıs 1994, A Serisi no. 290
- *Kefalas ve Diğerleri / Yunanistan*, 8 Haziran 1995, A Serisi no. 318-A
- *Kemmache / Fransa (no. 3)*, 24 Kasım 1994, A Serisi no. 296-C
- *Kennedy / Birleşik Krallık*, no. 26839/05, 18 Mayıs 2010
- *Kerechashvili / Gürcistan (k.k.)*, no. 5667/02, AİHM 2006-V
- *Kerimov / Azerbaycan (k.k.)*, no. 151/03, 28 Eylül 2006
- *Kerojärvi / Finlandiya*, 19 Temmuz 1995, A Serisi no. 322
- *Kezer ve Diğerleri / Türkiye (k.k.)*, no. 58058/00, 5 Ekim 2004
- *Khadzhaliyev ve Diğerleri / Rusya*, no. 3013/04, 6 Kasım 2008
- *Khamidov / Rusya*, no. 72118/01, 15 Kasım 2007
- *Khan / Birleşik Krallık*, no. 35394/97, AİHM 2000-V
- *Khashiyev ve Akayeva / Rusya*, no. 57942/00 ve no. 57945/00, 24 Şubat 2005
- *Khodorkovskiy ve Lebedev / Rusya*, no. 11082/06 ve no. 13772/05, 25 Temmuz 2013
- *Kiiskinen / Finlandiya (k.k.)*, no. 26323/95, AİHM 1999-V
- *Kikots ve Kikota / Letonya (k.k.)*, no. 54715/00, 6 Haziran 2002
- *Kiوسي / Yunanistan (k.k.)*, no. 52036/09, 20 Eylül 2011
- *Klass ve Diğerleri / Almanya*, 6 Eylül 1978, A Serisi no. 28
- *Klyakhin / Rusya*, no. 46082/99, 30 Kasım 2004
- *Koç ve Tambaş / Türkiye (k.k.)*, no. 46947/99, 24 Şubat 2005
- *Koç ve Tosun / Türkiye (k.k.)*, no. 23852/04, 13 Kasım 2008
- *Koch / Almanya*, no. 497/09, 19 Temmuz 2012
- *Kök / Türkiye*, no. 1855/02, 19 Ekim 2006
- *Kokhraidze ve Ramishvili / Gürcistan (k.k.)*, no. 17092/07 ve no. 22032/07, 25 Eylül 2012
- *Kolyadenko ve Diğerleri / Rusya*, no. 17423/05 ve diğerleri, 28 Şubat 2012
- *König / Almanya*, 28 Haziran 1978, A Serisi no. 27
- *Konstantin Markin / Rusya [BD]*, no. 30078/06, AİHM 2012
- *Kopecký / Slovakya [BD]*, no. 44912/98, AİHM 2004-IX
- *Köpke / Almanya (k.k.)*, no. 420/07, 5 Ekim 2010
- *Kopp / İsviçre*, 25 Mart 1998, *Derlemeler* 1998-II
- *Korenjak / Slovenya (k.k.)*, no. 463/03, 15 Mayıs 2007
- *Korizno / Letonya (k.k.)*, no. 68163/01, 28 Eylül 2006
- *Kornakovs / Letonya*, no. 61005/00, 15 Haziran 2006
- *Korolev / Rusya (k.k.)*, no. 25551/05, 1 Temmuz 2010
- *Kotov / Rusya [BD]*, no. 54522/00, 3 Nisan 2012

- *Koumoutsea ve Diğerleri / Yunanistan* (k.k.), no. 56625/00, 13 Aralık 2001
  - *Kozacıoğlu / Türkiye* [BD], no. 2334/03, 19 Şubat 2009
  - *Kozlova ve Smirnova / Letonya* (k.k.), no. 57381/00, AİHM 2001-XI
  - *Kroon ve Diğerleri / Hollanda*, 27 Ekim 1994, A Serisi no. 297-C
  - *Krušković / Hırvatistan*, no. 46185/08, 21 Haziran 2011
  - *Kübler / Almanya*, no. 32715/06, 13 Ocak 2011
  - *Kudła / Polonya* [BD], no. 30210/96, AİHM 2000-XI
  - *Kurić ve Diğerleri / Slovenya* [BD], no. 26828/06, AİHM 2012
  - *Kurt / Türkiye*, 25 Mayıs 1998, *Derlemeler* 1998-III
  - *Kutzner / Almanya*, no. 46544/99, AİHM 2002-I
  - *Kwakye-Nti ve Dufie / Hollanda* (k.k.), no. 31519/96, 7 Kasım 2000
  - *Kyprianou / Kıbrıs* [BD], no. 73797/01, AİHM 2005-XIII
- L-
- *L. / Hollanda*, no. 45582/99, AİHM 2004-IV
  - *L'Érablière A.S.B.L. / Belçika*, no. 49230/07, AİHM 2009
  - *Labsi / Slovakya*, no. 33809/08, 15 Mayıs 2012
  - *Laduna / Slovakya*, no. 31827/02, AİHM 2011
  - *Ladygin / Rusya* (k.k.), no. 35365/05, 30 Ağustos 2011
  - *Laidin / Fransa* (no. 2), no. 39282/98, 7 Ocak 2003
  - *Lambert / Fransa*, 24 Ağustos 1998, *Derlemeler* 1998-V
  - *Langborger / İsveç*, 22 Haziran 1989, A Serisi no. 155
  - *Laska ve Lika / Arnavutluk*, no. 12315/04 ve no. 17605/04, 20 Nisan 2010
  - *Laskey, Jaggard ve Brown / Birleşik Krallık*, 19 Şubat 1997, *Derlemeler* 1997-I
  - *Latak / Polonya* (k.k.), no. 52070/08, 12 Ekim 2010
  - *Lauko / Slovakya*, 2 Eylül 1998, *Derlemeler* 1998-VI
  - *Le Calvez / Fransa*, 29 Temmuz 1998, *Derlemeler* 1998-V
  - *Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika*, 23 Haziran 1981, A Serisi no. 43
  - *Leander / İsveç*, 26 Mart 1987, A Serisi no. 116
  - *Leandro Da Silva / Lüksemburg*, no. 30273/07, 11 Şubat 2010
  - *Lechesne / Fransa*, no. 20264/92, 21 Mayıs 1997 tarihli Komisyon raporu
  - *Lederer / Almanya* (k.k.), no. 6213/03, AİHM 2006-VI
  - *Léger / Fransa* (kayıttan düşürülme) [BD], no. 19324/02, 30 Mart 2009
  - *Lehtinen / Finlandiya* (k.k.), no. 39076/97, AİHM 1999-VII
  - *Lenzing AG / Almanya* (k.k.), no. 39025/97, 9 Eylül 1998
  - *Leon ve Agnieszka Kania / Polonya*, no. 12605/03, 21 Temmuz 2009
  - *Lepojić / Sırbistan*, no. 13909/05, 6 Kasım 2007
  - *Levänen ve Diğerleri / Finlandiya* (k.k.), no. 34600/03, 11 Nisan 2006
  - *Libert / Belçika* (k.k.), no. 44734/98, 8 Temmuz 2004
  - *Lienhardt / Fransa* (k.k.), no. 12139/10, 13 Eylül 2011
  - *Liepājnīeks / Letonya* (k.k.), no. 37586/06, 2 Kasım 2010
  - *Liga Portuguesa de Futebol Profissional / Portekiz* (k.k.), no. 49639/09, 3 Nisan 2012
  - *Lilly Fransa / Fransa* (k.k.), no. 53892/00, 3 Aralık 2002
  - *Löffler / Avusturya*, no. 30546/96, 3 Ekim 2000
  - *Loiseau / Fransa* (k.k.), no. 46809/99, AİHM 2003-XII
  - *Loizidou / Türkiye* (ilk itirazlar), 23 Mart 1995, A Serisi no. 310
  - *Loizidou / Türkiye*, 18 Aralık 1996, *Derlemeler* 1996-VI

- *Lopata / Rusya*, no. 72250/01, 13 Temmuz 2010
- *Lopez Cifuentes / İspanya* (k.k.), no. 18754/06, 7 Temmuz 2009
- *López Ostra / İspanya*, 9 Aralık 1994, A Serisi no. 303-C
- *Losonci Rose ve Rose / İsviçre*, no. 664/06, 9 Aralık 2010
- *Lowe / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 12486/07, 8 Eylül 2009
- *Luchaninova / Ukrayna*, no. 16347/02, 9 Haziran 2011
- *Lüdi / İsviçre*, 15 Haziran 1992, A Serisi no. 238
- *Lukenda / Slovenya*, no. 23032/02, AİHM 2005-X
- *Luordo / İtalya*, no. 32190/96, AİHM 2003-IX
- *Lutz / Almanya*, 25 Ağustos 1987, A Serisi no. 123
- *Lyons / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 15227/03, AİHM 2003-IX

-M-

- *M. / Danimarka*, no. 17392/90, 14 Ekim 1992 tarihli Komisyon kararı, KD 73
- *M. / Birleşik Krallık*, no. 13284/87, 15 Ekim 1987 tarihli Komisyon kararı, KD 54
- *M.B. / Birleşik Krallık*, no. 22920/93, 6 Nisan 1994 tarihli Komisyon kararı, KD 77-B
- *M.K. / Fransa*, no. 19522/09, 18 Nisan 2013
- *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], no. 30696/09, 21 Ocak 2011
- *Maaouia / Fransa* [BD], no. 39652/98, AİHM 2000-X
- *Macedo da Costa / Lüksemburg* (k.k.), no. 26619/07, 5 Haziran 2012
- *Mackay ve BBC Scotland / Birleşik Krallık*, no. 10734/05, 7 Aralık 2010
- *Makharadze ve Sikharulidze / Gürcistan*, no. 35254/07, 22 Kasım 2011
- *Malhous / Çek Cumhuriyeti* (k.k.) [BD], no. 33071/96, AİHM 2000-XI
- *Malige / Fransa*, 23 Eylül 1998, *Derlemeler* 1998-VII
- *Malone / Birleşik Krallık*, 2 Ağustos 1984, A Serisi no. 82
- *Maltzan ve Diğerleri / Almanya* (k.k.) [BD], no. 71916/01, no. 71917/01 ve no. 10260/02, AİHM 2005-V
- *Mamatkulov ve Askarov / Türkiye* [BD], no. 46827/99 ve no. 46951/99, AİHM 2005-I
- *Mann / Birleşik Krallık ve Portekiz* (k.k.), no. 360/10, 1 Şubat 2011
- *Mannai / İtalya*, no. 9961/10, 27 Mart 2012
- *Manoilescu ve Dobrescu / Romanya ve Rusya* (k.k.), no. 60861/00, AİHM 2005-VI
- *Manuel / Portekiz* (k.k.), no. 62341/00, 31 Ocak 2002
- *Marckx / Belçika*, 13 Haziran 1979, A Serisi no. 31
- *Marckx / Belçika*, 10 Aralık 1977 tarihli Komisyon raporu, B Serisi no. 29
- *Margareta ve Roger Andersson / İsveç*, 25 Şubat 1992, A Serisi no. 226-A
- *Marion / Fransa*, no. 30408/02, 20 Aralık 2005
- *Markovic ve Diğerleri / İtalya* [BD], no. 1398/03, AİHM 2006-XIV
- *Martínez Martínez ve Pino Manzano / İspanya*, no. 61654/08, 3 Temmuz 2012
- *Maskhadova ve Diğerleri / Rusya*, no. 18071/05, 6 Haziran 2013
- *Maslov / Avusturya* [BD], no. 1638/03, AİHM 2008
- *Maslova ve Nalbandov / Rusya*, no. 839/02, 24 Ocak 2008
- *Masson ve Van Zon / Hollanda*, 28 Eylül 1995, A Serisi no. 327-A
- *Massuero / İtalya* (k.k.), no. 58587/00, 1 Nisan 2004
- *Matoušek / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 9965/08, 29 Mart 2011
- *Matter / Slovakya*, no. 31534/96, 5 Temmuz 1999
- *Matthews / Birleşik Krallık* [BD], no. 24833/94, AİHM 1999-I
- *Matveyev / Rusya*, no. 26601/02, 3 Temmuz 2008

- *Matyjek / Polonya* (k.k.), no. 38184/03, AİHM 2006-VII
- *McCann ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995, A Serisi no. 324
- *McCann / Birleşik Krallık*, no. 19009/04, 13 Mayıs 2008
- *McElhinney / İrlanda ve Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], no. 31253/96, 9 Şubat 2000
- *McFarlane / İrlanda* [BD], no. 31333/06, 10 Eylül 2010
- *McFeeley ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, no. 8317/78, 15 May 1980 tarihli Komisyon kararı, KD 20
- *McGinley ve Egan / Birleşik Krallık*, 9 Haziran 1998, *Derlemeler* 1998-III
- *McKay-Kopecka / Polonya* (k.k.), no. 45320/99, 19 Eylül 2006
- *McKerr / Birleşik Krallık*, no. 28883/95, AİHM 2001-III
- *McLeod / Birleşik Krallık*, 23 Eylül 1998, *Derlemeler* 1998-VII
- *McMichael / Birleşik Krallık*, 24 Şubat 1995, A Serisi no. 307-B
- *McShane / Birleşik Krallık*, no. 43290/98, 28 Mayıs 2002
- *Medvedyev ve Diğerleri / Fransa* [BD], no. 3394/03, AİHM 2010
- *Meftah ve Diğerleri / Fransa* [BD], no. 32911/96, no. 35237/97 ve no. 34595/97, AİHM 2002-VII
- *Megadat.com SRL / Moldova*, no. 21151/04, AİHM 2008
- *Mehmet Nuri Özen ve Diğerleri / Türkiye*, no. 15672/08 ve diğerleri, 11 Ocak 2011
- *Mehmet Salih ve Abdülsamet Çakmak / Türkiye*, no. 45630/99, 29 Nisan 2004
- *Melnik / Ukrayna*, no. 72286/01, 28 Mart 2006
- *Meltex Ltd / Armenia* (k.k.), no. 37780/02, 27 Mayıs 2008
- *Menteş ve Diğerleri / Türkiye*, 28 Kasım 1997, *Derlemeler* 1997-VIII
- *Mentzen / Letonya* (k.k.), no. 71074/01, AİHM 2004-XII
- *Merger ve Cros / Fransa* (k.k.), no. 68864/01, 11 Mart 2004
- *Merit / Ukrayna*, no. 66561/01, 30 Mart 2004
- *Messina / İtalya* (no. 2), no. 25498/94, AİHM 2000-X
- *Micallef / Malta* [BD], no. 17056/06, AİHM 2009
- *Michalak / Polonya* (k.k.), no. 24549/03, 1 Mart 2005
- *Michaud / Fransa* no. 12323/11, AİHM 2012
- *Mieg de Boofzheim / Fransa* (k.k.), no. 52938/99, AİHM 2002-X
- *Migliore ve Diğerleri / İtalya* (k.k.), no. 58511/13, no. 59971/13 ve no. 59987/13, 12 Kasım 2013
- *Mihova / İtalya* (k.k.), no. 25000/07, 30 Mart 2010
- *Mikolajová / Slovakya*, no. 4479/03, 18 Ocak 2011
- *Mikulić / Hırvatistan*, no. 53176/99, AİHM 2002-I
- *Mileva ve Diğerleri / Bulgaristan*, no. 43449/02 ve no. 21475/04, 25 Kasım 2010
- *Milošević / Hollanda*(k.k.), no. 77631/01, 19 Mart 2002
- *Miroļubovs ve Diğerleri / Letonya*, no. 798/05, 15 Eylül 2009
- *Miszczyński / Polonya* (k.k.), no. 23672/07, 8 Şubat 2011
- *Moldovan ve Diğerleri / Romanya* (k.k.), no. 8229/04 ve diğerleri, 15 Şubat 2011
- *Mólka / Polonya* no. 56550/00, AİHM 2006-IV
- *Monedero Angora / İspanya* (k.k.), no. 41138/05, AİHM 2008
- *Monnat / İsviçre*, no. 73604/01, AİHM 2006-X
- *Monory / Romanya ve Macaristan*, no. 71099/01, 5 Nisan 2005
- *Montcornet de Caumont / Fransa* (k.k.), no. 59290/00, AİHM 2003-VII
- *Montera / İtalya* (k.k.), no. 64713/01, 9 Temmuz 2002

- *Moon / Fransa*, no. 39973/03, 9 Temmuz 2009
- *Mooren / Almanya* [BD], no. 11364/03, 9 Temmuz 2009
- *Moreira Barbosa / Portekiz* (k.k.), no. 65681/01, AİHM 2004-V
- *Moreno Gómez / İspanya* no. 4143/02, AİHM 2004-X
- *Moretti ve Benedetti / İtalya*, no. 16318/07, 27 Nisan 2010
- *Moskal / Polonya*, no. 10373/05, 15 Eylül 2009
- *Moskovets / Rusya*, no. 14370/03, 23 Nisan 2009
- *Mosley / Birleşik Krallık*, no. 48009/08, 10 Mayıs 2011
- *Moulet / Fransa* (k.k.), no. 27521/04, 13 Eylül 2007
- *Moustaquim / Belçika*, 18 Şubat 1991, A Serisi no. 193
- *MPP Golub / Ukrayna* (k.k.), no. 6778/05, AİHM 2005-XI
- *Mrkić / Hırvatistan* (k.k.), no. 7118/03, 8 Haziran 2006
- *Municipal Section of Antilly / Fransa* (k.k.), no. 45129/98, AİHM 1999-VIII
- *Murray / Birleşik Krallık*, 28 Ekim 1994, A Serisi no. 300-A
- *Mustafa ve Armağan Akın / Türkiye*, no. 4694/03, 6 Nisan 2010
- *Mutlu / Türkiye*, no. 8006/02, 10 Ekim 2006
- *Mykhaylenky ve Diğerleri / Ukrayna*, no. 35091/02 ve diğerleri, AİHM 2004-XII

-N-

- *N.K.M. / Macaristan*, no. 66529/11, 14 Mayıs 2013
- *Nada / İsviçre* [BD], no. 10593/08, AİHM 2012
- *Nagovitsyn ve Nalgiyev / Rusya* (k.k.), no. 27451/09 ve no. 60650/09, 23 Eylül 2010
- *Narinen / Finlandiya*, no. 45027/98, 1 Haziran 2004
- *Nassau Verzekering Maatschappij N.V. / Hollanda*(k.k.), no. 57602/09, 4 Ekim 2011
- *Naydyon / Ukrayna*, no. 16474/03, 14 Ekim 2010
- *Nekvedavicius / Almanya* (k.k.), no. 46165/99, 19 Haziran 2003
- *Nencheva ve Diğerleri / Bulgaristan*, no. 48609/06, 18 Haziran 2013
- *Neves e Silva / Portekiz*, 27 Nisan 1989, A Serisi no. 153-A
- *Nicoleta Gheorghe / Romanya*, no. 23470/05, 3 Nisan 2012
- *Niemietz / Almanya*, 16 Aralık 1992, A Serisi no. 251-B
- *Nikolova ve Vandova / Bulgaristan*, no. 20688/04, 17 Aralık 2013
- *Nikula / Finlandiya* (k.k.), no. 31611/96, 30 Kasım 2000
- *Nizomkhon Dzhurayev / Rusya*, no. 31890/11, 3 Ekim 2013
- *Nogolica / Hırvatistan* (k.k.), no. 77784/01, AİHM 2002-VIII
- *Nogolica / Hırvatistan*, no. 77784/01, AİHM 2002-VIII
- *Nolan ve K. / Rusya*, no. 2512/04, 12 Şubat 2009
- *Nold / Almanya*, no. 27250/02, 29 Haziran 2006
- *Nölkenbockhoff / Almanya*, 25 Ağustos 1987, A Serisi no. 123
- *Norbert Sikorski / Polonya*, no. 17599/05, 22 Ekim 2009
- *Normann / Danimarka* (k.k.), no. 44704/98, 14 Haziran 2001
- *Novinskiy / Rusya* no. 11982/02, 10 Şubat 2009
- *Novoseletskiy / Ukrayna*, no. 47148/99, AİHM 2005-II
- *Nurmagomedov / Rusya*, no. 30138/02, 7 Haziran 2007
- *Nylund / Finlandiya* (k.k.), no. 27110/95, AİHM 1999-VI

-O-

- *O'Halloran ve Francis / Birleşik Krallık* [BD], no. 15809/02 ve no. 25624/02, AİHM 2007-III

- *AO Neftyanaya Kompaniya Yukos / Rusya*, no. 14902/04, 20 Eylül 2011
- *Öcalan / Türkiye* (k.k.), no. 5980/07, 6 Temmuz 2010
- *Öcalan / Türkiye* [BD], no. 46221/99, AİHM 2005-IV
- *Odièvre / Fransa* [BD], no. 42326/98, AİHM 2003-III
- *Oferta Plus SRL / Moldova*, no. 14385/04, 19 Aralık 2006
- *Ohlen / Danimarka* (kayıttan düşürülme), no. 63214/00, 24 Şubat 2005
- *Olaechea Cahuas / İspanya*, no. 24668/03, AİHM 2006-X
- *Olbertz / Almanya* (k.k.), no. 37592/97, AİHM 1999-V
- *Olczak / Polonya* (k.k.), no. 30417/96, AİHM 2002-X
- *Oleksandr Volkov / Ukrayna*, no. 21722/11, AİHM 2013
- *Oleksy / Polonya* (k.k.), no. 1379/06, 16 Haziran 2009
- *Ölmez / Türkiye* (k.k.), no. 39464/98, 1 Şubat 2005
- *Olujić / Hırvatistan*, no. 22330/05, 5 Şubat 2009
- *Omkarananda ve Divine Light Zentrum / İsviçre*, no. 8118/77, 19 Mart 1981 tarihli Komisyon kararı, KD 25
- *Öneryıldız / Türkiye* [BD], no. 48939/99, AİHM 2004-XII
- *Orlić / Hırvatistan*, no. 48833/07, 21 Haziran 2011
- *Oršuš ve Diğerleri / Hırvatistan* [BD], no. 15766/03, AİHM 2010
- *Osman / Birleşik Krallık*, 28 Ekim 1998, *Derlemeler* 1998-VIII
- *Osmanov ve Husseinov / Bulgaristan* (k.k.), no. 54178/00 ve no. 59901/00, 4 Eylül 2003
- *Österreichischer Rundfunk / Avusturya* (k.k.), no. 57597/00, 25 Mayıs 2004
- *Otto / Almanya* (k.k.), no. 21425/06, 10 Kasım 2009
- *Özpinar / Türkiye*, no. 20999/04, 19 Ekim 2010
- *Öztürk / Almanya*, 21 Şubat 1984, A Serisi no. 73

-P-

- *P. ve S. / Polonya*, no. 57375/08, 30 Ekim 2012
- *P.B. ve J.S. / Avusturya*, no. 18984/02, 22 Temmuz 2010
- *P.G. ve J.H. / Birleşik Krallık*, no. 44787/98, AİHM 2001-IX
- *Paeffgen GmbH / Almanya* (k.k.), no. 25379/04, no. 21688/05, no. 21722/05 ve no. 21770/05, 18 Eylül 2007
- *Paksas / Litvanya* [BD], no. 34932/04, AİHM 2011
- *Paladi / Moldova* [BD], no. 39806/05, 10 Mart 2009
- *Palić / Bosnia ve Herzegovina*, no. 4704/04, 15 Şubat 2011
- *Panjeheighalehei / Danimarka* (k.k.), no. 11230/07, 13 Ekim 2009
- *Pannullo ve Forte / Fransa*, no. 37794/97, AİHM 2001-X
- *Papachelas / Yunanistan* [BD], no. 31423/96, AİHM 1999-II
- *Papamichalopoulos ve Diğerleri / Yunanistan*, 24 Haziran 1993, A Serisi no. 260-B
- *Papon / Fransa* (k.k.), no. 344/04, AİHM 2005-XI
- *Parizov / Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, no. 14258/03, 7 Şubat 2008
- *Paşa ve Erkan Erol / Türkiye*, no. 51358/99, 12 Aralık 2006
- *Patera / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 25326/03, 10 Ocak 2006
- *Pauger / Avusturya*, no. 24872/94, 9 Ocak 1995 tarihli Komisyon kararı, KD 80-B
- *Paul ve Audrey Edwards / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 46477/99, 7 Haziran 2001
- *Paulino Tomás / Portekiz* (k.k.), no. 58698/00, AİHM 2003-VIII
- *Peck / Birleşik Krallık*, no. 44647/98, AİHM 2003-I
- *Peers / Yunanistan*, no. 28524/95, AİHM 2001-III

- *Pellegrin / Fransa* [BD], no. 28541/95, AİHM 1999-VIII
  - *Pellegriti / İtalya* (k.k.), no. 77363/01, 26 Mayıs 2005
  - *Peñafiel Salgado / İspanya* (k.k.), no. 65964/01, 16 Nisan 2002
  - *Peraldi / Fransa* (k.k.), no. 2096/05, 7 Nisan 2009
  - *Perez / Fransa* [BD], no. 47287/99, AİHM 2004-I
  - *Perlala / Yunanistan*, no. 17721/04, 22 Şubat 2007
  - *Peruzzo ve Martens / Almanya* (k.k.), no. 7841/08 ve no. 57900/12, 4 Haziran 2013
  - *Petra / Romanya*, 23 Eylül 1998, *Derlemeler* 1998-VII
  - *Petrina / Romanya*, no. 78060/01, 14 Ekim 2008
  - *Pfeifer / Avusturya*, no. 12556/03, 15 Kasım 2007
  - *Philis / Yunanistan* (no. 2), 27 Haziran 1997, *Derlemeler* 1997-IV
  - *Philis / Yunanistan*, no. 28970/95 17 Ekim 1996 tarihli Komisyon kararı
  - *Phillips / Birleşik Krallık*, no. 41087/98, AİHM 2001-VII
  - *Piechowicz / Polonya*, no. 20071/07, 17 Nisan 2012
  - *Pierre-Bloch / Fransa*, 21 Ekim 1997, *Derlemeler* 1997-VI
  - *Piętka / Polonya*, no. 34216/07, 16 Ekim 2012
  - *Pini ve Diğerleri / Romanya*, no. 78028/01 ve no. 78030/01, AİHM 2004-V
  - *Pisano / İtalya* (kayıttan düşürülme) [BD], no. 36732/97, 24 Ekim 2002
  - *Pišturová / Çek Cumhuriyeti*, no. 73578/01, 26 Ekim 2004
  - *Pla ve Puncernau / Andora*, no. 69498/01, AİHM 2004-VIII
  - *Plechano / Polonya*, no. 22279/04, 7 Temmuz 2009
  - *Płoski / Polonya*, no. 26761/95, 12 Kasım 2002
  - *POA ve Diğerleri / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 59253/11, 21 Mayıs 2013
  - *Pocius / Litvanya*, no. 35601/04, 6 Temmuz 2010
  - *Polanco Torres ve Movilla Polanco / İspanya*, no. 34147/06, 21 Eylül 2010
  - *Popov / Moldova*, no. 74153/01, 18 Ocak 2005
  - *Poslu ve Diğerleri / Türkiye*, no. 6162/04 ve diğerleri, 8 Haziran 2010
  - *Post / Hollanda*(k.k.), no. 21727/08, 20 Ocak 2009
  - *Powell ve Rayner / Birleşik Krallık*, 21 Şubat 1990, A Serisi no. 172
  - *Poznanski ve Diğerleri / Almanya* (k.k.), no. 25101/05, 3 Temmuz 2007
  - *Predescu / Romanya*, no. 21447/03, 2 Aralık 2008
  - *Predil Anstalt / İtalya* (k.k.), no. 31993/96, 14 Mart 2002
  - *Prencipe / Monako*, no. 43376/06, 16 Temmuz 2009
  - *Pressos Compania Naviera S.A. ve Diğerleri / Belçika*, 20 Kasım 1995, A Serisi no. 332
  - *Pretty / Birleşik Krallık*, no. 2346/02, AİHM 2002-III
  - *Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a.A. / Polonya* (k.k.), no. 47550/06, 7 Ekim 2008
  - *Price / Birleşik Krallık*, no. 12402/86, 9 Mart 1988 tarihli Komisyon kararı, KD 55
  - *Pridatchenko ve Diğerleri / Rusya*, no. 2191/03, no. 3104/03, no. 16094/03 ve no. 24486/03, 21 Haziran 2007
  - *Prokopovich / Rusya*, no. 58255/00, AİHM 2004-XI
  - *Prystavka / Ukrayna* (k.k.), no. 21287/02, AİHM 2002-X
  - *Puchstein / Avusturya*, no. 20089/06, 28 Ocak 2010
  - *Putistin / Ukrayna*, no. 16882/03, 21 Kasım 2013
  - *Putz / Avusturya*, 22 Şubat 1996, *Derlemeler* 1996-I
- Q-
- *Quark Fishing Ltd / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 15305/06, AİHM 2006-XIV

-R-

- *R. / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 33506/05, 4 Ocak 2007
- *R.R. / Polonya*, no. 27617/04, AİHM 2011
- *Radio Fransa ve Diğerleri / Fransa* (k.k.), no. 53984/00, AİHM 2003-X
- *Raimondo / İtalya*, 22 Şubat 1994, A Serisi no. 281-A
- *Rambus Inc. / Almanya* (k.k.) no. 40382/04, 16 Haziran 2009
- *Ramsahai ve Diğerleri / Hollanda*[BD], no. 52391/99, AİHM 2007-II
- *Raninen / Finlandiya*, 16 Aralık 1997, *Derlemeler 1997-VIII*
- *Rantsev / Kıbrıs ve Rusya*, no. 25965/04, AİHM 2010
- *Rasmussen / Danimarka*, 28 Kasım 1984, A Serisi no. 87
- *Ravnsborg / İsveç*, 23 Mart 1994, A Serisi no. 283-B
- *Refah Partisi (the Welfare Party) ve Diğerleri / Türkiye* (k.k.), no. 41340/98, no. 41342/98, no. 41343/98 ve 41344/98, 3 Ekim 2000
- *Řehák / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 67208/01, 18 Mayıs 2004
- *Reinprecht / Avusturya*, no. 67175/01, AİHM 2005-XII
- *Reklos ve Davourlis / Yunanistan*, no. 1234/05, 15 Ocak 2009
- *Revel ve Mora / Fransa* (k.k.), no. 171/03, 15 Kasım 2005
- *Rezgui / Fransa* (k.k.), no. 49859/99, AİHM 2000-XI
- *Rhazali ve Diğerleri / Fransa* (k.k.), no. 37568/09, 10 Nisan 2012
- *Riabov / Rusya*, no. 3896/04, 31 Ocak 2008
- *Riad ve Idiab / Belçika*, no. 29787/03 ve no. 29810/03, 24 Ocak 2008
- *Riener / Bulgaristan*, no. 46343/99, 23 Mayıs 2006
- *Rinck / Fransa* (k.k.), no. 18774/09, 19 Ekim 2010
- *Ringeisen / Avusturya*, 16 Temmuz 1971, A Serisi no. 13
- *Rizi / Arnavutluk* (k.k.), no. 49201/06, 8 Kasım 2011
- *Robert Lesjak / Slovenya*, no. 33946/03, 21 Temmuz 2009
- *Roche / Birleşik Krallık* [BD], no. 32555/96, AİHM 2005-X
- *Romańczyk / Fransa*, no. 7618/05, 18 Kasım 2010
- *Rosenzweig ve Bonded Warehouses Ltd / Polonya*, no. 51728/99, 28 Temmuz 2005
- *Rossi ve Diğerleri / İtalya* (k.k.), no. 55185/08 ve diğerleri, 16 Aralık 2008
- *Rotaru / Romanya* [BD], no. 28341/95, AİHM 2000-V
- *RTBF / Belçika*, no. 50084/06, 29 Mart 2011
- *Rudzińska / Polonya* (k.k.), no. 45223/99, AİHM 1999-VI
- *Ruiz-Mateos / İspanya*, 23 Haziran 1993, A Serisi no. 262
- *Ryabykh / Rusya*, no. 52854/99, AİHM 2003-IX

-S-

- *S. ve Marper / Birleşik Krallık* [BD], no. 30562/04 ve no. 30566/04, AİHM 2008
- *S.H. ve Diğerleri / Avusturya*, no. 57813/00, 1 Nisan 2010
- *S.P., D.P. ve A.T. / Birleşik Krallık*, no. 23715/96, 20 Mayıs 1996 tarihli Komisyon kararı
- *Sabanchiyeva ve Diğerleri / Rusya*, no. 38450/05, AİHM 2013
- *Sablon / Belçika*, no. 36445/97, 10 Nisan 2001
- *Sabri Güneş / Türkiye* [BD], no. 27396/06, 29 Haziran 2012
- *Saccoccia / Avusturya* (k.k.), no. 69917/01, 5 Temmuz 2007
- *Sadak / Türkiye*, no. 25142/94 ve no. 27099/95, 8 Nisan 2004
- *Saghinadze ve Diğerleri / Gürcistan*, no. 18768/05, 27 Mayıs 2010
- *Şahmo / Türkiye* (k.k.), no. 37415/97, 1 Nisan 2003

- *Saint-Paul Lüksemburg S.A. / Lüksemburg*, no. 26419/10, 18 Nisan 2013
- *Sakellarpoulos / Yunanistan* (k.k.), no. 38110/08, 6 Ocak 2011
- *Sakhnovskiy / Rusya* [BD], no. 21272/03, 2 Kasım 2010
- *Salabiaku / Fransa*, 7 Ekim 1988, A Serisi no. 141-A
- *Salduz / Türkiye* [BD], no. 36391/02, AİHM 2008
- *Salesi / İtalya*, 26 Şubat 1993, A Serisi no. 257-E
- *Salman / Türkiye* [BD], no. 21986/93, AİHM 2000-VII
- *Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish / Romanya* (k.k.), no. 48107/99, 25 Mayıs 2004
- *Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish / Romanya*, no. 48107/99, 12 Ocak 2010
- *San Leonard Band Club / Malta*, no. 77562/01, AİHM 2004-IX
- *Sánchez Ramirez / Fransa*, no. 48787/99, 24 Haziran 1996 tarihli Komisyon kararı, KD 86-B
- *Sancho Cruz ve 14 diğer Tarım Reformu davası / Portekiz*, no. 8851/07 ve diğerleri, 18 Ocak 2011
- *Şandru ve Diğerleri / Romanya*, no. 22465/03, 8 Aralık 2009
- *Sanles Sanles / İspanya* (k.k.), no. 48335/99, AİHM 2000-XI
- *Sapeyan / Ermenistan*, no. 35738/03, 13 Ocak 2009
- *Sargsyan / Azerbaycan* (k.k.) [BD], no. 40167/06, 14 Aralık 2011
- *Savino ve Diğerleri / İtalya*, no. 17214/05, no. 20329/05 ve no. 42113/04, 28 Nisan 2009
- *Savridin Dzhurayev / Rusya*, no. 71386/10, AİHM 2013
- *Savu / Romanya* (k.k.), no. 29218/05, 11 Ekim 2011
- *Scavuzzo-Hager ve Diğerleri / İsviçre* (k.k.), no. 41773/98, 30 Kasım 2004
- *Schalk ve Kopf / Avusturya*, no. 30141/04, AİHM 2010
- *Schmautzer / Avusturya*, 23 Ekim 1995, A Serisi no. 328-A
- *Schouten ve Meldrum / Hollanda*, 9 Aralık 1994, A Serisi no. 304
- *Schwizgebel / İsviçre*, no. 25762/07, AİHM 2010
- *Sciacca / İtalya*, no. 50774/99, AİHM 2005-I
- *Scoppola / İtalya (no. 2)* [BD], no. 10249/03, 17 Eylül 2009
- *Scordino / İtalya* (k.k.), no. 36813/97, AİHM 2003-IV
- *Scordino / İtalya (no. 1)* [BD], no. 36813/97, AİHM 2006-V
- *Scozzari ve Giunta / İtalya* [BD], no. 39221/98 ve 41963/98, AİHM 2000-VIII
- *Sdružení Jihočeské Matky / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 19101/03, 10 Temmuz 2006
- *Sejdić ve Finci / Bosnia ve Herzegovina* [BD], no. 27996/06 ve no. 34836/06, AİHM 2009
- *Sejdovic / İtalya* [BD], no. 56581/00, AİHM 2006-II
- *Selçuk ve Asker / Türkiye*, 24 Nisan 1998, *Derlemeler* 1998-II
- *Selmouni / Fransa* [BD], no. 25803/94, AİHM 1999-V
- *Senator Lines GmbH / Avrupa Birliği Üyesi 15 Devlet* (k.k.) [BD], no. 56672/00, AİHM 2004-IV
- *Sergey Zolotukhin / Rusya* [BD], no. 14939/03, AİHM 2009
- *Şerife Yiğit / Türkiye* [BD], no. 3976/05, 2 Kasım 2010
- *Shamayev ve Diğerleri / Gürcistan ve Rusya* (k.k.), no. 36378/02, 16 Eylül 2003
- *Shamayev ve Diğerleri / Gürcistan ve Rusya*, no. 36378/02, AİHM 2005-III
- *Shefer / Rusya* (k.k.), no. 45175/04, 13 Mart 2012
- *Shevanova / Letonya* (kayıttan düşürülme) [BD], no. 58822/00, 7 Aralık 2007
- *Shimovolos / Rusya*, no. 30194/09, 21 Haziran 2011

- *Sidabras ve Džiautas / Litvanya* (k.k.), no. 55480/00 ve no. 59330/00, 1 Temmuz 2003
- *Sidabras ve Džiautas / Litvanya*, no. 55480/00 ve no. 59330/00, AİHM 2004-VIII
- *Sigalas / Yunanistan*, no. 19754/02, 22 Eylül 2005
- *Šikić / Hırvatistan*, no. 9143/08, 15 Temmuz 2010
- *Siliadin / Fransa*, no. 73316/01, AİHM 2005-VII
- *Silickienė / Litvanya*, no. 20496/02, 10 Nisan 2012
- *Šilih / Slovenya* [BD], no. 71463/01, 9 Nisan 2009
- *Silver ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, 25 Mart 1983, A Serisi no. 61
- *Simitzi-Papachristou ve Diğerleri / Yunanistan* (k.k.), no. 50634/11 ve diğerleri, 5 Kasım 2013
- *Sindicatul Păstorul cel Bun / Romanya* [BD], no. 2330/09, AİHM 2013
- *Sisojeva ve Diğerleri / Letonya* (kayıttan düşürülme) [BD], no. 60654/00, AİHM 2007-I
- *Skorobogatykh / Rusya* (k.k.), no. 37966/02, 8 Haziran 2006
- *Slavgorodski / Estonya* (k.k.), no. 37043/97, AİHM 1999-II
- *Slaviček / Hırvatistan* (k.k.), no. 20862/02, 4 Temmuz 2002
- *Slivenko ve Diğerleri / Letonya* (k.k.) [BD], no. 48321/99, AİHM 2002-II
- *Slivenko / Letonya* [BD], no. 48321/99, AİHM 2003-X
- *Smirnov / Rusya* (k.k.), no. 14085/04, 6 Temmuz 2006
- *Smirnova / Rusya*, no. 46133/99 ve no. 48183/99, AİHM 2003-IX
- *Société Colas Est ve Diğerleri / Fransa*, no. 37971/97, AİHM 2002-III
- *Söderman / İsveç* [BD], no. 5786/08, AİHM 2013
- *Soering / Birleşik Krallık*, 7 Temmuz 1989, A Serisi no. 161
- *Solmaz / Türkiye*, no. 27561/02, 16 Ocak 2007
- *Sovtransavto Holding / Ukrayna*, no. 48553/99, AİHM 2002-VII
- *Sporrong ve Lönnroth / İsveç*, 23 Eylül 1982, A Serisi no. 52
- *Stamoulakatos / Yunanistan* (no. 1), 26 Ekim 1993, A Serisi no. 271
- *Stamoulakatos / Birleşik Krallık*, no. 27567/95, 9 Nisan 1997 tarihli Komisyon kararı
- *Stanev / Bulgaristan* [BD], no. 36760/06, AİHM 2012
- *Star Cate – Epilekta Gevmata ve Diğerleri / Yunanistan* (k.k.), no. 54111/07, 6 Temmuz 2010
- *State Holding Company Luganskvugillya / Ukrayna* (k.k.), no. 23938/05, 27 Ocak 2009
- *Stec ve Diğerleri / Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], no. 65731/01 ve no. 65900/01, AİHM 2005-X
- *Steel ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, 23 Eylül 1998, *Derlemeler* 1998-VII
- *Stefanescu / Romanya* (k.k.), no. 11774/04, 12 Nisan 2011
- *Stegarescu ve Bahrin / Portekiz*, no. 46194/06, 6 Nisan 2010
- *Steininger / Avusturya*, no. 21539/07, 17 Nisan 2012
- *Stephens / Kıbrıs, Türkiye ve Birleşmiş Milletler* (k.k.), no. 45267/06, 11 Aralık 2008
- *Stephens / Malta* (no. 1), no. 11956/07, 21 Nisan 2009
- *Štitić / Hırvatistan*, no. 29660/03, 8 Kasım 2007
- *Stjerna / Finlandiya*, 25 Kasım 1994, A Serisi no. 299-B
- *Stojkovic / Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, no. 14818/02, 8 Kasım 2007
- *Stoll / İsviçre* [BD], no. 69698/01, AİHM 2007-V
- *Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis / Yunanistan*, 9 Aralık 1994, A Serisi no. 301-B
- *Stukus ve Diğerleri / Polonya*, no. 12534/03, 1 Nisan 2008

- *Suküt / Türkiye* (k.k.), no. 59773/00, 11 Eylül 2007
- *Šumbera / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 48228/08, 21 Şubat 2012
- *Sürmeli / Almanya* (k.k.), no. 75529/01, 29 Nisan 2004
- *Sürmeli / Almanya* [BD], no. 75529/01, AİHM 2006-VII
- *Surugiu / Romanya*, no. 48995/99, 20 Nisan 2004
- *Szabó / İsveç* (k.k.), no. 28578/03, AİHM 2006-VIII
- *Szott-Medyńska / Polonya* (k.k.), no. 47414/99, 9 Ekim 2003
- *Szücs / Avusturya*, 24 Kasım 1997, *Derlemeler* 1997-VII

-T-

- *Tahsin Acar / Türkiye* [BD], no. 26307/95, AİHM 2004-III
- *Tănase / Moldova* [BD], no. 7/08, AİHM 2010
- *Tanrıkulu / Türkiye* [BD], no. 23763/94, AİHM 1999-IV
- *Taşkın ve Diğerleri / Türkiye*, no. 46117/99, AİHM 2004-X
- *Tătar / Romanya*, no. 67021/01, 27 Ocak 2009
- *Taylor-Sabori / Birleşik Krallık*, no. 47114/99, 22 Ekim 2002
- *Techniki Olympiaki A.E. / Yunanistan* (k.k.), no. 40547/10, 1 Ekim 2013
- *Ternovszky / Macaristan*, no. 67545/09, 14 Aralık 2010
- *The Holy Monasteries / Yunanistan*, 9 Aralık 1994, A Serisi no. 301-A
- *Thévenon / Fransa* (k.k.), no. 2476/02, AİHM 2006-III
- *Tinnelly & Sons Ltd ve Diğerleri ve McElduff ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, 10 Temmuz 1998, *Derlemeler* 1998-IV
- *Todorov / Bulgaristan* (k.k.), no. 65850/01, 13 Mayıs 2008
- *Topčić-Rosenberg / Hırvatistan*, no. 19391/11, 14 Kasım 2013
- *Torri / İtalya*, 1 Temmuz 1997, *Derlemeler* 1997-IV
- *Transpetrol, a.s. / Slovakya* (k.k.), no. 28502/08, 15 Kasım 2011
- *Tre Traktörer Aktiebolag / İsveç*, 7 Temmuz 1989, A Serisi no. 159
- *Treska / Arnavutluk ve İtalya* (k.k.), no. 26937/04, AİHM 2006-XI
- *Trofimchuk / Ukrayna* (k.k.), no. 4241/03, 31 Mayıs 2005
- *Trubnikov / Rusya*, no. 49790/99, 5 Temmuz 2005
- *Tucka / Birleşik Krallık (no. 1)* (k.k.), no. 34586/10, 18 Ocak 2011
- *Tuna / Türkiye*, no. 22339/03, 19 Ocak 2010
- *Turgut ve Diğerleri / Türkiye*, no. 1411/03, 8 Temmuz 2008
- *Tyrer / Birleşik Krallık*, 25 Nisan 1978, A Serisi no. 26
- *Tysiác / Polonya*, no. 5410/03, AİHM 2007-I

-U-

- *Ukrayna-Tyumen / Ukrayna*, no. 22603/02, 22 Kasım 2007
- *Ülke / Türkiye* (k.k.), no. 39437/98, 1 Haziran 2004
- *Ulyanov / Ukrayna* (k.k.), no. 16472/04, 5 Ekim 2010
- *Unédic / Fransa*, no. 20153/04, 18 Aralık 2008
- *Üner / Hollanda*[BD], no. 46410/99, AİHM 2006-XII
- *Užkauskas / Litvanya*, no. 16965/04, 6 Temmuz 2010
- *Uzun / Almanya*, no. 35623/05, AİHM 2010

-V-

- *V.C. / Slovakya*, no. 18968/07, AİHM 2011
- *Vallianatos ve Diğerleri / Yunanistan* [BD], no. 29381/09 ve no. 32684/09, AİHM 2013
- *Van Colle / Birleşik Krallık*, no. 7678/09, 13 Kasım 2012

- *Van der Heijden / Hollanda*[BD], no. 42857/05, 3 Nisan 2012
- *Van der Putten / Hollanda*(k.k.), no. 15909/13, 27 Ağustos 2013
- *Van der Tang / İspanya*, 13 Temmuz 1995, A Serisi no. 321
- *Van der Ven / Hollanda*, no. 50901/99, AİHM 2003-II
- *Van Droogenbroeck / Belçika*, 24 Haziran 1982, A Serisi no. 50
- *Van Marle ve Diğerleri / Hollanda*, 26 Haziran 1986, A Serisi no. 101
- *Van Velden / Hollanda*, no. 30666/08, 19 Temmuz 2011
- *Van Vondel / Hollanda*, no. 38258/03, 25 Ekim 2007
- *Vanyan / Rusya*, no. 53203/99, 15 Aralık 2005
- *Varbanov / Bulgaristan*, no. 31365/96, AİHM 2000-X
- *Varnava ve Diğerleri / Türkiye* [BD], no. 16064/90 ve diğerleri, AİHM 2009
- *Vartic / Romanya (no. 2)*, no. 14150/08, 17 Aralık 2013
- *Vasilchenko / Rusya*, no. 34784/02, 23 Eylül 2010
- *Vasiliy Ivashchenko / Ukrayna*, no. 760/03, 26 Temmuz 2012
- *Vasilkoski ve Diğerleri / Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti*, no. 28169/08, 28 Ekim 2010
- *Vassilios Athanasiou ve Diğerleri / Yunanistan*, no. 50973/08, 21 Aralık 2010
- *Veeber / Estonya (no. 1)*, no. 37571/97, 7 Kasım 2002
- *Velikova / Bulgaristan* (k.k.), no. 41488/98, AİHM 1999-V
- *Velikova / Bulgaristan*, no. 41488/98, AİHM 2000-VI
- *Vera Fernández-Huidobro / İspanya*, no. 74181/01, 6 Ocak 2010
- *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) / İsviçre (no. 2)* [BD], no. 32772/02, AİHM 2009
- *Veriter / Fransa*, no. 31508/07, 14 Ekim 2010
- *Verlagsgruppe News GmbH / Avusturya* (k.k.), no. 62763/00, 16 Ocak 2003
- *Vernillo / Fransa*, 20 Şubat 1991, A Serisi no. 198
- *Vijayanathan ve Pusparajah / Fransa*, 27 Ağustos 1992, A Serisi no. 241-B
- *Vilho Eskelinen ve Diğerleri / Finlandiya* [BD], no. 63235/00, AİHM 2007-II
- *Vilnes ve Diğerleri / Norveç*, no. 52806/09 ve no. 22703/10, 5 Aralık 2013
- *Vistiņš ve Perepjolkins / Letonya* [BD], no. 71243/01, 25 Ekim 2012
- *Vladimir Romanov / Rusya*, no. 41461/02, 24 Temmuz 2008
- *Voggenreiter / Almanya*, no. 47169/99, AİHM 2004-I
- *Vojnović / Hırvatistan* (k.k.), no. 4819/10, 26 Haziran 2012
- *Von Hannover / Almanya (no. 2)* [BD], no. 40660/08 ve no. 60641/08, AİHM 2012
- *Von Hannover / Almanya*, no. 59320/00, AİHM 2004-VI

-W-

- *Waite ve Kennedy / Almanya* [BD], no. 26083/94, AİHM 1999-I
- *Wakefield / Birleşik Krallık*, no. 15817/89, 1 Ekim 1990 tarihli Komisyon kararı, KD 66
- *Weber ve Saravia / Almanya* (k.k.), no. 54934/00, AİHM 2006-XI
- *Weber / İsviçre*, 22 Mayıs 1990, A Serisi no. 177
- *Welch / Birleşik Krallık*, 9 Şubat 1995, A Serisi no. 307-A
- *Wendenburg ve Diğerleri / Almanya* (k.k.), no. 71630/01, AİHM 2003-II
- *Wieser ve Bicos Beteiligungen GmbH / Avusturya*, no. 74336/01, AİHM 2007-IV
- *Williams / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 32567/06, 17 Şubat 2009
- *Winterstein ve Diğerleri / Fransa*, no. 27013/07, 17 Ekim 2013
- *Wisse / Fransa*, no. 71611/01, 20 Aralık 2005

- *Worm / Avusturya*, 29 Ağustos 1997, *Derlemeler* 1997-V
- *Worwa / Polonya*, no. 26624/95, AİHM 2003-XI
- *Woś / Polonya*, no. 22860/02, AİHM 2006-VII

-X-

- *X ve Diğerleri / Avusturya* [BD], no. 19010/07, AİHM 2013
- *X ve Y / Hollanda*, 26 Mart 1985, A Serisi no. 91
- *X / Finlandiya*, no. 34806/04, AİHM 2012
- *X / Fransa*, 31 Mart 1992, A Serisi no. 234-C
- *X, Y ve Z / Birleşik Krallık* [BD], 22 Nisan 1997, *Derlemeler* 1997-II
- *X. ve Y. / Belçika*, no. 8962/80, 13 Mayıs 1982 tarihli Komisyon kararı, KD 28
- *X. / Belçika ve Hollanda*, no. 6482/74, 10 Temmuz 1975 tarihli Komisyon kararı, KD 7
- *X. / Fransa*, no. 9587/81, 13 Aralık 1982 tarihli Komisyon kararı, KD 29
- *X. / Fransa*, no. 9993/82, 5 Ekim 1982 tarihli Komisyon kararı, KD 31
- *X. / Almanya*, no. 1611/62, 25 Eylül 1965 tarihli Komisyon kararı
- *X. / Almanya*, no. 7462/76, 7 Mart 1977 tarihli Komisyon kararı, KD 9
- *X. / İtalya*, no. 6323/73, 4 Mart 1976 tarihli Komisyon kararı, KD 3
- *X. / Hollanda*, no. 7230/75, 4 Ekim 1976 tarihli Komisyon kararı, KD 7
- *X. / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 6956/75, 10 Aralık 1976 tarihli Komisyon kararı, KD 8
- *X. / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 7308/75, 12 Ekim 1978 tarihli Komisyon kararı, KD 16
- *X. / Birleşik Krallık* (k.k.), no. 8206/78, 10 Temmuz 1981 tarihli Komisyon kararı, KD 25
- *Xenides-Arestis / Türkiye*, no. 46347/99, 22 Aralık 2005

-Y-

- *Y.F. / Türkiye*, no. 24209/94, AİHM 2003-IX
- *Yaşa / Türkiye*, 2 Eylül 1998, *Derlemeler* 1998-VI
- *Yatsenko / Ukrayna*, no. 75345/01, 16 Şubat 2012
- *Yepishin / Rusya*, no. 591/07, 27 Haziran 2013
- *Yildirim / Avusturya* (k.k.), no. 34308/96, 19 Ekim 1999
- *Yonghong / Portekiz* (k.k.), no. 50887/99, AİHM 1999-IX
- *Yordanova ve Diğerleri / Bulgaristan*, no. 25446/06, 24 Nisan 2012
- *Yorgiyadis / Türkiye*, no. 48057/99, 19 Ekim 2004
- *Yurttas / Türkiye*, no. 25143/94 ve no. 27098/95, 27 Mayıs 2004

-Z-

- *Z / Finlandiya*, 25 Şubat 1997, *Derlemeler* 1997-I
- *Z. ve Diğerleri / Birleşik Krallık* [BD], no. 29392/95, AİHM 2001-V
- *Zaicevs / Letonya*, no. 65022/01, 31 Temmuz 2007
- *Zalli / Arnavutluk* (k.k.), no. 52531/07, 8 Şubat 2011
- *Zana / Türkiye*, 25 Kasım 1997, *Derlemeler* 1997-VII
- *Zander / İsveç*, 25 Kasım 1993, A Serisi no. 279-B
- *Zapletal / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 12720/06, 30 Kasım 2010
- *Zastava It Turs / Sırbistan* (k.k.), no. 24922/12, 9 Nisan 2013
- *Zehentner / Avusturya*, no. 20082/02, 16 Temmuz 2009
- *Zehnalová ve Zehnal / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), no. 38621/97, AİHM 2002-V
- *Zhigalev / Rusya*, no. 54891/00, 6 Temmuz 2006
- *Ziğtal / Polonya*, no. 64972/01, 12 Mayıs 2009
- *Živić / Sırbistan*, no. 37204/08, 13 Eylül 2011
- *Znamenskaya / Rusya*, no. 77785/01, 2 Haziran 2005

- *Zorica Jovanović / Sırbistan*, no. 21794/08, AİHM 2013
- *Zwinkels / Hollanda(k.k.)*, no. 16593/10, 9 Ekim 2012

-3-

- *3A.CZ s.r.o. / Çek Cumhuriyeti*, no. 21835/06, 10 Şubat 2011